

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSP.WKP.4822. 11.2017. GM

Druk nr 1802
Warszawa, 18 lipca 2017 r.

Pan
Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku.

przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

**- Informacja Rządu Rzeczypospolitej
Polskiej o działaniach podejmowanych
w 2016 roku na rzecz realizacji
postanowień uchwały Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1
sierpnia 1997 r. „Karta Praw Osób
Niepełnosprawnych”.**

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Z poważaniem

(-) Beata Szydło

INFORMACJA
Rządu Rzeczypospolitej Polskiej
o działaniach podejmowanych w 2016 r.
na rzecz realizacji postanowień
uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 1 sierpnia 1997 r.
KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Warszawa 2017 r.

Spis treści

	Str.
Wstęp	4
I. Podstawowe dane statystyczne dotyczące osób niepełnosprawnych w 2016 r.	6
II. Informacja szczegółowa resortów i kierowników urzędów o realizacji w 2016 r. praw osób niepełnosprawnych w zakresie:	22
1. dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, ¹	22
2. dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.....	24
3. dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną...	43
4. nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.....	51
5. pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.....	80
6. pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych.....	84
7. zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym.....	114
8. życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:	
– dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej.....	
– swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu.....	
– dostępu do informacji.....	
– możliwości komunikacji międzyludzkiej.....	123
9. posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.....	170
10. pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.....	177
III. Informacja o realizacji obowiązku określonego w § 19 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych	200

¹ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych zawiera 10 praw. „Prawo dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym” nie zostało omówione z uwagi na to, że obszerny opis instrumentów służących jego realizacji został zawarty w pozostałych 9 prawach.

IV. Informacja o funkcjonowaniu w 2016 r. ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się	217
Podsumowanie	223
Załączniki	230

WSTĘP

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych* (M.P. poz. 475)², zwana dalej „Kartą Praw”, zawiera katalog dziesięciu praw, których realizacja powinna przyczynić się do pełnego włączenia społecznego osób niepełnosprawnych.

Dokument ten nie posiada mocy prawnej gwarantującej osobom niepełnosprawnym konkretne uprawnienia, ale pomimo wielu zmian, jakie nastąpiły od czasu jego uchwalenia, w otoczeniu prawnym oraz sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce, nadal stanowi ważne zobowiązanie dla władz publicznych do podejmowania wysiłków na rzecz zagwarantowania osobom niepełnosprawnym realizacji praw określonych w Uchwale, w celu zapewnienia im faktycznej równości szans i niedyskryminacji.

Podkreślenia wymaga, że prawa osób niepełnosprawnych zagwarantowane są w wielu aktach prawa krajowego m.in. w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. poz. 483, z późn. zm.), w ustawach (np. w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, zabezpieczenia społecznego, rodziny, pracy, kultury, sportu i turystyki, infrastruktury) oraz w ratyfikowanej w 2012 r. przez Polskę *Konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych*, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169), zwanej dalej „Konwencją”. Konwencja ta, jako umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, stanowi od 25 października 2012 r. część krajowego porządku prawnego³ i ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy nie da się pogodzić z umową.

W tym kontekście Kartę Praw należy traktować jako apel wzmacniający potrzebę stałego podejmowania i rozwijania działań ograniczających zjawisko dyskryminacji, marginalizacji i wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych.

Podobnie jak w latach poprzednich Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (z jego upoważnienia – Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych) zwrócił się do ministrów i kierowników urzędów⁴ z prośbą o przygotowanie i nadesłanie informacji o działaniach zrealizowanych, kontynuowanych lub podjętych w 2016 r., ze szczególnym uwzględnieniem:

- najważniejszych działań prowadzących do optymalizacji podjętych przedsięwzięć w celu urzeczywistniania praw osób niepełnosprawnych,
- osiągniętych rezultatów w postępie realizacji praw osób niepełnosprawnych,
- korzystnych lub niepokojących tendencji w obszarze urzeczywistniania praw osób niepełnosprawnych.

Ponadto Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej poprosił ministrów i kierowników urzędów o przygotowanie szczegółowej informacji dotyczącej:

- dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków,

² Treść uchwały znajduje się w załączniku nr 1 do niniejszej „Informacji...”.

³ Po opublikowaniu treści dokumentu ratyfikacyjnego z dnia 6 września 2012 r. wraz z tekstami Konwencji w języku angielskim i w przekładzie na język polski oraz oświadczenia rządowego z dnia 25 września 2012 r. w sprawie mocy obowiązującej Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1170), w którym została podana też informacja, które państwa ratyfikowały konwencję i kiedy.

⁴ Wykaz resortów i urzędów zamieszczono w załączniku nr 2 do „Informacji...”.

- podjętych działań zmierzających do zapewnienia wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych na poziomie, o którym mowa w art. 21 ust. 2a ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2016 r. poz. 2046, z późn. zm.),
- informacji o realizacji ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. *o służbie cywilnej* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1345, z późn. zm.) w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej,
- informacji o realizacji obowiązku wynikającego z art. 19 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. *w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych* (Dz. U. z 2016 r. poz. 113, z późn. zm.), zwanego dalej „rozporządzeniem w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności”, tj. zapewnienia niepełnosprawnym użytkownikom dostępności serwisów internetowych zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA,
- informacji o realizacji postanowień ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o języku migowym i innych środkach komunikowania się* (Dz. U. poz. 1243, z późn. zm.).

Na podstawie nadesłanych materiałów opracowano „*Informację Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2016 r. na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych*” zawierającą opis działań zrealizowanych, kontynuowanych lub podjętych w 2016 r. przez ministerstwa i urzędy centralne, w ramach ich merytorycznych kompetencji i ustawowych uprawnień. Dokument ten, co do zasady, ograniczony jest perspektywą 1 roku, zdeterminowaną brzmieniem § 3 sejmowej uchwały, w którym Rząd został wezwany przez Sejm RP do składania stosownej informacji corocznie⁵.

Szersza analiza i ocena stanu realizacji praw osób niepełnosprawnych w Polsce została zawarta w I sprawozdaniu⁶ z wykonania postanowień Konwencji, które 24 września 2014 r. zostało przekazane Komitetowi do spraw osób niepełnosprawnych. Materiałem wyjściowym do opracowania tego sprawozdania była dokonana w latach 2008–2012 analiza zgodności polskiego prawa z postanowieniami Konwencji.

Polska, tak jak pozostałe państwa – strony Konwencji, jest zobowiązana⁷ do cyklicznego sporządzania kolejnych sprawozdań, obejmujących dłuższą (co najmniej 4-letnią) perspektywę czasową, w których raportowane będą postępy w jej wdrażaniu.

⁵ Rządowe Centrum Legislacji wyraziło jednoznaczny pogląd, że informacja przygotowana przez Rząd RP z realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych powinna dotyczyć podjętych, zrealizowanych lub kontynuowanych działań tylko w danym roku (pismo z dnia 11 czerwca 2014 r.).

⁶ Projekt I sprawozdania, na każdym jego etapie, był zamieszczany na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. W 2013 r. został przekazany do konsultacji organizacjom partnerów społecznych i organizacjom pozarządowym w celu zgłoszenia uwag. Niektóre ze zgłoszonych uwag stały się podstawą uzupełnienia tekstu sprawozdania. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej rozpatrzył w lipcu 2014 r. projekt I sprawozdania z wykonania przez Polskę postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. I sprawozdanie zostało przekazane także Rzecznikowi Praw Obywatelskich (niezależny mechanizm monitorujący wykonywanie konwencji).

⁷ Art. 35 Konwencji.

I.

PODSTAWOWE DANE STATYSTYCZNE DOTYCZĄCE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W 2016 R.

Dane ogólne.

Dane na temat osób niepełnosprawnych dostępne są na podstawie Narodowych spisów Powszechnych jak również – w okresie pomiędzy spisami – na podstawie badań reprezentacyjnych. Do tych ostatnich należy m.in. Europejskie Ankietowe Badanie Zdrowia (European Health Interview Survey – EHIS) oraz Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (GUS BAEL). Poniżej przedstawiono informację na podstawie danych z tych źródeł.

Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku liczba osób niepełnosprawnych ogółem wynosiła na koniec marca 2011 r. niemal 4,7 mln (dokładnie 4 697,0 tys.). Tym samym liczba osób niepełnosprawnych w Polsce stanowiła 12,2% ludności kraju wobec 14,3% w 2002 r. (blisko 5,5 mln osób niepełnosprawnych w 2002 roku). Udział mężczyzn wśród osób niepełnosprawnych wynosił 46,1% wobec 53,9% dla kobiet.

Prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności posiadało w 2011 roku przeszło 3,1 mln osób (dokładnie 3 131,5 tys.). Liczebność zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie (jednocześnie) wynosiła 2 652,0 tys., tylko prawnie – 479,5 tys., tylko biologicznie – 1 565,6 tys. Liczebność osób niepełnosprawnych biologicznie wynosiła 4 217,6 tys.

Osoby niepełnosprawne biologicznie zostały zdefiniowane jako osoby odczuwające ograniczoną zdolność do wykonywania zwykłych (podstawowych) czynności życiowych odpowiednich dla ich wieku. Rozróżniano 3 stopnie ograniczenia zdolności do wykonywania czynności podstawowych: całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną. We wszystkich tych przypadkach niemożność wykonywania ww. czynności musiała trwać lub przewidywano jej trwanie przez okres co najmniej 6 miesięcy.

Według wyników Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia (European Health Interview Survey – EHIS) w 2014 roku w Polsce było 7,7 mln (dokładnie 7 689,8 tys.) osób niepełnosprawnych biologicznie, tj. osób, które zadeklarowały ograniczoną zdolność wykonywania czynności jakie ludzie zwykle wykonują (zgodnie z jednolitą dla UE definicją zastosowaną w badaniu uwzględniono zarówno poważne jak i mniej poważne ograniczenia, powodujące niemożność wykonywania ww. czynności, przez okres co najmniej ostatnich 6 miesięcy). Wśród nich było 2 464,8 tys. z poważnymi ograniczeniami sprawności i 5 225 tys. osób z mniej poważnymi ograniczeniami.

Warto wskazać, że w zależności od przyjętego kryterium niepełnosprawności biologicznej (a ściślej poziomu ograniczeń) populacja osób niepełnosprawnych w Polsce może liczyć od 4,9 mln osób do 7,7 mln osób.

Według dotychczas stosowanej w badaniach stanu zdrowia metodologii populacja osób niepełnosprawnych wynosiła 4,9 mln. Przy określaniu jej liczby uwzględniano zarówno

osoby posiadające prawne orzeczenie niepełnosprawności, jak i (lub/i) osoby o ograniczonej zdolności wykonywania czynności, ale tylko w stopniu poważnym.

Liczba dzieci niepełnosprawnych ogółem na koniec 2014 r. według EHIS wynosiła ponad 211 tys. (55 tys. prawnie i biologicznie, blisko 127 tys. prawnie i 29 tys. tylko biologicznie). Liczba osób niepełnosprawnych biologicznie (wg definicji stosowanej w badaniu) w wieku 15 lat i więcej wynosiła 7 414 tys.

Według EHIS prawne orzeczenie o niepełnosprawności lub równoważne posiadało prawie 3,8 mln Polaków (w tym blisko 194 tys. dzieci do lat 16 z aktualnym orzeczeniem o niepełnosprawności).

W rezultacie pod koniec 2014 r. struktura osób niepełnosprawnych prawnie według wyników Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia przedstawiała się następująco: 42% osób niepełnosprawnych prawnie posiadało orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, 28% osób posiadało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności, a 25% osób posiadało orzeczenie o stopniu lekkim. Dzieci do lat 16 natomiast stanowiły 5% ogółu populacji osób niepełnosprawnych prawnie.

Według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (GUS BAEL) w 2016 r. w Polsce zamieszkiwało 3 207 tys. osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej, tj. 10,4% ogółu populacji Polski w tej grupie wiekowej. Mężczyźni stanowili 50,3% populacji osób niepełnosprawnych (1 614 tys. osób), a kobiety 49,7% (1 593 tys. osób). 63,3% osób niepełnosprawnych (2 030 tys.) mieszkało w miastach, a 36,7% (1 177 tys.) na wsi. Liczba osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym według tzw. ekonomicznych grup wieku (18–59 dla kobiet i 18–64 dla mężczyzn) wynosiła 1773 tys., co stanowiło 8% ludności Polski w tym wieku⁸.

Największą grupę wśród osób niepełnosprawnych prawnie stanowiły osoby:

- w wieku 65 lat i więcej – 37,4% (1 201 tys.),
- w wieku 55–64 lata - 31,7% ogółu osób niepełnosprawnych (1 018 tys.),
- w wieku 45–54 lata – 13,6% (436 tys.),
- w wieku 35–44 lata – 7,9% (252 tys.).

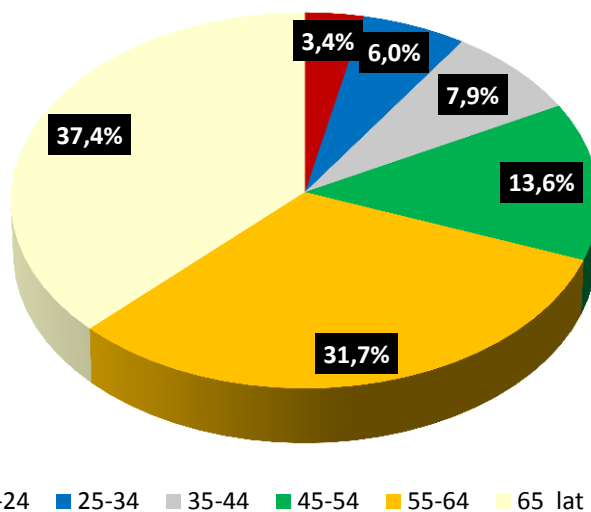
Najmniej liczne w tej zbiorowości były najmłodsze grupy wiekowe:

- w wieku 25–34 lat – 6,0% (192 tys.),
- w wieku 16–24 lata – 3,4% (108 tys.).

W 2016 r. osoby w wieku 55 lat i więcej stanowiły aż 69,2% ogółu osób niepełnosprawnych (2 219 tys. osób), zaś osoby w wieku od 16 do 54 lat stanowiły 30,8% ogółu osób niepełnosprawnych (988 tys. osób).

⁸ Dane średnioroczne za 2016 r., na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – GUS BAEL.

Osoby niepełnosprawne według wieku w Polsce w 2016 roku

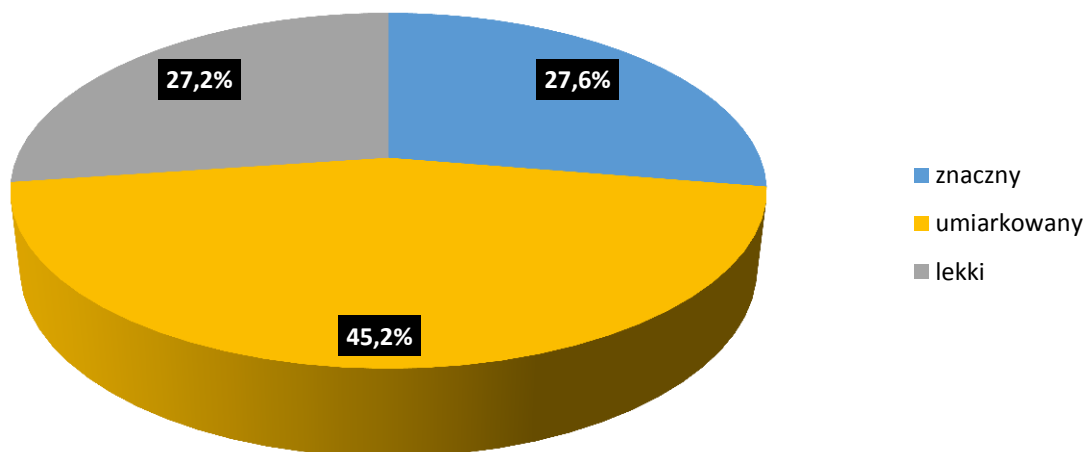
Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Struktura osób niepełnosprawnych.

Wśród osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej można było wyróżnić osoby o:

- znacznym stopniu niepełnosprawności – 27,6% (885 tys. osób),
- umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – 45,2% (1450 tys. osób),
- lekkim stopniu niepełnosprawności – 27,2% (872 tys. osób).

Osoby niepełnosprawne w wieku 16 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności w 2016 r.

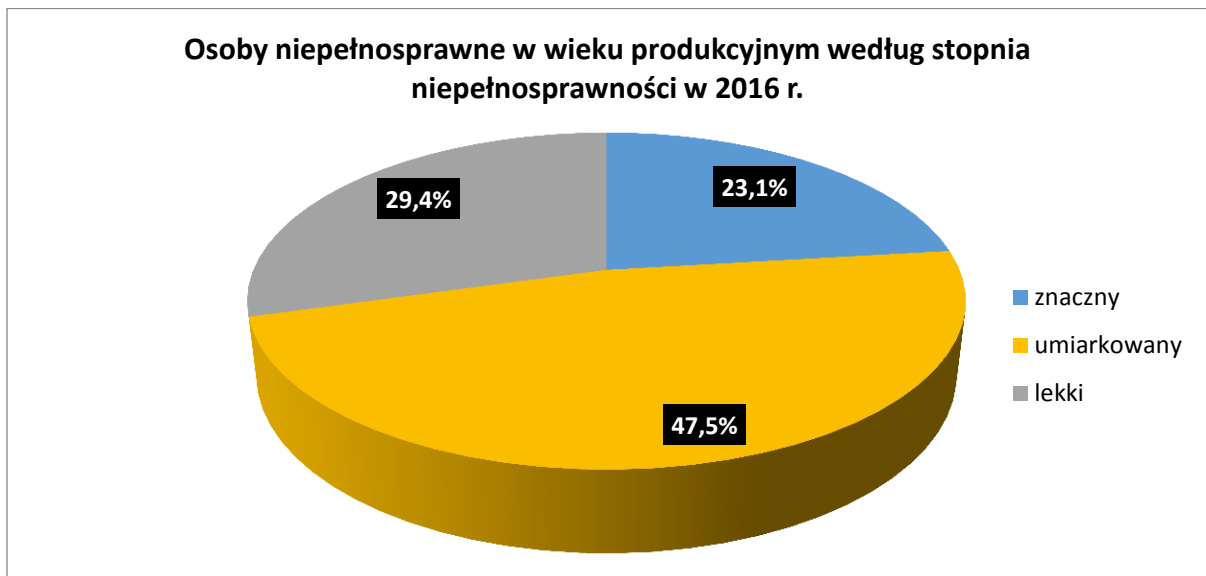
Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

W gronie osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym⁹:

- 23,1% (410 tys. osób) stanowiły osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności,
- 47,5% (842 tys. osób) stanowiły osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności,

⁹ Wiek produkcyjny według ekonomicznych grup wieku, tj. 18–59 dla kobiet oraz 18–64 dla mężczyzn.

- 29,4% (522 tys. osób) stanowiły osoby o lekkim stopniu niepełnosprawności.

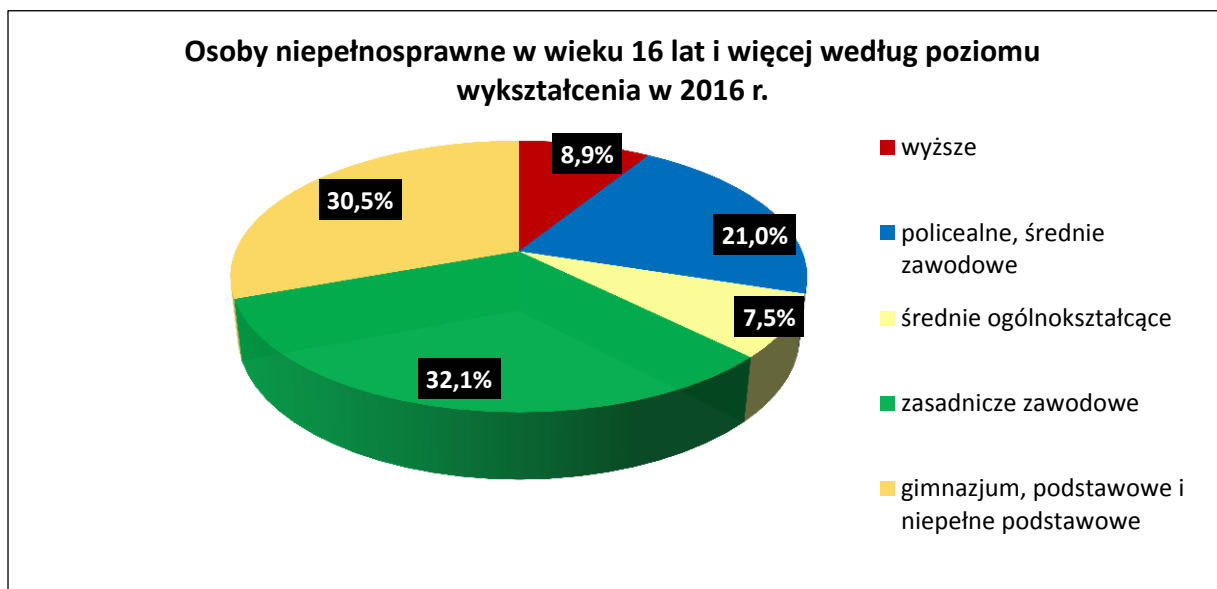

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Wykształcenie osób niepełnosprawnych.

Spośród osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej:

- największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym – 32,1%,
- kolejną grupą są osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym, niepełnym podstawowym – 30,5%,
- osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym – 21,0%,
- osoby z wykształceniem wyższym – 8,9%,
- najmniejszą grupą były osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – 7,5%

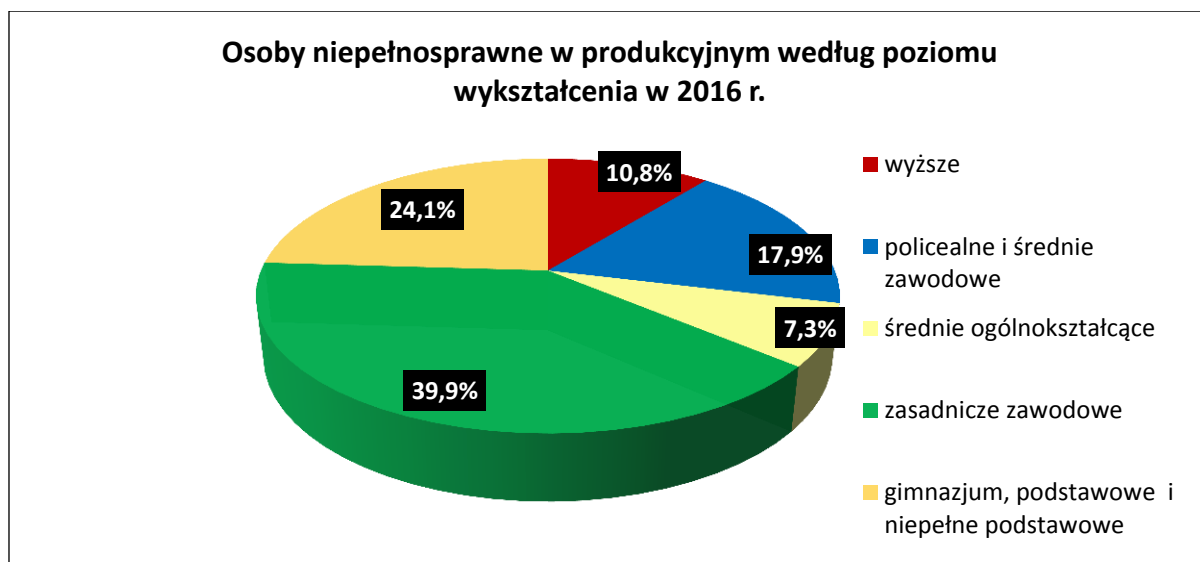

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Wśród osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym:

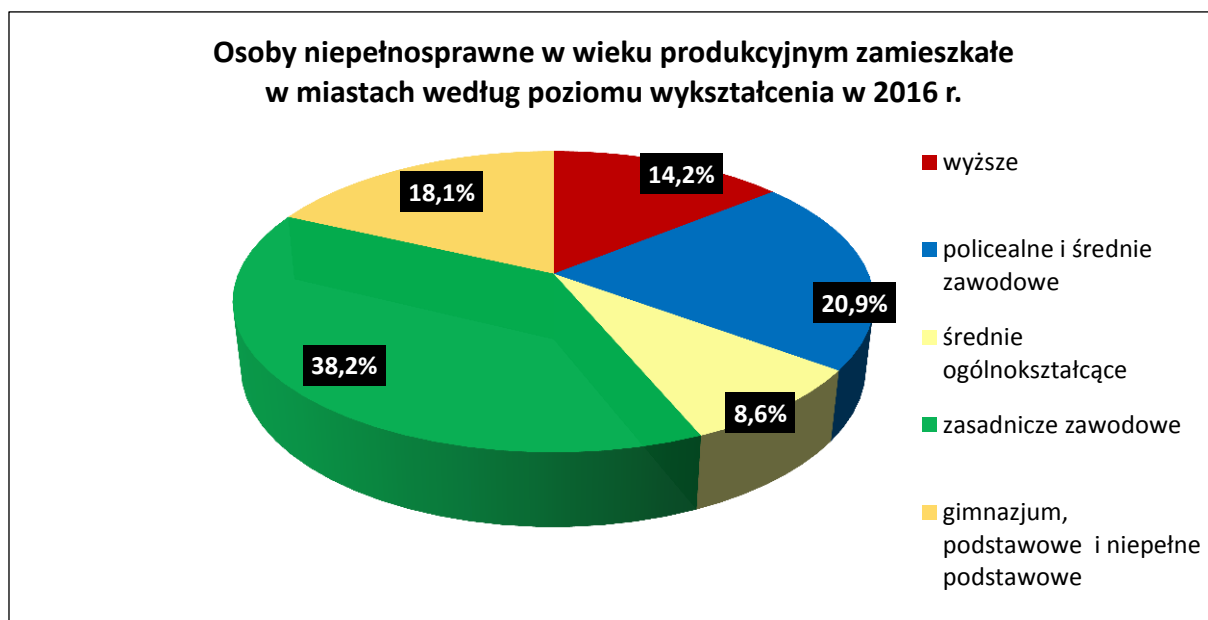
- największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym – 39,9%,

- kolejną grupę stanowiły osoby z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym – 24,1%,
- osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym – 17,9%,
- osoby z wykształceniem wyższym – 10,8%,
- najmniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – 7,3%.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

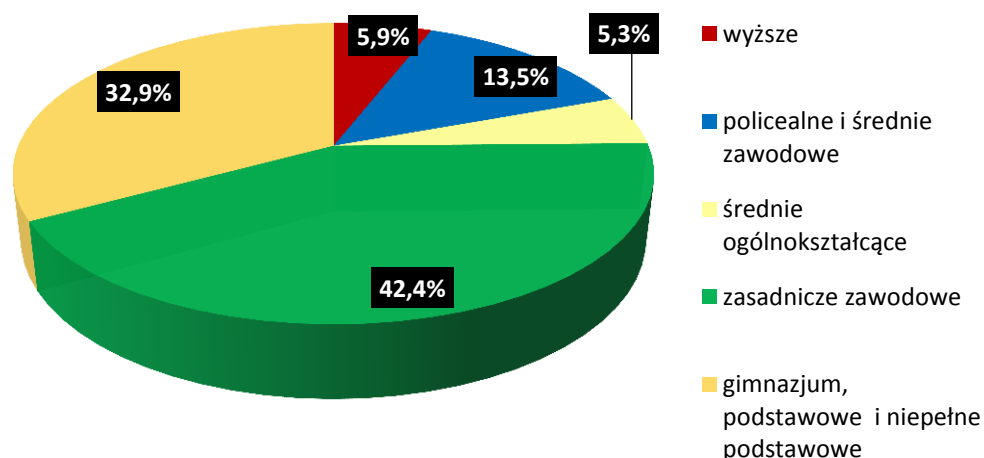
Wśród osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym mieszkających w miastach wykształcenie wyższe posiadało 14,2% osób niepełnosprawnych, policealne i średnie zawodowe – 20,9%, średnie ogólnokształcące – 8,6%, zasadnicze zawodowe – 38,2%, gimnazjalne i poniżej – 18,1%.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Wśród osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym zamieszkujących tereny wiejskie wykształcenie wyższe posiadało 5,9% osób niepełnosprawnych, policealne i średnie zawodowe – 13,5%, średnie ogólnokształcące – 5,3%, zasadnicze zawodowe – 42,4%, gimnazjalne i poniżej – 32,9%.

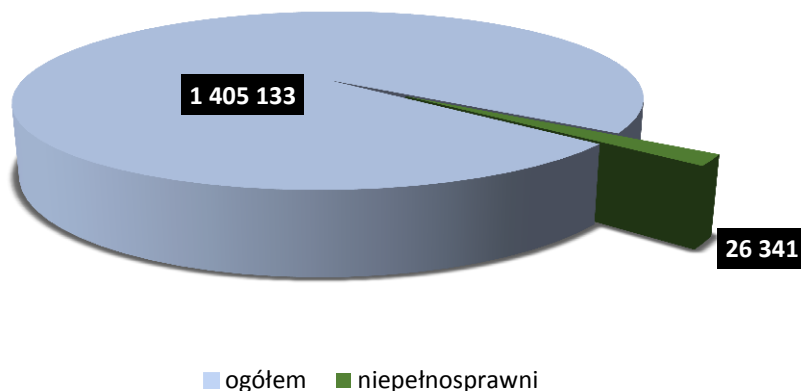
Osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym zamieszkałe na terenach wiejskich według poziomu wykształcenia w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

W roku akademickim 2015/2016 na polskich uczelniach studiowało 26 341 studentów niepełnosprawnych¹⁰ (1,9% studiujących)¹¹, z czego 16 131 osób studiowało na studiach stacjonarnych, a 10 210 osób na studiach niestacjonarnych.

Studenci w roku akademickim 2015/2016

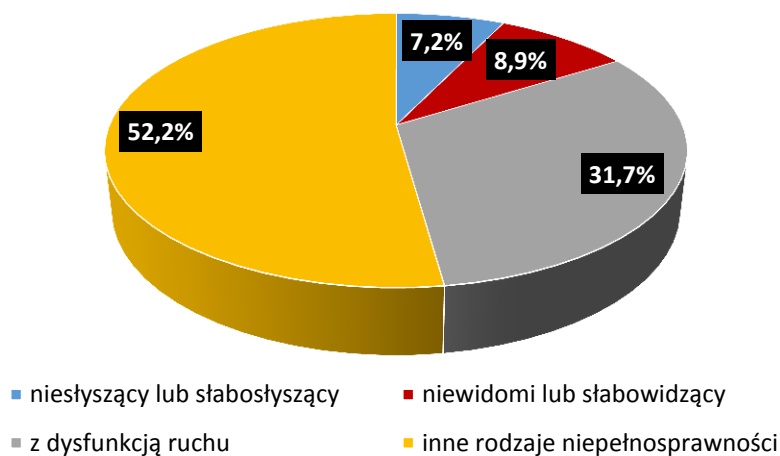
Źródło: „Szkoly wyższe i ich finanse w 2015 r.” GUS; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Wśród studentów niepełnosprawnych studenci niesłyszący lub słabosłyszący stanowili 7,2%, studenci niewidomi lub słabowidzący 8,9%, natomiast studenci z dysfunkcją ruchu stanowili 31,7% (29,5% to chodzący, a 2,2% to niechodzący). Ponad połowę studentów niepełnosprawnych stanowiły z kolei osoby z innymi rodzajami niepełnosprawności (52,2%).

¹⁰ Łącznie z cudzoziemcami.

¹¹ Liczba studiujących w roku akademickim 2015/2016 wyniosła 1 405 133 osób. Źródło: Szkoły wyższe i ich finanse w 2015 r. GUS 2015. Według stanu na dzień 30 listopada 2015 r.

Studenci niepełnosprawni w roku akademickim 2015/2016 według rodzaju niepełnosprawności

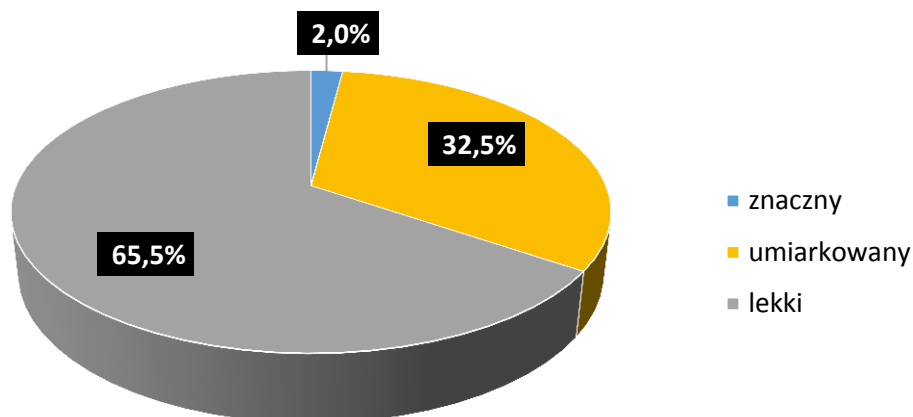
Źródło: „Szkoly wyższe i ich finanse w 2015 r.” GUS, opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Bezrobocie rejestrowane osób niepełnosprawnych w 2016 r.

W powiatowych urzędach pracy na dzień 31 grudnia 2016 r. było zarejestrowanych 95 805 osób niepełnosprawnych, w tym: 82 211 bezrobotnych, z których 12 204 posiadało prawo do zasiłku oraz 13 594 poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu.

Według danych na koniec 2016 r. wśród zarejestrowanych bezrobotnych osób niepełnosprawnych 1 674 osoby (2,0%) miały znaczny stopień niepełnosprawności, 26 702 (32,5%) – umiarkowany stopień niepełnosprawności, a 53 835 (65,5%) – stopień lekki.

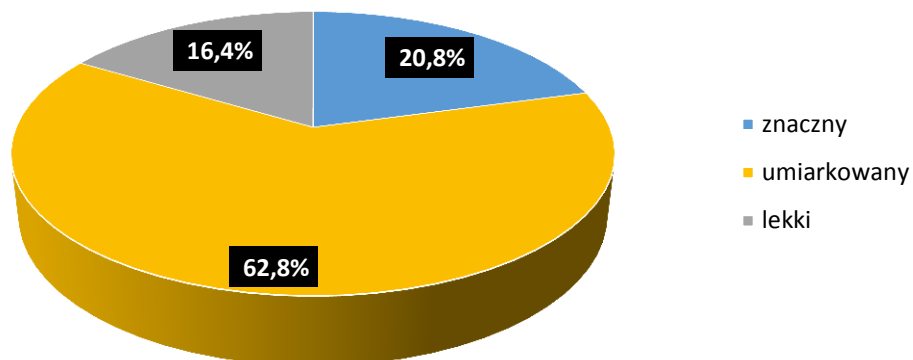
Bezrobotne osoby niepełnosprawne zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy wg stopnia niepełnosprawności w końcu 2016 r.

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07 za II półrocze 2016 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Wśród osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako poszukujące pracy 2 824 osoby (20,8%) miały orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności, 8 533 (62,8%) – o umiarkowanym i 2 237 (16,4%) – o lekkim.

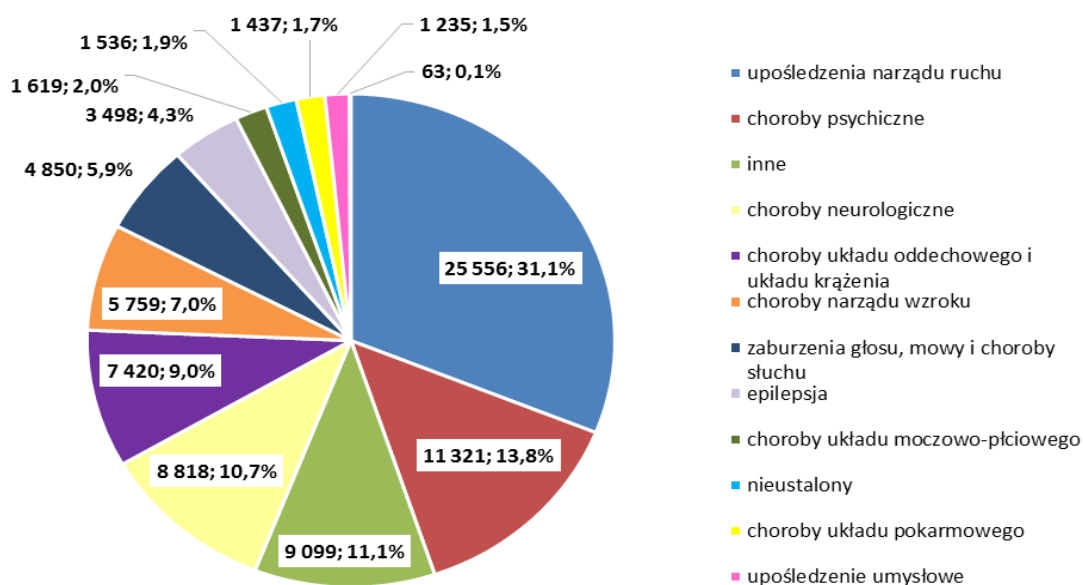
Osoby niepełnosprawne zarejestrowane w powiatowych urządach pracy jako poszukujące pracy wg stopnia niepełnosprawności w 2016 r

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07 za II półrocze 2016 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Wśród osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako bezrobotne na koniec 2016 r. najczęściej było osób z upośledzeniem narządu ruchu (31,1%), następnie można było wyróżnić: osoby z chorobami psychicznymi (13,8%), osoby z chorobami neurologicznymi (10,7%), osoby z chorobami układu oddechowego i układu krążenia (9,0%), osoby z chorobami narządu wzroku (7,0%), osoby z zaburzeniami głosu, mowy i chorobami słuchu (5,9%), osoby z epilepsją (4,3%), osoby z chorobami układu moczowo-płciowego (2,0%), osoby z niestabilnym rodzajem niepełnosprawności (1,9%), osoby z chorobami układu pokarmowego (1,7%), osoby z upośledzeniem umysłowym (1,5%), osoby z autyzmem (0,1%). Osoby z innymi rodzajami niepełnosprawności stanowiły 11,1% wszystkich niepełnosprawnych zarejestrowanych jako bezrobotne.

Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne według rodzajów niepełnosprawności w 2016 r.

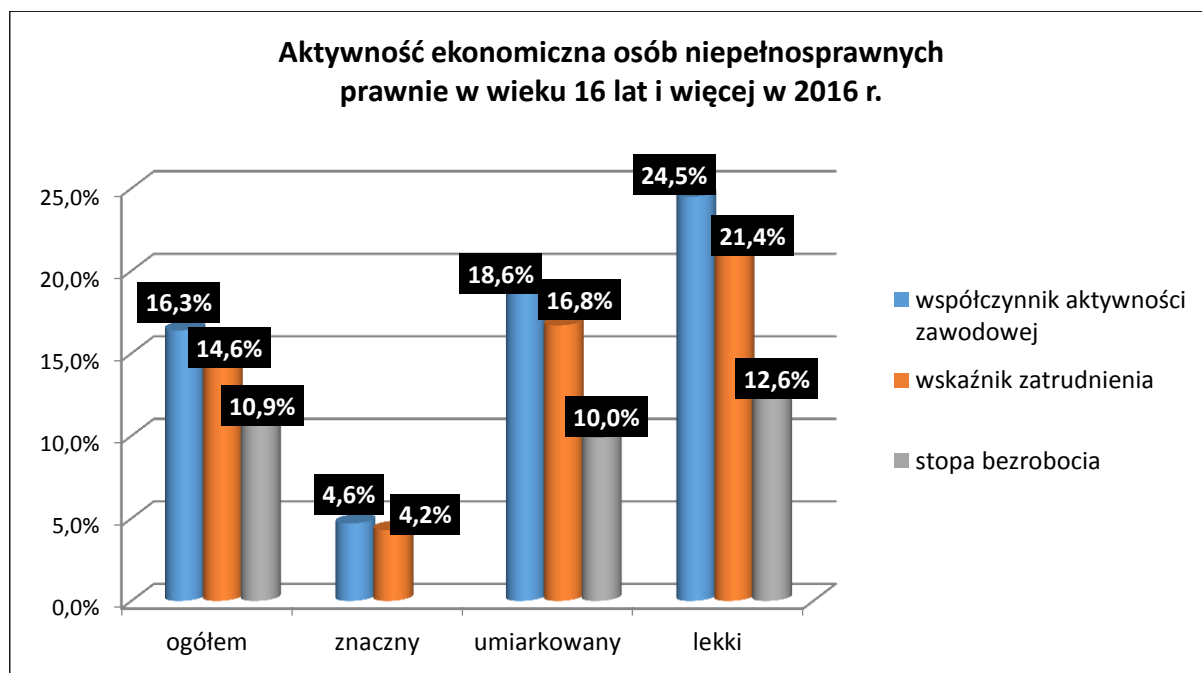
Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07 za II półrocze 2016 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych.

Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 16 lat i więcej w 2016 r.¹² osiągnęły współczynnik aktywności zawodowej na poziomie 16,3% i wskaźnik zatrudnienia na poziomie 14,6%, a stopa bezrobocia ukształtowała się dla nich na poziomie 10,9%.

Analiza wielkości wskaźników aktywności zawodowej dla osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej w podziale na stopnie niepełnosprawności w 2016 r.¹³

- Osoby z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności:
 - współczynnik aktywności zawodowej – 4,6%,
 - wskaźnik zatrudnienia – 4,2%,
- Osoby z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności:
 - współczynnik aktywności zawodowej – 18,6%,
 - wskaźnik zatrudnienia – 16,8%,
 - stopa bezrobocia – 10,0%.
- Osoby z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności:
 - współczynnik aktywności zawodowej – 24,5%,
 - wskaźnik zatrudnienia – 21,4%,
 - stopa bezrobocia – 12,6%.

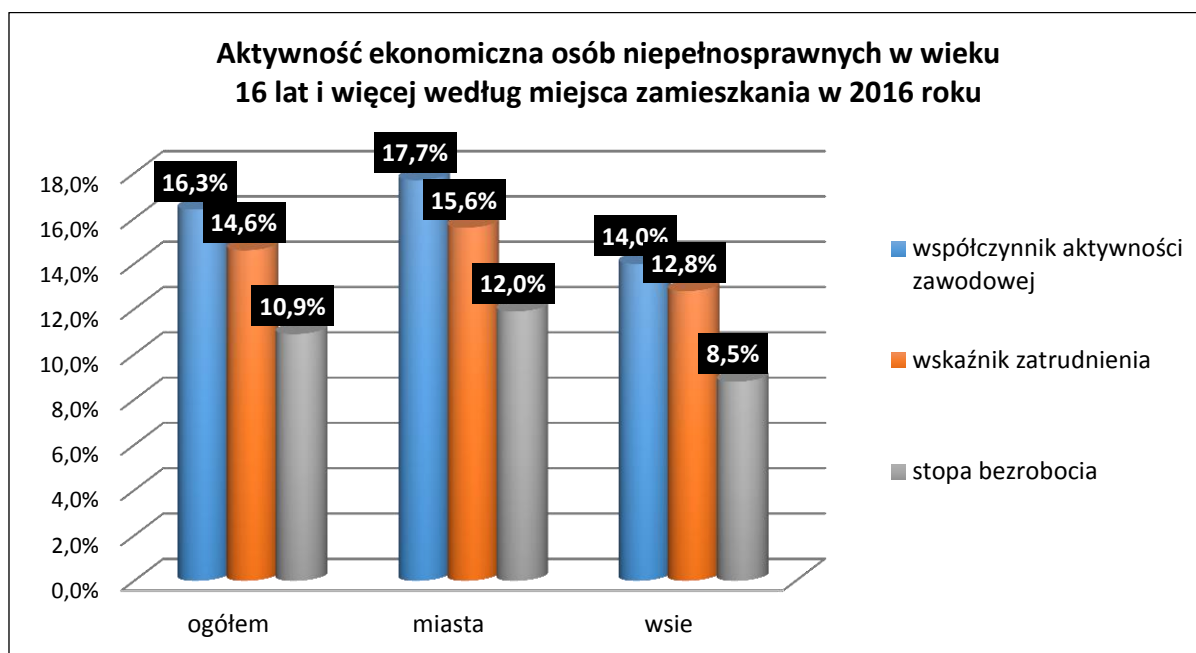

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Osoby niepełnosprawne zamieszkujące w miastach osiągnęły współczynnik aktywności zawodowej na poziomie 17,7%, wskaźnik zatrudnienia – 15,6%, a stopa bezrobocia dla nich kształtowała się na poziomie 12,0%. Osoby niepełnosprawne zamieszkujące tereny wiejskie osiągnęły następujące wartości wskaźników, odpowiednio: 14,0%, 12,8%, 8,5%.

¹² Dane BAEL średnioroczne za 2016 r.

¹³ Dane średnioroczne za 2016 r.

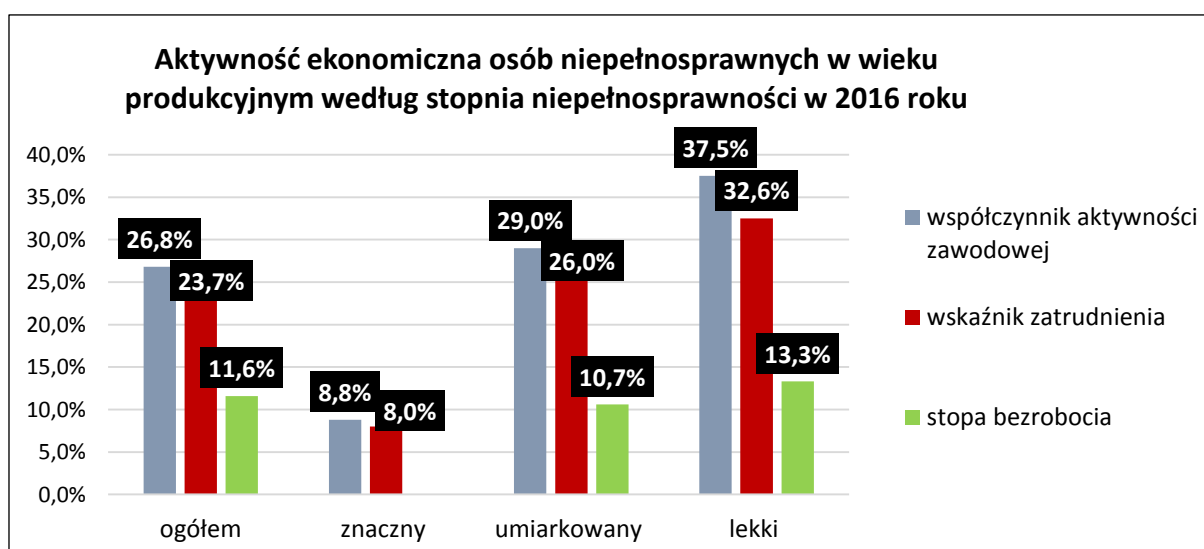

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Dla osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 26,8%, wskaźnik zatrudnienia – 23,7%, a stopa bezrobocia – 11,6%.

Analiza wielkości wskaźników aktywności zawodowej dla osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym w podziale na stopnie niepełnosprawności¹⁴:

- osoby z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności: współczynnik aktywności zawodowej – 8,8%, wskaźnik zatrudnienia – 8,0%,
- osoby z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności: współczynnik aktywności zawodowej – 29,0%, wskaźnik zatrudnienia – 26,0%, stopa bezrobocia – 10,7%,
- osoby z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności: współczynnik aktywności zawodowej – 37,5%, wskaźnik zatrudnienia – 32,6%, stopa bezrobocia – 13,3%.

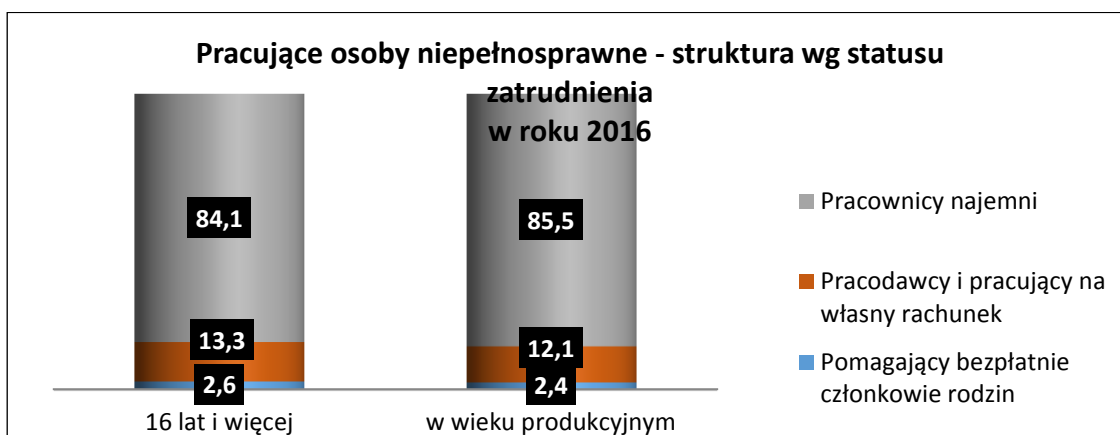
Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

¹⁴ Dane BAEL średnioroczne za 2016 r.

Wśród pracujących osób niepełnosprawnych największą grupę pod względem statusu zatrudnienia stanowili pracownicy najemni: dla osób w wieku 16 lat i więcej – 84,1%, a dla wieku produkcyjnego 85,5%.

Pracodawcy oraz pracujący na własny rachunek stanowili łącznie 13,3% (wiek 16 lat i więcej) oraz 12,1% (wiek produkcyjny) wśród pracujących.

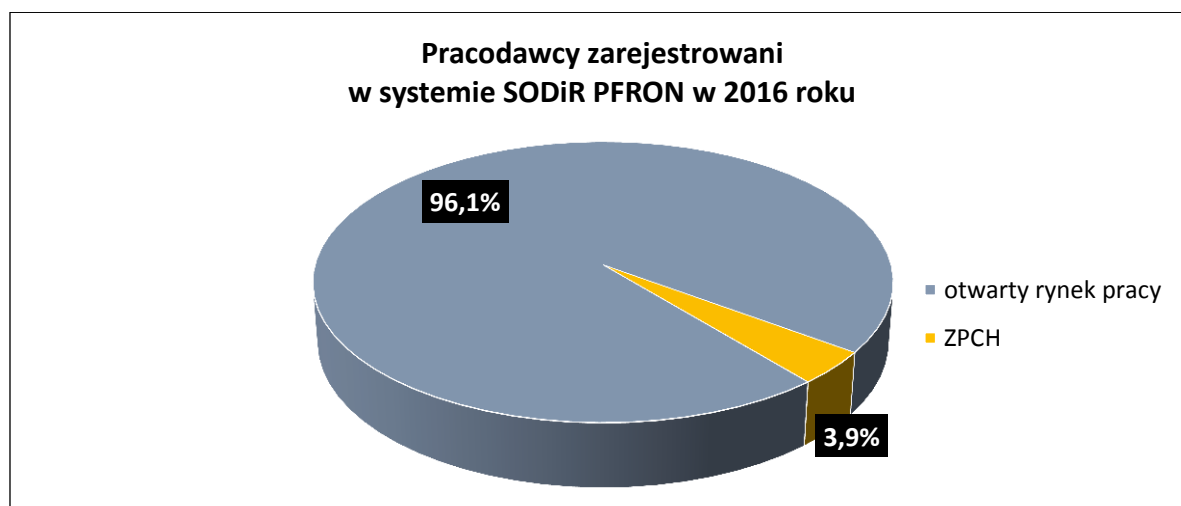
Pomagający członkowie rodzin stanowią najmniejszą grupę wśród pracujących osób niepełnosprawnych stanowili 2,6% (wiek 16 lat i więcej) oraz 2,4% (wiek produkcyjny).

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Dane z Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych¹⁵.

Na koniec grudnia 2016 r. na rynku pracy funkcjonowało 28 040 pracodawców korzystających z dofinansowania do wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych¹⁶, w tym: 1 091 pracodawców chronionego rynku pracy (3,9% ogółu pracodawców) oraz 26 949 otwartego rynku pracy (96,1% ogółu pracodawców).

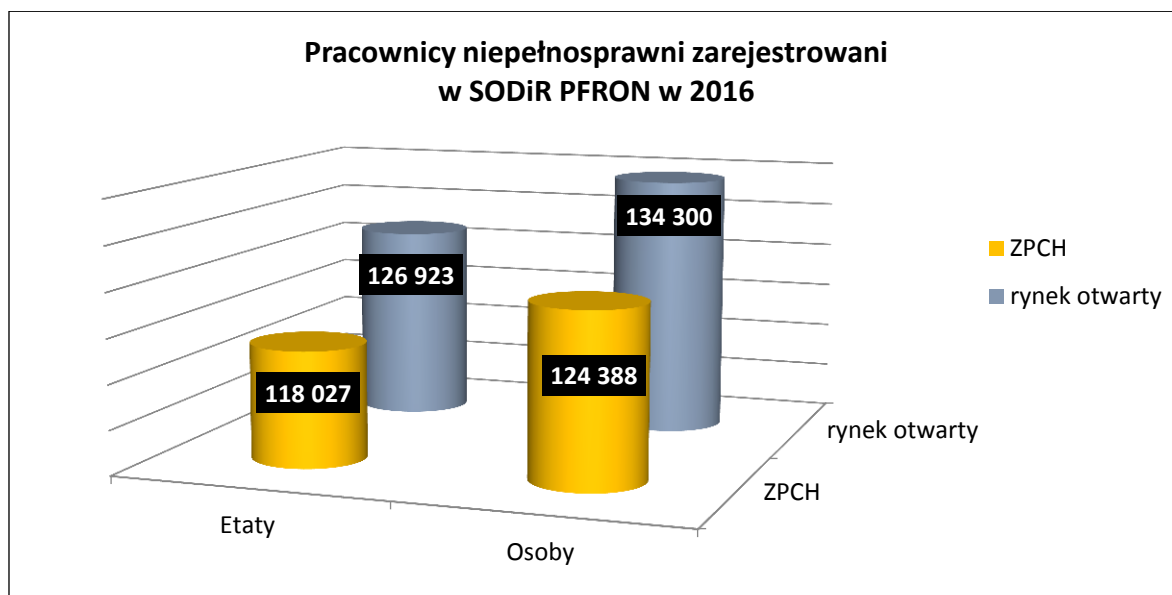

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 1.03.2017 r.

¹⁵ System zawiera m.in. informacje o pracodawcach zatrudniających osoby niepełnosprawne, pracownikach niepełnosprawnych na subsydiowanym rynku pracy oraz o osobach niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą a także o niepełnosprawnych rolnikach uprawnionych do refundacji składek na ubezpieczenie społeczne. Dane PFRON za grudzień 2016 r. według stanu na dzień 01.03.2017 r.

¹⁶ W ramach Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

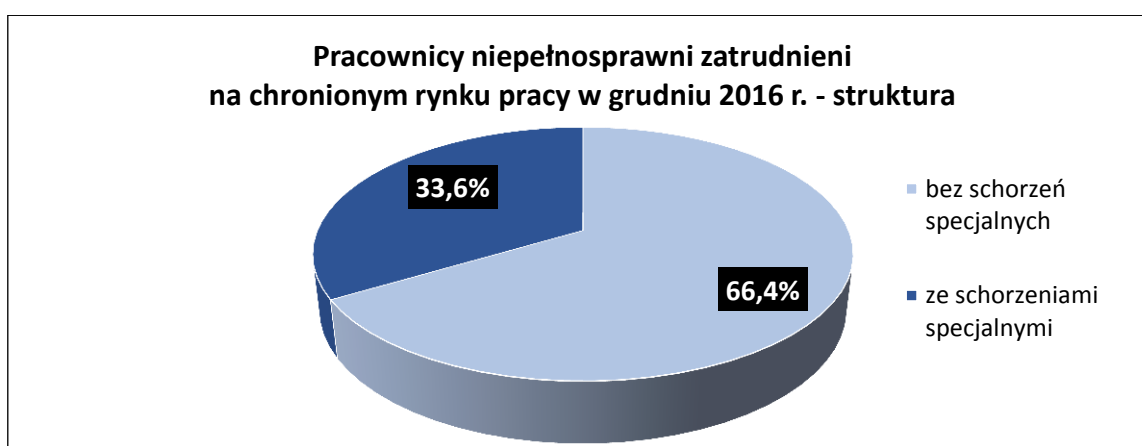
W prowadzonej przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych Ewidencji Zatrudnionych Osób Niepełnosprawnych w grudniu 2016 r. było zarejestrowanych 258 688 pracowników niepełnosprawnych, których wynagrodzenia są dofinansowywane ze środków PFRON, co odpowiada 244 951 etatom, w tym: 124 388 pracowników niepełnosprawnych na chronionym rynku pracy, tj. 118 027 etatów oraz 134 300 pracowników niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy – 126 924 etaty.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 1.03.2017 r.

W grupie pracowników niepełnosprawnych zarejestrowanych w Systemie Obsługi Dofinansowań i Refundacji (SODiR) prowadzonym przez PFRON według stanu na grudzień 2016 r. większość osób była zatrudniona u pracodawców na otwartym rynku pracy (51,9%).

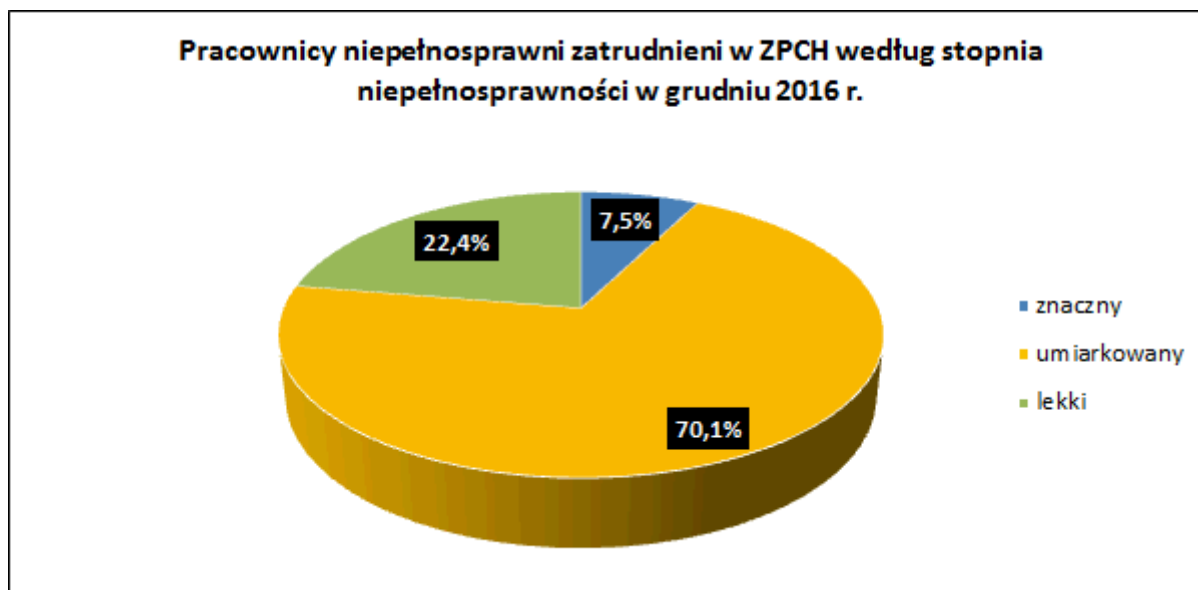
W ZPCH zatrudnionych było 33,6% pracowników niepełnosprawnych ze schorzeniami specjalnymi w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 1.03.2017 r.

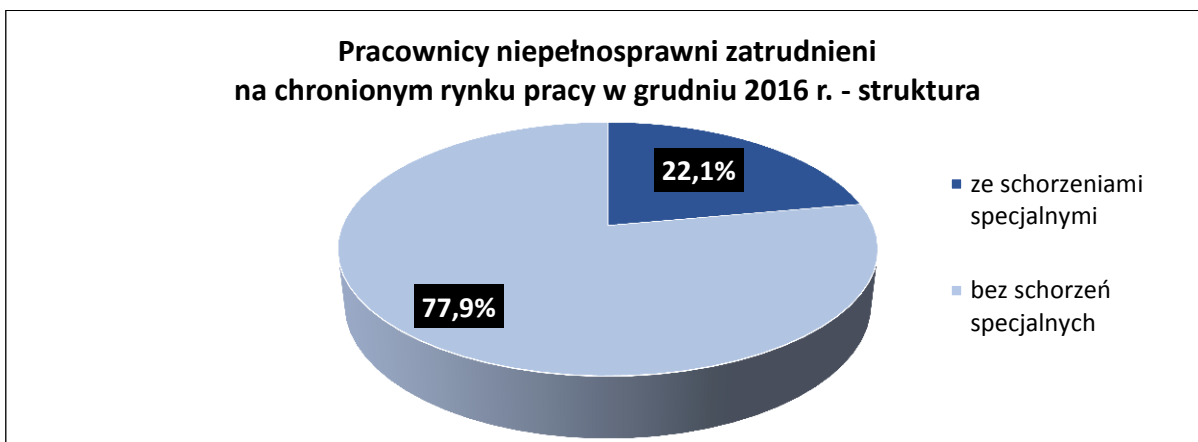
W grupie pracowników niepełnosprawnych z chronionego rynku pracy przeważały osoby, u których orzeciono umiarkowany stopień niepełnosprawności (70,1%). Najmniej

liczną grupę stanowili pracownicy o znacznym stopniu niepełnosprawności (7,5%). Orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności miało 22,4% tych pracowników.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 1.03.2017 r.

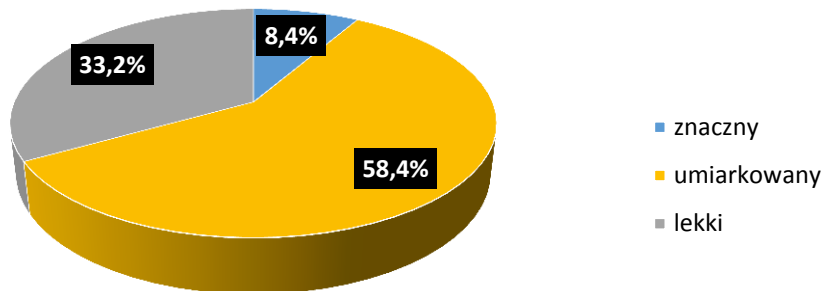
W grudniu 2016 r. wśród pracowników niepełnosprawnych z otwartego rynku zdecydowanie przeważały osoby bez schorzeń specjalnych (77,9%).

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 1.03.2017 r.

Klasyfikując pracowników niepełnosprawnych z otwartego rynku pracy według stopnia niepełnosprawności można zauważyć, że 58,4% stanowią osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, 33,2% osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności a 8,4% osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

Pracownicy niepełnosprawni* zatrudnieni na otwartym rynku pracy według stopnia niepełnosprawności w grudniu 2016 r.

* w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych SODiR PFRON wg stanu na dzień 1.03.2017 r.

W Ewidencji Zatrudnionych Osób Niepełnosprawnych Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w minionym roku¹⁷ było zarejestrowanych 23 924 osoby niepełnosprawne prowadzące działalność gospodarczą i ubiegające się o refundację składek na ubezpieczenie społeczne, w tym: 2 025 osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, 12 741 osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności oraz 9 158 osób z lekkim stopniem niepełnosprawności.

Niepełnosprawnych rolników uprawnionych do refundacji składek na ubezpieczenie społeczne zarejestrowanych w grudniu 2016 r. było 2 296. Natomiast liczba niepełnosprawnych domowników, na których rolnicy byli zobowiązani do opłacania składek wynosiła 758¹⁸.

Zakłady Pracy Chronionej według danych z ewidencji wojewodów.

W grudniu 2016 r. funkcjonowało 1 102 zakłady pracy chronionej zatrudniające 164 826 osób (w przeliczeniu na etaty: 155 380), w tym 130 512 osób niepełnosprawnych (w przeliczeniu na etaty: 124 005)¹⁹.

Wśród zatrudnionych osób niepełnosprawnych odsetek osób ze schorzeniami specjalnymi był na poziomie 31%, a osób bez schorzeń specjalnych wynosił 69%.

Wśród zatrudnionych niepełnosprawnych osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności stanowiły 7,4%, osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności – 69,7% oraz z lekkim stopniem niepełnosprawności – 22,9%.

Spśród wszystkich zatrudnionych osób niepełnosprawnych osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności i schorzeniami specjalnymi stanowiły 2,8% zatrudnionych w zakładach pracy chronionej, zaś z umiarkowanym stopniem i schorzeniami specjalnymi – 22,6%, a z lekkim stopniem niepełnosprawności, u których występowały schorzenia specjalne – 5,3%.

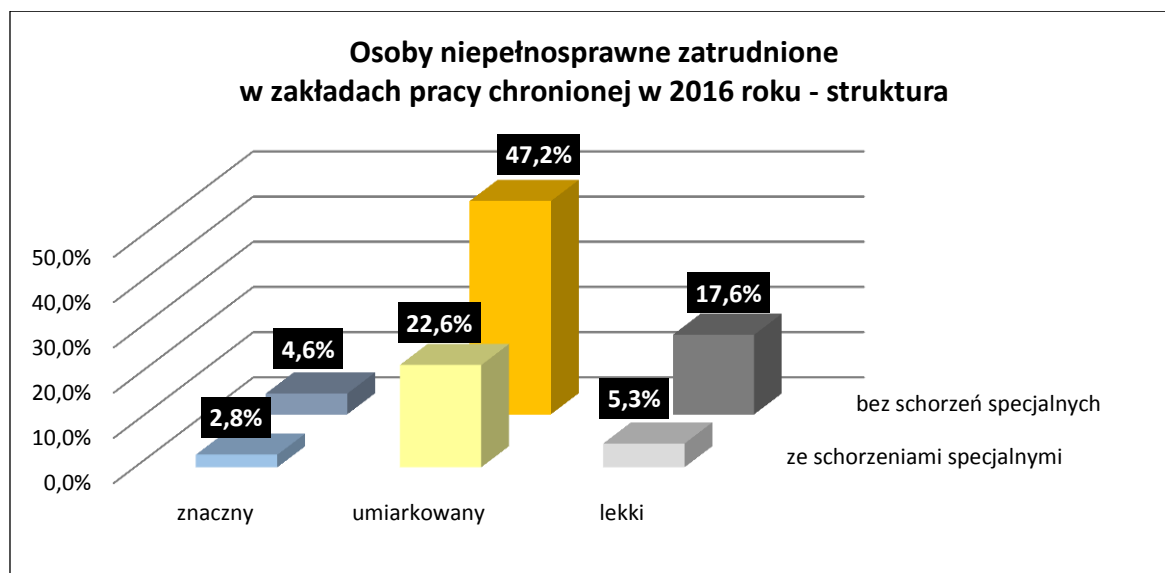
¹⁷ Dane za grudzień 2016 r.

¹⁸ Dane za IV kwartał 2016 r.

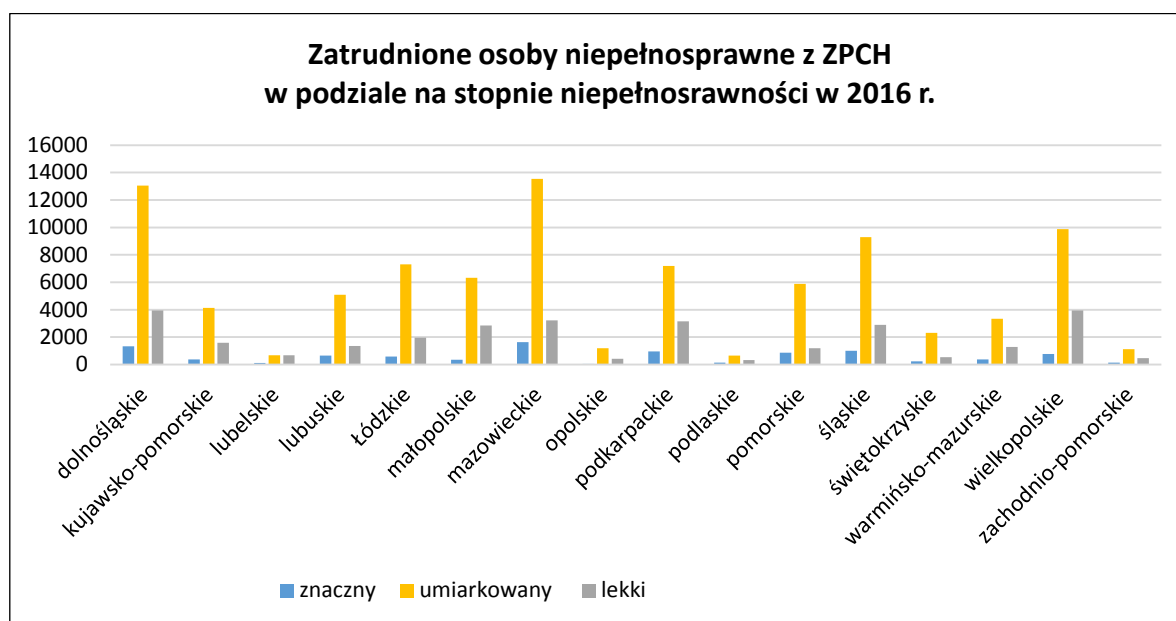
¹⁹ Dane przesłane przez urzędy wojewódzkie dotyczą liczby zakładów pracy chronionej i zatrudnienia w tych zakładach, które wywiązały się z obowiązku sprawozdawczego. Nie obejmują zakładów, które nie przesłały informacji do właściwego urzędu wojewódzkiego. 10 zakładów pracy chronionej nie nadesłało do wojewodów informacji o swojej działalności w 2016 r.

Dane udostępniane przez wojewodów zostały opracowane przez Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Osoby z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności stanowiły 77,1% wśród zatrudnionych niepełnosprawnych, natomiast osoby z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, u których występowały schorzenia specjalne stanowiły 25,4% zatrudnionych niepełnosprawnych.

Źródło: sprawozdania wojewodów INF – ZPCh-ZAZ w II półroczu 2016 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Źródło: sprawozdania wojewodów INF – ZPCh-ZAZ- w II półroczu 2016 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Zakłady Aktywności Zawodowej.

W grudniu 2016 r. na rynku pracy funkcjonowały 103 zakłady aktywności zawodowej, które zatrudniały ogółem 5 673 osoby, w tym 4 284 osoby niepełnosprawne. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w stosunku do ogółu pracowników zatrudnionych wynosiło 75,5%.

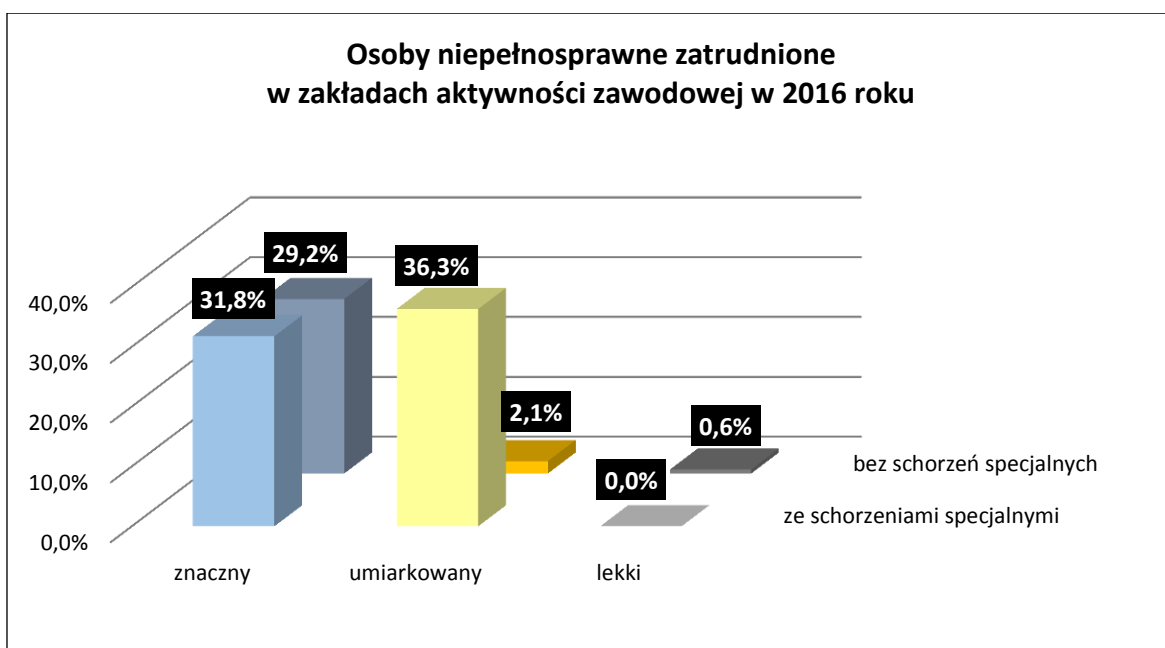
Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w Zakładach Aktywności Zawodowej w podziale na stopnie niepełnosprawności oraz występowanie schorzeń specjalnych kształtowało się następująco:

Pracownicy:

- z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności:
 - ogółem – 2 611 osób,
 - ze schorzeniami specjalnymi – 1 361 osoby
- z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności:
 - ogółem – 1 645 osób,
 - ze schorzeniami specjalnymi – 1 556 osób
- z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności – 28 osoby.

Wśród pracowników niepełnosprawnych osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności stanowiły 61%, zaś z umiarkowanym stopniem – 38,4% a z lekkim – niecałe 0,6% zbiorowości.

Osoby ze schorzeniami specjalnymi stanowiły 68% grupy niepełnosprawnych pracowników, a osoby bez schorzeń specjalnych 32%.

Źródło: sprawozdania wojewodów INF – ZPCh ZAZ- w II półroczu 2016 r.; opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

II.

INFORMACJA SZCZEGÓŁOWA RESORTÓW I KIEROWNIKÓW URZĘDÓW O REALIZACJI W 2016 r. PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W ZAKRESIE:

1. DOSTĘPU DO DÓBR I USŁUG UMOŻLIWIAJĄCYCH PEŁNE UCZESTNICTWO W ŻYCIU SPOŁECZNYM

Obszerny opis instrumentów służących urzeczywistnieniu tego prawa został zawarty w informacji dotyczącej realizacji pozostałych praw. Niemniej jednak warto podkreślić, że w ramach Rządu toczą się prace nad projektem dyrektywy w *sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich w odniesieniu do wymogów dostępności produktów i usług (European Accessibility Act – EAA)* [COM(2015) 615], podejmowanych podczas posiedzeń Grupy Roboczej Rady UE ds. Społecznych.

Z uwagi na podstawowy cel dyrektywy, którym jest przyczynienie się do poprawy właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego, a w szczególności usuwanie barier dla swobodnego przepływu dostępnych produktów i usług, które wynikają z niezharmonizowanego w UE podejścia do zagadnienia dostępności, resortem wiodącym dla projektu jest Ministerstwo Rozwoju.

Efektom dyrektywy ma być również większe włączenie społeczne osób niepełnosprawnych oraz prowadzenie przez nie niezależnego życia dzięki zawartym w dyrektywie wymogom w zakresie dostępności, które będą prawnie obowiązywać w odniesieniu do wskazanych w dyrektywie kategorii produktów i usług. Z dyrektywy skorzystają też przy okazji osoby z ograniczeniami funkcjonalnymi, w tym także osoby starsze. Realizacja wymiaru społecznego jest zatem drugim obok rynkowego celem dyrektywy.

Projekt zakłada objęcie wymogami dostępności następujących produktów i usług:

- sprzęt komputerowy i systemy operacyjne,
- terminale samoobsługowe (bankomaty, automaty do sprzedaży biletów i urządzenia do odprawy samoobsługowej),
- usługi telefoniczne, w tym usługi ratownictwa,
- audiowizualne usługi medialne,
- usługi towarzyszące transportowi pasażerskiemu,
- usługi bankowe,
- e-książki,
- handel elektroniczny.

Projekt dyrektywy wpisuje się w realizację omawianego prawa, określonego w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, bowiem przedmiotem dyrektywy jest ustanowienie wymogów dostępności dla wybranych produktów i usług, co ma wspierać urzeczywistnianie zobowiązań dotyczących dostępności wynikających z Konwencji a także realizację szeroko rozumianych postulatów włączenia społecznego.

W okresie od stycznia do grudnia 2016 r. odbyło się 14 posiedzeń grupy roboczej Rady, a kolejne prezydencje (Holandia, Słowacja) przyjęły dwa sprawozdania z postępów prac nad projektem dyrektywy.

Poza udziałem w pracach w ramach grupy roboczej Rady, do działań Ministerstwa Rozwoju należało również informowanie o stanowisku polskim w czasie spotkań z Komisją Europejską, z przedstawicielami aktualnych i przyszłych prezydencji oraz polskimi posłami do Parlamentu Europejskiego.

Rolą Ministerstwa Rozwoju, jako resortu wiodącego dla projektu, jest m.in. prowadzenie stałej współpracy z poszczególnymi resortami i instytucjami oraz przedstawicielami sektorów objętych dyrektywą, opracowywanie instrukcji do przedstawienia w Radzie UE (grupa robocza ds. społecznych, COREPER, Rada w formacji EPSCO), przygotowywanie stanowiska dla Sejmu i Senatu, a także materiałów informacyjnych dla polskich przedstawicieli w PE oraz organizacja spotkań uzgodnieniowych między różnymi zaangażowanymi stronami. Ponadto przedstawiciele Ministerstwa Rozwoju zaangażowani są w proces konsultacji i zbierania informacji oraz stanowisk od różnych grup interesariuszy będących adresatami dyrektywy (przemysł, izby branżowe, organizacje zw. z osobami z niepełnosprawnościami).

2. DOSTĘPU DO LECZENIA I OPIEKI MEDYCZNEJ, WCZESNEJ DIAGNOSTYKI, REHABILITACJI I EDUKACJI LECZNICZEJ, A TAKŻE DO ŚWIADCZEŃ ZDROWOTNYCH UWZGLĘDNIAJĄCYCH RODZAJ I STOPIEŃ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, W TYM DO ZAOPATRZENIA W PRZEDMIOTY ORTOPEDYCZNE, ŚRODKI POMOCNICZE, SPRZĘT REHABILITACYJNY

Świadczenia opieki zdrowotnej finansowane ze środków publicznych.

We wszystkich zakresach świadczeń osoby niepełnosprawne korzystają ze świadczeń opieki zdrowotnej na zasadach ogólnych, czyli jak wszystkie osoby ubezpieczone zgodnie z zapisami ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. *o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1793, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o świadczeniach opieki zdrowotnej”. Świadczeniobiorcy mają, na zasadach określonych w ustawie, prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem jest zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie.

Sektor zdrowia umożliwia nieograniczone korzystanie z bezpłatnych świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie m. in.:

- ambulatoryjnej opieki specjalistycznej;
- leczenia szpitalnego;
- rehabilitacji leczniczej;
- świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej;
- lecznictwa uzdrowiskowego;
- zaopatrzenia w wyroby medyczne, na zlecenie osoby uprawnionej, oraz ich naprawy, o których mowa w ustawie z dnia 12 maja 2011 r. *o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1536, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o refundacji”;
- świadczeń wysokospecjalistycznych;
- programów zdrowotnych;
- leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych dostępnych w aptece na receptę;
- programów lekowych określonych w przepisach ustawy o refundacji;
- leków nieposiadających pozwolenia na dopuszczenie do obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, sprowadzanych z zagranicy na warunkach i w trybie określonym w art. 4 ustawy z dnia 6 września 2001 r. *Prawo farmaceutyczne* (Dz. U. z 2016 r. poz. 2142, z późn. zm.), zwaną dalej „Prawem farmaceutycznym”, pod warunkiem, że w stosunku do tych leków wydano decyzję o objęciu refundacją na podstawie ustawy o refundacji;
- środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego, sprowadzonych z zagranicy na warunkach i w trybie określonym w art. 29a ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. *o bezpieczeństwie żywności i żywienia* (Dz. U. z 2017 r. poz. 149, z późn. zm.), pod warunkiem, że w stosunku do tych środków wydano decyzję o objęciu refundacją na podstawie ustawy o refundacji.

Jednocześnie w ramach udzielania świadczeń opieki zdrowotnej na rzecz osób niepełnosprawnych należy wskazać pewne regulacje pośrednio lub bezpośrednio kierowane do tej grupy, np.:

- świadczenia na rzecz zachowania zdrowia, zapobiegania chorobom i wczesnego wykrywania chorób obejmują wczesną, wielospecjalistyczną i kompleksową opiekę nad dzieckiem zagrożonym niepełnosprawnością lub niepełnosprawnym,
- dzieci niepełnosprawne w znacznym stopniu – bez ograniczenia wieku nie ponoszą odpłatności za koszty wyżywienia i zakwaterowania w szpitalu uzdrowiskowym dla dzieci, sanatorium uzdrowiskowym dla dzieci i sanatorium uzdrowiskowym,
- transport sanitarny:
 - w przypadku dysfunkcji narządu ruchu uniemożliwiającej korzystanie ze środków transportu publicznego świadczeniobiorcy, na podstawie zlecenia lekarza ubezpieczenia zdrowotnego lub felczera ubezpieczenia zdrowotnego, przysługuje bezpłatny przejazd środkami transportu sanitarnego w celu odbycia leczenia – do najbliższego podmiotu leczniczego udzielającego świadczeń we właściwym zakresie, i z powrotem,
 - przejazd środkami transportu sanitarnego w przypadkach niewymienionych w art. 41 ust. 1 i 2 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej jest finansowany w 40% ze środków publicznych w przypadku wskazanych na poziomie rozporządzenia chorób, gdy ze zlecenia lekarza ubezpieczenia zdrowotnego lub felczera ubezpieczenia zdrowotnego wynika, że świadczeniobiorca jest zdolny do samodzielnego poruszania się bez stałej pomocy innej osoby, ale wymaga przy korzystaniu ze środków transportu publicznego pomocy innej osoby lub środka transportu publicznego dostosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Programy Polityki Zdrowotnej.

W ramach programu polityki zdrowotnej pn. „*Narodowy Program Wyrównywania Dostępności do Profilaktyki i Leczenia Chorób Układu Sercowo-Naczyniowego POLKARD na lata 2013-2016*”, zostało zrealizowane zadanie pn. *Zakup aparatury medycznej dla oddziałów rehabilitacji pacjentów po udarze mózgu*. Realizacja niniejszego zadania nastawiona była na wyposażenie lub doposażenie oddziałów rehabilitacji pacjentów po udarze mózgu m.in. w programy do interaktywnych ćwiczeń w wizualnej rzeczywistości wirtualnej z użyciem czujników ruchu dedykowane dla chorych z niedowładem połowicznym, urządzenie do ćwiczeń kończyny górnej z różnymi stopniami jej mechanicznego obciążenia, zestaw dynamicznych protez wspomagających ruch dłoni niedowładnej. Minister Zdrowia w 2016 r. przeznaczył na ww. zadanie środki z budżetu państwa w wysokości 1 828 674,98 zł, dzięki którym 20 jednostek zostało wyposażonych w specjalistyczny sprzęt medyczny.

W ramach programu polityki zdrowotnej pn. „*Program Wsparcia Ambulatoryjnego Leczenia Zespołu Stopy Cukrzycowej na lata 2016-2018*” zostało zrealizowane zadanie pn. *Wyposażenie i doposażenie gabinetów leczenia zespołu stopy cukrzycowej mogących pełnić funkcję referencyjną w wybranych miastach wojewódzkich*. Realizacja niniejszego zadania pozwoliła na wyposażenie w specjalistyczny sprzęt 8 gabinetów, których głównym zadaniem będzie opieka medyczna polegająca na diagnostyce, leczeniu oraz wtórnej profilaktyce owrzodzeń i zakażeń w przebiegu Zespołu Stopy Cukrzycowej (ZSC). Innym, istotnym zadaniem tych gabinetów będzie współpraca z mniejszymi gabinetami leczenia ZSC z całej Polski, z których będą przejmowane ciężkie przypadki ZSC. Dodatkowo, w ramach programu zrealizowano dwa zadania o charakterze edukacyjnym tj. zadanie pn. *Organizacja kursów i*

szkoleń dla lekarzy i pielęgniarek różnych specjalności, w tym diabetologii i medycyny rodzinnej, obejmujących prewencję, diagnostykę i terapię ZSC oraz zadanie pn. *Przeprowadzenie kampanii edukacyjnej skierowanej do pacjentów z cukrzycą dotyczącej zagadnień związanych z zespołem stopy cukrzycowej*. W ramach ww. zadań wybrano realizatorów, którzy przeprowadzą kursy i szkolenia dla kadry medycznej, celem podniesienia kwalifikacji zawodowych oraz realizatora, który przeprowadzi kampanię edukacyjną ukierunkowaną na profilaktykę oraz leczenie ZSC. Powyższe zadania mają na celu m.in. redukcję amputacji i inwalidztwa, ponieważ nieleczony ZSC prowadzi do nieodwracalnych zmian w kończynach dolnych, takich jak deformacje, utrata funkcji podporowych, przewlekłe i trudne do wyleczenia stany zapalne kości, zmiany martwicze i zgorzelinowe stopy. Brak odpowiedniej, nowoczesnej, wielodyscyplinarnej terapii prowadzi często do amputacji, a następnie do przedwczesnego zgonu chorego. Realizacja ww. Programu powinna przynieść istotne ograniczenie tzw. wysokich amputacji w przebiegu Zespołu Stopy Cukrzycowej w Polsce, a co za tym idzie zmniejszenie niepełnosprawności i inwalidztwa wśród osób z cukrzycą. Mając na celu powyższe Minister Zdrowia w 2016 r. przeznaczył na ww. zadania środki z budżetu państwa w wysokości 729 120,49 zł.

W ramach *Narodowego Programu Zwalczania Chorób Nowotworowych* realizowanego na podstawie uchwały Nr 208 Rady Ministrów z dnia 3 listopada 2015 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego na lata 2016-2024 pod nazwą „Narodowy Program Zwalczania Chorób Nowotworowych” (M.P. poz. 1165, z późn. zm.) w 2016 r. prowadzone było zadanie pn. *Zakup endoprotez na potrzeby leczenia dzieci z nowotworami kości*. Realizacja przedmiotowego zadania nastawiona była na ograniczenie niepełnosprawności u dzieci z nowotworami układu kostno-mięśniowego poprzez zapewnienie dostępu do mniej okaleczającego postępowania chirurgicznego z wykorzystaniem endoprotez onkologicznych, co jest najkorzystniejszą formą rekonstrukcji u pacjentów po rozległych wycięciach nowotworu złośliwego kości (wymagających dalszego stosowania chemioterapii wielolekowej). Postępowanie takie umożliwi radykalne wycięcie nowotworu (potwierdzone badaniem histopatologicznym śródoperacyjnym), jednoczesowe uzupełnienie dużego ubytku kości umożliwiające szybkie uruchomienie pacjenta oraz dalsze kontynuowanie leczenia (chemioterapii). Realizatorem ww. zadania w 2016 r. był Instytut Matki i Dziecka w Warszawie. Na przedmiotowe zadanie wydatkowano w 2016 r. kwotę w wysokości 4 436 009,17 zł, w ramach której zakupiono 39 endoprotez dla dzieci z nowotworami kości i wykonano 40 ekspertyz określających wskazania i rodzaj planowanej rekonstrukcji.

W ramach *Narodowego Programu Rozwoju Medycyny Transplantacyjnej*, który nie jest bezpośrednio skierowany do osób niepełnosprawnych, ujęto zadanie dotyczące prac budowlano-remontowych ośrodków transplantacyjnych, banków tkanek i komórek oraz medycznych laboratoriów diagnostycznych. W jego zakresie realizatorzy oprócz dostosowania budynków i pomieszczeń do wykonywania czynności transplantacyjnych, mogą dostosować je dla potrzeb osób niepełnosprawnych. Na uwagę zasługuje również fakt, że w 2016 r. w ramach ww. Programu Minister Zdrowia sfinansował, w wysokości 137 413,70 zł, przeszczep kończyny górnej u osoby, która urodziła się bez kończyny – był to pierwszy na świecie przeszczep tego typu.

Narodowy Program Zdrowia 2016-2020.

Główne działania z zakresu zdrowia publicznego, w 2016 r., odnośnie osób niepełnosprawnych związane były z przygotowaniem i uruchomieniem Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020. Zgodnie z zapisami załącznika do rozporządzenia

Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2016 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016–2020 (Dz. U. poz. 1492), cele programu będą realizowane z uwzględnieniem konieczności zapewnienia dostępności, zgodnie z koncepcją projektowania uniwersalnego, określoną w art. 2 Konwencji oraz potrzebami osób z różnymi niepełnosprawnościami.

W samej treści Programu wyszczególnienie grupy osób niepełnosprawnych następuje wprost przy dwóch działaniach z zakresu określania warunków zabudowy miast, budowy dróg i mostów w sposób sprzyjający ruchowi pieszemu, rowerowemu i aktywności fizycznej, uwzględniając potrzeby osób niepełnosprawnych (realizator: jednostki samorządu terytorialnego) oraz tworzenia przyjaznej seniorom przestrzeni publicznej, z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych (realizator: MRPiPS, CIOP-PIB we współpracy z MKiDzN, CIOP-PIB, Uniwersytety Trzeciego Wieku oraz jednostki samorządu terytorialnego).

Jednakże, co należy podkreślić, brak wyszczególnienia tej grupy przy innych działaniach związany jest z postrzeganiem osób niepełnosprawnych na równi z pozostałymi beneficjentami programu, a tym samym dedykowaniem działań jak najszerszemu gronu odbiorców bez wyłączenia jakichkolwiek grup społecznych z grona adresatów poszczególnych zadań, zgodnie m.in. z zasadą równości wyrażoną w przepisach KPON.

Wsparcie kobiet w ciąży i rodzin.

Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. *o wsparciu kobiet w ciąży i ich rodzin „Za życiem”* (Dz. U. poz. 1860) określa uprawnienia kobiet w ciąży i ich rodzin do wsparcia w zakresie dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej oraz instrumentów polityki na rzecz rodziny. Na podstawie ustawy dziecko z orzeczoną niepełnosprawnością do ukończenia 18 roku życia lub u których stwierdzono ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu, na podstawie zaświadczenia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej lub lekarza ubezpieczenia zdrowotnego, posiadającego specjalizację II stopnia lub tytuł specjalisty w dziedzinie: położnictwa i ginekologii, perinatologii, neonatologii lub pediatrii, i jego rodzicom (opiekunom prawnym), odpowiednio przysługują:

- porady jak pielęgnować i wychowywać dziecko,
- pierwszeństwo w udzielaniu świadczeń opieki zdrowotnej,
- pomoc psychologiczna dla rodziców,
- rehabilitacja lecznicza,
- wyroby medyczne, takie jak pieluchomajtki, cewniki, protezy – na podstawie zlecenia upoważnionej osoby,
- zakup leków poza kolejnością,
- inne świadczenia wspierające rodzinę, w tym pomoc prawna (prawa rodzicielskie i uprawnienia pracownicze).

Produkty lecznicze i wyroby medyczne (przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze) oraz sprzęt rehabilitacyjny.

Ministerstwo Zdrowia działając w ramach obowiązujących przepisów prawa, kierując się zasadą sprawiedliwego podziału środków pomiędzy różne grupy pacjentów,

z uwzględnieniem racjonalnych zasad ich podziału, podejmuje działania dotyczące osób niepełnosprawnych lub mogące mieć wpływ na ich sytuację. Wyrazem tego są m. in. działania Ministra Zdrowia wprowadzające w życie nowe rozwiązania dotyczące refundacji leków i wyrobów medycznych.

Zgodnie z obwieszczeniem Ministra Zdrowia w sprawie wykazu refundowanych leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych na dzień 1 września 2016 r., pacjenci po spełnieniu kryteriów kwalifikacji, mogą być leczeni w ramach ponad 70 programów lekowych. W odniesieniu do osób obarczonych niepełnosprawnością największe znaczenie mają programy lekowe dotyczące chorób rzadkich lub ultrarzadkich.

Osoby niepełnosprawne, którym Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ) przyznał wsparcie w zakupie wyrobów medycznych (przedmiotów ortopedycznych lub środków pomocniczych)²⁰ mogły w 2016 r. (podobnie jak w latach poprzednich) otrzymać dodatkowe dofinansowanie do zakupu wspomnianych wyrobów medycznych, ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) będących w dyspozycji samorządów powiatowych, jeśli ich średni miesięczny dochód nie przekraczał określonego kryterium dochodowego.

Na podstawie rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 926), zwanego dalej „rozporządzeniem w sprawie zadań powiatu”.

Wysokość dofinansowania ze środków PFRON zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, przyznane osobie niepełnosprawnej przez NFZ, wynosiła do 100% udziału własnego osoby niepełnosprawnej w limicie ceny ustalonym na podstawie odrębnych przepisów, jeżeli taki udział był wymagany i do 150% sumy kwoty takiego limitu oraz wymaganego udziału własnego osoby niepełnosprawnej.

W 2016 r. 176 570 osób niepełnosprawnych, w tym 16 654 dzieci i młodzieży otrzymało dofinansowanie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze ze środków PFRON, będących w dyspozycji samorządów powiatowych, w wysokości 139 745 065 zł.

Dofinansowanie ze środków PFRON sprzętu rehabilitacyjnego odbywa się na podstawie ww. rozporządzenia w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu (...). W 2016 r. obejmowało wypłaty w ramach 4531 umów podpisanych na kwotę 10 223 627,00 zł.

Powiadamianie ratunkowe.

W ramach pracy nad rozwijaniem funkcjonalności systemu powiadamiania ratunkowego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji zainicjowano prace nad stworzeniem *Aplikacji mobilnej do wysyłania zgłoszeń alarmowych na numer 112*, której zadaniem będzie powszechne udostępnienie usługi powiadamiania ratunkowego dla grona odbiorców korzystających z nowoczesnych rozwiązań technologicznych. Zakłada się, że ze

²⁰ Narodowy Fundusz Zdrowia gromadzi jedynie informacje dotyczące całkowitej liczby osób zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego (obowiązkowego i dobrowolnego), bez wyszczególnienia liczby osób niepełnosprawnych. Nie jest zatem możliwe określenie skali działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia w 2016 r. odnośnie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.

względu na swoją specyfikę aplikacja będzie przede wszystkim ułatwieniem dla osób niepełnosprawnych, zwłaszcza głuchych w dostępie do usługi powiadamiania ratunkowego – obecnie system nie posiada takiej funkcji. Opracowano koncepcję konkursu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na *Aplikację mobilną do wysyłania zgłoszeń alarmowych na numer 112*. Konkurs został ogłoszony w 2017 r. podczas obchodów Europejskiego Dnia Numeru Alarmowego 112, przypadających 11 lutego oraz na stronie internetowej MSWiA, a jego rozstrzygnięcie planowane jest na 19 czerwca 2017 r. Celem konkursu jest stworzenie projektu pilotażowego w wersji demo, który będzie udoskonalany i testowany równoległe z wdrożeniem rozwiązania zapewnienia wszystkim dostępu do numeru alarmowego 112 [zadanie wynikające z ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. *o systemie powiadamiania ratunkowego* (Dz. U. poz. 1635, z późn. zm.)]. Nowa funkcjonalność ma polegać na obsłudze zgłoszeń alarmowych w postaci SMS, co będzie dużym ułatwieniem dla osób głuchych. *Aplikacja 112* byłaby zatem wdrażana wraz z wprowadzeniem usługi SMS 112, tj. najprawdopodobniej na przełomie 2017 i 2018 r. Regulamin konkursu wraz ze specyfikacją techniczną konsultowany był z przedstawicielami Polskiego Związku Głuchych.

Opieka medyczna nad zawodnikami kadry narodowej: w sportach olimpijskich, paraolimpijskich i igrzysk głuchych.

Nowelizacja art. 29 ust. 4 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. *o sporcie* (Dz. U. z 2016 r. poz. 176, z późn. zm.), wprowadziła obowiązek finansowania z budżetu ministra właściwego do spraw zdrowia opieki medycznej nad zawodnikami zakwalifikowanymi do kadry narodowej w sportach olimpijskich, paraolimpijskich i igrzysk głuchych. Tym samym, w porównaniu do wcześniejszych rozwiązań, od 2016 r. rozszerzono grupę zawodników uprawnionych do opieki medycznej finansowanej z budżetu państwa o zawodników kadry narodowej igrzysk głuchych. Opieka medyczna nad zawodnikami kadry narodowej: w sportach olimpijskich, paraolimpijskich i igrzysk głuchych realizowana jest w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 18 grudnia 2015 r. *w sprawie zakresu i sposobu realizowania opieki medycznej nad zawodnikami zakwalifikowanymi do kadry narodowej: w sportach olimpijskich, paraolimpijskich i igrzysk głuchych* (Dz. U. poz. 2225). Katalog świadczeń zdrowotnych dla tej grupy zawodników obejmuje:

- wstępne, okresowe i kontrolne badania lekarskie,
- profilaktykę zdrowotną, w tym szczepienia ochronne,
- leczenie, rehabilitację oraz działania koordynujące proces leczenia rehabilitacji.

Świadczenia zdrowotne są realizowane i koordynowane przez Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Centralny Ośrodek Medycyny Sportowej w Warszawie. W 2016 r. w Ośrodku wdrożono elektroniczny system zgłaszania zawodników kadry narodowej w sportach olimpijskich, paraolimpijskich i igrzysk głuchych. Związki sportowe zgłaszają zawodników kadry paraolimpijskiej i kadry igrzysk głuchych tą drogą. Nadal funkcjonuje również sposób bezpośredniego przesyłania list zawodników przez polskie związki sportowe. Zapisy zawodników kadry paraolimpijskiej i igrzysk głuchych na badania lekarskie realizowane są bezpośrednio przez związki sportowe, jak również przez stowarzyszenia paraolimpijskie. W 2016 r. opieką medyczną objęto 155 zawodników kadry paraolimpijskiej oraz 253 zawodników kadry igrzysk głuchych. Zawodnikom kadry w sportach olimpijskich,

paraolimpijskich i igrzysk głuchych udzielono ogółem 33 291 świadczeń zdrowotnych, wydając na ten cel z budżetu ministra właściwego do spraw zdrowia kwotę 2 227 000 zł.

Oferta terapeutyczna dla osób niesłyszących uzależnionych od alkoholu i ich bliskich.

W 2016 r. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA), kontynuowała, podejmowane w latach poprzednich, działania w zakresie zwiększenia dostępności oferty terapeutycznej dla uzależnionych osób niesłyszących i ich bliskich. Z dostępnych szacunków wynika, że w Polsce żyje około 500 tysięcy osób niesłyszących, z czego około 12 tysięcy nadużywa alkoholu, a około 3 tysiące stanowią osoby uzależnione. Dla pijących problemowo osób głuchych oferta leczenia skierowanego na ograniczenie picia lub abstynencję jest w dużej mierze ograniczona. W związku z powyższym prowadzone były następujące działania:

- Od 2013 roku - PARPA finansuje działanie domeny i prowadzenie strony internetowej www.pa-nieslyszacy.info. Strona ukierunkowana jest głównie na pomoc w języku migowym dla osób niesłyszących i słabosłyszących z problemami alkoholowymi. Wszystkie osoby zainteresowane mogą znaleźć tam informacje dotyczące uzależnienia, współuzależnienia, syndromu DDA (syndrom Dorosłego Dziecka Alkoholika), czy zjawiska przemocy. Osoby mieszkające w Warszawie mogą także zapoznać się z ofertą punktów informacyjno-konsultacyjnych. Przetłumaczenie strony było możliwe dzięki grantowi z Urzędu Miasta St. Warszawy.
- Od 2013 roku – w Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym (PIK) dla dzielnicy Warszawa-Śródmieście osoby głuche i słabosłyszące, które mają problem z alkoholem, a także ich bliscy, mogą korzystać z bezpłatnych konsultacji prowadzonych przez osoby głuche i słabosłyszące przeszkolone w udzielaniu podstawowej pomocy terapeutycznej osobom uzależnionym. Konsultacje opłacane są z budżetu Urzędu Miasta St. Warszawy.
- Od 2013 roku – istnieje także możliwość kontaktu dla osób głuchych i niedosłyszących poprzez wideo-konferencje. Ze środków PARPA finansowane jest funkcjonowanie infolinii oraz wynagrodzenie osoby, która odpowiada za jej obsługę. Infolinia przeznaczona jest do rozmów z osobami głuchymi i słabosłyszącymi, które chciałyby uzyskać informacje dotyczące oferty terapeutycznej, czy umówić się na spotkanie. Korzystają z niej także bliscy osób uzależnionych.

W wyniku prac analitycznych zidentyfikowano także najważniejsze bariery, które aktualnie uniemożliwiają stworzenie pełnej oferty terapeutycznej dla uzależnionych osób niesłyszących, słabosłyszących oraz członków ich rodzin. Do podstawowych trudności należą:

1. Bariery językowe:

- Wiele osób głuchych i słabosłyszących nie zna języka polskiego, jest on dla nich językiem obcym, niezrozumiałym zarówno w mowie (czytanie z ruchu ust), jak i pisanym. Utrudnia to komunikację i dotarcie do tej grupy. Informacje o ofercie leczenia oraz informacje przedstawiające problem uzależnienia w formie pisemnej (np. broszury, materiały edukacyjne, publikacje) bywają niezrozumiałe. Te osoby z przedmiotowej grupy, które potrafią się posługiwać językiem polskim, nie opanowały go często w

stopniu umożliwiających udział w terapii. W języku migowym, który ma zupełnie inną gramatykę i składnię, nie ma wielu pojęć z zakresu psychologii czy psychoterapii uzależnienia. Ich tłumaczenie jest trudne i bardzo pracochłonne. Co więcej, brak znajomości języka polskiego lub jego znajomość w ograniczonym stopniu nie pozwala na prowadzenie terapii/konsultacji w formie pisemnej. Nawet, gdyby osoba niesłysząca władała biegle językiem polskim prowadzenie terapii jedynie na piśmie jest niemożliwe. Doświadczenia słyszających terapeutów, którzy tego próbowali wskazują na wysoką nieefektywność takiego rozwiązania.

- Słyszającym terapeutom bardzo trudno jest nauczyć się języka migowego w takim stopniu, który umożliwiłby prowadzenie terapii. Przeszkoleni za pośrednictwem PARPA terapeuci, pomimo nauki, nadal oceniali swoje zdolności pracy z osobami niesłyszącymi jako niewystarczające. Terapeuci nie czuli się gotowi do prowadzenia terapii. Trudno im było wykorzystywać nowo nabyte umiejętności w praktyce, gdyż osoby niesłyszące nie zgłaszały się systematycznie do placówek. Skutkiem tego ich zdolności malały, a niepewność w korzystaniu z języka migowego rosła. Dodatkowym utrudnieniem jest istnienie dwóch języków migowych w postaci – systemu językowo – miganego (SJM) i polskiego języka migowego (PJM). Osoby głuche w przeważającej większości znają PJM, który jest dla nich językiem naturalnym. SJM uczą się natomiast w szkołach, jednak jako drugiego języka. Osoby słyszące, np. terapeuci z ośrodka w Giżycku (uczestniczący w latach 2014-2015 w zorganizowanym przez Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego kursie języka miganego), były szkolone w SJM. Jednak i takie rozwiązanie ma swoje słabe strony, gdyż wyszkolenie terapeutów w SJM i tak nie zapobiegłoby sytuacji, w której część osób głuchych i słabosłyszących i tak nie uzyskałaby pomocy z powodu nieznaności tego systemu językowego.
- Wydawać by się mogło, że być może pewnym rozwiązaniem tej sytuacji byłby udział tłumacza języka migowego w procesie terapii. Niestety, w środowisku osób głuchych tłumacze nie cieszą się zaufaniem. Osoby głuche boją się, że osobiste i intymne szczegóły z ich życia odkryte w trakcie terapii, mogłyby zostać ujawnione. Dodatkowo, analiza rejestrów tłumaczy prowadzonych przez wojewodów wskazuje, że w całej Polsce dostępnych jest 395 tłumaczy na około 500 tysięcy osób niesłyszących. W związku z powyższym liczba tłumaczy wydaje się być dalece niewystarczająca. Wniosek ten wzmacnia fakt, że terapia uzależnienia, zwłaszcza w początkowej fazie, zakłada intensywny udział pacjenta w procesie leczenia (np. w formie ambulatoryjnej zaleca się około 4-6 godzin terapii grupowej oraz minimum 1 godzinę terapii indywidualnej tygodniowo). Pokazuje to konieczność bardzo dużego zaangażowania czasowego tłumaczy w leczenie osoby niesłyszącej. Poza tym, nie wszystkie ośrodki leczenia uzależnień zgadzają się na udział tłumaczy w terapii. Obecność osoby trzeciej w procesie komunikacji między terapeutą a pacjentem niesie za sobą wiele trudności. Może dojść przykładowo do zniekształcania przekazu, niedokładnego tłumaczenia, co w terapii ma ogromne znaczenie. Kiedy terapeuta i pacjent nie mogą się porozumieć, skuteczne prowadzenie terapii jest niemożliwe. W poprzednich latach trudnością przy wdrożeniu tego rozwiązania były także ograniczone środki finansowe na zatrudnienie tłumaczy w placówkach. Obecnie podjęto działania, których celem jest właściwe zabezpieczenie środków na realizację tego zadania.

- Bariery językowe istnieją także w kontakcie z lekarzami. W żadnej placówce nie ma lekarza, który znałby język migowy. Diagnoza lekarska jest elementem niezbędnym i koniecznym dla udzielania kompleksowych świadczeń. Lekarz (zwłaszcza psychiatra), który nie może zebrać dokładnego wywiadu, nie jest w stanie postawić rozpoznania, ocenić aktualnego stanu pacjenta ani zaproponować adekwatnej formy pomocy pacjentowi.

2. Bariery merytoryczne:

- W związku z niewielką liczbą terapeutów słyszących, którzy jednocześnie znają biegle język migowy i posiadają kwalifikacje do prowadzenia terapii w ramach systemu opieki zdrowotnej oraz częstymi przypadkami zmieniania przez nich pracy, utrudnione jest zaproponowanie stałej oferty dla osób niesłyszących w określonym miejscu.
- Osoby niesłyszące, znające język migowy nie mają uprawnień do prowadzenia terapii. Dodatkowo nie mają możliwości ich nabycia. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień (Dz. U. poz. 1386, z późn. zm.) wskazuje, iż osobami mającymi uprawnienia do prowadzenia psychoterapii osób uzależnionych i członków ich rodzin w placówkach leczenia uzależnień są:
 - Specjaliści psychoterapii uzależnień lub specjaliści terapii uzależnień;
 - Osoby posiadające status osoby uczestniczącej w programie szkoleniowym w zakresie psychoterapii uzależnień potwierdzony zaświadczeniem wydanym odpowiednio przez PARPA albo Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii (KBPN). Osoby te mogą jednak wykonywać świadczenia jedynie pod merytorycznym nadzorem certyfikowanych specjalistów psychoterapii lub terapii uzależnień;
 - Instruktorzy terapii uzależnień oraz osoby posiadające status osoby uczestniczącej w programie szkoleniowym w zakresie instruktora terapii uzależnień potwierdzony zaświadczeniem wydanym odpowiednio przez PARPA albo KBPN. Osoby te również mogą wykonywać świadczenia jedynie pod merytorycznym nadzorem certyfikowanych specjalistów psychoterapii lub terapii uzależnień.

Osoby, które chcą pracować w placówkach leczenia uzależnień muszą posiadać ww. uprawnienia. Ich zdobycie możliwe jest jedynie poprzez ukończenie szkoleń akredytowanych przez PARPA lub KBPN. Z analizy prowadzonej w 2016 r. wynika, iż żadna ze szkół posiadających akredytację na prowadzenie takiego szkolenia nie kształci osób niesłyszących. Efektem tego jest brak możliwości zatrudnienia osoby znającej język migowy, a nieposiadającej kwalifikacji do udzielania świadczeń medycznych w systemie opieki zdrowotnej. Z kolei zatrudnienie osoby głuchej, która miałaby kwalifikacje do udzielania świadczeń jest nieopłacalne, gdyż mogłaby pracować jedynie z klientami niesłyszącymi, którzy pojawiają się w placówkach odwykowych rzadko i nieregularnie.

3. Bariery systemowe, prawne, finansowe.

- Słyszący terapeuci, którzy uczyli się tylko języka migowego (SJM) i którzy próbowali stosować go w pracy z osobami głuchymi relacjonują, iż prowadzenie terapii z osobą niesłyszącą wymaga o wiele więcej czasu niż z osobą słyszącą. Komunikacja trwa dłużej, wymaga tłumaczenia wielu słów, które w werbalnej komunikacji, gdy obie strony słyszą,

są zrozumiałe. Terapia musi być zindywidualizowana, inaczej nie będzie skuteczna. Podobne problemy napotyka terapia oparta na pisemnym przekazie treści między terapeutą a pacjentem. Jednocześnie NFZ nie przewiduje dodatkowego finansowania sesji i rozlicza niesłyszającego pacjenta na takich samych zasadach jak słyszającego. Terapeuta pracując z jedną osobą niesłyszającą wykonuje świadczenia w dłuższym czasie.

- W ubiegłych latach ograniczone środki finansowe uniemożliwiały też zatrudnienie tłumacza w takim wymiarze, który gwarantowałby jego stałą dostępność w placówce. Obecnie podjęto starania, które mają na celu zabezpieczenie wystarczających środków finansowych na powyższe zadanie. Sens jego zatrudnienia (pomijając wspomniane wcześniej bariery) istnieje w sytuacji jego stałej dostępności w placówce. Osoby będące profesjonalnymi tłumaczami języka migowego mają wiele ofert zatrudnienia. Praca dorywcza, na kilka – kilkanaście godzin przy niskim wynagrodzeniu nie byłaby propozycją, która skłoniłaby ich do porzucenia innych zajęć. Takie zjawisko można zaobserwować wśród osób niesłyszających przeszkolonych przez PARPA w ramach podstawowych umiejętności udzielania pomocy psychologicznej i motywowania do zmiany. Osoby te mówią o swoich zniechęceniu, skarżą się na trudność pogodzenia pracy konsultacyjnej z zawodową i rodzinną, a bez stałego zatrudnienia w charakterze terapeuty nie mogą zrezygnować z obecnego źródła dochodu. Może skutkować to dalszym spadkiem i tak niewielkiej liczby osób, które mogłyby pomagać uzależnionym głuchym.

W związku ze wskazanymi barierami od 2016 r. prowadzone są prace nad realnymi propozycjami rozwiązań w przedmiotowym zakresie, mając także na względzie aktualne możliwości budżetowe, w tym możliwości budżetów lokalnych.

Opieka lekarska w zakładach penitencjarnych.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami [art. 79b § 1 i art. 101 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny wykonawczy* (Dz. U. poz. 557, z późn. zm.) oraz § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w *sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności* (Dz. U. poz. 2231) i § 9 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w *sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania* (Dz. U. poz. 2290)] każdy osadzony po przyjęciu do jednostki penitencjarnej jest badany przez lekarza. Jeśli zachodzi potrzeba, lekarz wydaje odpowiednie zalecenia dotyczące dalszego postępowania, np. umieszczenie w celi przystosowanej dla osób niepełnosprawnych, zaopatrzenie w bezpłatne protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, a także wydaje zalecenia w stosunku do odstępstw od ww. regulaminów organizacyjno-porządkowych.

W jednostkach penitencjarnych, mimo barier architektonicznych, funkcjonują wyodrębnione cele dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich. Każdorazowo w trakcie modernizacji podmiotów leczniczych funkcjonujących w jednostkach penitencjarnych uwzględniane są potrzeby dostosowania pomieszczeń szpitali, ambulatoriów i izb chorych, w tym dla potrzeb osób niepełnosprawnych zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w *sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla*

osób pozbawionych wolności (Dz. U. poz. 808). Do końca 2016 r. dostosowanych do wymienionego rozporządzenia było 61 podmiotów leczniczych więziennej służby zdrowia, a 93 wymagało jeszcze dostosowania.

Poza dostosowaniem więziennych podmiotów leczniczych dla potrzeb osób niepełnosprawnych dostosowywane są również cele mieszkalne – obecnie na terenie 63 jednostek penitencjarnych funkcjonuje 90 cel przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, dysponujących 273 miejscami zakwaterowania.

Na prośbę Ministerstwa Sprawiedliwości co roku zbierane są dane dotyczące niepełnosprawnych ruchowo korzystających z kul łokciowych i poruszających się na wózku inwalidzkim w zakresie ich rozmieszczenia i zapewnienia dostępu do innych pomieszczeń np. sali widzeń, łaźni, ambulatorium. Według ostatnich danych z dnia 10.02.2017 roku w jednostkach penitencjarnych przebywało 103 osadzonych poruszających się na wózkach inwalidzkich i 419 osadzonych korzystających na stałe z kul łokciowych.

W strukturach więziennych podmiotów leczniczych funkcjonują dwa oddziały szpitalne dedykowane między innymi niepełnosprawnym osobom pozbawionym wolności. Jest to Oddział Rehabilitacji Narządu Ruchu w Zakładzie Karnym Nr 2 w Łodzi (w 2016 r. hospitalizowano 131 pacjentów), oraz Oddział dla Przewlekłe Chorych w Zakładzie Karnym w Czarnem (w 2016 r. hospitalizowano 38 pacjentów), który w 2016 r. przeszedł gruntowny remont. W Zakładzie Karnym Bydgoszcz-Fordon organizowane są w miarę istniejących potrzeb kursy orientacji przestrzennej dla osadzonych z niepełnosprawnością narządu wzroku. W 2016 r. zorganizowano 3 kursy dla 3 osób pozbawionych wolności.

Rehabilitacja lecznicza rolników.

Zgodnie z art. 64 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. *o ubezpieczeniu społecznym rolników* (Dz. U. z 2016 r. poz. 277, z późn. zm.), w ramach zadań realizowanych na rzecz pomocy ubezpieczonym i osobom uprawnionym do świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego:

- kierowała na rehabilitację leczniczą osoby zagrożone całkowitą niezdolnością do pracy w gospodarstwie rolnym oraz osoby uznane za okresowo całkowicie niezdolne do pracy w gospodarstwie rolnym, które w wyniku dalszego leczenia i rehabilitacji rokowały odzyskanie zdolności do pracy w gospodarstwie rolnym;
- organizowała w okresie letnich wakacji turnusy rehabilitacyjne dla dzieci rolników w zakresie wad i chorób układu ruchu i zaburzeń układu oddechowego.

W ramach powyższych działań na rehabilitację leczniczą realizowaną przez Kasę w 2016 r. skierowano 13 777 rolników oraz 1 177 dzieci.

O całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym w Kasie orzekają w I instancji lekarze rzeczoznawcy, a w II instancji komisje lekarskie Kasy.

Fundusze Europejskie.

I. Środki Unii Europejskiej

Zgodnie z przyjętym przez Kierownictwo Ministerstwa Zdrowia i zaakceptowanym przez Komisję Europejską w lipcu 2015 r. dokumentem pn. *Krajowe ramy strategiczne. Policy paper dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020*, który określa cele i narzędzia realizacji polityki zdrowotnej finansowane ze środków Unii Europejskiej, jako jeden z kierunków interwencji wskazano „tworzenie warunków do zdrowego i aktywnego życia osób starszych i osób niepełnosprawnych”. W ramach krajowych, a także regionalnych programów operacyjnych, ze środków europejskich realizowane są projekty, które przyczynią się do poprawy, czasami pośrednio, opieki nad osobami niepełnosprawnymi. Projekty, pośrednio lub bezpośrednio skierowane do osób niepełnosprawnych, są realizowane m.in. w ramach Narzędzia 18 *Wsparcie deinstytucjonalizacji opieki nad osobami zależnymi, w szczególności poprzez rozwój alternatywnych form opieki nad osobami niesamodzielnymi* i Narzędzia 19 *Wdrożenie programów wczesnego wykrywania wad rozwojowych i rehabilitacji dzieci zagrożonych niepełnosprawnością i niepełnosprawnych*.

Realizowane w ramach Narzędzia 18 projekty mają na celu rozwój zdeinstytucjonalizowanych form opieki nad osobami zależnymi w celu zapobiegania umieszczaniu ich w zakładach stacjonarnych (w szczególności na oddziałach szpitalnych). Możliwe jest wsparcie projektów takich jak:

- opracowanie standardu dla dziennego domu opieki oraz środowiskowych form pomocy/samopomocy i innych alternatywnych form opieki;
- wsparcie tworzenia i działalności dziennych domów opieki oraz innych form opieki nad osobami zależnymi, w tym nad osobami starszymi;
- szkolenia dla opiekunów (w szczególności członków rodzin) w zakresie opieki nad osobami zależnymi, w tym osobami starszymi;
- przygotowanie i tworzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego i wspomagającego, połączone z doradztwem w doborze sprzętu, treningami z zakresu samoobsługi wypożyczonego sprzętu oraz przygotowanie warunków do opieki domowej;
- wsparcie projektów teleopieki, czyli doradztwa telefonicznego i bezpośredniej pomocy (m. in. lekarzy, pielęgniarek i opiekunów medycznych) na wezwanie w szczególnej sytuacji;
- szkolenia oraz doradztwo w zakresie dostosowania podmiotów leczniczych do potrzeb osób zależnych, w tym osób starszych.

Narzędzie 18 jest wdrażane przez Urzędy Marszałkowskie oraz częściowo przez Departament Funduszy Europejskich i e-Zdrowia w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, o którym mowa poniżej.

W ramach Narzędzia 19 wdrażane są projekty mające na celu m.in. opracowanie i wdrożenie programów rehabilitacji leczniczej dla dzieci zagrożonych niepełnosprawnością i niepełnosprawnych. Ponadto, w ramach narzędzia istnieje możliwość opracowania i wdrożenia programów rehabilitacji leczniczej dla dzieci niepełnosprawnych. Należy podkreślić, że Narzędzie 19 wdrażane jest w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych i szczegółowe dane o przedsięwzięciach w nim realizowanych posiadają poszczególne Urzędy Marszałkowskie pełniące funkcje Instytucji Zarządzających RPO.

Dodatkowo, w ramach Narzędzi wymienionych w *Policy paper*, których celem jest budowa, przebudowa i doposażenie podmiotów leczniczych udzielających świadczeń

lecniczych, mogą zostać uwzględnione i sfinansowane działania na rzecz poprawy dostępności i dostosowania infrastruktury dla osób niepełnosprawnych. Należy podkreślić, że część narzędzi *Policy paper* dotyczących niniejszej kwestii jest wdrażana przez Urzędy Marszałkowskie, a część przez Departament Funduszy Europejskich i e-Zdrowia w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, o którym mowa poniżej.

W tym miejscu należy również podkreślić, że w ramach podejmowanych przez Komitet Sterujący do spraw koordynacji interwencji EFSI w sektorze zdrowia rekomendacji do kryteriów wyboru projektów w zakresie ochrony zdrowia, zalecane jest przyjmowanie kryteriów premiujących rozwiązania przyczyniające się do upowszechnienia stosowania usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami czy dostosowania infrastruktury – zgodnie z koncepcją uniwersalnego projektowania – do potrzeb osób z różnymi formami niepełnosprawności i niesamodzielnych.

1) Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

Zgodnie z postanowieniami zatwierdzonego w dniu 17 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) istnieje możliwość podejmowania działań ukierunkowanych na wsparcie deinstytucjonalizacji opieki nad osobami zależnymi poprzez rozwój alternatywnych form opieki nad osobami niesamodzielnymi (w tym osobami starszymi).

Realizując powyższe, Departament Funduszy Europejskich i e-Zdrowia Ministerstwa Zdrowia ogłosił w dniu 23 lipca 2015 r. konkurs pn. *Dzienny dom opieki medycznej (DDOM)*. Konkurs był odpowiedzią na zmieniające się warunki demograficzne. Projekty, które są obecnie realizowane przyczyniają się do rozwoju zdeinstytucjonalizowanych form opieki zapobiegających umieszczeniu osób zależnych w zakładach stacjonarnych w szczególności na oddziałach szpitalnych, co umożliwia im życie w społeczeństwie z zapewnieniem odpowiedniego wsparcia. Ponadto oferowane rozwiązania pozwalają osobom sprawującym opiekę nad rodzicami lub innymi osobami zależnymi na godzenie życia zawodowego z rodzinnym np. podjęcie lub kontynuowanie zatrudnienia.

W ramach przedmiotowego konkursu planowane jest objęcie narzędziami deinstytucjonalizacji opieki nad osobami zależnymi 40 podmiotów leczniczych, zdeinstytucjonalizowanie 400 miejsc opieki nad osobami zależnymi, które zostaną utworzone w ramach programu. Na wymienione działanie przewidziano alokację środków finansowych w wysokości 40 000 000,00 zł. Jednak w wyniku zwiększenia kwoty przeznaczonej na dofinansowanie projektów w ramach konkursu, zawarto umowy z 53 wnioskodawcami na łączną kwotę dofinansowania 51 189 304,85 zł. Projekty będą realizowane w latach 2016-2018.

W DDOM wsparcie skierowane jest do osób niesamodzielnych, w szczególności do osób powyżej 65 roku życia, których stan zdrowia nie pozwala na pozostawanie wyłącznie pod opieką podstawowej opieki zdrowotnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, a jednocześnie nie wymagają całonocnego nadzoru lekarskiego i pielęgniarskiego realizowanego w trybie stacjonarnym. Świadczenia udzielane są pacjentom wymagającym, ze względu na stan zdrowia, świadczeń pielęgnacyjnych, opiekuńczych i rehabilitacyjnych oraz

kontynuacji leczenia, a niewymagającym hospitalizacji w oddziale szpitalnym, którzy w ocenie skalą poziomu samodzielności (skala Barthel) otrzymali 40-65 punktów.

Do DDOM mogą być przyjęci:

- pacjenci bezpośrednio po przebytej hospitalizacji, których stan zdrowia wymaga wzmożonej opieki pielęgniarskiej, nadzoru nad terapią farmakologiczną, kompleksowych działań usprawniających i przeciwdziałających postępującej niesamodzielności oraz wsparcia i edukacji zdrowotnej, a także doradztwa w zakresie organizacji opieki i leczenia osoby niesamodzielnej;
- pacjenci, którym w okresie ostatnich 12 miesięcy udzielone zostały świadczenia zdrowotne z zakresu leczenia szpitalnego.

Pacjenci w wieku powyżej 65 roku życia powinni stanowić co najmniej 3/4 łącznej liczby pacjentów. Podstawowe cele kwalifikowania pacjentów do DDOM to: poprawa stanu zdrowia i samodzielności życiowej, zapobieganie wczesnym powikłaniom poszpitalnym, przygotowanie pacjenta i rodziny do życia z niepełnosprawnością i samoopieki – możliwe do uzyskania poprzez rehabilitację lub modyfikację leczenia farmakologicznego – co oceniane jest w momencie kwalifikacji do objęcia opieką. W DDOM może przebywać równocześnie nie mniej niż 10 i nie więcej niż 15 pacjentów.

Ze względu na charakter opieki świadczonej w DDOM, ze wsparcia wyłączone są osoby korzystające ze świadczeń opieki zdrowotnej z zakresu świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej, opieki paliatywnej i hospicyjnej oraz rehabilitacji leczniczej, w warunkach ośrodka lub oddziału dziennego oraz w warunkach stacjonarnych, a także osoby, w przypadku których podstawowym wskazaniem do objęcia ich opieką jest zaawansowana choroba psychiczna lub uzależnienie (korzystające ze świadczeń zdrowotnych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień).

Kierowanie do DDOM odbywa się na podstawie skierowania oraz karty oceny stanu klinicznego, sporządzanej z zastosowaniem skali poziomu samodzielności (skala Barthel). Skierowanie do dziennego domu opieki medycznej jest wydawane przez lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, a w przypadku pacjentów bezpośrednio po leczeniu szpitalnym – lekarza ubezpieczenia zdrowotnego udzielającego świadczeń w szpitalu.

Czas trwania pobytu w DDOM jest ustalany indywidualnie przez zespół terapeutyczny i nie może być krótszy niż 30 dni roboczych i dłuższy niż 120 dni roboczych. Pobyt może zostać skrócony z założonych 30 dni w przypadku dobrowolnej rezygnacji pacjenta oraz w przypadku pogorszenia się stanu zdrowia, wymagającego realizacji świadczeń zdrowotnych w warunkach stacjonarnych (leczenie szpitalne, stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne inne niż szpitalne). W pierwszym miesiącu, pacjenci przebywają w domu opieki medycznej przez 5 dni w tygodniu przez 8-10 godzin dziennie, następnie w zależności od poprawy stanu zdrowia, liczba i częstotliwość udzielanych świadczeń może być stopniowo zmniejszana w zależności od potrzeb indywidualnych każdego pacjenta, jednak nie może odbywać się w czasie krótszym niż 4 godziny dziennie.

DDOM funkcjonuje przez cały rok, we wszystkie dni robocze, co najmniej 8 godzin dziennie, w godzinach dostosowanych do potrzeb pacjentów i ich rodzin. W wyjątkowych przypadkach liczba dni i godzin funkcjonowania DDOM-u mogą zostać dostosowane do lokalnych potrzeb.

Zadaniem DDOM jest zapewnienie opieki medycznej połączonej z kontynuacją terapii i procesem usprawniania w zakresie funkcjonalnym oraz procesów poznawczych. Do podstawowych kategorii świadczeń zdrowotnych realizowanych w ramach DDOM należą:

- opieka pielęgniarska, w tym edukacja pacjenta dotycząca samoopieki i samopielęgnacji;
- doradztwo w doborze odpowiednich wyrobów medycznych;
- usprawnianie ruchowe;
- stymulacja procesów poznawczych;
- terapia zajęciowa;
- przygotowanie rodziny i opiekunów pacjenta do kontynuacji opieki (działania edukacyjne).

W zakresie koniecznym do wykonania świadczeń oraz w razie pilnej potrzeby i w zależności od wskazania medycznego pacjentom zapewnione są niezbędne badania diagnostyczne oraz specjalistyczne konsultacje lekarskie. Poza świadczeniami opieki zdrowotnej pacjentom przebywającym w DDOM zapewnione jest odpowiednie do stanu zdrowia wyżywienie, prowadzone są zajęcia dodatkowe, pozwalające na zagospodarowanie czasu wolnego pomiędzy udzielanymi świadczeniami zdrowotnymi oraz w razie potrzeby bezpłatny transport z miejsca zamieszkania do DDOM i powrót do miejsca zamieszkania.

Jednocześnie należy zauważyć, że osoby niepełnosprawne nie należą do grupy docelowej projektów w Osi priorytetowej V PO WER. Niemniej, zgodnie z zasadami horyzontalnymi UE w projektach finansowanych z EFS konieczne jest uwzględnianie równości szans, w tym dla osób z niepełnosprawnościami. Ocena zgodności projektów współfinansowanych w ramach PO WER, realizowanych w trybie konkursowym i pozakonkursowym, z zasadą równości szans kobiet i mężczyzn oraz dostępności projektu dla osób z niepełnosprawnościami odbywa się na podstawie dokumentu wydanego przez Ministra Rozwoju pn. Wytyczne w zakresie realizacji zasady równości zasady szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach Funduszy unijnych na lata 2014-2020. Wobec tego, stosowne zapisy muszą znaleźć się w każdym wniosku o dofinansowanie. Z dotychczasowej praktyki wynika, że Wnioskodawcy najczęściej wskazują, że budynki, w których udzielane jest wsparcie w ramach projektu np. odbywają się szkolenia, będą posiadały udogodnienia dla osób niepełnosprawnych.

W związku z realizacją projektu pn. „Mapy potrzeb zdrowotnych – Baza Analiz Systemowych i Wdrożeniowych”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach PO WER w grudniu 2016 r. opublikowano mapy potrzeb zdrowotnych dla poszczególnych grup chorób. Jedną z wyszczególnionych grup chorób, dla której przygotowano mapę jest grupa „Wady wrodzone”. Pomimo tego, że nie jest to liczna grupa chorób, na tle pozostałych, to chcieliśmy w ten sposób podkreślić ważny problem tematu niepełnosprawności.

W ww. dokumencie zaprezentowano informacje na temat przeprowadzonych badań genetycznych, z ostateczną konkluzją, że liczba przeprowadzonych badań jest znacznie za mała, co po części może przekładać się na problem niepełnosprawności.

Dodatkowo w mapach potrzeb zdrowotnych przeanalizowano na dwa sposoby sprawy związane z rehabilitacją. Pierwszy to analiza odsetka pacjentów rehabilitowanych po odbyciu hospitalizacji z powodu poszczególnych grup chorób. Analiza ta wskazała, że w przypadku

wielu grup chorób istnieją znaczące różnice pomiędzy województwami i szpitalami w dostępie do rehabilitacji po hospitalizacji.

Drugi sposób analizy rehabilitacji, to analiza rozmieszczenia i działania placówek realizujących świadczenia z zakresu „rehabilitacja lecznicza”. Analiza została podzielona na 3 części: rehabilitacja w warunkach ambulatoryjnych lub domowych, rehabilitacja w ośrodku/oddziale dziennym oraz rehabilitacja w zakresie stacjonarnym. We wszystkich wcześniej wymienionych zakresach rehabilitacji badano rozmieszczenie jednostek, liczbę pacjentów rehabilitowanych oraz podstawowe statystyki charakteryzujące tych pacjentów, takie jak średni wiek, odsetek kobiet oraz odsetek pacjentów w wieku podeszłym. Dodatkowo przeprowadzono próbę określenia powodu rehabilitacji, sprawdzając czy i z jakiego powodu pacjent był hospitalizowany do 365 dni przed rozpoczęciem rehabilitacji.

Analiza wykazała, że w wielu województwach i powiatach brakuje odpowiedniego zabezpieczenia jednostkami zajmującymi się rehabilitacją leczniczą.

Powyższe działania, pomimo braku bezpośredniego oddziaływania na osoby niepełnosprawne, w perspektywie czasu mogą przynieść dobroczynne rezultaty w postaci zabezpieczenia pacjentom dostępności do wskazanych usług.

2) Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Projekty realizowane/planowane do realizacji w ramach IX Osi PO IiŚ służą rozwojowi ratownictwa medycznego oraz ponadregionalnych podmiotów leczniczych (wsparcie infrastrukturalne), a więc *de facto* potencjalnie całemu społeczeństwu. Nie są jednak *stricto* dedykowane osobom niepełnosprawnym.

Niemniej jednak, jak to zostało wyjaśnione powyżej, dodatkowo, w ramach inwestycji, których celem jest budowa, przebudowa i wyposażenie podmiotów leczniczych udzielających świadczeń leczniczych, mogą zostać uwzględnione i sfinansowane działania na rzecz poprawy dostępności i dostosowania infrastruktury dla osób niepełnosprawnych.

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy 2009-2014 (fundusze EOG i fundusze norweskie)

W ramach programów dedykowanych zdrowiu współfinansowanych z funduszy EOG i norweskich, tj. *PL07 Poprawa i lepsze dostosowanie ochrony zdrowia do trendów demograficzno-epidemiologicznych* oraz *PL13 Ograniczanie społecznych nierówności w zdrowiu* nie przewidziano działań skierowanych wyłącznie do osób niepełnosprawnych. Jednakże w Programie *PL07* osoby te stanowiły jedną z grup docelowych obszaru programowego „Lepsze dostosowanie opieki zdrowotnej w celu sprostania potrzebom szybko rosnącej populacji osób przewlekle chorych i niesamodzielnych oraz osób starszych”.

Obecnie dobiega końca wdrażanie projektów wybranych do dofinansowania w Programie *PL07* i *PL13* i jednocześnie trwają negocjacje w zakresie kolejnej perspektywy funduszy norweskich i EOG.

W ramach środków MF EOG i NMF 2009 – 2014 realizowane były projekty ukierunkowane na polepszenie jakości życia m.in. osób z niepełnosprawnością intelektualną. Dzięki dofinansowaniu z tych środków w placówkach przeprowadza się więcej różnorodnych zajęć terapeutycznych i rehabilitacyjnych. Ułatwiony jest także dostęp do nowoczesnych form

terapii zajęciowej, a pomieszczenia, w których się one odbywają zostały przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Obecnie w ramach Programu PL07 realizowane są 3 projekty w tym zakresie:

- 1) Poprawa jakości opieki nad osobami niesamodzielnymi, z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnymi intelektualnie-Filia ZOLiRM w Owińskach

Beneficjent: Zakład Opiekuńczo-Leczniczy i Rehabilitacji Medycznej SPZOZ w Poznaniu.

Całkowita wartość projektu: 21 602 600 zł, w tym dofinansowanie: 17 282 000 zł.

Projekt obejmuje remont i rozbudowę Oddziału Opiekuńczo-Leczniczego Psychiatrycznego w Owińskach – filii Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego i Rehabilitacji Medycznej SPZOZ w Poznaniu wraz z zakupem sprzętu medycznego. Zakłada szereg działań, które w efekcie mają znacząco podnieść jakość opieki nad pacjentami tj. szkolenia dla personelu i rodzin, innowacyjne działania terapeutyczne, liczne wydarzenia kulturalne, społeczne i naukowe, których podmiotem są pacjenci lub ich problemy np. pikniki, koncerty, konferencje itp. W projekcie przewidziano pełne zabezpieczenie potrzeb osób niepełnosprawnych.

- 2) Transgraniczna Akademia Psychiatrii Aktywnej

Beneficjent: Specjalistyczny Psychiatryczny SPZOZ w Suwałkach.

Całkowita wartość projektu: 11 635 865 zł, w tym dofinansowanie: 9 308 692 zł.

Projekt zakłada m.in.: rozbudowę Zakładu Pielęgnacyjno-Opiekuńczego Psychiatrycznego; zakup sprzętu na potrzeby działalności placówki; organizację Spartakiad dla osób z zaburzeniami psychicznymi z Polski, Litwy i Rosji; uruchomienie Punktu Wsparcia i Informacji dla pacjentów z zaburzeniami psychogeriatrycznymi i ich rodzin oraz szkolenia personelu placówki.

- 3) Poprawa samodzielności osób niepełnosprawnych poprzez kompleksową rehabilitację – projekt wzorcowy organizacji pozarządowej w sektorze ochrony zdrowia

Beneficjent: Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Gdańsku.

Całkowita wartość projektu: 4 950 732 zł, w tym dofinansowanie: 3 960 586 zł.

Projekt zaadresowano do osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych, w tym z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, dziecięcym porażeniem mózgowym i innymi niepełnosprawnościami. Projekt był skierowany do grupy ponad 200 osób niepełnosprawnych z województwa pomorskiego.

Głównym celem przedsięwzięcia było zwiększenie dostępu do usług zdrowotnych świadczonych na rzecz osób najbardziej potrzebujących – osób niepełnosprawnych, niesamodzielnych. W ramach projektu m.in. wdrożono programy kompleksowej rehabilitacji, zakupiono sprzęt diagnostyczno-terapeutyczny, stworzono nowoczesną pracownię rehabilitacji oraz przeszkolono członków rodzin osób niesamodzielnych.

Poza ofertą terapeutyczną zrealizowano szkolenia dla rodziców, opiekunów, terapeutów, na co dzień wspierających osoby niepełnosprawne. Przebudowano część budynku, w którym znajduje się Ośrodek Wczesnej Interwencji Wspomagania Rozwoju w Gdańsku, a także zakupiono sprzęt rehabilitacyjny i terapeutyczny.

III. Szwajcarsko-Polski Program Współpracy

Dzięki funduszom szwajcarskim w ramach Celu 2 obszaru tematycznego „ochrona zdrowia” możliwe było wsparcie inicjatyw w zakresie pomocy społecznej – w 33 domach pomocy społecznej i 10 placówkach opiekuńczo-wychowawczych w województwie świętokrzyskim, lubelskim, małopolskim i podkarpackim. Ze wsparcia skorzystały ogółem 43 jednostki organizacyjne pomocy społecznej, a wśród nich przeważająca liczba placówek, które zajmują się osobami niepełnosprawnymi, w tym również niepełnosprawnymi intelektualnie. Łączne wsparcie dla placówek realizujących projekty w ramach Celu 2 wyniosło ok. 65 mln zł.

Projekty realizowane w latach 2012-2016 były ukierunkowane na podniesienie poziomu usług oraz polepszenie jakości życia mieszkańców, w tym osób niepełnosprawnych, jak również poprawę warunków pracy personelu. Dzięki realizacji programów w placówkach przeprowadza się więcej różnorodnych zajęć terapeutycznych i rehabilitacyjnych, ułatwiony jest także dostęp do nowoczesnych form terapii zajęciowej. Pomieszczenia zostały przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Pielęgniarki i Położne.

Z dniem 1 stycznia 2016 r. uprawnione pielęgniarki i położne mogą wystawiać recepty na leki oraz środki spożywcze specjalnego przeznaczenia żywieniowego, wystawiać zlecenia i recepty na wyroby medyczne oraz skierowania na badania diagnostyczne. Rozszerzenie uprawnień pielęgniarek i położnych ma na celu ułatwienie między innymi osobom niepełnosprawnym, dostępu do świadczeń zdrowotnych. Powyższe uprawnienie reguluje art. 15a ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. *o zawodach pielęgniarki i położnej* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1251, z późn. zm.). Dodatkowo wskazać należy, iż tematyka dotycząca osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych jest przedmiotem kształcenia podyplomowego pielęgniarek i położnych. W 2016 r. trwały prace zespołu programowego powołanego przez Dyrektora Centrum Kształcenia Podyplomowego Pielęgniarek i Położnych związane z opracowaniem programu kursu specjalistycznego skierowanego do pielęgniarek pn. „Opieka nad pacjentem z przewlekłą obturacyjną chorobą płuc (POChP)”. Celem przedmiotowego kształcenia jest przygotowanie pielęgniarek do profesjonalnego, samodzielnego wykonywania świadczeń zdrowotnych związanych z profilaktyką i opieką nad pacjentem z przewlekłą obturacyjną chorobą płuc, w warunkach opieki stacjonarnej i domowej.

Wystąpienia Ministra Zdrowia.

W dniu 4 sierpnia 2016 r., do wszystkich Dyrektorów podmiotów leczniczych oraz Ordynatorów oddziałów położniczych i ginekologicznych, został przesłany Komunikat o istotnych zmianach w przepisach związanych z opieką okołoporodową, które weszły w życie w 2016 r. Jednocześnie, zwrócono się z prośbą o dokonanie stosownych ocen warunków udzielania świadczeń zdrowotnych osobom niepełnosprawnym oraz podjęcie działań umożliwiających im dostęp do świadczeń w każdym niezbędnym zakresie. Wskazano, że stosowne zmiany organizacyjne oraz zapewnienie sprzętu dostosowanego do potrzeb niepełnosprawnych pozwoli na poprawę jakości opieki medycznej nad tymi osobami. Powyższy Komunikat został przekazany w celu upowszechnienia również do p.o. Prezesa

Narodowego Funduszu Zdrowia oraz Konsultantów krajowych i wojewódzkich w dziedzinie położnictwa i ginekologii, a także w dziedzinie pielęgniarstwa położniczego i ginekologicznego.

3. DOSTĘPU DO WSZECHSTRONNEJ REHABILITACJI MAJĄCEJ NA CELU ADAPTACJĘ SPOŁECZNĄ

Warsztaty terapii zajęciowej.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Warsztaty terapii zajęciowej mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Działalność warsztatu, poprzez zastosowanie różnorodnych technik terapii zajęciowej, zmierza do usamodzielnienia uczestników, poprzez wyposażenie ich w umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także rozwijania psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Koszty utworzenia, działalności i wynikające ze zwiększenia liczby uczestników warsztatu terapii zajęciowej są współfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz ze środków samorządu powiatowego, lub z innych źródeł. Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2016 r. poz. 2046, z późn. zm.), zwaną dalej „ustawą o rehabilitacji”, koszty działalności warsztatu są finansowane ze środków samorządu powiatowego w wysokości co najmniej 10% tych kosztów. Natomiast, maksymalne dofinansowanie ze środków PFRON kosztów działalności warsztatów terapii zajęciowej, w tym wynikających ze zwiększonej liczby uczestników warsztatu, określono na poziomie 90% kosztów, a tworzenia warsztatu terapii zajęciowej wynosi 70% tych kosztów.

Kwota środków przypadająca na dofinansowanie kosztów rocznego pobytu jednego uczestnika w warsztacie terapii zajęciowej wynosząca 14 796 zł pozostawała na niezmienionym poziomie od 2009 r. Wobec powyższego Rada Ministrów podjęła decyzję o zwiększeniu tej kwoty do wysokości 15 996 zł, począwszy od 1 stycznia 2016 r.²¹ dzięki czemu urealniona została finansowa podstawa działalności warsztatów, a tym samym zapewnione prawidłowe funkcjonowanie tych jednostek.

W 2016 r. dofinansowanie kosztów tworzenia ze środków PFRON otrzymały 3 warsztaty terapii zajęciowej w kwocie 269 343,00 zł.

W stosunku do 2015 r. liczba uczestników wtz wzrosła o 648 osób.

Na dofinansowanie kosztów działania warsztatów powstałych w latach poprzednich powiaty wykorzystały kwotę 419 055 550,00 zł, w których uczestniczyło 26 303 uczestników.

W omawianym okresie 6 warsztatów terapii zajęciowej rozpoczęło działalność, nie korzystając przy tym ze środków PFRON. Dofinansowania udzielono 702 warsztatom.

Z ogólnej liczby 1 682 osób niepełnosprawnych, które w roku ubiegłym opuściły wtz, 390 osób podjęło zatrudnienie, w tym 166 w ramach pracy chronionej.

²¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym (Dz. U. poz. 2265).

Turnusy rehabilitacyjne

Osoba niepełnosprawna, która została skierowana na turnus rehabilitacyjny przez lekarza, może otrzymać dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych kosztu pobytu na turnusie, jeżeli spełnia ustawowe kryterium dochodowe. Wysokość dofinansowania uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności, wieku oraz miejsca pracy.

Turnus rehabilitacyjny oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Powiatowe centra pomocy rodzinie udzielają, na wniosek osoby niepełnosprawnej lub jej rodziców albo prawnych opiekunów, dofinansowanie uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym, ze środków PFRON będących w dyspozycji samorządów powiatowych,

Osobie niepełnosprawnej o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności przysługuje – jeżeli lekarz zaleci – opiekun podczas trwania turnusu, którego pobyt może być również dofinansowany.

W 2016 r. o dofinansowanie kosztu turnusu rehabilitacyjnego ubiegało się 151 756 osób, w tym 107 687 osób niepełnosprawnych oraz 44 069 opiekunów osób niepełnosprawnych. Dofinansowanie przyznano 66 067 osobom (niepełnosprawnym i ich opiekunom) na łączną kwotę 62 778 055 zł.

Z pobytu na turnusach rehabilitacyjnych skorzystało 61 040 osób (92% osób, którym przyznano dofinansowanie), w tym 28 720 osób dorosłych i 10 600 ich opiekunów oraz 11 466 dzieci i młodzieży i 10 254 ich opiekunów.

Na zlecenie Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych konsorcjum: WYG PSDB Sp. z o.o. w Warszawie oraz Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Rynku Pracy „S-TO-S” w Warszawie wykonało, w okresie maj – październik 2016 r., *Badanie realizacji przez samorządy powiatowe zadań ustawowych na rzecz osób niepełnosprawnych*, tj. zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

Celem badania było:

- dostarczenie wiedzy o tym, w jaki sposób przebiegały procedury rozpatrywania wniosków, jakie kryteria decydowały o przyznaniu dofinansowania, jakie było rozdysponowanie środków na poszczególne zadania ze wskazaniem konkretnych wydatków oraz przy zaangażowaniu jakich zasobów powiaty realizowały zadania,
- wypracowanie (z wykorzystaniem pozyskanej wiedzy) wspólnych standardów realizacji przez powiaty poszczególnych zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych oraz modelu oceny skuteczności i efektywności realizacji tych zadań. Produkty badania zostały opublikowane na witrynie PFRON (www.pfron.org.pl) jako propozycja dobrych praktyk.

Dofinansowanie usług tłumacza migowego lub tłumacza – przewodnika

Na podstawie art. 35a ust. 1 pkt 7 lit. f *ustawy o rehabilitacji* osoby niepełnosprawne mogły ubiegać się o dofinansowanie ze środków PFRON usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika. W 2016 r. wnioski o ww. dofinansowanie złożyły 73 osoby niepełnosprawne, na łączną kwotę 218 790,00 zł. Starostowie 16 powiatów przyznali dofinansowanie 68 beneficjentom na kwotę 186 830,00 zł. W ramach tego zadania została wypłacona kwota w wysokości 115 868,00 zł na dofinansowanie usług tłumacza migowego, z której skorzystało 65 osób niepełnosprawnych, w tym: 7 mieszkańców wsi oraz 39 kobiet.

Dofinansowanie sprzętu rehabilitacyjnego dla osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej.

Zgodnie z § 5 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. *w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych* o dofinansowanie ze środków Funduszu zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny raz w roku mogą ubiegać się osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, jeżeli prowadzą działalność związaną z rehabilitacją osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej dwóch lat przed dniem złożenia wniosku oraz udokumentują posiadanie środków własnych lub pozyskanych z innych źródeł na sfinansowanie przedsięwzięcia w wysokości nieobjętej dofinansowaniem ze środków PFRON.

Do samorządów w zakresie realizacji zadania wpłynęło 79 wniosków na łączną kwotę 949 273,00 zł, z czego 16 wniosków na kwotę 188 821,00 zł złożyły podmioty z sektora finansów publicznych i 63 wnioski na kwotę 760 452,00 zł – jednostki spoza sektora finansów publicznych.

Starostowie 38 powiatów zawarli 65 umów na łączną kwotę 430 821,00 zł, z czego stroną w 15 umowach na kwotę 79 566,00 zł były podmioty z sektora finansów publicznych, a w 50 umowach na kwotę 351 255,00 zł - jednostki spoza tego sektora. Przeciętne dofinansowanie zakupu sprzętu rehabilitacyjnego wyniosło 6 383,00 zł.

Powiaty te wykorzystały kwotę 402 109,00 zł, z czego 78 040,00 zł otrzymało 15 podmiotów sektora finansów publicznych, a kwotę 324 069,00 zł – 48 jednostek spoza sektora finansów publicznych.

Na zakup sprzętu do rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wykorzystano 172 906,00 zł (43,00%).

Refundacja kosztów wydania certyfikatów przez podmioty uprawnione do szkolenia psów asystujących.

Zadanie refundacji kosztów wydania certyfikatów przez podmioty uprawnione do szkolenia psów asystujących w 2016 r. (art. 20b *ustawy o rehabilitacji*) było realizowane w Biurze PFRON zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1

kwietnia 2010 roku w sprawie wydawania certyfikatów potwierdzających status psa asystującego (Dz. U. poz. 399).

Na realizację zadania w 2016 r. PFRON zaplanował i wypłacił środki finansowe w wysokości 5 tys. zł.

Dofinansowanie robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów.

Na podstawie art. 35 ust. 1 pkt 5 ustawy o rehabilitacji do zadań samorządu województwa należy dofinansowanie ze środków PFRON robót budowlanych w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo Budowlane (Dz. U. z 2016 r. poz. 290, z późn. zm.), zwanej dalej „Prawem budowlanym”.

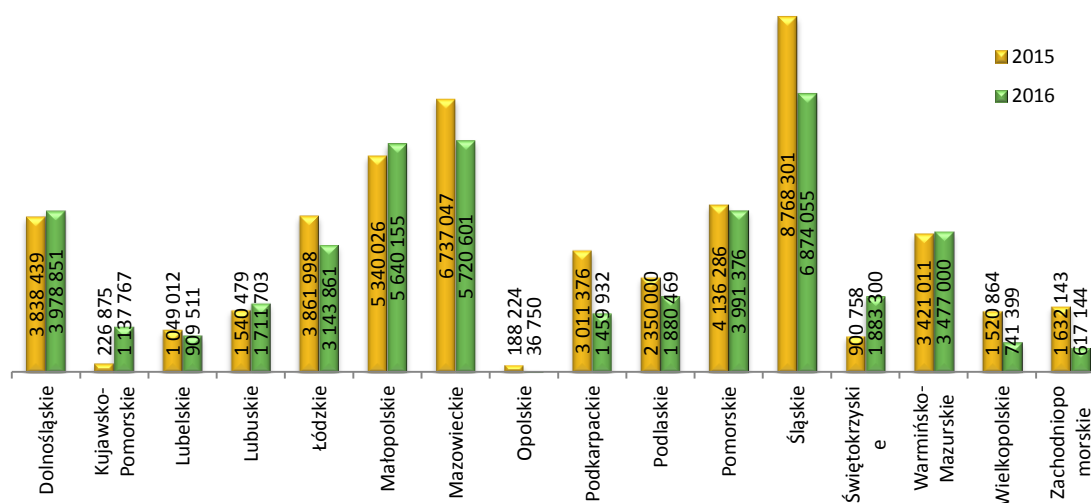
Łącznie marszałkowie województw otrzymali 309 wniosków na kwotę 146 894 555 zł. Z jednostek należących do sektora finansów publicznych wpłynęło 190 wniosków na kwotę 78 348 330 zł, a 119 wniosków na kwotę 68 546 225,00 zł wpłynęło z jednostek spoza sektora finansów publicznych.

Zawarto 179 umów na kwotę 44 144 919 zł, z czego 121 umów na kwotę 26 132 386 zł zawarto z jednostkami sektora finansów publicznych, a 58 umów na kwotę 18 012 533 zł zawarto z jednostkami spoza tego sektora. W stosunku do 2015 r. liczba umów zwiększyła się o 39.

W ramach 177 umów wypłacono dofinansowania kosztów robót budowlanych obiektów służących rehabilitacji na kwotę 43 203 874 zł, z czego na 119 inwestycji podmiotów z sektora finansów publicznych przeznaczono kwotę 25 230 844 zł, a na 58 inwestycji jednostek spoza tego sektora kwotę 17 973 030 zł.

Na roboty budowlane dotyczące 47 obiektów służących rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej wykorzystane zostały środki w wysokości 12 012 897 zł. W zakresie obiektów służących rehabilitacji niepełnosprawnych mieszkańców wsi dofinansowano 58 inwestycji w wysokości 9 690 958 zł.

Dofinansowanie robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych

Źródło: Sprawozdanie z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2016 r.

Zadania zlecane.

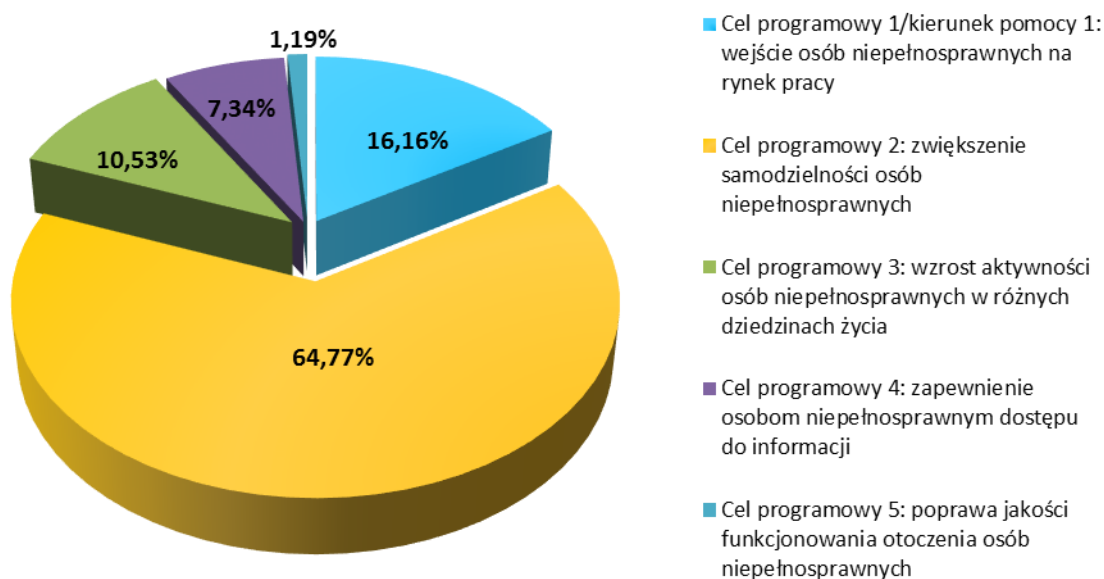
Zgodnie z postanowieniem art. 36 ustawy *o rehabilitacji* zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych mogą być realizowane przez fundacje oraz organizacje pozarządowe :

- na zlecenie PFRON,
- na zlecenie samorządu województwa lub powiatu – ze środków PFRON (przekazanych wg algorytmu).

Rodzaje zadań, które mogą być zlecane fundacjom oraz organizacjom pozarządowym wskazane zostały w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2008 r. w *sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zlecanych fundacjom oraz organizacjom pozarządowym* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1945).

Na realizację zadań zleczanych w Biurze i Oddziałach PFRON w 2016 r. zaplanowano środki finansowe w łącznej wysokości 209 147 tys. zł, z czego wykorzystano 207 103 267,09 zł (99,02% środków zaplanowanych).

Wykres: Realizacja zadania w 2016 r. wg celu programowego - zadania zlecane art. 36.

Źródło: Sprawozdanie z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2016 r.

W 2016 roku Fundusz ogłosił dwa konkursy o zlecenie realizacji zadań przez fundacje i organizacje pozarządowe:

- 1) „Gotowi do pracy – włączenie osób niepełnosprawnych w rynek pracy” (konkurs 1/2016) –
- 2) „Kurs na samodzielność – zwiększenie aktywności osób niepełnosprawnych w życiu społecznym” (konkurs 2/2016)

Założenia konkursów zostały przedstawione do konsultacji społecznych z organizacjami pozarządowymi. Organizacje mogły zgłaszać uwagi i propozycje zmian do założeń konkursów zarówno drogą elektroniczną, jak również podczas zorganizowanych w Biurze PFRON spotkań konsultacyjnych.

„Gotowi do Pracy – włączenie osób niepełnosprawnych w rynek pracy”

Zgłaszane w ramach konkursu projekty dotyczyły wejścia osób niepełnosprawnych na rynek pracy, jak również projektów wieloletnich, z terminem realizacji od dnia 1 stycznia 2017 roku do dnia 31 marca 2019 roku.

Celem konkursu „Gotowi do pracy” jest wejście osób niepełnosprawnych na rynek pracy, w tym poprzez wykorzystanie metody zatrudnienia wspomaganego. Wyznaczono wskaźniki efektywności projektów – dofinansowane w konkursie projekty muszą zakładać osiągnięcie drugiego wskaźnika rezultatu (liczba beneficjentów, którzy utrzymują zatrudnienie przez okres co najmniej 6 miesięcy od daty uzyskania zatrudnienia) na poziomie nie mniejszym niż 20% beneficjentów ostatecznych. Wprowadzono preferencje dla wniosków, w których wartość pierwszego wskaźnika rezultatu (liczba beneficjentów ostatecznych, którzy zostaną zatrudnieni w wyniku realizacji projektu) określona została na poziomie co najmniej 25% beneficjentów ostatecznych. Konkurs zakłada także możliwość otrzymania zwrotu wniesionego przez Wnioskodawcę wkładu finansowego ze źródeł niepublicznych – jeżeli po upływie 12 miesięcy od daty uzyskania zatrudnienia przez beneficjentów ostatecznych Wnioskodawca wykaże utrzymanie zatrudnienia tych beneficjentów.

W ramach dofinansowanych w konkursie projektów wsparciem objętych zostało 4 193 beneficjentów ostatecznych.

„Kurs na samodzielność – zwiększenie aktywności osób niepełnosprawnych w życiu społecznym”

Zgłaszane w ramach konkursu projekty dotyczyły zwiększania samodzielności osób niepełnosprawnych oraz mogły być realizowane w perspektywie rocznej lub wieloletniej z granicznym terminem realizacji – do 31 marca 2019 r.

Konkurs obejmuje zwiększenie samodzielności osób niepełnosprawnych. W ramach konkursu mogły być zgłaszane projekty dotyczące następujących typów projektów:

- 1) prowadzenie rehabilitacji w placówce (rehabilitacja ciągła);
- 2) wsparcie realizowane poza placówką (w szczególności: szkolenia, kursy, warsztaty, grupowe i indywidualne zajęcia, usługi wspierające);
- 3) treningi sportowe realizowane w sposób ciągły lub cykliczny.

W konkursie położono nacisk na realizację projektów o charakterze komplementarnym. Wnioskodawcy mogli zgłaszać projekty obejmujące prowadzenie ciągłej rehabilitacji osób niepełnosprawnych w specjalistycznych placówkach prowadzonych przez organizacje pozarządowe. Działania prowadzone w placówkach mogły dotyczyć również prowadzenia poradnictwa psychologicznego i społeczno-prawnego. W konkursie uwzględniono również możliwość zgłaszania projektów dotyczących świadczenia usług wspierających, które mają na

celu umożliwienie lub wspomaganie niezależnego życia osób niepełnosprawnych, w szczególności usług asystencji osobistej.

Omawiane zadanie w 2016 r. realizowało również 15 samorządów wojewódzkich, do których wpłynęło 1 386 wniosków z fundacji i organizacji pozarządowych prowadzących działalność o charakterze regionalnym na kwotę łączną 39 029 393,00 zł.

Marszałkowie podpisali 710 umów na kwotę 16 242 081,00 zł w zakresie 13 rodzajów zadań przewidzianych do zlecenia. Zrealizowano 710 umów, na które wypłacono środki w wysokości ogółem 16 188 183,00 zł. Zadania zlecane przez samorzady wojewódzkie były realizowane przez 694 podmioty.

Program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”.

Jednym z priorytetów polityki państwa jest wsparcie osób niepełnosprawnych i ich rodzin. W związku z powyższym podejmowane są różnorodne działania mające na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym prowadzenia jak najbardziej niezależnego życia.

Przykładem takiego działania jest uchwalona przez Sejm RP w dniu 4 listopada 2016 r. ustawa *o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”*. Uchwalenie ustawy dało natomiast możliwość podjęcia dalszego działania w zakresie przygotowania i wdrożenia Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. Rada Ministrów 20 grudnia 2016 r. przyjęła uchwałę w sprawie Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, przedłożoną przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Problemy związane z niepełnosprawnością mają wpływ nie tylko na osobę niepełnosprawną, ale również na członków jej rodziny. Formy działań, przewidziane w Programie, kierowane są zatem do osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Rozwiązania prawno-organizacyjne oraz finansowe, przyjęte w Programie, mają na celu umożliwienie rzeczywistej i pełnej integracji społecznej osób niepełnosprawnych oraz wsparcie psychologiczne, społeczne, funkcjonalne i ekonomiczne ich rodzin.

Program swoim zakresem obejmuje kompleksowe rozwiązania, w szczególności w obszarach dotyczących wsparcia dla kobiet w ciąży i ich rodzin, wczesnego wspomagania dziecka i jego rodziny, usług wspierających i rehabilitacyjnych, wsparcia mieszkaniowego, a także koordynacji wsparcia, poradnictwa i informacji.

W programie przewidziane są następujące formy wsparcia osób niepełnosprawnych i ich rodzin:

- zapewnienie dostępu do wszechstronnej opieki nad kobietą w okresie ciąży (ze szczególnym uwzględnieniem ciąży powikłanej), porodu i położenia oraz wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka;
- doposażenie istniejących domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz utworzenie nowych placówek (docelowo zakłada się funkcjonowanie ok. 40 takich placówek na terenie kraju);
- utworzenie na szczeblu powiatu ośrodków koordynacyjno-rehabilitacyjno-opiekuńczych (docelowo 380) dla skoordynowania działań umożliwiających interdyscyplinarne wczesne wspomaganie rozwoju dziecka (od momentu wykrycia niepełnosprawności lub zagrożenia niepełnosprawnością) poprzez objęcie specjalistyczną opieką dziecka i jego

rodziny oraz zapewniających niepełnosprawnym dzieciom od urodzenia do czasu podjęcia nauki szkolnej, u których występują wybrane schorzenia, korzystanie z dostępnych usług w zakresie opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i oświaty, a ich rodzicom uzyskanie fachowej informacji;

- dofinansowanie zapewnienia funkcjonowania miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 posiadających orzeczenie o niepełnosprawności lub wymagających szczególnej opieki;
- wsparcie dla członków rodziny w opiece nad osobą niepełnosprawną poprzez możliwość uzyskania pomocy w formie tzw. opieki wytchnieniowej (pomoc w załatwieniu codziennych spraw, zastępstwo członka rodziny/opiekuna w przypadku jego odpoczynku lub podjęcia pracy) w wymiarze do 120 godzin rocznie;
- wydłużenie zasiłku opiekuńczego (opieka nad chorym dzieckiem między 14. a 18. rokiem życia) z 14 do 30 dni w przypadku opieki nad dzieckiem chorym ze znacznym stopniem niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie z określonymi wskazaniem;
- tworzenie miejsc w ośrodkach wsparcia pomagających osobom niepełnosprawnym (w szczególności z niepełnosprawnością sprzężoną i spektrum autyzmu) w osiągnięciu samodzielności i niezależności w życiu społecznym i zawodowym;
- tworzenie i rozwój mieszkalnictwa chronionego oraz wspomaganego (zapewnienie całodobowej pomocy dorosłym osobom niepełnosprawnym);
- zwiększenie dostępności mieszkań dla rodzin wychowujących dzieci niepełnosprawne, realizowane m.in. poprzez działania na rzecz zwiększenia podaży mieszkań na wynajem, wsparcie oszczędzania na cele mieszkaniowe;
- wsparcie rodziców i opiekunów osób niepełnosprawnych w wypełnianiu codziennych obowiązków domowych, realizowane przez urzędy pracy i ośrodki pomocy społecznej w ramach prac społecznie użytecznych w związku z działaniem pn. „Pomoc w domu”;
- działania aktywizacyjne dla bezrobotnych rodziców i opiekunów osób niepełnosprawnych, niezbędne do podjęcia zatrudnienia lub rozpoczęcia działalności gospodarczej;
- koordynacja działań na rzecz rodzin z osobą niepełnosprawną, w tym zapewnienie dostępu do informacji oraz wzmocnienie roli asystentów rodziny pełniących funkcję koordynacyjną w zakresie realizacji programu.

4. NAUKI W SZKOŁACH WSPÓLNIE ZE SWYMI PEŁNOSPRAWNYMI RÓWIEŚNIKAMI, JAK RÓWNIŻ DO KORZYSTANIA ZE SZKOLNICTWA SPECJALNEGO LUB EDUKACJI INDYWIDUALNEJ

Ministerstwo Edukacji Narodowej stwarza warunki organizacyjno-prawne do kształcenia, wychowania i opieki pedagogicznej wszystkim dzieciom i młodzieży, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a więc również dzieciom i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności, w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach wszystkich typów i rodzajów – ogólnodostępnych, integracyjnych lub specjalnych, a także w placówkach systemu oświaty.

Kwestie związane z kształceniem dzieci i młodzieży niepełnosprawnych pozostają w obszarze szczególniego zainteresowania Ministerstwa Edukacji Narodowej. Na bieżąco prowadzone są prace nad zmianami i opracowywaniem rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych, w celu zapewnienia uczniom niepełnosprawnym odpowiednich do ich potrzeb warunków kształcenia.

Zmiany w ustawie o systemie oświaty.

- 1) W 2016 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej prowadziło działania mające na celu przygotowanie założeń do prac legislacyjnych.

W ramach ogólnopolskiej Debaty oświatowej *Uczeń. Rodzic. Nauczyciel – Dobra Zmiana*, zorganizowano debaty wojewódzkie nt.: szkolnictwa specjalnego, kształcenia zawodowego, finansowania i bezpieczeństwa. Ministerstwo Edukacji Narodowej uruchomiło specjalną stronę internetową²² poświęconą ww. debacie, gdzie na bieżąco zamieszczane były wszystkie informacje dotyczące spotkań, rozmów i debat organizowanych w różnych częściach kraju na temat zmian w polskim systemie edukacji. Za pośrednictwem tej strony każdy mógł przesyłać do MEN swoje uwagi, wnioski i spostrzeżenia dotyczące najważniejszych tematów związanych z przyszłością polskiej oświaty.

Jednocześnie, w celu intensyfikacji prac dotyczących opracowania założeń projektu ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty obejmujących rozwiązania systemowe w kształceniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, Minister Edukacji Narodowej powołał Zespół do spraw specjalnych potrzeb edukacyjnych²³, do którego zadań należało opracowanie propozycji zmian systemowych w zakresie kształcenia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Ponadto, w 2016 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej zainicjowało prace zespołu międzyresortowego m. in. z przedstawicielami resortu zdrowia, resortu rodziny, pracy i polityki społecznej, w których wzięły udział również podmioty działające na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, m.in.: Rada ds. Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną. Powyższe działania mają na celu ujednoczenie systemu orzecznictwa w Polsce

²² www.debataoswiatowa.men.gov.pl

²³ Zarządzenie Nr 16 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 marca 2016 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw specjalnych potrzeb edukacyjnych.

z wykorzystaniem diagnozy funkcjonalnej uwzględniającej Międzynarodową Klasyfikację Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF-CY wersja dla dzieci i młodzieży). Resort edukacji zlecił również Ośrodkowi Rozwoju Edukacji wykonanie do października 2016 r. pilotażu w zakresie wykorzystania przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne we współpracy ze szkołami ww. klasyfikacji. Diagnoza funkcjonalna z wykorzystaniem Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF-CY) umożliwi przejście od modelu medycznego opartego na rozpoznaniu medycznym (np. przyporządkowaniu do określonej grupy/rodzaju niepełnosprawności na podstawie rozpoznania lekarskiego i/lub diagnozy psychologicznej i na tej podstawie wnioskowania o potrzebach) na rzecz modelu społecznego, opartego na analizie funkcjonowania dziecka i wynikających z tego potrzeb w zakresie zarówno wsparcia dziecka, jak i dostosowania środowiska zewnętrznego (dostosowanie warunków nauczania – likwidacja barier architektonicznych, dostosowane miejsce pracy, odpowiednie pomoce dydaktyczne, metody pracy dydaktycznej i wychowawczej itp.).

Finalizowane są prace nad polską wersją językową ICF-CY przez Radę do spraw Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (Rada ds. ICF). Planowane jest zastosowanie tej klasyfikacji także w resorcie zdrowia.

- 2) W 2016 r. zostało znowelizowane rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. poz. 977, z późn. zm.)

Wprowadzone zmiany dotyczyły podstawy programowej wychowania przedszkolnego i polegały na dostosowaniu wymagań w zakresie poszczególnych wiadomości i umiejętności do możliwości psychofizycznych i komunikacyjnych oraz tempa rozwoju psychofizycznego dzieci niepełnosprawnych, w tym ograniczeń wynikających z niepełnosprawności.

W celach wychowania przedszkolnego wskazano, iż przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym nie dotyczy dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawności sprzężone, z których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym. Uznano bowiem, że ww. dzieci napotykać na trudności w opanowaniu języka ojczystego wynikające m.in. z obniżonej sprawności intelektualnej, opóźnień rozwoju mowy, problemów w komunikowaniu się z otoczeniem wynikających ze specyfiki funkcjonowania intelektualnego i psychofizycznego, wobec czego przygotowanie do posługiwania się językiem obcym nowożytnym stanowi dla tej grupy dzieci dodatkową trudność. Dzieci te realizują odrębną podstawę programową kształcenia ogólnego, która nie obejmuje (w ramach obowiązkowych zajęć edukacyjnych) nauki języka obcego nowożytnego. Wyłączenie w przypadku dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym z obowiązku przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym na etapie edukacji przedszkolnej nie wpływa na ich dalszą edukację na poszczególnych etapach edukacji szkolnej.

Natomiast w przypadku dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na inne niż wymienione powyżej rodzaje niepełnosprawności, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 71b ust. 7 pkt 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o systemie oświaty”, wskazano iż dzieci tych nie dotyczy przygotowanie do posługiwania się językiem obcym nowożytnym, jeżeli z indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego (IPET) wynika brak możliwości realizacji przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dziecka. Dzieci z innymi rodzajami niepełnosprawności²⁴ dotyczy obowiązek przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym.

Dzieci niepełnosprawne mogą ponadto skorzystać z możliwości odroczenia obowiązku szkolnego o rok dłużej niż dzieci pełnosprawne, co przyczynia się do ich lepszego przygotowania do funkcjonowania w szkole. Na dalszych etapach edukacyjnych dzieci z niepełnosprawnościami innymi niż niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym są objęte nauką jednego lub dwóch języków obcych (w zależności od etapu edukacyjnego), przy czym:

- mogą skorzystać z możliwości przedłużenia okresu nauki o jeden rok na danym etapie edukacyjnym, mając przez to więcej czasu na naukę, w tym na naukę języka obcego nowożytnego;
- mogą być zwolnione z nauki drugiego języka obcego²⁵.

W obszarze 3. *Wspomaganie rozwoju mowy oraz innych umiejętności komunikacyjnych dzieci* dodano w wymaganiu 1 treść, iż dziecko – odpowiednio – mówi (...) lub komunikuje się w inny zrozumiały sposób, w tym z wykorzystaniem języka migowego lub innych alternatywnych metod komunikacji. Zmiana była odpowiedzią na potrzeby dzieci z różnymi rodzajami niepełnosprawności, które nie komunikują się werbalnie lub mają problemy z formułowaniem poprawnych wypowiedzi słownych wynikające z ich niepełnosprawności. Zmiana ta uwzględnia postulaty zgłaszane przez Instytut Głuchoniemych im. Jakuba Falkowskiego w Warszawie, dotyczące umożliwienia – na etapie wychowania przedszkolnego – posługiwania się przez dzieci niesłyszące językiem migowym lub innymi alternatywnymi metodami komunikacji. Oprócz tego dla dzieci niesłyszących posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego nauka języka migowego lub innych alternatywnych metod komunikacji powinna być uwzględniona w ramach zajęć rewalidacyjnych²⁶.

Przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w *sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych* (Dz. U. poz. 204, z późn. zm.), przewidują możliwość nauki języka migowego na etapie edukacji szkolnej nie tylko dla uczniów niesłyszących, ale również dla ich pełnosprawnych rówieśników. Mają one na celu

²⁴ O których mowa w przepisach rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w *sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz. U. poz. 1113).

²⁵ Przepis art. 44d ustawy *o systemie oświaty* oraz § 7 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w *sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz. U. poz. 843, z późn. zm.).

²⁶ Przepis § 6 ust. 2 rozporządzenia w *sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym*.

zwiększenie dostępu do tego rodzaju komunikacji oraz umożliwienie pełnosprawnym uczniom nabywania umiejętności komunikowania się z niesłyszącymi rówieśnikami.

Wprowadzenie nowej nazwy obszaru 14: *Tworzenie warunków do doświadczeń językowych i komunikacyjnych w zakresie reprezentatywnej i komunikatywnej funkcji języka (ze szczególnym uwzględnieniem umiejętności czytania)* uwzględniło - obok tworzenia warunków do doświadczeń językowych – także tworzenie warunków do doświadczeń komunikacyjnych, co jest istotne w przypadku dzieci niepełnosprawnych, które nie komunikują się werbalnie lub mają trudności w posługiwaniu się mową.

Rozszerzone zostały wymagania nr 3 i 4 poprzez uwzględnienie specjalnych potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych dzieci niepełnosprawnych w zakresie komunikowania się i nabywania umiejętności czytania, w tym potrzeb dzieci niesłyszących korzystających np. z języka migowego lub innych alternatywnych metod komunikacji. Rozszerzenie przepisów wymagania nr 3 i 4 pozwoliło w pełniejszy sposób ująć potrzeby i możliwości dzieci z różnymi rodzajami niepełnosprawności, determinujących sposób nabywania i rozwijania umiejętności komunikacyjnych oraz związanego z tym nabywania umiejętności czytania, np. dzieci niesłyszących i komunikujących się w języku migowym lub przy pomocy innych alternatywnych metod komunikacji (np. piktogramów).

W związku z potrzebami dzieci niepełnosprawnych, w części dotyczącej *Zalecanych warunków i sposobu realizacji* podstawy programowej wychowania przedszkolnego, gdzie określa się zalecane proporcje zagospodarowania czasu przebywania dziecka w przedszkolu oraz innej formie wychowania przedszkolnego (w rozliczeniu tygodniowym), wskazano, iż pozostały czas przebywania dziecka w przedszkolu oraz w innej formie wychowania przedszkolnego przeznacza się, odpowiednio do potrzeb dzieci, na realizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej lub zajęć rewalidacyjnych.

Realizacja zadań ustawowych, z wyszczególnieniem rodzaju i zakresu poszczególnych zadań oraz adresatów i środków wydatkowanych na ich realizację.

Przepisy art. 1 ustawy *o systemie oświaty* umożliwiają organizację kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży w zróżnicowanych formach zapewniających im realizację obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego oraz obowiązku nauki. Ponadto system oświaty zapewnia dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej, opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwienie zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych.

Dzieckiem niepełnosprawnym w systemie oświaty jest dziecko posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, z uwagi na jeden z rodzajów niepełnosprawności określony w przepisach²⁷.

²⁷ § 1 pkt. 1 rozporządzenia w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym.

Diagnozy potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia niepełnosprawnego dokonują specjaliści w poradni psychologiczno-pedagogicznej²⁸, którzy wskazując w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego zalecane formy kształcenia, wspierają rodziców w wyborze przedszkola, szkoły lub placówki najbardziej odpowiedniej dla ich dziecka.

Natomiast decyzję o wyborze formy i miejsca kształcenia podejmują rodzice (opiekunowie prawni) dziecka, którzy zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej²⁹ mają wyłączne prawo do decydowania o swoim dziecku, o ile prawo to nie zostanie im ograniczone lub nie zostaną go pozbawieni.

Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci.

Zespoły wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka mogą być tworzone w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego i szkołach podstawowych, w tym specjalnych, ośrodkach³⁰ oraz w publicznych i niepublicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradniach specjalistycznych³¹, które dysponują środkami dydaktycznymi i sprzętem, niezbędnym do prowadzenia wczesnego wspomaganie rozwoju. Organizację pracy tych zespołów określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 października 2013 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz. U. poz. 1257).

Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci organizuje się od chwili wykrycia niepełnosprawności do rozpoczęcia nauki w szkole, na podstawie opinii wydanej przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej³². Opinia o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju może być również wydana przez zespół opiniujący działający w niepublicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, założonej zgodnie z przepisami ustawy o systemie oświaty³³ oraz zatrudniającej pracowników posiadających kwalifikacje określone dla pracowników publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych³⁴.

Na realizację wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci przekazywane są środki finansowe z budżetu państwa w ramach części oświatowej subwencji ogólnej.

W 2016 r. wczesnym wspomaganie rozwoju było objętych 48 872 dzieci, w tym w największej liczbie w poradniach psychologiczno-pedagogicznych – 17 487, następnie w przedszkolach – 14 239, w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych – 5 803, w szkołach podstawowych - 5 090. W najmniejszej liczbie - tylko 13 dzieci, objęto wczesnym wspomaganie rozwoju w zespołach wychowania przedszkolnego.

²⁸ § 15 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. poz. 199).

²⁹ Art. 48 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

³⁰ O których mowa w art. 2 pkt 5 ustawy o systemie oświaty.

³¹ Art. 71b ust. 2a ustawy o systemie oświaty.

³² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. poz. 1072).

³³ Art. 82 ustawy o systemie oświaty.

³⁴ Art. 71b ust. 3a ustawy o systemie oświaty oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2015 r. poz. 1264).

Tabela: Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci wg wieku dzieci i typu jednostki organizacyjnej wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2016 r.

typ jednostki	wiek											razem
	mniej niż 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
przedszkole	37	168	492	1 857	3 169	3 666	3 535	999	285	30	1	14 239
szkoła podstawowa	21	134	298	471	767	1 082	1 501	485	196	74	61	5 090
poradnia psychologiczno-pedagogiczna	677	884	1349	2 303	3 352	3 912	3 694	1055	216	35	10	17 487
poradnia specjalistyczna	19	102	169	240	290	317	299	52	23	2	-	1 513
specjalny ośrodek wychowawczy	-	-	-	2	2	5	2	1	2	2	4	20
specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy	55	308	533	723	1072	1 200	1247	498	154	13	-	5 803
ośrodek rewalidacyjno-wychowawczy	52	210	372	476	493	538	501	186	57	7	5	2 897
zespół wychowania przedszkolnego	-	-	-	4	6	3	-	-	-	-	-	13
punkt przedszkolny	4	30	119	362	461	412	299	90	29	4	-	1 810
razem	865	1 836	3 332	6 438	9 612	11 135	11 078	3 366	962	167	81	48 872

Wychowanie przedszkolne.

Upowszechnianiu wychowania przedszkolnego dla dzieci z niepełnosprawnościami służy finansowanie kształcenia specjalnego tych dzieci ze środków budżetu państwa, w ramach części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Gminy, jako organy prowadzące lub dotujące uzyskują środki finansowe pozwalające na zapewnienie dzieciom niepełnosprawnym wychowania przedszkolnego najbliżej ich miejsca zamieszkania, pozwalającego na przygotowanie ich, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz możliwościami psychofizycznymi, do rozpoczęcia nauki w szkole. Pozwala to na zmniejszanie zjawiska odraczania od obowiązku szkolnego dzieci z niepełnosprawnościami.

W 2016 r. wychowaniem przedszkolnym objętych było 1 299 138 dzieci w 21 675 placówkach: przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, punktach przedszkolnych oraz zespołach wychowania przedszkolnego.

Tabela: Wychowanie przedszkolne wg wieku, z podziałem na wieś i miasto wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2016 r.

placówka		liczba placówek	dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym						
			liczba dzieci	wiek w latach					
				2,5-3	3	4	5	6	7 i powyżej
przedszkole	miasto	7 905	778 264	16 789	170 125	217 142	219 285	151 934	2 989
	wieś	3 857	246 404	6 198	50 761	69 556	69 678	49 705	506
oddział przedszkolny przy szkole podstawowej	miasto	1 952	77 052	168	2 959	3 896	13 108	56 067	854
	wieś	6 094	160 657	1 318	12 997	25 893	49 474	70 224	751
punkt przedszkolny	miasto	754	12 821	1 045	4 497	3 403	2 518	1 103	255
	wieś	1 034	22 514	894	6 589	8 727	5 310	929	65
zespół wychowania przedszkolnego	miasto	8	221	28	96	61	33	3	0
	wieś	71	1 205	41	387	499	267	11	0
razem		21 675	1 299 138	26 481	248 411	329 177	359 673	329 976	5 420

Uwaga. Podział na wieś i miasto wg położenia placówki.

Do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało 27 911 dzieci z niepełnosprawnościami, w tym w największej liczbie do przedszkoli – 21 835:

- a) ogólnodostępnych – 14 328 dzieci, w tym w przedszkolach:
 - tylko z oddziałami ogólnodostępnymi – 8 412,
 - z oddziałami ogólnodostępnymi i integracyjnymi – 3 527,
 - z oddziałami ogólnodostępnymi, integracyjnymi i specjalnymi – 2 000,
 - z oddziałami ogólnodostępnymi i specjalnymi - 389;
- b) specjalnych³⁵ - 3 995,
- c) integracyjnych³⁶ – 3 512.

W placówkach wychowania przedszkolnego największą grupę tworzyły dzieci posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane z uwagi na:

- autyzm, w tym zespół Aspergera – 10 227 osób,
- niepełnosprawność ruchową, w tym z afazją – 6 479 osób,
- niepełnosprawności sprzężone – 4 852 osoby,
- niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim – 2 248 osób,
- niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym - 1 693 osoby.

Natomiast najmniejszą grupę stanowiły dzieci niewidome – 40 osób.

³⁵ Przedszkola, w których wszystkie oddziały są specjalne.

³⁶ Przedszkola, w których wszystkie oddziały są integracyjne.

Tabela: Liczba dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wg rodzajów niepełnosprawności w placówkach wychowania przedszkolnego wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2016 r.

placówka	liczba placówek	liczba dzieci ogółem	Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane dzieciom:									razem
			z niepełnosprawnościami sprzężonymi	niewidomi	slabowidzący	niesłyszący	slabosłyszący	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym	z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją	z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
przedszkole	11 762	1 024 668	3 749	33	732	237	925	1 669	1 349	5 395	7 746	21 835
oddział przedszkolny przy szkole podstawowej	8 046	237 709	630	7	142	62	217	492	288	801	1 045	3 684
zespół wychowania przedszkolnego	79	1 426	5	0	0	0	1	0	0	1	17	24
punkt przedszkolny	1 788	35 335	468	0	20	8	28	87	56	282	1 419	2 368
razem	21 675	1 299 138	4 852	40	894	307	1 171	2 248	1 693	6 479	10 227	27 911

Kształcenie specjalne.

Kwestie związane z organizacją kształcenia specjalnego regulują przepisy ustawy o systemie oświaty³⁷ oraz rozporządzeń wykonawczych do tej ustawy. Wynika z nich, że uczniowie niepełnosprawni, niezależnie od miejsca kształcenia, mają prawo do kształcenia specjalnego dostosowanego do ich indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychicznych. W zależności od rodzaju niepełnosprawności, w tym stopnia niepełnosprawności intelektualnej, dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym, organizuje się kształcenie i wychowanie, które stosownie do potrzeb umożliwi naukę w dostępnym dla nich zakresie, usprawnianie zaburzonych funkcji, rewalidację, oraz zapewnia specjalistyczną pomoc i opiekę. Uczniowie niepełnosprawni mogą się uczyć w każdym typie i rodzaju szkoły. Wybór formy kształcenia należy do rodziców/opiekunów prawnych dziecka.

W 2016 r. w systemie oświaty funkcjonowały 31 140 szkoły różnego typu i rodzaju, w tym najwięcej – 26 926 szkoły ogólnodostępne (86,47% ogółu szkół), 2 451 szkół specjalnych (7,87%) oraz 1 462 szkoły ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi (4,69%), 123 szkoły integracyjne (0,39%), 104 szkoły ogólnodostępne z oddziałami specjalnymi (0,33%) i 74 szkoły ogólnodostępne z oddziałami specjalnymi i oddziałami integracyjnymi (0,24%).”

³⁷ Art. 71b ustawy o systemie oświaty.

Tabela: Liczba szkół z podziałem na typy i rodzaje w roku szkolnym 2016/2017 wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2016 r.

typ szkoły	szkoły ogólnodostępne bez oddziałów integracyjnych i bez oddziałów specjalnych		ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi		ogólnodostępne z oddziałami specjalnymi		ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi i z oddziałami specjalnymi		ogólnodostępne integracyjne		szkoły specjalne		ogółem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
szkoła podstawowa	11 686	87,32	834	6,23	55	0,41	49	0,37	49	0,37	710	5,31	13 383	100
gimnazjum	6 230	81,65	521	6,83	42	0,55	22	0,29	44	0,58	771	10,10	7630	100
zasadnicza szkoła zawodowa	1 244	74,80	31	1,86	6	0,36	2	0,12	7	0,42	373	22,43	1663	100
liceum ogólnokształcące	3 658	96,72	58	1,53	-	-	-	-	21	0,56	45	1,19	3 782	100
technikum	1 852	97,22	17	0,89	-	-	1	0,05	2	0,10	33	1,73	1905	100
szkoła policealna (ponadgimnazjalna)	2 206	98,84	1	0,04	1	0,000448	-	-	-	-	24	1,08	2 232	100
specjalna przysposabiająca	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	495	100,00	495	100
sześćioletnia ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia	48	100,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	48	100
Poznańska szkoła chóralna	1	100,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100
Bednarska Szkoła Realna	1	100,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100
razem	26 926	86,47	1 462	4,69	104	0,33	74	0,24	123	0,39	2 451	7,87	31 140	100

Naukę w ww. szkołach pobierało 156 052 uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, w tym 142 252 uczniów niepełnosprawnych.

Liczba uczniów niepełnosprawnych w poszczególnych rodzajach szkół przedstawiała się następująco:

- a) w szkołach ogólnodostępnych ogółem (ze szkołami artystycznymi) – 79 968 uczniów, w tym w szkołach bez pionu artystycznego:
 - w ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi i z oddziałami specjalnymi – 2 240,
 - w ogólnodostępnych tylko z oddziałami ogólnodostępnymi – 48 777,
 - w ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi – 23 900,

- w ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi – 1 421;
- b) w szkołach integracyjnych – 3 460 uczniów;
- c) w szkołach specjalnych – 62 284 uczniów.

Biorąc pod uwagę liczebność uczniów z poszczególnymi rodzajami niepełnosprawności należy stwierdzić, że najmniej liczni we wszystkich rodzajach szkół byli uczniowie niewidomi – 350 osób.

W poszczególnych rodzajach szkół najbardziej liczebnie reprezentowani byli uczniowie:

- a) w szkołach ogólnodostępnych:
 - z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim – 16 892 osoby,
 - z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – 8 707 osób,
 - z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją – 6 400 osób,
 - słabosłyszący – 5 573 osoby,
 - słabowidzący – 4 512 osób,
 - z niepełnosprawnościami sprzężonymi – 4 138 osób;
- b) w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi:
 - z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – 5 798 osób,
 - z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim – 5 675 osób,
 - z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją – 4 948 osób;
- c) w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi:
 - z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim – 515 osób,
 - z niepełnosprawnościami sprzężonymi – 253 osoby,
 - z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym – 203 osoby,
 - z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – 180 osób;
- d) w szkołach ogólnodostępnych z oddziałami integracyjnymi i specjalnymi:
 - z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – 493 osoby,
 - z niepełnosprawnościami sprzężonymi – 466 osób,
 - z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim – 430 osób,
 - z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją – 394 osoby;
- e) w szkołach integracyjnych:
 - z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – 1 002 osoby,
 - z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją – 802 osoby,
 - z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim – 547 osób ,
 - z niepełnosprawnościami sprzężonymi – 527 osób ;
- f) w szkołach specjalnych:
 - z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim – 20 815 osób,
 - z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym – 18 553 osoby,
 - z niepełnosprawnościami sprzężonymi – 17 801 osób.

Szczegółowe dane dotyczące liczby uczniów z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego zamieszczone są w SIO (stan na dzień 30 września 2016 r.).

Dla dzieci i młodzieży, które z powodu niepełnosprawności nie mogą uczęszczać do szkoły w miejscu zamieszkania prowadzone są specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, w których ci uczniowie mogą spełniać obowiązek szkolny i obowiązek nauki oraz mają

zapewnioną całodobową opiekę pedagogiczną oraz specjalne ośrodki wychowawcze, zapewniające wychowanie i opiekę ww. uczniom³⁸. Liczba wychowanków w specjalnych ośrodkach wychowawczych wynosiła 1 159 uczniów, a w specjalnych ośrodkach szkolno – wychowawczych 12 045 uczniów (wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2016 r.).

Edukacja dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim.

Dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim obowiązek odpowiednio rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązek szkolny lub obowiązek nauki spełniają poprzez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych³⁹, organizowanych na podstawie orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych. Orzeczenie te wydawane przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym w publicznych poradniach specjalistycznych⁴⁰. Zajęcia te organizowane są w formie indywidualnej lub zespołowej zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 kwietnia 2013 r. *w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim* (Dz. U. poz. 529).

W 2016 r. zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi objętych było 9 940 uczestników. Najwięcej osób uczestniczyło w ww. zajęciach zorganizowanych w następujących jednostkach systemu oświaty:

- szkołach podstawowych – 5 607 osób,
- ośrodkach umożliwiających dzieciom i młodzieży upośledzonym umysłowo w stopniu głębokim udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych, a także dzieciom z upośledzeniem umysłowym z niepełnosprawnościami sprzężonymi realizację obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki – 2 856 osób,
- gimnazjach – 879 osób,
- przedszkolach – 473 osoby,
- szkołach specjalnych przysposabiających do pracy – 44 osoby.

W specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym nie objęto ani jednej osoby zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi.

³⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2015 r. *w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach* (Dz. U. poz. 1872).

³⁹ Art. 16 ust. 7 ustawy o systemie oświaty.

⁴⁰ Art. 71b ww. ustawy o systemie oświaty.

Tabela: Liczba osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim będących uczestnikami zajęć rewalidacyjno-wychowawczych wg jednostek systemu oświaty, w których realizowane były te zajęcia wg SIO, stan na dzień 30 września 2016 r.

jednostka systemu oświaty	liczba uczestników zajęć rewalidacyjno-wychowawczych
przedszkole	473
szkoła podstawowa	5 607
gimnazjum	879
zasadnicza szkoła zawodowa	13
liceum ogólnokształcące	11
technikum	20
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	44
poradnia psychologiczno-pedagogiczna	5
specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy	0
ośrodek rewalidacyjno-wychowawczy	2 856
punkt przedszkolny	32
razem	9 940

Dostęp uczniów niepełnosprawnych do podręczników i pomocy dydaktycznych.

Minister Edukacji Narodowej, działając na podstawie art. 22ad i 71d ustawy *o systemie oświaty*, dofinansowuje podręczniki szkolne i książki pomocnicze przeznaczone dla uczniów niepełnosprawnych.

Zadanie to realizowane jest w sposób zróżnicowany, dostosowany do potrzeb uczniów z różnymi rodzajami niepełnosprawności:

Rządowy program pomocy uczniom „Wyprawka szkolna”

Podstawą realizacji Rządowego programu pomocy uczniom „Wyprawka szkolna” w 2016 r. była Uchwała nr 82/2016 Rady Ministrów z dnia 5 lipca 2016 r. w sprawie Rządowego programu pomocy uczniom w 2016 r. – „Wyprawka szkolna” oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 lipca 2016 r. w sprawie *szczegółowych warunków udzielania pomocy finansowej uczniom na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych* (Dz. U. 1045).

Celem programu było wyrównywanie szans edukacyjnych i wspieranie rozwoju edukacyjnego uczniów przez dofinansowanie zakupu podręczników, a w przypadku uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności była

niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym – także zakupu materiałów edukacyjnych.

Rządowy program pomocy uczniom w 2016 r. „Wyprawka szkolna” obejmował uczniów⁴¹:

- 1) słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności była niepełnosprawność wymieniona wyżej, uczęszczających w roku szkolnym 2016/2017 do klasy VI szkoły podstawowej, klasy III gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalnej: zasadniczej szkoły zawodowej, liceum ogólnokształcącego, technikum lub szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi lub do klasy VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej I stopnia, klas III–VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia, klas III–VI ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych, klas III i VI–IX ogólnokształcącej szkoły baletowej, lub liceum plastycznego;
- 2) z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności była niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym – na zakup materiałów edukacyjnych. To dofinansowanie dotyczyło uczniów uczęszczających w roku szkolnym 2016/2017 do klas I–III i VI szkoły podstawowej, klasy III gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej. Dofinansowanie na zakup materiałów edukacyjnych przysługiwało uczniom klas I–III szkoły podstawowej jedynie w przypadku gdy uczniowie ci nie korzystali z podręcznika do zajęć z zakresu edukacji: polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej, zapewnianego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania⁴².

Wysokość planowanego w programie dofinansowania

W 2016 r. dofinansowanie zakupu podręczników dla poszczególnych grup udzielane było do kwot wskazanych w poniższej tabeli:

Tabela: Wykaz kwot dofinansowania zakupu podręczników w ramach Rządowego programu pomocy uczniom „Wyprawka szkolna”.

Kwota (zł)	grupa uczniów
<u>175</u>	dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, uczęszczających do klas I-III szkoły podstawowej, którzy nie korzystają z podręcznika do zajęć z zakresu edukacji: polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej, zapewnionego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania
<u>225</u>	dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, uczęszczających do klasy VI szkoły podstawowej albo klasy III gimnazjum, niekorzystających z podręczników do kształcenia

⁴¹ Posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, o którym mowa w art. 71b ust. 3 ustawy o systemie oświaty.

⁴² Zgodnie z art. 22ad ust. 1 ustawy o systemie oświaty.

	specjalnego, a także uczęszczających do szkoły ponadgimnazjalnej
<u>770</u>	dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, uczęszczających do klasy VI szkoły podstawowej albo klasy III gimnazjum, korzystających z podręczników do kształcenia specjalnego; w przypadku korzystania z części podręczników do kształcenia ogólnego niebędących podręcznikami do kształcenia specjalnego, koszt dofinansowania zakupu podręczników do kształcenia ogólnego niebędących podręcznikami do kształcenia specjalnego lub materiałów edukacyjnych nie może być wyższy niż 192,50 zł
<u>325</u>	dla uczniów słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona wyżej, uczęszczających do klasy VI szkoły podstawowej, klasy VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej I stopnia albo klasy III ogólnokształcącej szkoły baletowej, niekorzystających z podręczników do kształcenia specjalnego
<u>770</u>	dla uczniów niesłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona wyżej, uczęszczających do klasy VI szkoły podstawowej, klasy VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej I stopnia albo klasy III ogólnokształcącej szkoły baletowej, korzystających z podręczników do kształcenia specjalnego; w przypadku korzystania z części podręczników do kształcenia ogólnego niebędących podręcznikami do kształcenia specjalnego, koszt dofinansowania zakupu podręczników do kształcenia ogólnego niebędących podręcznikami do kształcenia specjalnego nie może być wyższy niż 308,00 zł
<u>350</u>	dla uczniów słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona wyżej, uczęszczających do klasy III gimnazjum, klasy III ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia, klasy III ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych albo klasy VI ogólnokształcącej szkoły baletowej, niekorzystających z podręczników do kształcenia specjalnego
<u>607</u>	dla uczniów niesłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona wyżej, uczęszczających do klasy III gimnazjum, klasy III ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia, klasy III ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych albo klasy VI ogólnokształcącej szkoły baletowej, korzystających z podręczników do kształcenia specjalnego; w przypadku korzystania z części podręczników do kształcenia ogólnego niebędących podręcznikami do kształcenia specjalnego, koszt dofinansowania zakupu podręczników do kształcenia ogólnego niebędących podręcznikami do kształcenia specjalnego nie może być wyższy niż 303,50 zł
<u>390</u>	dla uczniów słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona wyżej, uczęszczających do zasadniczej szkoły zawodowej
<u>445</u>	dla uczniów słabowidzących, niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w przypadku gdy jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność wymieniona wyżej, uczęszczających do liceum ogólnokształcącego, technikum, klas IV–VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia, klas IV–VI ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych, klas VII–IX ogólnokształcącej szkoły baletowej albo liceum plastycznego

Wydatkowane środki

W 2016 r. na realizację Rządowego programu pomocy uczniom „Wyprawka szkolna” wydatkowano środki w wysokości 12 821 088 zł. Z nadesłanych do Ministerstwa Edukacji Narodowej sprawozdań wynika, że wydatki ponoszone na zakup podręczników były niższe

niż kwoty przyjęte w programie. W poszczególnych województwach wydatkowanie przekazanych środków wahało się od 49% do 85%, w skali kraju na poziomie ok. 70,74% uruchomionej kwoty.

W 2016 r. z programu skorzystało 47 018 uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Ponadto, programem objęto 8 088 uczniów szkół przysposabiających do pracy.

Program pozwolił również na pomoc uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym uczącym się w klasach I – III szkoły podstawowej, o ile uczniowie ci nie korzystali z bezpłatnych podręczników dostarczanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Liczba ww. uczniów wyniosła 2 976.

Wykonanie adaptacji i wydruk podręczników szkolnych

Adaptacje podręcznika do klasy I szkoły podstawowej pt. „Nasz elementarz” oraz podręczników do klasy II i III szkoły podstawowej pt. „Nasza szkoła”

W latach 2014-2016 wykonane zostały adaptacje podręcznika pt. „Nasz elementarz” do klasy I szkoły podstawowej oraz podręczników pt. „Nasza szkoła” do klasy II i III szkoły podstawowej. W roku 2017 na podstawie art. 22c i 22ad ustawy *o systemie oświaty* na zlecenie Ministra Edukacji Narodowej zostaną wykonane ostatnie części adaptacji podręcznika pt. „Nasza szkoła” do klasy III szkoły podstawowej. W ww. pracach uwzględniono zarówno potrzeby uczniów z dysfunkcjami wzroku, słuchu, z niepełnosprawnością intelektualną, jak i napotykających na trudności komunikacyjne i korzystających z komunikacji alternatywnej.

W roku szkolnym 2016/2017 bezpłatny podręcznik dostosowany do potrzeb edukacyjnych otrzymali uczniowie niepełnosprawni uczęszczający do klas pierwszych, drugich i trzecich szkół podstawowych. Zaadaptowane podręczniki były przekazywane do szkół podstawowych, zgodnie z zapotrzebowaniem złożonym przez dyrektorów tych szkół. Decyzję w sprawie wyboru rodzaju podręcznika podejmują bowiem nauczyciele, co oznacza, że nie ma obowiązku zamawiania adaptacji podręcznika, jeżeli nauczyciele uznali, że podręcznik standardowy (bez dostosowań) jest odpowiedni dla danego ucznia niepełnosprawnego. Adaptacje są również umieszczane na stronie internetowej do bezpłatnego pobrania⁴³.

Adaptacje w systemie Braille'a i w druku powiększonym oraz wydruk podręczników szkolnych i książek pomocniczych

Uwzględniając specyfikę funkcjonowania uczniów z dysfunkcją wzroku, którzy często nie mogą korzystać z podręczników dostępnych na rynku, Minister Edukacji Narodowej finansuje wykonanie adaptacji w systemie Braille'a i w druku powiększonym oraz, w miarę posiadanych środków finansowych, dofinansowuje wydruk zaadaptowanych podręczników szkolnych i książek pomocniczych dla tych uczniów.

Na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej wykonywane są adaptacje wskazanych przez szkoły tytułów podręczników szkolnych i książek pomocniczych, dostosowane do

⁴³ <http://naszelementarz.men.gov.pl/pobierz/>.

potrzeb uczniów niewidomych i słabowidzących. W 2016 r. zaadaptowano 17 podręczników/książek pomocniczych w druku powiększonym i 13 w systemie Braille'a oraz 4 podręczniki do klasy 5 szkoły podstawowej dla uczniów niesłyszących z nagraniami wideo w polskim języku migowym. Na koniec 2016 r. liczba wszystkich adaptacji wynosiła 777, w tym dla słabowidzących w druku powiększonym – 382 i dla niewidomych w systemie Braille'a – 395.

Wersje elektroniczne podręczników wykonanych w systemie Braille'a i w druku powiększonym zamieszczane są na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji⁴⁴, w specjalnie opracowanym systemie informatycznym⁴⁵, umożliwiającym dyrektorom szkół i placówek bieżące ich pobieranie oraz wydrukowanie w całości lub części, zgodnie z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi uczniów.

W miarę posiadanych środków podręczniki te były również drukowane i przekazywane do szkół i placówek. W 2016 r., Ministerstwo Edukacji Narodowej, wychodząc naprzeciw potrzebom szkół i placówek, dofinansowało wydruk podręczników szkolnych i książek pomocniczych przeznaczonych dla uczniów niewidomych i słabowidzących.

Adaptacje podręczników w polskim języku migowym

Wychodząc naprzeciw potrzebom uczniów niesłyszących zgłaszanym przez Polski Związek Głuchych, dyrektorów i nauczycieli szkół i placówek do których uczęszczają uczniowie niesłyszący, na zlecenie Ministra Edukacji Narodowej Uniwersytet Warszawski wykonał w 2016 r. adaptacje podręczników szkolnych w polskim języku migowym do wybranych zajęć edukacyjnych w klasie V szkoły podstawowej (do j. polskiego, matematyki, przyrody i j. angielskiego).

Zmiany w przepisach oświatowych w zakresie dostępu do podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych dostosowanych do potrzeb edukacyjnych uczniów niepełnosprawnych

Dzięki zmianom wprowadzonym w ustawie *o systemie oświaty* w 2014 r.⁴⁶, począwszy od roku szkolnego 2014/2015, uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów uzyskali prawo do bezpłatnego dostępu do podręczników lub materiałów edukacyjnych oraz materiałów ćwiczeniowych, przeznaczonych do obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego. Środki na ten cel przekazywane są z budżetu państwa w formie dotacji celowej.

W roku szkolnym 2016/2017 dotacją celową z budżetu państwa były objęte klasy VI szkoły podstawowej, I, II i III szkoły podstawowej w zakresie podręcznika do nauki języka obcego nowożytnego i materiałów ćwiczeniowych oraz klasa III gimnazjum.

W przypadku uczniów niepełnosprawnych, którzy korzystają z podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych, dostosowanych do ich potrzeb

⁴⁴ www.ore.edu.pl.

⁴⁵ <http://www.ore.edu.pl/wydzialy/specjalnych-potrzeb-edukacyjnych/zespol-ds-adaptacji-podrecznikow>.

⁴⁶ Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 811, z późn. zm.).

edukacyjnych i możliwości psychofizycznych, wysokość tej dotacji jest zwiększona⁴⁷.

Środki dotacji celowej na zakup podręczników, materiałów edukacyjnych oraz materiałów ćwiczeniowych mogą być również przeznaczone na pokrycie kosztu drukowania lub powielania podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych w celach dydaktycznych lub na zakup urządzeń drukujących i kopiujących oraz materiałów eksploatacyjnych do nich⁴⁸ z zastrzeżeniem, że druk i powielanie powinny się odbywać zgodnie z przepisami⁴⁹.

Począwszy od 1 stycznia 2015 r. podręczniki w postaci elektronicznej są opracowywane w sposób pozwalający na zastosowanie rozwiązań umożliwiających odczyt przez uczniów z różnymi rodzajami niepełnosprawności⁵⁰. Szczegółowe wymagania w tym zakresie określają przepisy rozporządzenia w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników⁵¹. Opracowanie podręczników elektronicznych według wytycznych określonych w ww. rozporządzeniu zwiększa dostępność do zawartych w nich treści edukacyjnych dla uczniów np. niewidomych, słabowidzących i niesłyszących.

Edukacja osób dorosłych.

Osoby dorosłe, które posiadają orzeczenie stopniu niepełnosprawności wydane przez zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności, uzupełniają wykształcenie lub kontynuują naukę w ramach prowadzonego w systemie oświaty kształcenia ustawicznego.

Tabela: Liczba osób dorosłych niepełnosprawnych⁵², uzupełniających wykształcenie lub kontynuujących naukę w szkołach dla dorosłych wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2016 r.

jednostka systemu oświaty	liczba niepełnosprawnych słuchaczy
gimnazjum	2
liceum ogólnokształcące	67
szkoła policealna (ponadgimnazjalna)	84
Kolegium Pracowników Służb Społecznych	1
razem	154

Kształcenie zawodowe.

⁴⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2015 r. w sprawie wysokości wskaźników zwiększających kwoty dotacji celowej na wyposażenie szkół w podręczniki, materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe dla uczniów niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 441).

⁴⁸ Art. 22ae ust. 11 ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.

⁴⁹ art. 27 i 28 pkt 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 666, z późn. zm.).

⁵⁰ Zgodnie z art. 22ao ust. 3 pkt. 6 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

⁵¹ § 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 lipca 2014 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. poz. 909).

⁵² W rozumieniu ustawy o rehabilitacji.

Kształcenie zawodowe w systemie szkolnym może być realizowane wyłącznie w zawodach ujętych w załączniku do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. W ramach poszczególnych zawodów ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego wyodrębniono kwalifikacje obejmujące określony zasób wiedzy i umiejętności, potwierdzane w drodze egzaminów zewnętrznych i dokumentowane świadectwem potwierdzającym kwalifikację w zawodzie. Potwierdzenie wszystkich kwalifikacji w obrębie danego zawodu oraz posiadanie odpowiedniego poziomu wykształcenia ogólnego umożliwia uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe.

Podział zawodów na kwalifikacje, uelastyczniając proces kształcenia zawodowego, umożliwi dostosowanie go do indywidualnych potrzeb i możliwości wszystkich uczących się, w tym np. osób niepełnosprawnych.

W grudniu 2016 r. do uzgodnień międzyresortowych oraz konsultacji społecznych i opiniowania został skierowany projekt rozporządzenia w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. Zgodnie z ww. projektem od 1 września 2017 r. przewiduje się wprowadzenie do kształcenia w systemie oświaty – na podstawie wniosków właściwych ministrów – nowych zawodów o charakterze pomocniczym wraz z wyodrębnionymi w nich kwalifikacjami, tj.:

- pracownik pomocniczy krawca,
- pracownik pomocniczy mechanika,
- pracownik pomocniczy ślusarza,
- pracownik pomocniczy stolarza,
- asystent fryzjera.

Kształcenie w powyższych zawodach adresowane jest wyłącznie do osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i realizowane będzie w trzyletniej branżowej szkole I stopnia.

Dostosowanie warunków i form przeprowadzania sprawdzianu i egzaminu zewnętrznego.

System oświaty zapewnia dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych wszystkich uczniów⁵³.

Obowiązek dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego został określony w przepisach⁵⁴, zgodnie z którymi:

- nauczyciel jest zobowiązany dostosować wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb rozwojowych ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego⁵⁵;
- uczeń lub absolwent posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność może przystąpić do sprawdzianu, egzaminu

⁵³ Art. 1 pkt 4 ustawy o systemie oświaty.

⁵⁴ Ustawa o systemie oświaty oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. poz. 843).

⁵⁵ § 3 pkt 1 ww. rozporządzenia.

gimnazjalnego i egzaminu maturalnego w warunkach i formie dostosowanych do rodzaju niepełnosprawności, na podstawie tego orzeczenia⁵⁶;

- uczeń lub absolwent posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność może przystąpić do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w warunkach i formie dostosowanych do rodzaju niepełnosprawności, na podstawie tego orzeczenia⁵⁷.
- zdający, o których mowa w art. 44zzzb ust. 3 pkt 3-5 ustawy *o systemie oświaty*⁵⁸: niewidomi, słabowidzący, niesłyszący, słabosłyszący, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim lub z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, przystępują do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w warunkach i formie dostosowanych do rodzaju ich niepełnosprawności, na podstawie zaświadczenia potwierdzającego występowanie danej dysfunkcji, wydanego przez lekarza⁵⁹.

Dyrektor Centralnej Komisji Egzaminacyjnej opracowuje komunikat zawierający m.in. informacje o szczegółowych sposobach dostosowania warunków i form przeprowadzania sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego, egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie oraz egzaminów eksternistycznych, do potrzeb ucznia lub absolwenta posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność oraz osób zdających⁶⁰ i ogłasza każdego roku w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej⁶¹.

Centralna Komisja Egzaminacyjna, która przygotowuje egzaminy zewnętrzne, uwzględnia wyrównywanie szans zdających z różnymi typami niepełnosprawności – np.. specjalne arkusze egzaminacyjne, zapewnienie, w razie potrzeby, tłumacza języka migowego w przypadku ucznia niesłyszącego lub słabosłyszącego. W zależności od egzaminu z arkuszy w formie dostosowanej do potrzeb zdających niepełnosprawnych korzysta od kilkuset do kilkunastu tysięcy zdających z następującymi niepełnosprawnościami: niewidomi i słabowidzący, niesłyszący i słabosłyszący, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnością ruchową spowodowaną mózgowym porażeniem dziecięcym.

W szczególnych przypadkach losowych lub zdrowotnych możliwe jest również⁶² wystąpienie do dyrektora okręgowej komisji egzaminacyjnej z wnioskiem o wyrażenie zgody na przystąpienie ucznia, słuchacza albo absolwenta do egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego lub egzaminu zawodowego w warunkach dostosowanych do jego potrzeb edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych, nieujętych w komunikacie⁶³.

⁵⁶ Art. 44 zwr ust. 1. ustawy o systemie oświaty.

⁵⁷ Art. 44 zzzf ust. 1 ustawy o systemie oświaty.

⁵⁸ Osoby, które ukończyły kwalifikacyjny kurs zawodowy, osoby dorosłe, które ukończyły praktyczną naukę zawodu dorosłych lub przyuczenie do pracy dorosłych, o których mowa odpowiednio w art. 53c i art. 53d ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (Dz. U. z 2015 r. poz. 149, z późn. zm.), jeżeli program przyuczenia do pracy uwzględniał wymagania określone w podstawie programowej kształcenia w zawodach, osoby spełniające warunki dopuszczenia do egzaminu eksternistycznego potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie określone w przepisach wydanych na podstawie art. 10 ust. 5.

⁵⁹ Art. 44 zzzh ust. 1 ustawy o systemie oświaty.

⁶⁰ O których mowa w art. 44zwr, art. 44zzf i art. 44zzh ustawy o systemie oświaty.

⁶¹ Art. 9a ust. 2 pkt. 10 ww. ustawy.

⁶² Na mocy np. art. 44zwr ust. 17 ww. ustawy.

⁶³ O którym mowa w art. 9a ust. 2 pkt 10 lit. a tiret trzecie ww. ustawy.

Osobom dorosłym niewidomym, słabowidzącym, niesłyszącym, słabosłyszącym, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim lub z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, zagwarantowano przystąpienie do egzaminów eksternistycznych z zakresu obowiązkowych zajęć edukacyjnych określonych w ramowych planach nauczania szkół dla dorosłych (podstawowej, gimnazjum i liceum ogólnokształcącego) oraz z zakresu wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla zasadniczej szkoły zawodowej w warunkach i formie dostosowanych do rodzaju ich niepełnosprawności, na podstawie zaświadczenia potwierdzającego występowanie danej dysfunkcji wydane przez lekarza⁶⁴.

Środki na realizację zadań edukacyjnych przekazywane z budżetu państwa, w części oświatowej subwencji ogólnej.

Podstawowym źródłem finansowania zadań samorządów z zakresu edukacji jest część oświatowa subwencji ogólnej. Podział środków pochodzących z tej subwencji następuje na podstawie algorytmu określanego w drodze rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Obliczanie wielkości subwencji oświatowej należnej poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego odbywa się za pomocą algorytmu, dzielącego całkowitą kwotę przeznaczoną w budżecie państwa na zadania oświatowe między organy pełniące te zadania, na podstawie liczby uczniów uczęszczających do różnego rodzaju szkół i placówek oświatowych oraz z zastosowaniem jednolitych w skali kraju wskaźników.

W algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w 2016 r., uwzględnione zostały dodatkowe wagi obejmujące dzieci i młodzież niepełnosprawną:⁶⁵

- P₄ = 1,40** dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego), dla uczniów z zaburzeniami zachowania, zagrożonych uzależnieniem, z chorobami przewlekłymi (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, wydanych przed dniem 1 września 2011 r.) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy oraz dla uczniów szkół podstawowych specjalnych, gimnazjów specjalnych i szkół ponadgimnazjalnych specjalnych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, którzy nie posiadają orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy o systemie oświaty,
- P₅ = 2,90** dla uczniów niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego), dla uczniów z zaburzeniami psychicznymi (na podstawie orzeczeń o potrzebie

⁶⁴ § 8 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie egzaminów eksternistycznych (Dz. U. poz. 188, z późn. zm.).

⁶⁵ Załącznik do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 grudnia 2015 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2016 (Dz. U. poz. 2294).

- kształcenia specjalnego, wydanych przed dniem 1 września 2011 r.) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
- P₆ = 3,60** dla uczniów niesłyszących, słabosłyszących, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
- P₇ = 9,50** dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim realizujących obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poprzez uczestnictwo w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych organizowanych przez szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne i poradnie psychologiczno-pedagogiczne, dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera (na podstawie odpowiednio orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego albo o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
- P₈ = 0,80** dodatkowo dla niepełnosprawnych uczniów w oddziałach integracyjnych w szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych (na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
- P₂₈ = 1,00** dla uczniów oddziałów specjalnych, szkół podstawowych specjalnych, gimnazjów specjalnych i szkół ponadgimnazjalnych specjalnych – zorganizowanych w podmiotach leczniczych,
- P₂₉ = 1,84** dla wychowanków specjalnych zespołów pozalekcyjnych zajęć wychowawczych lub grup wychowawczych prowadzonych w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych – zorganizowanych w podmiotach leczniczych,
- P₃₀ = 0,60** dla uczniów oddziałów terapeutycznych w szkołach ogólnodostępnych lub integracyjnych,
- P₃₇ = 4,000** dla dzieci niesłyszących, słabosłyszących, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym lub głębokim – objętych odpowiednio wychowaniem i kształceniem specjalnym albo zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych zorganizowanych w szkołach podstawowych, a także w innych formach wychowania przedszkolnego (na podstawie odpowiednio orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego albo o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy oraz dla dzieci w przedszkolach specjalnych i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych specjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych,
- P₃₉ = 0,500** dodatkowo dla wychowanków internatów i burs, posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,

- P₄₂ = 6,500** dla wychowanków specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii, którzy korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach, na podstawie orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego (waga P₄₂ wyklucza się z wagami P₃₈ i P₃₉) – wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,
- P₄₃ = 10,000** dla wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych, którzy korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach (waga P₄₃ wyklucza się z wagami P₃₈ i P₃₉),
- P₄₄ = 1,500** dla wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapii, którzy nie korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach,
- P₄₅ = 9,500** dla wychowanków ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz dla dzieci z niepełnosprawnościami sprzężonymi i z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, będących wychowankami przedszkoli, oddziałów przedszkolnych zorganizowanych w szkołach podstawowych, a także innych form wychowania przedszkolnego (na podstawie orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy o systemie), wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy
- P₄₇ = 0,840** dla dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych zorganizowanych w szkołach podstawowych, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach podstawowych, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodkach wychowawczych, ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych (na podstawie opinii, o których mowa w art. 71b ust. 3 i 3a ustawy o systemie oświaty).

Algorytm podziału części oświatowej subwencji ogólnej przedstawia jedynie metodę podziału środków subwencyjnych pomiędzy jednostki samorządu terytorialnego, a o sposobie jej wydatkowania decyduje organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego⁶⁶. Decyzja o podziale kwoty subwencji oświatowej w jednostce samorządu terytorialnego na poszczególne szkoły i placówki, w tym na organizację kształcenia specjalnego ucznia niepełnosprawnego, należy do jednostki samorządu terytorialnego.

W 2016 r., zgodnie z tzw. „ustawą okołobudżetową” jednostki samorządu terytorialnego zobowiązane zostały do przeznaczenia na zadania związane ze stosowaniem specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży środków w wysokości nie niższej niż zostały na te zadania naliczone w części oświatowej subwencji ogólnej⁶⁷. Edukacja dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, w szczególności dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, wymaga

⁶⁶ Zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 198, z późn. zm.).

⁶⁷ Na rok 2016 rozwiązanie jest zapisane w art. 13 ustawy z dnia 16 grudnia 2015 r. o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na rok 2016. Analogiczny przepis będzie obowiązywał w roku 2017 i w latach kolejnych. Od 1 stycznia 2017 r. do 31 sierpnia 2017 r. obowiązuje art. 5a ust. 3 ustawy o systemie oświaty, natomiast od 1 września 2017 r. będzie obowiązywał art. 11 ust. 6 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo Oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60, z późn. zm.).

odpowiednio wyższych nakładów finansowych, co jest uwzględniane w algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej na dany rok poprzez system wag. Uzasadnione jest więc, aby jednostki samorządu terytorialnego na te zadania przeznaczały środki w wysokości nie niższej niż naliczone w subwencji.

Tabela Kalkulacja dodatkowych kwot części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w latach 2012 – 2016 w podziale na poszczególne wagi algorytmu odnoszące się do uczniów niepełnosprawnych oraz ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

kwota subwencji (w tys. zł)									
waga	2012	waga	2013	waga	2014	waga	2015	waga	2016
P ₂	508 342	P ₂	497 438	P ₂	469 719	P ₄	457 205	P ₄	450 576
P ₃	205 922	P ₃	231 701	P ₃	252 532	P ₅	277 588	P ₅	311 357
P ₄	671 278	P ₄	689 430	P ₄	677 590	P ₆	665 330	P ₆	657 943
P ₅	1 419 693	P ₅	1 595 175	P ₅	1 788 256	P ₇	1 998 057	P ₇	2 270 921
P ₆	76 844	P ₆	83 315	P ₆	87 769	P ₈	93 484	P ₈	100 990
P ₂₂	48 425	P ₂₄	50 739	P ₂₄	44 012	P ₂₆	42 077	P ₂₈	39 182
P ₂₃	73 471	P ₂₅	74 946	P ₂₅	72 026	P ₂₇	70 034	P ₂₉	63 109
P ₂₈	174 806	P ₃₁	203 151	P ₂₆	10 568	P ₂₈	11 078	P ₃₀	10 675
P ₃₀	1	P ₃₃	499	P ₃₂	224 083	P ₃₄	245 047	P ₃₇	271 544
P ₃₃	700 812	P ₃₆	684 715	P ₃₄	441	P ₃₆	402	P ₃₉	1 214
P ₃₄	233 456	P ₃₇	274 836	P ₃₇	664 601	P ₃₉	643 510	P ₄₂	607 807
P ₃₅	4	P ₃₈	5 178	P ₃₈	277 672	P ₄₀	254 756	P ₄₃	251 201
P ₃₆	490 652	P ₃₉	580 309	P ₃₉	6 502	P ₄₁	6 083	P ₄₄	6 592
P ₃₈	77 112	P ₄₁	96 373	P ₄₀	676 602	P ₄₂	783 679	P ₄₅	880 678
				P ₄₂	113 916	P ₄₄	131 491	P ₄₇	164 600
Razem	4 680 818		5 067 805		5 366 289		5 679 822		6 088 389

Z ogólnej kwoty części oświatowej subwencji ogólnej wyodrębnia się⁶⁸ rezerwę części oświatowej subwencji ogólnej, której wysokość wynosi obecnie 0,4 %.

W celu poprawy warunków sanitarnych i higienicznych w szkołach i placówkach oświatowych oraz udzielania pomocy przedlekarskiej, w podziale 0,4% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej na 2016 r. pozytywnie rozpatrzono wnioski 627 jednostek samorządu terytorialnego, dotyczące 2 164 szkół, na łączną kwotę 11 182 tys. zł. Dofinansowaniem objęto 2 072 gabinety profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej oraz 187 gabinetów stomatologicznych.

Jednostkom samorządu terytorialnego umożliwiono również pozyskanie środków finansowych z 0,4% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej na wyposażenie szkół podstawowych ogólnodostępnych w pomoce dydaktyczne w celu podnoszenia jakości udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej i zajęć rewalidacyjnych. Ministerstwo Edukacji Narodowej pozytywnie rozpatrzyło wnioski 1 295 jednostek samorządu terytorialnego, dotyczące 4 721 szkół, na łączną kwotę 9 456 tys. zł.

⁶⁸ Zgodnie z art. 28 ust. 2 ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego.

Ponadto, jednostki samorządu terytorialnego mogły ubiegać się o dofinansowanie wyposażenia szkół i placówek w zakresie sprzętu szkolnego i pomocy dydaktycznych pomieszczeń dydaktycznych w nowo wybudowanych obiektach szkół i placówek oświatowych. Powyższe kryterium obejmuje również sale do gimnastyki korekcyjnej, zajęć rehabilitacyjnych oraz inne pomieszczenia służące podnoszeniu standardu opieki nad uczniem niepełnosprawnym. W 2016 r. przyjęto maksymalną kwotę dofinansowania wyposażenia jednego takiego pomieszczenia 15 tys. zł. Przyjęto również zwiększoną maksymalną kwotę dofinansowania wyposażenia jednego pomieszczenia dydaktycznego w młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych oraz specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych – 15 tys. zł, podczas gdy kwota na jedno pomieszczenie dla pozostałych szkół ogólnokształcących wynosiła 10 tys. zł.

W podziale 0,4% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej w 2016 r. uwzględniono również możliwość składania przez jednostki samorządu terytorialnego wniosków o wyposażenie w sprzęt szkolny i pomoce dydaktyczne do pomieszczeń w szkołach rozpoczynających kształcenie w zawodach, w których szkoły te dotychczas nie prowadziły kształcenia, w tym do przeprowadzania egzaminów praktycznych potwierdzających kwalifikacje w szkołach rozpoczynających kształcenie w 2016 r. Maksymalna kwota dofinansowania wyposażenia jednego pomieszczenia dydaktycznego została ustalona w wysokości 10 tys. zł., natomiast pomieszczenia do przeprowadzania egzaminów praktycznych potwierdzających kwalifikacje zawodowe – 30 tys. zł. Powyższe kryterium zostało wprowadzone w celu udzielenia pomocy finansowej organom prowadzącym szkoły, które rozszerzały ofertę edukacyjną w celu dostosowania kształcenia do potrzeb lokalnego i regionalnego rynku pracy, służyło też aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

Zadania publiczne.

W 2016 r. realizowano działania – w zakresie wspierania międzynarodowej współpracy dzieci i młodzieży - w ramach których, jako priorytet wskazywano m.in. włączanie młodzieży z mniejszymi możliwościami we wspólne inicjatywy. Działaniami tymi były:

- 1) Polsko-Ukraińska Rada Wymiany Młodzieży,
- 2) Polsko-Litewski Fundusz Wymiany Młodzieży
- 3) Międzynarodowa Wymiana Młodzieży – zadanie publiczne MEN, w ramach którego wskazano m.in., że priorytetowo będą traktowane projekty angażujące osoby ze specjalnymi potrzebami (w tym: niewidome, słabo widzące i niedosłyszące, zagrożone patologiami społecznymi oraz z terenów, do których jest kierowana pomoc MEN).

Działania zrealizowane przez Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Konferencje i szkolenia:

- 1) trzydniowe szkolenie „Specyfika pracy z dzieckiem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w edukacji przedszkolnej”;
- 2) dwudniowe seminarium „Pomóc talentowi rozkwitnąć – lokalne działania koalicyjne na rzecz uczniów zdolnych” adresowane do przedstawicieli placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, Szkół Odkrywców Talentów i

Miejsc Odkrywania Talentów oraz instytucji i organizacji wspierających szczególnie uzdolnionych – na poziomie gmin, powiatów, województw;

- 3) dwudniowe seminarium pn. *„Dziecko z zespołem Aspergera w szkole ogólnodostępnej”* podczas którego 12 specjalistów opracowało koncepcję publikacji dla nauczycieli podnoszącej kompetencje w zakresie pracy z takim uczniem;
- 4) konferencja i seminarium *„Model współpracy instytucji i placówek oświatowych realizujących kształcenie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”* – celem przedsięwzięć było promowanie przedstawionych w modelu rozwiązań wśród instytucji edukacyjnych i placówek oświatowych;
- 5) konferencja *„Uczeń przewlekle chory w różnych kontekstach życia szkoły”* mająca na celu upowszechnianie wiedzy dotyczącej funkcjonowania uczniów przewlekle chorych oraz organizacji ich kształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z alergią, cukrzycą i zaburzeniami odżywiania się, przekazanie informacji dotyczących dostosowania warunków oraz metody pracy z uczniami z alergią, cukrzycą i zaburzeniami odżywiania się, pokazanie praktycznych rozwiązań dotyczących włączania uczniów przewlekle chorych do edukacji;
- 6) szkolenie dla liderów edukacji włączającej pn. *„Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole ogólnodostępnej”*, mające na celu podniesienie kompetencji uczestników w zakresie metod pracy z uczniami cudzoziemskimi oraz uczniami z chorobami przewlekłymi w kontekście specjalnych potrzeb edukacyjnych;
- 7) sieci współpracy i samokształcenia pn. *„Wpływ edukacji włączającej na kształtowanie postaw wobec dzieci ze SPE”* skierowana do liderów edukacji włączającej, aby doskonalić ich umiejętności w zakresie tworzenia klimatu społecznego sprzyjającego integracji społecznej;
- 8) cykl 3 szkoleń pn. *„ICF-CY w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach – pilotaż w zakresie wykorzystania przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, we współpracy ze szkołami, Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF-CY)”*. Celem spotkań było dokonanie oceny możliwości wdrożenia nowych rozwiązań w zakresie diagnozy potrzeb rozwojowych i edukacyjnych w szkołach i poradniach psychologiczno-pedagogicznych (na bazie klasyfikacji ICF) oraz opracowanie rekomendacji do zmian w przepisach prawa oświatowego do wprowadzenia diagnozy funkcjonalnej jako standardu pracy szkoły/poradni.

Publikacje dla nauczycieli i specjalistów.

- 1) *„Tworzenie warunków edukacyjnych dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim”* Ewa Antoszkiewicz.
Publikacja dla nauczycieli i specjalistów, którzy pracują z uczniami z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim (wersja elektroniczna);
- 2) *„Edukacja uczniów z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną”*. Małgorzata Dońska-Olszko, Alina Smyczek.

Publikacja dotyczy pracy edukacyjno-wychowawczej z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, przygotowana z myślą o nauczycielach i specjalistach szkół specjalnych i ogólnodostępnych (wersja elektroniczna);

- 3) „*Pomóc talentowi rozkwitnąć – lokalne działania koalicyjne na rzecz uczniów zdolnych*” – materiały poseminaryjne w wersji elektronicznej, zamieszczone na stronie ORE;
- 4) „*Organizacja kształcenia specjalnego wychowanków SOSW,SOW,ORW w świetle nowych przepisów prawa oświatowego. Zasady przyjmowania i warunki pobytu wychowanków w placówkach*”. Anna Tomaszewska.

Publikacja upowszechniająca informacje na temat zasad przyjmowania do ww. placówek w kontekście specjalnych potrzeb edukacyjnych wychowanków oraz organizacji kształcenia specjalnego zgodnie z regulacjami prawnymi (wersja elektroniczna);

- 5) „*Uczeń z Zespołem Aspergera w szkole ogólnodostępnej*”. Pod red. Maja Kłoda i Krystyna Pomorska.

Publikacja dla nauczycieli i specjalistów pracujących z dziećmi z zespołem Aspergera (wersja elektroniczna).

Ponadto na stronie internetowej ORE umieszczone zostały materiały dotyczące specjalnych potrzeb edukacyjnych – *Dobre Praktyki w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych – praktyczne rozwiązania w obszarze pracy z uczniami ze SPE* – nadsyłane przez nauczycieli i specjalistów.

Badania realizowane przez Instytut Badań Edukacyjnych.

Instytut Badań Edukacyjnych realizuje dwa projekty systemowe na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, które przy realizacji zaplanowanych działań uwzględniają politykę równych szans. Rekrutacja zespołu projektowego i zarządzającego odbywa się z zachowywaniem równości szans płci i niedyskryminacji.

Instytut Badań Edukacyjnych wspólnie z Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) realizuje projekt pn. „*Badanie sytuacji zawodowej niepełnosprawnych absolwentów szkół wyższych w zależności od ich ścieżki edukacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem uczestników programów aktywizujących społecznie i zawodowo*”.

Studenci i doktoranci niepełnosprawni.

Na podstawie ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1842, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą *Prawo o szkolnictwie wyższym*”, oraz aktów wykonawczych, uczelnie mają obowiązek stwarzania osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych. W związku z powyższym uczelnie wprowadziły stosowne regulacje do regulaminów studiów, a także zaczęły uwzględniać szczególne potrzeby kandydatów z niepełnosprawnościami przy określaniu warunków i trybu rekrutacji na studia.

Zgodnie z art. 18 ust. 1 pkt 1 lit. i ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. *o zasadach finansowania nauki* (Dz. U. z 2016 r. poz. 2045, z późn. zm.) oraz § 9 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 września 2015 r. *w sprawie sposobu ustalania wysokości dotacji i rozliczania środków finansowych na utrzymanie potencjału badawczego oraz na badania naukowe lub prace rozwojowe oraz zadania z nimi związane, służące rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich* (Dz. U. poz. 1443) Minister, na wniosek jednostki naukowej, może zwiększyć w trakcie roku budżetowego dotację na utrzymanie potencjału badawczego ponad kwotę ustaloną zgodnie z algorytmem, o którym mowa w § 4 ust. 1 ww. rozporządzenia, w przypadku szczególnych potrzeb tej jednostki, wynikających z prowadzonych przez nią badań naukowych lub prac rozwojowych związanych m.in. z realizacją zadania związanego z zapewnieniem warunków udziału niepełnosprawnych naukowców i uczestników studiów doktoranckich w realizacji badań naukowych i prac rozwojowych.

W 2016 r. Minister przyznał uczelniom dotację podmiotową na zadania związane ze stwarzaniem studentom i doktorantom będącym osobami niepełnosprawnymi warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia, o której mowa w art. 94 ust. 1 pkt 11 i ust. 4a ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Powyższa dotacja na podstawie art. 94 ust. 3 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, jest udzielana także z budżetu państwa z części, których dysponentami są: minister właściwy do spraw wewnętrznych, minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, minister właściwy do spraw gospodarki morskiej i minister właściwy do spraw zdrowia.

Na potrzeby określenia ww. dotacji na 2016 r., udzielonej z części 38 „Szkolnictwo Wyższe” – uczelnie publiczne i niepubliczne nadzorowane przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, uczelnie prowadzone przez kościoły i związki wyznaniowe finansowane z budżetu państwa na podstawie odrębnych przepisów oraz uczelnie wojskowe w zakresie kształcenia osób cywilnych wykazały, iż kształcą 25 204 studentów oraz 1 000 doktorantów będących osobami niepełnosprawnymi, co łącznie stanowi liczbę 26 204 osób.

Wyrównywanie szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych w kontekście uzyskiwania wykształcenia wyższego realizowane jest również w ramach systemu pomocy materialnej dla studentów i doktorantów poprzez udzielanie stypendiów specjalnych dla osób niepełnosprawnych. Stypendium to ma charakter powszechny, co oznacza, iż jedynym warunkiem ubiegania się o to stypendium jest niepełnosprawność potwierdzona orzeczeniem właściwego organu.

Stypendium specjalne dla niepełnosprawnych studentów i doktorantów przyznawane jest niezależnie od kryterium dochodowego, typu uczelni, formy studiów oraz poziomu kształcenia. Wysokość tego świadczenia jest ustalana w uczelni, w której osoby niepełnosprawne odbywają studia wyższe lub studia doktoranckie. Równocześnie z tym stypendium, osoby niepełnosprawne mogą otrzymywać także pozostałe świadczenia – związane z trudną sytuacją materialną lub dobrymi wynikami w nauce lub osiągnięciami naukowymi, artystycznymi lub sportowymi (stypendium socjalne, stypendium rektora dla najlepszych studentów i zapomogę, a także stypendium ministra za wybitne osiągnięcia). Prawo do otrzymywania świadczeń pomocy materialnej, w tym stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych, przysługuje również uczestnikom studiów doktoranckich prowadzonych przez jednostki naukowe. Określając dla poszczególnych uczelni wysokość

dotacji na zadania związane z bezzwrotną pomocą materialną dla studentów i doktorantów, z której wypłacane są ww. świadczenia (w tym stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych), Ministerstwo uwzględnia liczbę studentów i doktorantów będących osobami niepełnosprawnymi.

Informacja na temat realizowanych w 2016 r. przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego programów, projektów i inicjatyw adresowanych do osób niepełnosprawnych, w tym projektów międzynarodowych.

- Projekt „*Dysleksja dla nauczycieli języka angielskiego jako obcego 2*” realizowany przez Uniwersytet Łódzki w ramach programu Erasmus+ w latach 2014-2016 – kwota ogólna 381 470 zł, w tym środki budżetowe na naukę 84 948 zł;
- Projekt „*Metabrilie. Longitudinalne badanie plastyczności kory mózgowej osób widzących w trakcie uczenia się alfabetu Braille’a jako szansa weryfikacji klasycznej wizji organizacji mózgu*” realizowany w latach 2013-2017 w ramach 7. Programu Ramowego – kwota ogólna 713 473 zł, w tym środki budżetowe na naukę 236 792 zł.

Ponadto Instytut Podstaw Informatyki PAN (IPI PAN) podjął inicjatywę na rzecz utworzenia placówki badawczej dla osób niewidomych i słabowidzących pod nazwą *Centrum Tyfloinformatyki* (rozwiązania informatyczne dla niewidomych i niedowidzących). Utworzenie takiej jednostki umożliwi przeciwdziałanie zjawisku wykluczania cyfrowego osób z dysfunkcją wzroku. Ponadto IPI PAN posiada doświadczenie w tym zakresie i prowadził badania przeciwdziałające wykluczaniu cyfrowemu osób niewidomych.

Program pilotażowy Rady Nadzorczej Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „Aktywny samorząd”.

Celem głównym programu było m.in. wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów pomocy w dostępie do edukacji.

Moduł I – został omówiony w punkcie dotyczący prawa 8) „prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych”.

Moduł II - pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym poprzez dofinansowanie kosztów edukacji:

- w szkole policealnej,
- w kolegium,
- w szkole wyższej (studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia, jednolite studia magisterskie, studia podyplomowe lub doktoranckie prowadzone przez szkoły wyższe w systemie stacjonarnym / dziennym lub niestacjonarnym / wieczorowym / zaocznym lub eksternistycznym, w tym również za pośrednictwem Internetu),

a także kosztów przewodu doktorskiego, otwartego poza studiami doktoranckimi.

W 2016 r. w ramach Modułu II wypłacono dofinansowanie w kwocie 55 359 502,36 zł na rzecz 15 871 osób niepełnosprawnych.

Na zlecenie PFRON przeprowadzono badanie sytuacji zawodowej absolwentów różnych form edukacji na poziomie wyższym, którzy ukończyli wybrany przez siebie poziom nauki w latach 2013-2015 i korzystali ze wsparcia finansowego PFRON udzielonego w

ramach pilotażowego Programu Aktywny samorząd. Na potrzeby badania przyjęto, że absolwent to osoba, która w latach 2013-2015 ukończyła wybraną przez siebie formę edukacji na poziomie wyższym (zgodnie z przewidzianym trybem) i była uczestnikiem pilotażowego programu Aktywny samorząd w ramach modułu II.

Przeprowadzone badanie potwierdziło duże znaczenie Programu w zakresie poprawy szans beneficjentów programu w poszukiwaniu zatrudnienia na otwartym rynku pracy poprzez podwyższanie ich kwalifikacji.

Sytuacja zawodowa większości badanych w stosunku do momentu składania pierwszego wniosku o dofinansowanie uległa znaczącej poprawie lub pozostała na podobnym poziomie (pracujący na etacie), dzięki czemu byli oni w stanie skutecznie konkurować z innymi na rynku pracy. Ich zwiększone kompetencje, uzyskane dodatkowe kwalifikacje czy zdobyte wykształcenie miały w tych działaniach istotne znaczenie.

5. POMOCY PSYCHOLOGICZNEJ, PEGAGOGICZNEJ I INNEJ POMOCY SPECJALISTYCZNEJ UMOŻLIWIAJĄCEJ ROZWÓJ, ZDOBYCIE LUB PODNIESIENIE KWALIFIKACJI OGÓLNYCH I ZAWODOWYCH

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

Przepisy ustawy *o systemie oświaty*⁶⁹ zagwarantowały wszystkim uczniom możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej, świadczonej przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne, a także nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, szkołach i placówkach (pedagodzy, psychologdy, logopedzi, doradcy zawodowi i inni specjaliści).

Nauczyciele i specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej, szkole i placówce zobligowani są do rozpoznania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i uczniów oraz udzielania im wsparcia po stwierdzeniu takiej potrzeby. Szczegółowe regulacje w tym zakresie zostały określone w przepisach rozporządzenia z dnia 30 kwietnia 2013 r. *w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz. U. poz. 532).

Podstawą do uruchomienia pomocy dziecku jest rozpoznanie jego potrzeb rozwojowych i edukacyjnych w tym zakresie. Dostrzeżenie zarówno trudności dziecka, jak i jego szczególnych uzdolnień w celu udzielenia odpowiedniego wsparcia należy do podstawowych zadań nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, ale także do innych osób, które na co dzień stykają się z dzieckiem i jego problemami – pomocy nauczyciela, asystenta edukacji romskiej, pielęgniarki, kuratora sądowego czy asystenta rodziny.

Dyrektor w porozumieniu z organem prowadzącym podejmuje decyzje m. in. dotyczące zatrudnienia nauczycieli i specjalistów wykonujących zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w szczególności psychologów, pedagogów, logopedów i doradców zawodowych, odpowiednio do rozpoznanych wcześniej potrzeb w tym zakresie.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana dziecku czy uczniowi polega przede wszystkim na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych dziecka lub ucznia. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przedszkolach, innych formach wychowania przedszkolnego, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, szkołach i placówkach jest udzielana w trakcie bieżącej pracy z dzieckiem czy uczniem oraz w formie klas terapeutycznych, zajęć rozwijających uzdolnienia, zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, zajęć specjalistycznych, warsztatów, porad i konsultacji, a w przypadku gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych także zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest także rodzicom dzieci oraz nauczycielom, w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń. Dyrektor szkoły organizując pomoc psychologiczno-pedagogiczną współpracuje w tym zakresie z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, rodzicami dzieci,

⁶⁹ Art. 1 pkt. 4 ustawy *o systemie oświaty*.

placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami i placówkami, a także organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

W 2016 r. na terenie Polski funkcjonowało 1076 poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym 586 publicznych i 490 niepublicznych.

Tabela: Poradnie psychologiczno-pedagogiczne wg rodzaju (wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2016 r.).

poradnia	rodzaj poradni		razem
	publiczna	niepubliczna	
poradnia psychologiczno-pedagogiczna	563	456	1019
poradnia specjalistyczna	23	34	57
razem	586	490	1076

Kadra poradnictwa to specjaliści przygotowani do realizacji określonych w aktach prawnych⁷⁰ zadań związanych z działalnością diagnostyczną, terapeutyczną, profilaktyczną i doradcą poradni. Są to w szczególności psycholodzy, pedagodzy, logopedzi, doradcy zawodowi, jak również rehabilitanci ruchowi (fizjoterapeuci) oraz lekarze różnych specjalności.

W 2016 r. zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradniach specjalistycznych, wydały 126 369 orzeczeń.

W 2016 r. wydano 409 357 opinii przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

Pomoc dzieciom i młodzieży, w tym niepełnosprawnym, a także rodzicom i nauczycielom w sposób bezpośredni, świadczona była przez poradnie poprzez prowadzenie warsztatów, zajęć terapeutycznych, ćwiczeń, wykładów, udzielanie porad itp. W okresie sprawozdawczym wiele osób korzystało z różnych form bezpośredniej pomocy w formach indywidualnych i grupowych.

Tabela: Liczba dzieci i młodzieży objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną w poradniach psychologiczno-pedagogicznych w 2016 r. wg danych SIO, stan na dzień 30 września 2016 r.

forma pomocy bezpośredniej	odbiorcy							razem
	dzieci do 3 roku życia	dzieci w wieku przedszkolnym	Uczniowie szkół podstawowych	uczniowie gimnazjów	młodzież nie ucząca się i nie pracująca	uczestnicy form trwających ponad 3 miesiące	uczniowie szkół ponadgimnazjalnych	
zajęcia korekcyjno-kompensacyjne	-	7 830	19 499	1 934	12	19 023	554	48 852
terapia logopedyczna	8 307	67 924	36 043	1 836	37	79 235	723	194 105
socjoterapia	-	713	6 955	1 816	36	5 373	848	15 741

⁷⁰ Rozporządzenie z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. poz. 199) oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. poz. 1072).

zajęcia z uczniami zdolnymi	-	521	2 716	928	6	1 199	439	5 809
terapia dla zagrożonych uzależnieniami	-	-	376	1 375	146	655	1 445	3 997
zajęcia grupowe aktywizujące do wyboru kierunku kształcenia i zawodu	-	-	14 748	135 307	86	1 982	50 830	202 953
ćwiczenia rehabilitacyjne	8 104	10 854	1 887	114	23	11 900	42	32 924
inne formy pomocy indywidualnej	3 140	35 680	55 680	14 426	455	15 668	7 251	132 300
inne formy pomocy grupowej	953	43 351	67 374	33 540	233	18 484	18 125	182 060
porady bez badań	6 465	42 970	65 615	27 406	1 553	-	13 745	157 754
porady po badaniach przesiewowych	1 248	60 371	35 501	2 002	-	-	-	99 122
badania przesiewowe słuchu w ramach programu "słyszę"	-	21 519	22 415	967	8	-	272	45 181
badania przesiewowe wzroku w ramach programu "widzę"	-	6 895	12 140	247	5	-	138	19 425
terapia psychologiczna, w tym psychoterapia	-	12 328	17 986	9 988	405	25 410	7 308	73 425
indywidualne porady zawodowe na podstawie badań	-	-	-	17 574	101	-	7 024	24 699
indywidualne porady zawodowe bez badań	-	-	1 763	14 258	310	-	6 043	22 374
mediacje i negocjacje	-	-	2 390	915	39	104	1 054	4 502
badania przesiewowe mowy w ramach programu "mówię"	-	13 001	5 657	419	25	-	105	19 207
inne zajęcia o charakterze terapeutycznym	3 943	19 471	21 475	6 052	39	21 952	2 941	75 873
zajęcia grupowe prowadzone w szkołach i placówkach oświatowych	1 508	31 761	214 774	132 017	40	11 147	85 639	476 886
grupy wsparcia	68	272	311	244	69	516	149	1 629
interwencja kryzysowa	62	518	2 588	2 629	50	387	2 559	8 793
razem	33 798	375 979	607 893	405 994	3 678	213 035	207 234	1 847 611

Dotacje Ministra Obrony Narodowej.

W ramach udzielanych przez Ministra Obrony Narodowej dotacji na realizację zadań publicznych zleczanych organizacjom pozarządowym i innym podmiotom wymienionym w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817, z późn. zm.) przekazano dotacje na poniższe projekty, w których uczestniczyły osoby niepełnosprawne:

- a) „Podwodna Misja – rehabilitacja weteranów poprzez nurkowanie i sporty wodne” - 35 820,00 zł;
- b) „Zawiszak podaje rękę niepełnosprawnym – turniej otwartych serc. Robiąc tak niewiele można zrobić dużo” - 9 800,00 zł;
- c) „Razem Łatwiej” – opieka terapeutyczna nad rannymi i poszkodowanymi w działaniach poza granicami państwa – 148 200,00 zł;

- d) „Weterani nurkują” – opieka terapeutyczna nad rannymi i poszkodowanymi w działaniach poza granicami państwa w formie kursu pętlwonurkowego - 15 850,00 zł.

Udogodnienia podczas egzaminów wstępnych na aplikację adwokacką, radcowską i notarialną.

W celu wyrównania szans dla osób niepełnosprawnych w 2016 r. zostały przeprowadzone prace legislacyjne mające na celu zmianę rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości w sprawie:

- *komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji adwokackiej oraz przeprowadzenia egzaminu wstępnego,*
- *komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji radcowskiej oraz przeprowadzenia egzaminu wstępnego,*
- *komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji notarialnej oraz przeprowadzenia egzaminu wstępnego i notarialnego.*

Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 lipca 2016 r. *zmieniającym rozporządzenie w sprawie komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji adwokackiej oraz przeprowadzenia egzaminu wstępnego* (Dz. U. poz. 1103) oraz rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 lipca 2016 r. *zmieniającym rozporządzenie w sprawie komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji radcowskiej oraz przeprowadzenia egzaminu wstępnego* (Dz. U. poz. 1104), a także rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 lipca 2016 r. *zmieniającym rozporządzenie w sprawie komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji notarialnej oraz przeprowadzenia egzaminu wstępnego i notarialnego* (Dz. U. poz. 1105) zostały wprowadzone przepisy, które umożliwiły wydłużenie czasu trwania egzaminu (o połowę) dla kandydata będącego osobą niepełnosprawną w rozumieniu przepisów ustawy *o rehabilitacji*, a także wprowadziły możliwość szczególnego sposobu rozwiązywania zestawu pytań testowych przez te osoby. Osoby niepełnosprawne skorzystały już z tych uprawnień w trakcie egzaminów wstępnych na aplikację adwokacką, radcowską i notarialną, które zostały przeprowadzone w dniu 24 września 2016 r.

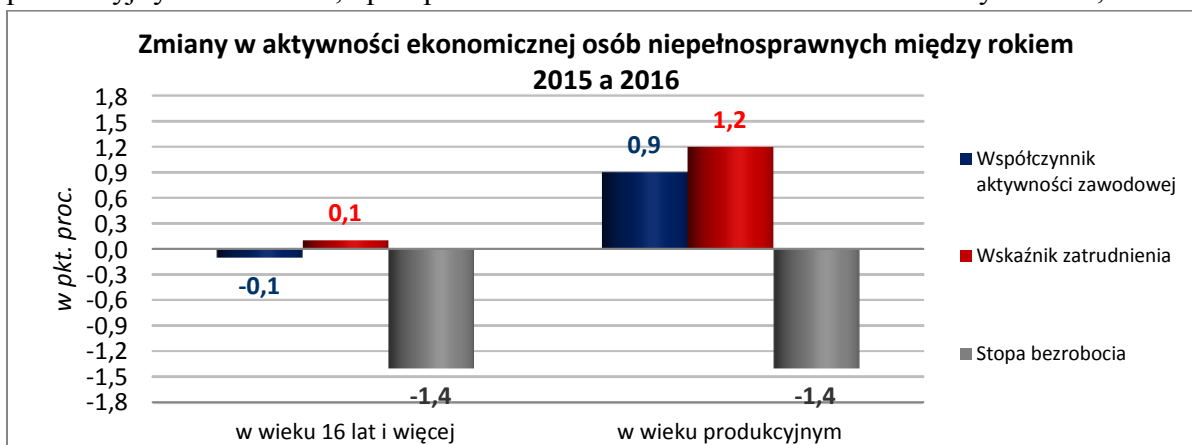
Tożsame regulacje obowiązują w odniesieniu do egzaminu adwokackiego i radcowskiego od dnia 8 stycznia 2013 r., a w odniesieniu do egzaminu notarialnego od dnia 26 września 2013 r. Rozwiązania te były stosowane na zawodowych egzaminach prawniczych w 2016 r.

6. PRACY NA OTWARTYM RYNKU PRACY ZGODNIE Z KWALIFIKACJAMI, WYKSZTAŁCENIEM I MOŻLIWOŚCIAMI ORAZ KORZYSTANIA Z DORADZTWA ZAWODOWEGO I POŚREDNICTWA, A GDY NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ I STAN ZDROWIA TEGO WYMAGA – PRAWO DO PRACY W WARUNKACH DOSTOSOWANYCH DO POTRZEB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Na podstawie danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (GUS BAEL) w 2016 r. aktywnymi zawodowo pozostawało 524 tys. osób niepełnosprawnych. Stanowili oni 3% wszystkich aktywnych zawodowo w wieku 15 lat i więcej. Liczba osób niepełnosprawnych pracujących wyniosła 467 tys., a liczba bezrobotnych – 57 tys. W porównaniu do 2015 r. spadła zarówno liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych, jak i aktywnych zawodowo. Liczba osób niepełnosprawnych pracujących utrzymała się na podobnym poziomie.

Jednocześnie wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej wzrósł o 0,1 pkt. proc. w porównaniu do 2015 r. i tym samym osiągnął wartość 14,6%. Stopa bezrobocia natomiast spadła o 1,4 pkt. proc. i wyniosła 10,9. Przy znacznym spadku bezrobocia i nieznacznym wzroście zatrudnienia współczynnik aktywności zawodowej nieznacznie się obniżył (o 0,2 pkt. proc.) w stosunku do 2015 r. i wyniósł 16,3%.

W 2016 r. zaobserwowano pozytywne zmiany w aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym, związane w dużej mierze z polepszeniem koniunktury na całym rynku pracy. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym wzrósł o 1,2 pkt. proc. w stosunku do wyników z 2015 r. i tym samym osiągnął rekordową wartość 23,7%. Stopa bezrobocia zanotowała skokowy spadek o 1,4 pkt. proc. i wyniosła 11,6%, osiągając również wartość dotychczas nienotowaną. Tym samym współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym wzrósł o 0,9 pkt. proc. w stosunku do 2015 r. i ostatecznie wyniósł 26,8%.

Źródło: Opracowanie własne Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych na podstawie danych BAEL GUS.

Na podstawie danych z bezrobocia rejestrowanego - na koniec 2016 r. w urzędach pracy w kraju zarejestrowanych było 1335,2 tys. bezrobotnych, w tym 82,2 tys. osób niepełnosprawnych (tj. 6,2% ogółu bezrobotnych). W porównaniu do stanu z końca 2015 r. liczba niepełnosprawnych bezrobotnych zmniejszyła się o 13,0 tys. osób, tj. o 13,7%, przy ogólnym spadku bezrobocia o 14,6%. Prawo do zasiłku posiadało 12,2 tys. osób

niepełnosprawnych, co stanowiło 6,5% bezrobotnych z prawem do zasiłku.

W 2016 r. w urzędach pracy zarejestrowało się 2169,8 tys. bezrobotnych, w tym 123,3 tys. osób niepełnosprawnych, tj. o 15,3 tys. osób (11,0%) mniej niż w analogicznym okresie 2015 r.

Pracę podjęło 1.208,5 tys. bezrobotnych ogółem, w tym 58,7 tys. bezrobotnych niepełnosprawnych (spadek o 4,0 tys. osób, tj. o 6,4% w porównaniu z 2015 r.).

Na koniec 2016 r. poszukujących pracy niepełnosprawnych niepozostających w zatrudnieniu było 13,6 tys. osób i w porównaniu stanu z końca 2015 r. odnotowano spadek o 2,0 tys. osób, tj. o 12,8%.

W 2016 r. do urzędów pracy w kraju wpłynęło 1 494,9 tys. ofert pracy, w tym 61,4 tys. ofert pracy dla osób niepełnosprawnych, tj. o 5,9 tys. ofert więcej niż w 2015 r. (wzrost o 10,7%). Liczba ofert pracy subsydiowanej dla osób niepełnosprawnych (6,2 tys. ofert) zmalała o 1,6% i stanowiła 10,2% zgłoszonych ofert dla niepełnosprawnych.

Mimo pozytywnych zmian w aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych, obserwowanych w 2016 r. sytuacja tych osób nadal jest trudna. Aktywna zawodowo pozostaje zaledwie co szоста osoba niepełnosprawna w wieku 16 lat i więcej (co w dużej mierze jest rezultatem nadreprezentacji starszych roczników w tej grupie) oraz co czwarta osoba niepełnosprawna w wieku produkcyjnym.

Tym większego znaczenia nabiera wsparcie osób niepełnosprawnych na rynku pracy, oferowane ustawowo przede wszystkim przez jednostki samorządu terytorialnego (*powiaty i województwa*), Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (*m.in. Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych*) oraz przez organizacje pozarządowe⁷¹.

Osoby niepełnosprawne na rynku pracy – wsparcie ogólne

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (Dz. U. 2016 r. poz. 645, z późn. zm.), zwana dalej „ustawą o promocji zatrudnienia”, przewiduje regulacje dotyczące osób niepełnosprawnych.

Wsparcie osób niepełnosprawnych w ramach usług i instrumentów rynku pracy

Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy o promocji zatrudnienia, osoba niepełnosprawna może uzyskać status bezrobotnego, o ile jest zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie lub służbie albo innej pracy zarobkowej, i spełnia pozostałe warunki określone w tym przepisie.

Ponadto, bezrobotne osoby niepełnosprawne są zaliczane do grupy osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy, wskazanej w art. 49 ustawy i mają pierwszeństwo w skierowaniu do udziału w programach specjalnych.

⁷¹ Zgodnie z ustawą rehabilitacji oraz ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 645, z późn. zm.)

Natomiast w przypadku zwolnień monitorowanych pracodawca obowiązany jest uzgodnić z powiatowym urzędem pracy zakres i formy pomocy dla swoich pracowników, z uwzględnieniem pracowników będących osobami niepełnosprawnymi, co umożliwia pozyskiwanie danych statystycznych dotyczących zwolnień osób niepełnosprawnych z przyczyn dotyczących zakładu pracy i monitorowanie sytuacji tych osób.

Zgodnie z art. 11 ustawy *o rehabilitacji*, który jest aktem podstawowym w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych, osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu ma prawo korzystać z usług lub instrumentów rynku pracy na zasadach określonych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Ponadto, osoba niepełnosprawna zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu może również korzystać na zasadach takich jak bezrobotni z następujących usług lub instrumentów określonych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy: szkoleń, stażu, prac interwencyjnych, przygotowania zawodowego dorosłych, badań lekarskich lub psychologicznych, zwrotu kosztów przejazdów, studiów podyplomowych. Może również skorzystać ze szkolenia, na podstawie trójstronnej umowy szkoleniowej, bonu szkoleniowego, stażowego i na zasiedlenie.

Bezrobocie rejestrowane osób niepełnosprawnych w 2016 r.⁷² – okres pozostawania bez pracy, wiek, staż i wykształcenie

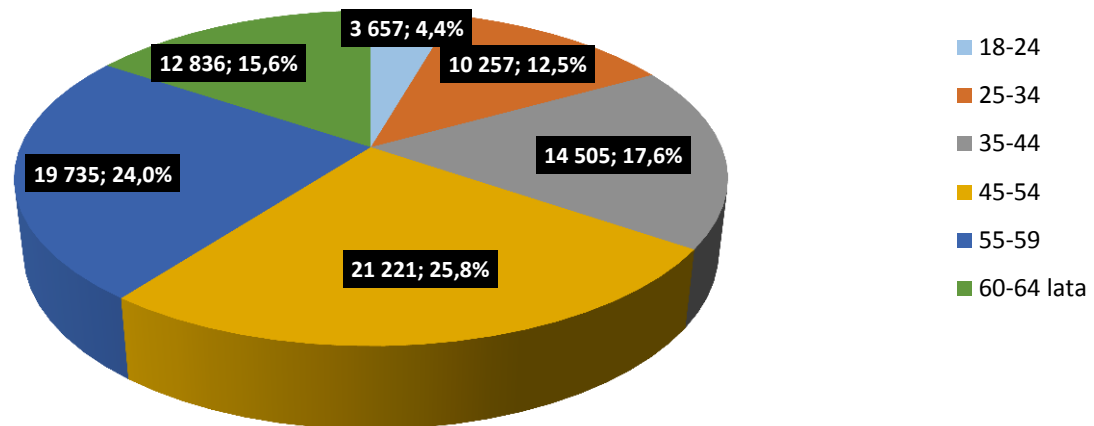
Analizując dane obrazujące liczbę osób niepełnosprawnych bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy (PUP i WUP) należy stwierdzić, że w końcu 2016 r. największą grupę stanowiły osoby w wieku 45–54 lata (25,8%). Zaraz za tą grupą były osoby w wieku 55–59 lat, które stanowiły 24,0% wszystkich niepełnosprawnych bezrobotnych. Pozostałe grupy wiekowe, to: 35–44 lata (17,6%), 60–64 lata (15,6%) oraz 25–34 lata (12,5%). Najmniej liczną grupę wiekową osób bezrobotnych stanowiła najmłodsza grupa wiekowa, tj. 18–24 lata (4,4%).

Wśród osób niepełnosprawnych bezrobotnych najwięcej jest osób legitymujących się najniższymi stopniami wykształcenia, tj. zasadniczym zawodowym (33,9%), gimnazjalnym i niższym (32,1%). Blisko 19,9% osób niepełnosprawnych bezrobotnych zakończyło kształcenie na poziomie policealnym i średnim. Na zbliżonych poziomach znalazły się odsetki absolwentów szkół średnich ogólnokształcących (7,6%) oraz szkół wyższych (6,6%).

Analizując strukturę osób bezrobotnych niepełnosprawnych z uwzględnieniem kryterium stażu pracy, to w 2016 r. najliczniejszą grupą były osoby ze średnim i długim stażem pracy, tj. 10–20 lat (21,9%) oraz 20–30 lat (18,8%). Najmniej liczne grupy niepełnosprawnych bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy, to osoby z małym stażem pracy, nie przekraczającym 10 lat (w tym staż pracy: do roku 13,5%, 5–10 lat 14,4% oraz bez stażu pracy 8,8%). Pozostałe grupy, to osoby ze stażem pracy od roku do 5 lat (16,2%) oraz powyżej 30 lat (6,4%).

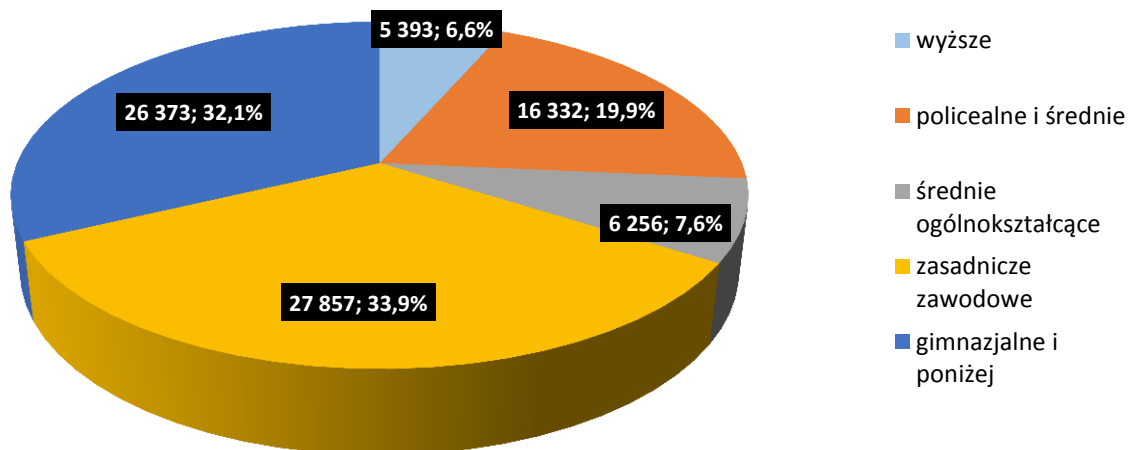
⁷² Podstawowe ogólne dane statystyczne dotyczące bezrobocia rejestrowanego osób niepełnosprawnych zostały zamieszczone w części I „Informacji...”.

Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne na koniec grudnia 2016 r. według wieku

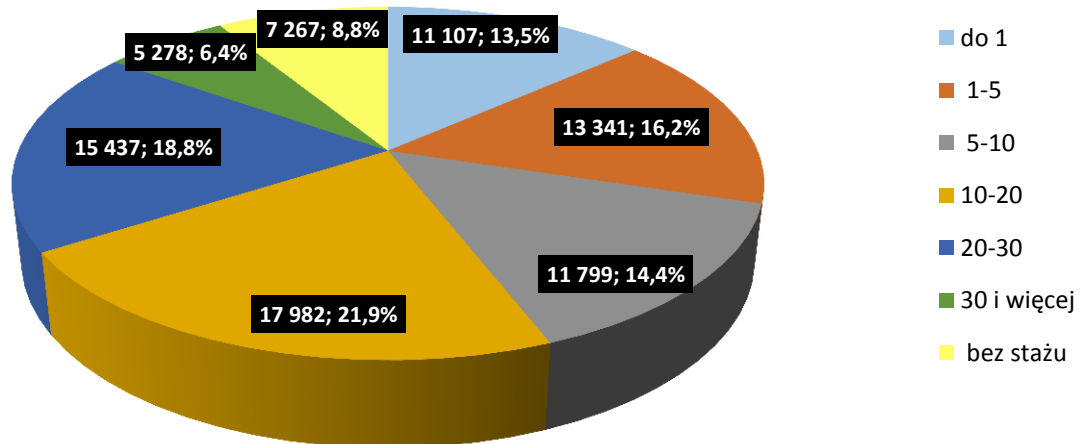
Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07, dane wg stanu na koniec II półrocza 2016 r.

Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne na koniec grudnia 2016 r. według wykształcenia

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07, dane wg stanu na koniec II półrocza 2016 r.

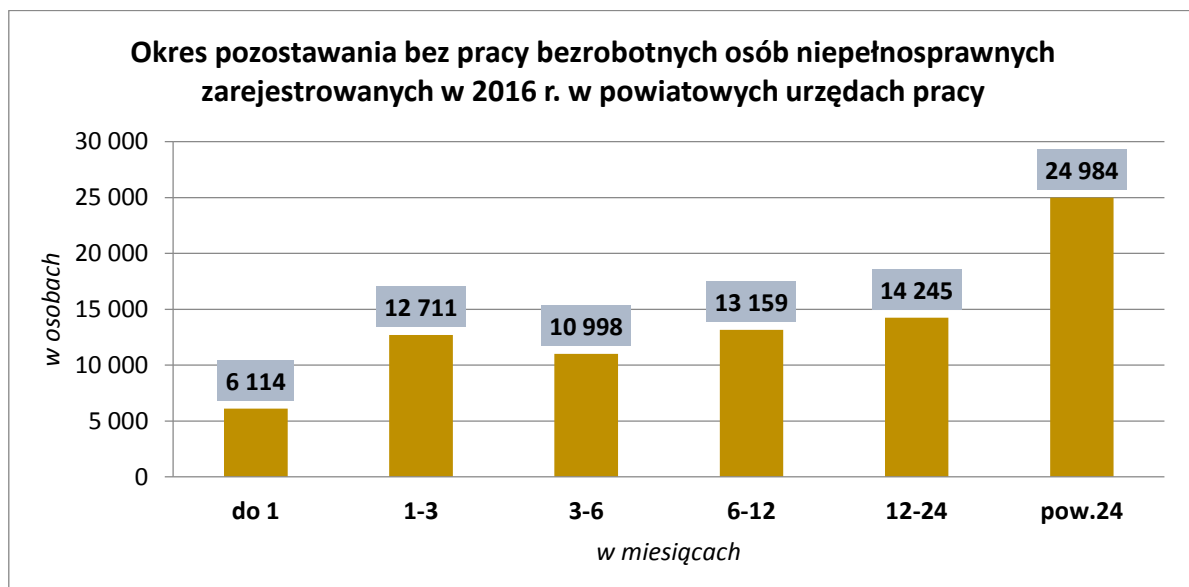
Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne na koniec grudnia 2016 r. według stażu pracy

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07, dane wg stanu na koniec II półrocza 2016 r.

Bezrobocie rejestrowane osób niepełnosprawnych w 2016 r.⁷³ – okres pozostawania bez pracy

Największą grupę wśród osób bezrobotnych niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędach pracy (PUP i WUP) w 2016 r. stanowiły osoby pozostające bez pracy 2 lata i dłużej (30,4%). Od roku do dwóch lat bez pracy pozostawało 17,3% niepełnosprawnych. Między 6 miesiącami a rokiem czasu pracy poszukiwało 16% niepełnosprawnych. Pozostała grupa (36,3%) pozostawała w rejestrach urzędów pracy jako bezrobotni przez okres do 6 miesięcy.

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-07, dane wg stanu na koniec II półrocza 2016 r.

Oferty pracy dla zarejestrowanych osób niepełnosprawnych

W 2016 r. zgłoszono do powiatowych urzędów pracy 1 494 895 wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej, z czego 61 377 (4,1%) było skierowanych dla osób niepełnosprawnych, w tym:

- 6238 ofert dotyczyło pracy subsydiowanej,
- 2477 ofert pracy z sektora publicznego,
- 15 967 ofert pracy sezonowej.

Poradnictwo zawodowe zarejestrowanych osób niepełnosprawnych

W 2016 r. w ramach usług poradnictwa zawodowego (z wyjątkiem młodzieży uczącej się do ukończenia 18 lat):

- 14 339 osób niepełnosprawnych skorzystało z porady indywidualnej (5,5% ogółu osób, które skorzystały z tej formy wsparcia);

⁷³ Podstawowe ogólne dane statystyczne dotyczące bezrobocia rejestrowanego osób niepełnosprawnych zostały zamieszczone w części I „Informacji...”.

- 3 316 osób niepełnosprawnych skorzystało z porad grupowych (4,8% ogółu osób, które skorzystały z tej formy wsparcia);
- 392 osoby niepełnosprawne skorzystały z badań testowych (2,5% ogółu osób, które skorzystały z tej formy wsparcia);
- 324 osoby niepełnosprawne rozpoczęły szkolenie z zakresu umiejętności poszukiwania pracy (8,4% ogółu osób, które skorzystały z tej formy wsparcia).

Szkolenia zarejestrowanych osób niepełnosprawnych

W roku 2016 rozpoczęło szkolenie 2 413 osób niepełnosprawnych, w tym:

- 2 046 zarejestrowanych jako bezrobotni (3,9% wszystkich bezrobotnych) oraz
- 367 zarejestrowanych jako poszukujący pracy (60,4% wszystkich poszukujących pracy).

Ukończyły szkolenie 2 353 osoby niepełnosprawne, w tym:

- 1 994 zarejestrowane jako bezrobotni (3,9% wszystkich bezrobotnych) oraz
- 359 zarejestrowanych jako poszukujący pracy (61,1% wszystkich poszukujących pracy).

1 032 osoby niepełnosprawne podjęły pracę w trakcie szkolenia lub do 3 miesięcy po jego ukończeniu, w tym:

- 996 zarejestrowanych jako bezrobotni (3,0% wszystkich bezrobotnych) oraz
- 36 zarejestrowanych jako poszukujący pracy (63,2% wszystkich poszukujących pracy).

Staże zarejestrowanych osób niepełnosprawnych

W roku 2016 ubiegało się o skierowanie na staż 2 200 osób niepełnosprawnych (4% wszystkich osób ubiegających się o skierowanie na staż), w tym:

- 1 887 zarejestrowanych jako bezrobotni oraz
- 313 zarejestrowanych jako poszukujący pracy.

Rozpoczęło staż 8 339 osób niepełnosprawnych (4,7% wszystkich osób, które rozpoczęły staż), w tym:

- 7 208 zarejestrowanych jako bezrobotni oraz
- 1 131 zarejestrowanych jako poszukujący pracy.

Ukończyło staż 8 217 osób niepełnosprawnych (4,7% wszystkich osób, które ukończyły staż), w tym:

- 7 160 zarejestrowanych jako bezrobotni oraz
- 1 057 zarejestrowanych jako poszukujący pracy.

5 910 osób niepełnosprawnych podjęło pracę w trakcie stażu lub do 3 miesięcy po jego ukończeniu (4,1% wszystkich osób, które podjęły pracę w trakcie stażu lub do 3 miesięcy po jego ukończeniu), w tym:

- 5 687 zarejestrowanych jako bezrobotni oraz
- 223 zarejestrowane jako poszukujący pracy.

Indywidualny Plan Działania zarejestrowanych osób niepełnosprawnych.

W drugim półroczu sprawozdawczym 2016 r. przygotowano Indywidualny Plan Działania dla:

- 50 223 bezrobotnych osób niepełnosprawnych,
- 1 109 osób niepełnosprawnych poszukujących pracy.
- Realizację Indywidualnego Planu Działania przerwało:
- 31 858 bezrobotnych osób niepełnosprawnych, w tym 12 965 w związku z podjęciem pracy,
- 850 osoby niepełnosprawne poszukujące pracy, w tym 96 w związku z podjęciem pracy.

Realizację Indywidualnego Planu Działania IPD zakończyło 24 345 bezrobotnych osób niepełnosprawnych i 661 osób niepełnosprawnych poszukujących pracy.

Natomiast w końcu 2-go półrocza 2016 r. nadal realizowało IPD 81 832 niepełnosprawnych bezrobotnych (w tym 39 893 kobiet) oraz 3 358 niepełnosprawnych poszukujących pracy (w tym 1 447 kobiet).

Ustawowa ochrona osób niepełnosprawnych przed dyskryminacją na rynku pracy

Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy zawiera przepisy zapewniające ochronę przeciwko dyskryminacji z różnych przyczyn, w tym w związku z niepełnosprawnością. Art. 2a ustawy wyraźnie określa, że przepisy ustawy chronią przestrzeganie zasady równego traktowania w dostępie i korzystaniu z usług rynku pracy oraz instrumentów rynku pracy bez względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Ponadto, zgodnie z art. 2b ustawy, do postępowań o naruszenie zasady równego traktowania stosuje się przepisy ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, a także – zgodnie z art. 121 ust. 3 i art. 123 ustawy – przepisy karne dotyczące postępowania w przypadku naruszenia zakazów dyskryminacji.

W myśl tych przepisów kto świadcząc usługi z zakresu agencji zatrudnienia, nie przestrzega zasady zakazu dyskryminacji ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, pochodzenie etniczne, narodowość, orientację seksualną, przekonania polityczne i wyznanie lub ze względu na przynależność związkową albo też ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, pochodzenie etniczne, wyznanie lub orientację seksualną odmówi zatrudnienia kandydata na wolnym miejscu zatrudnienia lub miejscu przygotowania zawodowego, podlega karze grzywny nie niższej niż 3000 zł.

Zwolnienia ze składek na Fundusz Pracy oraz monitoring zwolnień pracowników niepełnosprawnych

Zgodnie z art. 105 ustawy o promocji zatrudnienia przedsiębiorcy Polskiego Związku Głuchych i Polskiego Związku Niewidomych oraz Związku Ociemniałych Żołnierzy

Rzeczypospolitej Polskiej, Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, Zakład Opieki dla Niewidomych w Laskach oraz zakłady aktywności zawodowej nie opłacają składek na Fundusz Pracy za zatrudnionych pracowników o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

W przypadku zwolnień monitorowanych pracodawca obowiązany jest uzgodnić z powiatowym urzędem pracy zakres formy pomocy dla swoich pracowników, z uwzględnieniem pracowników będących osobami niepełnosprawnymi, co umożliwia pozyskiwanie danych statystycznych dotyczących zwolnień osób niepełnosprawnych z przyczyn dotyczących zakładu pracy i monitorowanie sytuacji tych osób.

Osoby niepełnosprawne na rynku pracy – szczególne wsparcie

Szczególne wsparcie osób niepełnosprawnych na rynku pracy zostało zawarte w ustawie *o rehabilitacji*, w której m.in. określono zadania i działania jednostek samorządu terytorialnego (województw i powiatów) w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, w tym powiatowych urzędów pracy, a także określono zadania i działania Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Działania samorządów powiatowych i samorządów województw w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych⁷⁴

Samorzady powiatowe i samorzady województw realizowały w 2016 r. zadania w zakresie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych wynikające z ustawy *o rehabilitacji*.

Samorzady powiatowe

Na realizację zadań ustawowych przez samorzady powiatowe zaplanowano środki w wysokości 753 540 000 zł, a na koszty obsługi w wysokości 18 839 000 zł.

Na podstawie wniosków starostów Fundusz przekazał na realizację zadań kwotę 752 533 468 zł. Środki te zostały wykorzystane w kwocie łącznej 751 375 301 zł, (99,70% środków określonych według algorytmu), a na koszty obsługi wykorzystano 18 731 417 zł. Na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej wykorzystano kwotę 57 739 609 zł (7,7%), a na zadania dotyczące rehabilitacji społecznej kwotę 693 635 692 zł (92,3%).

Zwrot pracodawcom kosztów wyposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej⁷⁵

Samorzady 205 powiatów wykorzystywały 30 038 216 zł na wyposażenie łącznie 810 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, z tego kwotę 3 468 456 zł tytułem zwrotu kosztów wyposażenia 95 stanowisk otrzymali pracodawcy sektora finansów publicznych,

⁷⁴ Podział środków przypadających samorządom wojewódzkim i powiatowym został dokonany na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 538).

⁷⁵ Art. 26e ustawy o rehabilitacji.

natomiast pracodawcy nie należący do sektora finansów publicznych uzyskali dofinansowanie w kwocie 26 569 760 zł na utworzenie 715 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych.

Ogółem utworzono 810 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, w tym 76 – w zakładach pracy chronionej.

Na wyposażonych stanowiskach pracy zatrudniono 812 osób niepełnosprawnych.

Zwrot kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy⁷⁶

Starostowie 27 powiatów w ub.r. wypłacili pracodawcom dofinansowanie z tytułu zwrotu kosztów zatrudnienia 166 pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w wysokości 427 917 zł.

Spośród 166 pracowników pomagających osobom niepełnosprawnym w pracy 3 pracowników zatrudnionych było w jednostkach sektora finansów publicznych oraz 163 w jednostkach spoza sektora finansów publicznych (41- w zakładach pracy chronionej).

W wyniku wypłaconych dofinansowań udzielono pomocy 279 osobom niepełnosprawnym, z czego 3 pracowników zatrudnionych było w jednostkach sektora finansów publicznych a 276 pracowników w jednostkach spoza tego sektora (135 – w zakładach pracy chronionej).

Zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu⁷⁷ – finansowanie szkoleń organizowanych przez powiatowy urząd pracy dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych, poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu⁷⁸

1694 osoby niepełnosprawne z 252 powiatów otrzymało dofinansowanie m.in. w zakresie szkoleń, stażu, prac interwencyjnych, przygotowania zawodowego osób dorosłych, badań lekarskich lub psychologicznych, w wysokości 8 341 970 zł., w tym 494 mieszkańców wsi. Średnia kwota dofinansowania wynosiła 4924 zł.

318 osób niepełnosprawnych z 70 samorządów powiatowych skierowano na szkolenia organizowane przez powiatowy urząd pracy.

Samorzady wypłaciły kwotę 681 607 zł. za ukończone szkolenie dla 315 osób, w tym dla 54 mieszkańców wsi.

Spośród 315 przeszkolonych osób niepełnosprawnych zatrudnienie uzyskało 27 osób, co stanowi 9% osób przeszkolonych (w tym 3 mieszkańców wsi).

Refundacja kosztów szkoleń organizowanych przez pracodawców⁷⁹

Starostowie 5 powiatów dokonali zwrotu kosztów za ukończone szkolenia dla 28 osób w wysokości 45 658 zł.

Średni koszt szkolenia wyniósł 1631 zł.

⁷⁶ Art. 26d ustawy o rehabilitacji.

⁷⁷ Art. 11 ustawy o rehabilitacji.

⁷⁸ Art. 40 ustawy o rehabilitacji.

⁷⁹ Art. 41 ustawy o rehabilitacji.

Przyznawanie środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej⁸⁰

Starostowie 189 powiatów podpisali umowy z 532 osobami niepełnosprawnymi, na kwotę 18 213 947 zł.

Dofinansowanie do 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego przez osobę niepełnosprawną prowadzącą działalność gospodarczą albo własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne na kontynuowanie tej działalności⁸¹

W ramach zawartych przez starostów umów wypłatę dofinansowania zrealizowano na rzecz 20 osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 69 854 zł.

Samorzady województw

Na zadania samorządów wojewódzkich zaplanowano kwotę 146 341 000 zł.

Samorzady wykorzystały środki w łącznej kwocie 144 091 695 zł (98,50%) środków wyliczonych według algorytmu, z czego na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej wykorzystano kwotę 84 699 638 zł (58,80%), a na zadania dotyczące rehabilitacji społecznej kwotę 59 392 057 zł (41,20%).

Dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej⁸²

W 2016 r. utworzono 5 nowych zakładów aktywności zawodowej.

W ubiegłym roku funkcjonowały 103 zakłady aktywności zawodowej, w których zatrudnionych było 4166 osób niepełnosprawnych, w tym 1410 mieszkańców wsi. Na dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej samorzady wojewódzkie wykorzystały środki w wysokości 80 790 798 zł.

Z ogólnej liczby 488 osób niepełnosprawnych, które w 2016 r. opuściły zakłady aktywności zawodowej 128 osób podjęło zatrudnienie, co stanowi ok 26%, w tym 21 w ramach pracy chronionej.

Wsparcie osób na rynku pracy i utrzymanie w zatrudnieniu przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób niepełnosprawnych

Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych wykonujących działalność gospodarczą⁸³

W 2016 r. średniomiesięcznie 23 911 osób niepełnosprawnych wykonujących działalność gospodarczą występowało z wnioskiem do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych o wypłatę miesięcznej refundacji składek. Największą grupę

⁸⁰ Art. 12a ustawy o rehabilitacji.

⁸¹ Art. 13 ustawy o rehabilitacji.

⁸² Art. 35 ust. 1 pkt 6 ustawy o rehabilitacji.

⁸³ Art. 25a ustawy o rehabilitacji.

ubiegającą o refundację składek stanowiły osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (61% wszystkich wypłat), zaś najniższą osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności (17% wszystkich wypłat).

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych refunduje osobie niepełnosprawnej wykonującej działalność gospodarczą obowiązkowe składki emerytalne i rentowe opłacone w całości terminowo lub z uchybieniem terminu nie przekraczającym 14 dni. Wysokość refundacji uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności i wynosi:

- 100% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności;
- 60% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 30% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – w przypadku osób zaliczonych do lekkiego stopnia niepełnosprawności.

W 2016 r. w ramach zadania wypłacono środki w wysokości 95 559 668,69 zł, z tego:

- 90 665 107,71 zł na refundację składek na ubezpieczenia społeczne osobom niepełnosprawnym wykonującym działalność gospodarczą i pracodawcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne,
- 4 894 560,98 zł na refundację składek na ubezpieczenia społeczne niepełnosprawnym rolnikom lub rolnikom zobowiązanym do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika.

Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne niepełnosprawnych rolników i niepełnosprawnych ich domowników

Niepełnosprawnych rolników uprawnionych do refundacji składek na ubezpieczenie społeczne zarejestrowanych w 2016 r. było 2868 osób (dane za IV kwartał). Natomiast niepełnosprawnych domowników, na których rolnicy byli zobowiązani do opłacania składek zarejestrowanych było 747 osób (dane za IV kwartał).

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych refunduje niepełnosprawnemu rolnikowi lub rolnikowi zobowiązanemu do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika, składki na ubezpieczenia społeczne rolników – wypadkowe, chorobowe, macierzyńskie oraz emerytalno-rentowe, pod warunkiem opłacenia tych składek w całości terminowo lub z uchybieniem terminu nie przekraczającym 14 dni.

Wypłaty refundacji składek na ubezpieczenia społeczne realizowane na podstawie kwartalnych wniosków o wypłatę refundacji składek na ubezpieczenia społeczne składanych przez niepełnosprawnych rolników lub rolników zobowiązanych do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika w 2016 r. wyniosły 4 766 048,67 zł.

Dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych⁸⁴

Pracodawca zatrudniający niepełnosprawnych pracowników na umowę o pracę, po spełnieniu wszystkich warunków wynikających z ustawy *o rehabilitacji* może ubiegać się o dofinansowanie do kosztów płacy tych pracowników.

Wysokość kwot dofinansowania, która wyliczana jest na podstawie art. 26a ust. 1 i 2 ustawy *o rehabilitacji*, jest następująca:

- 1800 zł – w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- 1125 zł – w przypadku osób niepełnosprawnych zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności,
- 450 zł – w przypadku osób zaliczonych do lekkiego stopnia niepełnosprawności.

W przypadku osób niepełnosprawnych, w odniesieniu do których orzeczono chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe, całościowe zaburzenia rozwojowe lub epilepsje oraz niewidomych, kwoty dofinansowania zwiększa się o 600 zł.

Na miesięczne dofinansowanie do wynagrodzenia zatrudnionych osób niepełnosprawnych zaplanowano w 2016 r. środki w kwocie 2 985 000 tys. zł z czego wydatkowano kwotę 2 964 945 310,05 zł, w tym:

- 1 551 173 322,84 zł przekazano zakładom pracy chronionej,
- 1 413 179 070,20 przekazano zakładom innym niż zakłady pracy chronionej (tzw. rynek otwarty),
- 592 917 01 zł przekazano zakładom mieszanym.

Zwrot kosztów budowy i rozbudowy obiektów i pomieszczeń zakładu, transportowych i administracyjnych⁸⁵

Zwrot kosztów dotyczył wyłącznie dodatkowych kosztów pracodawcy wynikających z zatrudnienia osób niepełnosprawnych i mógł być przyznany pracodawcy prowadzącemu zakład pracy chronionej, u którego wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%.

Na realizację zadania w 2016 r. wydatkowano 6 228 721,37 zł obejmując wsparciem 16 884 pracowników niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładach pracy chronionej, które otrzymały pomoc w tej formie.

Dofinansowanie oprocentowania kredytów bankowych⁸⁶

W 2016 r. zawarto 83 umowy o dofinansowanie oprocentowania kredytów bankowych, z zakładami pracy chronionej, w ramach których zakłady pracy chronionej otrzymały dofinansowanie w wysokości do 50% do oprocentowania zaciągniętych kredytów bankowych na cele związane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych.

⁸⁴ Art. 26a ustawy o rehabilitacji. Informacja na podstawie „Sprawozdania z realizacji planu rzeczowo-finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2015 roku”.

⁸⁵ Art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy o rehabilitacji.

⁸⁶ Art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy o rehabilitacji.

Na tę formę wsparcia zakładów pracy chronionej wydatkowano 1 423 570,06 zł. W tych zakładach było zatrudnionych 6 289 osób niepełnosprawnych, w tym:

- 372 osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności,
- 3 979 osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności,
- 1 938 osób z lekkim stopniem niepełnosprawności.

Aktywizacja zawodowa absolwentów niepełnosprawnych

W 2016 r. Rada Nadzorcza PFRON zatwierdziła do realizacji trzy nowe programy prozatrudnieniowe:

- pilotażowy program „ABSOLWENT” (uchwała nr 12/2016 Rady Nadzorczej PFRON z dnia 8 grudnia 2016 r.). Program skierowany jest do osób niepełnosprawnych, które mają wykształcenie wyższe lub studiuje na ostatnim roku. W ramach programu grupa ta otrzymuje możliwość podniesienia kwalifikacji zawodowych poprzez wsparcie kompleksowe i indywidualne. Wartość programu to średniorocznie 20 mln zł. Program jest realizowany przez szkoły wyższe, organizacje pozarządowe oraz partnerstwa szkół wyższych z organizacjami pozarządowymi. Co roku program obejmuje ok. 1.000 osób,
- pilotażowy program „PRACA - INTEGRACJA” (uchwała nr 13/2016 Rady Nadzorczej PFRON z dnia 8 grudnia 2016 r.). Program ma na celu zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy – co najmniej o 1000 rocznie. Fundusz obejmuje dofinansowaniem (średniorocznie 12 mln zł) m.in. koszty rekrutacji, uzyskania pożądaných kwalifikacji, zniwelowania barier uniemożliwiających podjęcie zatrudnienia (m.in.: zakup sprzętów i urządzeń technicznych, zatrudnienie asystenta lub trenera pracy, dojazd do pracy) czy wykorzystanie innowacyjnych metod utrzymania zatrudnienia, dzięki którym osoba niepełnosprawna może nadal pracować,
- program „STABILNE ZATRUDNIENIE – osoby niepełnosprawne w administracji i służbie publicznej” (uchwała nr 11/2016 Rady Nadzorczej PFRON z dnia 8 grudnia 2016 r.). Program skierowany jest do instytucji publicznych, jednostek samorządu terytorialnego oraz państwowych i samorządowych instytucji kultury. Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w tych instytucjach powinno się zwiększyć do 2020 r. co najmniej o 2500. Średnioroczny koszt programu wyniesie 13 mln zł;

Przyjęcie programów poprzedzone było konsultacjami społecznymi. Programy nakierowane są na tworzenie miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych w sektorze publicznym i na otwartym rynku pracy, poprzez zachęcenie administracji do zatrudniania osób niepełnosprawnych i tworzenie wartościowych stanowisk pracy dla absolwentów szkół wyższych.

Na zlecenie Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych firma Badania Społeczne z siedzibą w Żyrardowie przeprowadziła, w okresie czerwiec – październik 2016 r., badanie pt. "Ewaluacja wejścia osób niepełnosprawnych na otwarty rynek pracy realizowana w ramach zlecenia realizacji zadań finansowanych ze środków

PFRON". Celem badania była ocena skuteczności i efektywności działań prowadzonych w ramach projektów realizowanych w celu programowym 1: wejście osób niepełnosprawnych na otwarty rynek pracy w ramach konkursów zleczanych organizacjom pozarządowym przez PFRON. Badanie dostarczyło rekomendacji do wprowadzenia zmian w zasadach finansowania ze środków PFRON wspierania wejścia osób niepełnosprawnych na rynek pracy. Produkty badania zostały opublikowane na witrynie PFRON (www.pfron.org.pl).

Kontrole przeprowadzone przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

W 2016 r. Fundusz przeprowadził łącznie 215 kontroli oraz 1758 postępowań sprawdzających. Kontrolą objęto środki finansowe w wysokości 546 945 277,84 zł, w tym:

- kwota 317 523 814,44 zł dotyczyła środków finansowych przekazanych beneficjentom Funduszu,
- kwota 229 421 463,40 zł była kwotą na jaką sprzedający usługi lub produkcję wystawiali informacje umożliwiające obniżenie wpłat na PFRON.

W 2016 r. Fundusz podjął następujące działania kontrolne:

- 77 kontroli pracodawców, którzy uzyskali miesięczne dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych;
- 35 kontroli podmiotów wystawiających informacje o zwolnieniu z wpłat obowiązkowych na Fundusz;
- 45 kontroli środków przekazanych samorządom według algorytmu;
- 10 kontroli zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych;
- 16 kontroli refundacji dodatkowych kosztów zatrudnienia osób niepełnosprawnych w zakładach pracy chronionej;
- 2 kontrole zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej;
- 30 kontroli programów zatwierdzonych przez Radę Nadzorczą;
- 10 kontroli wewnętrznych w jednostkach organizacyjnych Funduszu.

Kontrole Państwowej Inspekcji Pracy w zakładach pracy lub ich jednostkach organizacyjnych zatrudniających osoby niepełnosprawne

Celem kontroli była ocena stopnia przestrzegania przez pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne przepisów prawa pracy, w tym bezpieczeństwa i higieny pracy.

Kontrolami objęto zarówno pracodawców zapewniających warunki chronione, tj. prowadzących zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej oraz pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne na tzw. otwartym rynku pracy.

Inspektorzy pracy Państwowej Inspekcji Pracy przeprowadzili łącznie 1735 kontroli w 1391 podmiotach zatrudniających osoby niepełnosprawne.

Ponadto w wyniku skarg pracowników niepełnosprawnych przeprowadzono 191 kontroli skargowych, w 169 podmiotach.

Kontrole zakładów posiadających status zakładu pracy chronionej (A)

Kontrole w zakładach pracy chronionej prowadzone były zgodnie z harmonogramami zatwierdzonymi przez okręgowych inspektorów pracy. Skontrolowano 377 pracodawców prowadzących zakłady pracy chronionej. W zakładach tych zatrudniano łącznie 48 547 pracowników, w tym 37 577 pracowników niepełnosprawnych. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w zakładach pracy chronionej wyniósł ponad 77 %.

Większość zakładów pracy chronionej, skontrolowanych w roku ubiegłym, to zakłady prowadzące działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego, usług administrowania oraz handlu i napraw.

W wyniku kontroli przeprowadzonych w zakładach pracy chronionej skierowanych zostało 9 pism informujących wojewodów o nieprawidłowościach. W większości dotyczyły one sytuacji prowadzenia działalności w miejscach nie ujętych w decyzji przyznającej pracodawcy status zakładu pracy chronionej.

Żadna z kontroli nie zakończyła się uchyleniem wydanej przez inspektora pracy decyzji stwierdzającej spełnianie warunków, o których mowa w art. 28 ust. 1 pkt 2 ustawy o rehabilitacji.

Kontrole w zakładach pracy chronionej prowadzone były również na wniosek innych organów.

Techniczne bezpieczeństwo pracy

Najczęściej występujące nieprawidłowości z zakresu bezpieczeństwa pracy dotyczyły stanu technicznego obiektów i pomieszczeń zakładu pracy, zabezpieczeń i oznakowania miejsc niebezpiecznych oraz bezpieczeństwa podczas użytkowania maszyn i urządzeń technicznych.

Kontrole wykazały, że w ponad 21% zakładów stan techniczny obiektów i pomieszczeń związany z ich użytkowaniem był niewłaściwy (nieprawidłowość dotyczyła 1561 obiektów).

W 77 zakładach spośród 318 skontrolowanych (24%) nie zabezpieczono lub niewłaściwie oznakowano miejsca niebezpieczne (stosownie do wymagań dotyczących poszczególnych grup niepełnosprawności).

Inspektorzy pracy stwierdzili naruszenia przepisów prawa, dotyczące braku urządzeń ochronnych przy maszynach. Kontrole wykazały, że spośród 3 242 zbadanych maszyn 101 nie posiadało urządzeń ochronnych, a w przypadku 116 urządzenia te były nieodpowiednie (ogólnie nieprawidłowości stwierdzono w 23% skontrolowanych zakładów). W 15% skontrolowanych zakładów stwierdzono uchybienia w zakresie wyposażenia użytkowanych maszyn w urządzenia sterownicze, mające wpływ na bezpieczeństwo obsługi oraz w urządzenia do uruchamiania lub całkowitego i awaryjnego zatrzymania.

Spośród wielu skontrolowanych zakładów pracy chronionej zdarzają się jeszcze przykłady przedsiębiorców, którzy w sposób rażący naruszają przepisy, w tym dotyczące zapewniania pracownikom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.

Prawna ochrona pracy

Najczęstsze nieprawidłowości związane były z udzielaniem pracownikom pisemnej informacji o warunkach zatrudnienia. Stwierdzono, że w 26% skontrolowanych zakładów nie udzielono takiej informacji lub podano błędną informację. W 17% zakładów spośród wszystkich skontrolowanych pracodawcy udzielili pracownikom urlopów wypoczynkowych po 30 września następnego roku, czyli po ustawowym terminie.

Pracodawcy zwracają natomiast większą uwagę na przestrzeganie przepisów o czasie pracy oraz dotyczących wypłaty wynagrodzenia za pracę. Świadczy o tym niski procent zakładów, w których stwierdzono nieprawidłowości. Zdarzają się jednak przypadki rażącego naruszenia przepisów o wynagrodzeniu za pracę.

Zarządzanie bezpieczeństwem i zdrowiem

Wyniki kontroli wskazują, że pracodawcy nadal nie posiadają wiedzy na temat oceny ryzyka zawodowego lub traktują ocenę jedynie jako wymóg formalny, a nie skuteczne narzędzie w dostosowaniu stanowisk pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Stwierdzono, że 28% zakładów brak było oceny ryzyka lub była ona nieprawidłowa, a w 21% zakładów w ocenie ryzyka nie uwzględniono szczególnych uwarunkowań związanych z niepełnosprawnością pracownika (m.in. predyspozycji do wykonywania określonej pracy, wymagań związanych z dostosowaniem stanowiska i organizacji pracy stosownie do rodzaju dysfunkcji i wynikających z nich możliwości osoby niepełnosprawnej).

Braki lub uchybienia dotyczące szkoleń w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy ujawniono w 28% zakładów, w których zagadnienie to było kontrolowane.

Wśród kontroli w zakładach pracy chronionej można wskazać również te, w których przestrzega się przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy. Przykładem może być tu jeden z zakładów zlokalizowanych w Elblągu, w którym zatrudnionych jest 98 pracowników, w tym 58 niepełnosprawnych, w większości z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności (84%). Zakład prowadzi działalność od 1987 r., a status zakładu pracy chronionej posiada od 2006 r. Zakład użytkuje nowe hale, w których zapewniono bardzo dobre warunki pracy osobom niepełnosprawnym, biorąc pod uwagę pomieszczenia pracy z ich wyposażeniem oraz pomieszczenia i urządzenia higienicznosanitarne. Zakład ten dysponuje nowoczesnym parkiem maszynowym, a wszystkie maszyny i urządzenia spełniają unijne wymagania zasadnicze. W zakładzie widoczna jest dbałość o ład i porządek w pomieszczeniach i na stanowiskach pracy. Zakład w pełni przystosowany jest do potrzeb i możliwości zatrudnionych w nich osób niepełnosprawnych. Przeprowadzona kontrola nie wykazała naruszenia przepisów z zakresu prawnej ochrony pracy, tj. dotyczących: stosunku pracy, czasu pracy, urlopów wypoczynkowych, wygradzenia za pracę i innych świadczeń ze stosunku pracy.

Kontrole zakładów (B):

- 1) ubiegających się o nadanie statusu zakładu pracy chronionej,
- 2) posiadających status zakładu pracy chronionej, a ubiegających się o „rozszerzenie” statusu na inne obiekty i pomieszczenia,
- 3) posiadających status zakładu pracy chronionej organizujących stanowiska pracy dla

osób niepełnosprawnych.

Inspektorzy pracy przeprowadzili kontrole w 204 podmiotach ubiegających się lub posiadających status zakładu pracy chronionej. Wnioski o wydanie decyzji o spełnianiu przez zakład warunków uprawniających do nadania statusu zakładu pracy chronionej skierowało 37 pracodawców, w tym 9-ciu ubiegało się ponownie o status w związku ze zmianą lokalizacji siedziby lub jednostki organizacyjnej lub utratą statusu i ponownym ubieganiem się o jego uzyskanie. W zakładach tych zatrudnionych było ogółem 5471 pracowników niepełnosprawnych. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w tych zakładach był bardzo wysoki i wynosił 88%.

O „rozszerzenie” statusu na inne obiekty i pomieszczenia złożono w roku ubiegłym 176 wniosków. Kontrolami objęto 176 oddziałów (jednostek organizacyjnych poza siedzibą zakładu). W oddziałach zatrudniano łącznie 4285 pracowników niepełnosprawnych. W 4 przypadkach wydane zostały decyzje negatywne.

Pracodawcy prowadzący zakłady pracy chronionej ubiegali się również o dofinansowanie ze środków PFRON wyposażenia stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych. Do Okręgowych Inspektoratów Pracy wpłynęły 84 wnioski o wydanie opinii o przystosowaniu lub wyposażeniu stanowisk pracy oraz potwierdzenie spełniania wymagań bhp na tych stanowiskach. Jeden wniosek został zaopiniowany negatywnie.

Kontrole w zakładach pracy chronionej nie wykazały istotnych nieprawidłowości. Najczęściej powtarzające się naruszenia dotyczyły:

- udzielania pisemnej informacji o niektórych warunkach zatrudnienia – 11% zakładów,
- oceny ryzyka zawodowego – 11 % zakładów,
- zabezpieczenia i oznakowania miejsc niebezpiecznych – 11% zakładów,
- przydziału odzieży i obuwia roboczego – 9% zakładów,
- prowadzenia szkoleń w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy – 8% zakładów,

Kontrole zakładów posiadających status zakładu aktywności zawodowej (C)

Inspektorzy pracy przeprowadzili kontrole w 26 zakładach aktywności zawodowej. W zakładach tych zatrudnionych było 1168 pracowników niepełnosprawnych – w większości zaliczonych do umiarkowanego i znacznego stopnia niepełnosprawności.

Analiza przestrzegania przepisów prawa pracy, w tym bezpieczeństwa i higieny pracy w grupie zakładów zapewniających warunki chronione, tj. w zakładach pracy chronionej i zakładach aktywności zawodowej wskazuje, że wyższy poziom dostosowania do wymogów przepisów prawa jest w zakładach aktywności zawodowej.

W zakresie przestrzegania przepisów z zakresu prawnej ochrony pracy kontrole wykazały nieprawidłowości dotyczące stosunku pracy – głównie udzielania pisemnej informacji o niektórych warunkach zatrudnienia, uchybienia w zakresie ewidencjonowania czasu pracy oraz wykorzystywania urlopów wypoczynkowych. Nie stwierdzono żadnych nieprawidłowości dotyczących wypłaty pracownikom niepełnosprawnym wynagrodzenia za pracę i innych świadczeń ze stosunku pracy.

Najczęściej powtarzające się nieprawidłowości dotyczyły głównie zagadnień przygotowania pracowników do pracy, tj.:

- szkoleń w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy – dot. 26% skontrolowanych zakładów,
- badań lekarskich – dot. 15% zakładów,
- oceny ryzyka zawodowego – dot. 22% zakładów.

Kontrole zakładów (D):

- 1) ubiegających się o przyznanie statusu zakładu aktywności zawodowej;
- 2) posiadających status zakładu aktywności zawodowej, a ubiegających się o „rozszerzenie” statusu na inne obiekty lub pomieszczenia,

Inspektorzy pracy przeprowadzili kontrole łącznie w 20 podmiotach. W zakładach tych zatrudniano 847 pracowników niepełnosprawnych. Do Okręgowych Inspektoratów Pracy w Polsce wpłynęło 5 wniosków o wydanie opinii o spełnianiu wymagań określonych dla zakładu aktywności zawodowej oraz 13 wniosków o rozszerzenie statusu zakładu aktywności zawodowej na inne obiekty lub pomieszczenia. Wszystkie wnioski rozpatrzone zostały pozytywnie – wydane zostały decyzje o spełnianiu wymagań określonych w art. 28 ust. 1 pkt 2 ustawy *o rehabilitacji*.

Naruszenia przepisów prawa stwierdzono głównie w zakładach ubiegających się o przyznanie statusu zakładu aktywności zawodowej. Nieprawidłowości dotyczące niektórych zagadnień wystąpiły we wszystkich kontrolowanych podmiotach i dotyczyły: udzielania pisemnej informacji o niektórych warunkach zatrudnienia, ewidencjonowania czasu pracy, ustalania wymiaru urlopu wypoczynkowego, przydziału odzieży roboczej i obuwia.

Z danych Państwowej Inspekcji Pracy wynika, że na terenie kraju działają 104 zakłady aktywności zawodowej. W przeciwieństwie do zakładów pracy chronionej z roku na rok przybywa tego typu placówek.

Kontrole zakładów nieposiadających statusu zakładu pracy chronionej i nieubiegających się o jego nadanie, a organizujących stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych w trybie art. 26 ust. 6 i art. 26 e ust. 5 ustawy *o rehabilitacji* (E).

W roku ubiegłym przeprowadzono kontrole w 689 podmiotach niezapewniających warunków chronionych, w związku ze skierowaniem 834 wniosków dotyczących wydania opinii o spełnianiu wymagań na stanowiskach organizowanych dla osób niepełnosprawnych, najczęściej w związku z ubieganiem się o dofinansowanie wyposażenia tych stanowisk. Niewielki procent (2,4%) wniosków dotyczył refundacji przystosowania tworzonych lub istniejących stanowisk pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych.

W wyniku kontroli wydanych zostało 751 opinii (w tym 19 stanowisk zostało zaopiniowanych negatywnie) dla 836 stanowisk, na których planowano zatrudnić 852 pracowników niepełnosprawnych. Należy podkreślić, że bardzo często pracownik zatrudniony na refundowanym stanowisku pracy był pierwszą osobą niepełnosprawną w danym zakładzie.

Ocenie poddano głównie zagadnienia, które umożliwiły inspektorowi pracy wydanie stosownej opinii, tj.: przygotowanie do pracy, ocena ryzyka zawodowego, bariery architektoniczne, stanowiska i procesy pracy, maszyny i urządzenia techniczne, instalacje

i urządzenia elektroenergetyczne. Najczęściej występujące nieprawidłowości dotyczyły:

- udzielania pisemnej informacji o niektórych warunkach zatrudnienia – nieprawidłowość stwierdzono u 25% skontrolowanych pracodawców,
- uwzględniania systemów i rozkładów czasu pracy osób niepełnosprawnych w regulaminie pracy lub obwieszczeniu pracodawcy – nieprawidłowość stwierdzono u 18% pracodawców,
- oceny ryzyka zawodowego – nieprawidłowość stwierdzono u 21% pracodawców,
- urządzeń i instalacji energetycznych – nieprawidłowość dotyczyła 14% pracodawców,
- przydziału odzieży i obuwia roboczego – nieprawidłowość stwierdzono u 12% pracodawców.

Kontrole warunków pracy osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności zatrudnionych w zakładach nie zapewniających warunków pracy chronionej (F)

Przeprowadzono kontrole warunków pracy osób niepełnosprawnych ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, zatrudnionych u 155 przedsiębiorców nie zapewniających warunków pracy chronionej (tzw. „otwarty” rynek pracy). Łącznie inspektorzy pracy skontrolowali 359 stanowisk pracy, w tym 318 stanowisk podlegało ocenie w ramach art. 4 ust. 6 ustawy o *rehabilitacji*, a 41 stanowisk skontrolowano w zakładach, które w latach poprzednich podlegały ocenie PIP na podstawie art. 26 ust. 6 lub art. 26e ust. 5 ustawy. Kontrole wykazały, że 7 stanowisk pracy nie było przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych. W jednym przypadku powiadomiono o tym fakcie starostę. Najczęściej powtarzające się nieprawidłowości dotyczyły zagadnień:

- oceny ryzyka zawodowego – u 53% skontrolowanych pracodawców nie uwzględniono w ocenie ryzyka szczególnych uwarunkowań związanych z niepełnosprawnością,
- przygotowania do pracy – głównie braku szkoleń w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (23%),
- wypłaty wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych – nieprawidłowość dot. 23% pracodawców, a kwota niewypłaconych świadczeń wyniosła ponad 42,5 tys. zł.

Należy zaznaczyć, że spośród wszystkich kontrolowanych zakładów, najwięcej nieprawidłowości dot. przedmiotowego zagadnienia wystąpiło w zakładach pracy niezapewniających warunków pracy chronionej. Wynika to głównie z faktu, że zagadnienia dotyczące prawnej ochrony pracy, w tym czasu pracy i wypłaty wynagrodzenia za pracę w stosunku do pracowników niepełnosprawnych, były kontrolowane po raz pierwszy.

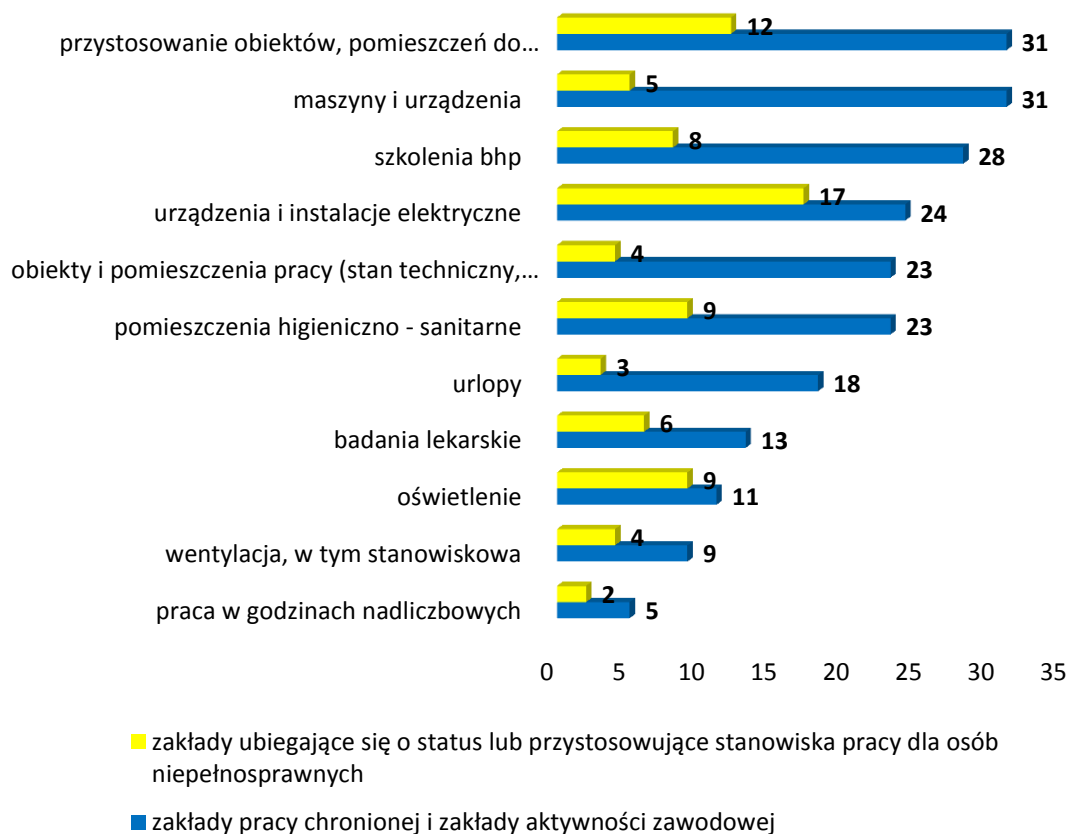
Praca w godzinach nadliczbowych wynikała z faktu zatrudniania pracowników z umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności ponad obowiązujące ich „obniżone” normy czasu pracy, wynoszące 7 godzin na dobę i 35 godzin tygodniowo. Bardzo często pracodawcy w stosunku do tej grupy pracowników, stosowali przepisy obowiązujące pracowników pełnosprawnych, dla których norma tygodniowa jest normą przeciętną.

Zestawienie stwierdzonych nieprawidłowości

Zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej oraz zakłady ubiegające się

o status lub organizujące stanowiska pracy dla osób niepełnosprawnych w ramach dofinansowania PFRON:

% zakładów, w których naruszono przepisy:

W grupie zakładów posiadających status zakładu pracy chronionej lub zakładu aktywności zawodowej odsetek naruszeń przepisów prawa pracy, w tym bezpieczeństwa i higieny pracy był znacznie wyższy niż w zakładach ubiegających się o taki status lub o opinię dotyczącą stanowiska pracy. Zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej podlegają kontroli PIP co trzy lata, a kontrole związane z ubieganiem się o status zpch lub zaz, ewentualnie o opinię w związku z organizacją stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej, przeprowadzane są na wniosek organizatora zakładu/pracodawcy lub starosty.

Nadal utrzymuje się na wysokim poziomie odsetek nieprawidłowości dotyczących stanu technicznego maszyn i urządzeń technicznych, w tym użytkowania maszyn niewyposażonych z odpowiednie urządzenia ochronne, co ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo obsługi. Z przedmiotowego zestawienia wynika również, że wielu pracodawców bagatelizuje zagrożenia związane z użytkowaniem urządzeń i instalacji energetycznych (niewłaściwa ochrona przeciwporażeniowa, brak pomiarów skuteczności ochrony przeciwporażeniowej podstawowej i przy uszkodzeniu).

Zakłady otwartego rynku pracy zatrudniające osoby ze znacznym lub umiarkowanym

stopniem niepełnosprawności (nie ubiegające się o opinię PIP):

% kontrolowanych zakładów na otwartym rynku pracy zatrudniających osoby ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, w których naruszono przepisy

■ % kontrolowanych zakładów na otwartym rynku pracy zatrudniających osoby ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, w których naruszono przepisy

W tej grupie zakładów duży odsetek nieprawidłowości dotyczył zagadnień z zakresu prawnej ochrony pracy, tj. czasu pracy i zatrudniania pracowników niepełnosprawnych w godzinach nadliczbowych. Co czwarty pracodawca nie przestrzegał przepisów dot. przeprowadzania szkoleń bhp dla pracowników, co w świetle zapobiegania wypadkom przy pracy należy uznać za niepokojące.

Dane liczbowe dotyczące zastosowanych środków prawnych

Zastosowane środki prawne	Grupa zakładów (zgodnie z opisem z treści)					
	A	B	C	D	E	F
decyzje, w tym:	1732	301	103	53	999	273
- ustne:	654	195	51	40	599	53
- wstrzymujące prace:	22	0	0	0	0	0
- wstrzymujące pracę maszyn:	58	0	0	0	2	1
- kierujące do innych prac	10	0	0	0	0	0
- z art. 108 Kpa	264	39	12	3	127	39
- dotyczące świadczeń:	9	0	0	0	0	2
wnioski w wystąpieniach:	679	100	30	19	431	215
polecenia:	53	9	3	1	169	11

Nieprawidłowości dotyczące niewypłaconych świadczeń, skutkujące wydaniem decyzji płacowych, stwierdzone zostały w zakładach pracy chronionej oraz w zakładach

„otwartego” rynku pracy. Łączna kwota niewypłaconych świadczeń wyniosła 316 263,33 zł.

Inspektorzy pracy wydali łącznie 3642 decyzje. W wielu przypadkach decyzje te dotyczyły likwidacji bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia pracowników (wydano 522 decyzje, którym nadano rygor natychmiastowej wykonalności, 61 decyzji wstrzymania eksploatacji maszyn i urządzeń, 22 decyzje wstrzymania prac, 10 decyzji skierujących 23 pracowników niepełnosprawnych do innych prac). Ponadto skierowano do pracodawców 1 533 wnioski i 251 poleceń. O dużej skuteczności organów PIP świadczy odsetek decyzji ustnych, które zostały zrealizowane jeszcze w trakcie kontroli – prawie 47%. Najwięcej środków prawnych wydano w zakładach pracy chronionej, w tym 9 decyzji płacowych na łączną kwotę 314 300,92 zł.

Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w administracji publicznej w tym w służbie cywilnej⁸⁷

Podobnie jak w latach ubiegłych Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych zwrócił się do ministrów i kierowników urzędów centralnych oraz innych instytucji z prośbą o nadesłanie informacji na temat stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych w 2016 r. w podległych resortach i urzędach.

Ministerstwa i urzędy centralne ustawowo zostały zobowiązane od dnia 26 listopada 2011 r. – w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o zmianie ustawy o służbie cywilnej oraz niektórych innych ustaw* - do zamieszczania informacji w ogłoszeniach o naborze dotyczącej: wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ministerstwie (urzędzie), konieczności złożenia dokumentu potwierdzającego niepełnosprawność.

Natomiast osoby niepełnosprawne otrzymały ustawowe prawo pierwszeństwa w zatrudnieniu w służbie cywilnej w tych resortach i urzędach centralnych, w których wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%, pod warunkiem, że osoba niepełnosprawna uczestnicząca w naborze znajdzie się w gronie nie więcej niż pięciu najlepszych wyłonionych kandydatów.

Z nadesłanej informacji wynika, że resorty i urzędy centralne są zainteresowane zwiększeniem zatrudnienia osób niepełnosprawnych starając się dotrzeć do jak największej liczby osób niepełnosprawnych, podejmując współpracę z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych oraz z powiatowymi urzędami pracy, zamieszczając w treści ogłoszeń o naborach na wolne stanowiska informacji zachęcającej osoby niepełnosprawne do składania ofert, a także podejmując szereg działań w zakresie warunków i organizacji pracy, sprzyjających zatrudnianiu takich osób⁸⁸. Jednak, jak wynika z przesłanych informacji, ministerstwa i urzędy centralne nie osiągnęły jeszcze (poza nielicznymi) ustawowego 6 procentowego wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

⁸⁷ Szczegółowy wykaz zatrudnienia w 2015 r. osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej został zamieszczony w załączniku nr 3.

⁸⁸ W Załączniku nr 4 zamieszczono informację o osobach niepełnosprawnych, które uczestniczyły w 2016 r. w naborze na wolne stanowiska pracy w służbie cywilnej.

Instytucjami, które osiągnęły 6 procentowy wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych i nie są zobowiązane do dokonywania wpłat na PFRON są: Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego, Państwowa Inspekcja Pracy, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Urząd Transportu Kolejowego.

Działania Szefa Służby Cywilnej na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej

Monitoring ogłoszeń o naborach zamieszczanych w bazie ogłoszeń o wolnych stanowiskach pracy w służbie cywilnej

Departament Służby Cywilnej KPRM prowadzi regularny monitoring ogłoszeń zamieszczanych w bazie ogłoszeń o naborach w służbie cywilnej. Analizowana jest treść ogłoszeń m.in. w zakresie czy treść ogłoszeń w bazie ogłoszeń w zakresie wymagań związanych ze stanowiskiem pracy oraz opisem warunków pracy umożliwia podjęcie świadomej decyzji o przystąpieniu do naboru.

Departament Służby Cywilnej KPRM prowadził działania związane z realizacją ustawowych zadań Szefa Służby Cywilnej, które dotyczyły wsparcia osób z niepełnosprawnością. W czerwcu 2016 r. udostępniona została nowa baza ogłoszeń o naborach w służbie cywilnej. W odróżnieniu od poprzedniej bazy, obecna została zaprojektowana zgodnie z wytycznymi WCAG 2.0, które zawierają zasady budowania serwisów internetowych tak, by były dostępne dla wszystkich użytkowników (także tych z niepełnosprawnościami). W nowej bazie ogłoszeń prawo pierwszeństwa zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w naborach jest sygnalizowane odpowiednim, wyraźnym piktogramem w treści ogłoszenia. Jednocześnie osoby z niepełnosprawnościami mają możliwość wyselekcjonowania tylko tych ogłoszeń o naborach, w których przysługuje im pierwszeństwo w zatrudnieniu. Prowadzone były również prace modernizacyjne serwisu służby cywilnej dsc.kprm.gov.pl (zarówno wersji polskiej, jak i angielskiej) w celu dostosowania go do wytycznych WCAG 2.0.

Projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej

Departament Służby Cywilnej KPRM opracował wzory umów, uwzględniające zasady polityk wspólnotowych, w szczególności zasadę równości szans i niedyskryminacji (w tym osób z niepełnosprawnościami). Wzory te będą stosowane w kolejnych latach w projektach realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój.

Inne działania

Pracownicy Departamentu Służby Cywilnej KPRM uczestniczyli w wyjazdowych spotkaniach konsultacyjnych (Dzień otwarty dla służby cywilnej w Świętokrzyskim i Podkarpackim Urzędzie Wojewódzkim), podczas których udzielali odpowiedzi na pytania dotyczące m.in. prawidłowego stosowania przepisów dotyczących uprawnień i obowiązków

osób z niepełnosprawnościami, w tym pierwszeństwa w zatrudnieniu w ramach naboru do służby cywilnej.

Departament Służby Cywilnej KPRM udzielał również odpowiedzi na pytania (zarówno pisemne, jak i telefoniczne) dotyczące zasad i procedur przeprowadzania naboru w służbie cywilnej, w tym w zakresie prawidłowego informowania kandydatów o prawach i obowiązkach związanych ze stosowaniem pierwszeństwa w zatrudnieniu osób z niepełnosprawnościami.

Zasady naboru do służby cywilnej były również prezentowane podczas targów pracy: JOBBING – więcej niż targi pracy (2 marca 2016 r.) oraz Targi.praca.pl (9-10 marca 2016 r.). Wśród szczegółowych informacji na temat pracy w służbie cywilnej, gościom targów udzielano porad w zakresie preferencji osób z niepełnosprawnościami w zatrudnianiu do służby cywilnej.

Dodatkowo w ramach szkoleń centralnych Szefa Służby Cywilnej zrealizowane zostało szkolenie z projektowania usług publicznych Service design. Kluczowym rezultatem szkolenia było zwiększenie wiedzy uczestników na temat sposobów i technik nowoczesnego projektowania usług publicznych i ulepszania już istniejących, biorąc pod uwagę potrzeby obywateli, w tym osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Przeszkolonych zostało 126 osób.

Działalność Ochotniczych Hufców Pracy na rzecz aktywizacji zawodowej i zatrudniania młodych osób niepełnosprawnych

W 2016 r. Ochotnicze Hufce Pracy realizowały zadania na rzecz aktywizacji zawodowej młodzieży w wieku 15 – 25 lat poprzez działalność, rozmieszczonych na terenie kraju za pośrednictwem 429 jednostek rynku pracy podległych 16 wojewódzkim komendom OHP i koordynowanych przez 49 centrów edukacji i pracy młodzieży OHP, świadczących kompleksowe wsparcie dla młodych ludzi.

W jednostkach tych młodzież korzystała z następujących usług rynku pracy:

- pośrednictwo pracy (młodzieżowe biura pracy MBP, punkty pośrednictwa pracy PPP),
- poradnictwo zawodowe (mobilne centra informacji zawodowej MCIZ i młodzieżowe centra kariery MCK),
- szkolenia zawodowe (ośrodki szkolenia zawodowego OSZ).

Do istotnych celów działalności OHP na rzecz rynku pracy należą: wyposażenie młodych ludzi w umiejętności poruszania się po rynku pracy, kształtowanie indywidualnej kariery zawodowej zgodnie z posiadanymi predyspozycjami i kwalifikacjami, a także otrzymanie zatrudnienia.

Doradcy zawodowi pomagali młodzieży niepełnosprawnej w zaplanowaniu kariery edukacyjno-zawodowej, proponując ścieżkę edukacji i wybór zawodu w takich dziedzinach, w których konkretne deficyty o charakterze zdrowotnym nie stanowiły przeciwwskazania. Młode osoby niepełnosprawne uczestniczyły zarówno w grupowych warsztatach poradnictwa zawodowego, jak i w szkoleniach z zakresu umiejętności poszukiwania pracy, a także w poradach indywidualnych. Zajęcia takie służyły również tej młodzieży w kształtowaniu postaw wobec życia, wzmacniając poczucie własnej wartości, pewności siebie, rozwijając

sprawności radzenia sobie w trudnych sytuacjach, co sprzyja integracji społeczno-zawodowej tych młodych ludzi, na progu dorosłego życia.

W 49 Mobilnych Centrach Informacji Zawodowej, realizując poradnictwo zawodowe w formie mobilnej, prowadzono sesje wyjazdowe, również do instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych, m.in.:

- warsztatów terapii zajęciowej,
- specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych,
- szkół specjalnych,
- miejskich i gminnych ośrodków pomocy społecznej,
- specjalnych domów samopomocy,
- szpitali i ośrodków rehabilitacyjnych,
- spółdzielni socjalnych,
- klubów integracyjnych i związków osób niepełnosprawnych.

Obok realizacji usług rynku pracy przez jednostki, kadra OHP prowadziła również działalność środowiskową dla społeczności lokalnych. W jej ramach realizowano, m.in. programy w partnerstwie ze współpracującymi podmiotami społecznymi, programy autorskie kadry OHP, inicjatywy takie jak: targi pracy, pikniki edukacyjne, konferencje i seminaria, konkursy. Inicjatywy te były finansowane z budżetu OHP, a niejednokrotnie współfinansowane przez instytucje współpracujące z OHP.

Wśród partnerów społecznych OHP, były instytucje i organizacje pozarządowe zajmujące się problematyką osób niepełnosprawnych, np.:

- Stowarzyszenie na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym,
- Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób Niepełnosprawnych,
- Polska Organizacja Pracodawców Osób Niepełnosprawnych,
- Fundacja Grupy Ergo Hestia na rzecz Integracji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych INTEGRALIA w Sopocie,
- Fundacje „Przystań”, „Skrzydła”, i inne,
- urzędy pracy,
- urzędy miast i gmin,
- inne podmioty samorządowe.

Szacuje się, że w dodatkowych inicjatywach OHP wzięło udział ok. 3 tys. osób niepełnosprawnych.

Realizacja ww. działań ustawowych z zakresu rynku pracy, działalności jednostek opiekuńczo-wychowawczych, przy czynnym wsparciu środków Unii Europejskiej, miała na celu integrację uczestników OHP z osobami niepełnosprawnymi, przez uwrażliwienie ich na potrzeby i aspiracje osób potrzebujących pomocy. Osoby niepełnosprawne poprzez aktywny wypoczynek oraz różnego typu działania włączające, uczestniczą w życiu OHP, zaspokajając jednocześnie potrzeby społeczne. Dodatkowo dla większości uczestników OHP były to lekcje tolerancji. Po zakończeniu działań wielu z nich wyraziło chęć dalszej pomocy osobom niepełnosprawnym.

Realizacja przez OHP wsparcia na rzecz ww. osób odbywała się również w ramach projektów europejskich. Udział osób niepełnosprawnych w projektach unijnych wdrażanych przez OHP jest jednym z obowiązkowych kryteriów dostępu.

W ramach prowadzonych projektów udzielano wsparcia młodzieży niepełnosprawnej (głównie z lekkim stopniem niepełnosprawności) dostosowanego do jej osobistych preferencji, stanu zdrowia oraz wymogów rynku pracy. Wspólne zajęcia miały na celu pokazanie uczestnikom, że w niektórych sferach życia społecznego mogą sobie radzić równie dobrze, jak osoby pełnosprawne.

OHP w ramach projektów europejskich oferowały osobom niepełnosprawnym następujące formy wsparcia: indywidualne i grupowe zajęcia z doradcą zawodowym, warsztaty aktywnego poszukiwania pracy, grupowe wsparcie psychologiczne – treningi i warsztaty, indywidualne wsparcie psychologiczne, kursy zawodowe (wraz ze stypendium), kursy językowe, podstawowe kursy komputerowe, kursy komputerowe o standardzie ECDL, kurs prawa jazdy kat. B, kurs przedsiębiorczości, staże zawodowe (wraz ze stypendium), indywidualne pośrednictwo pracy.

Dotychczasowe doświadczenia w realizacji Programu Gwarancje dla Młodzieży pokazują, iż jego realizacja przynosi osobom niepełnosprawnym realne korzyści i wymierne efekty w postaci poprawy ich sytuacji na rynku pracy, zwiększenia aktywności zawodowej i społecznej, a także zdolności do utrzymania zatrudnienia i usamodzielnienia się.

W grupie wiekowej 18- 24 lata do udziału w projektach w 2016 roku przystąpiło 461 osób niepełnosprawnych.

Klauzule społeczne i inne zmiany w świetle projektu ustawy Prawo zamówień publicznych

W 2016 r. Ministerstwo Rozwoju przy współpracy z Urzędem Zamówień Publicznych prowadziło prace legislacyjne związane z przygotowaniem projektu nowelizacji ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – *Prawo zamówień publicznych* (Dz. U. z 2015 r. poz. 2164, z późn. zm.) – dalej „*Pzp*”. Celem powyższego projektu było zapewnienie wdrożenia do polskiego prawa przepisów nowych unijnych dyrektyw z zakresu udzielania zamówień publicznych. W efekcie wspomnianych prac legislacyjnych w dniu 22 czerwca 2016 r. została uchwalona ustawa *o zmianie ustawy – Prawo zamówień publicznych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1020). W nowelizacji ustawy znalazły się m.in. regulacje odnoszące się do sytuacji osób niepełnosprawnych, w tym w zakresie, w jakim konieczne było dostosowanie obowiązujących przepisów do wymogów prawa unijnego, w szczególności do treści dyrektyw z zakresu zamówień publicznych. Wspomniane przepisy, miały m.in. na celu polepszenie sytuacji osób niepełnosprawnych w związku z udzielaniem zamówień publicznych.

Zmieniona nowelizacją, o której mowa wyżej, ustawa *Pzp* przewiduje, iż zamawiający może zastrzec w ogłoszeniu o zamówieniu, że o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie zakłady pracy chronionej oraz inni wykonawcy, których działalność, lub działalność ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek, które będą realizowały zamówienie, obejmuje społeczną i zawodową integrację osób będących członkami grup społecznie marginalizowanych, w szczególności osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy *o rehabilitacji*.

Ponadto, w nowelizacji *Pzp* został dodany w art. 22 ust. 2a, zgodnie z którym zamawiający określa minimalny procentowy wskaźnik zatrudnienia osób należących do jednej lub więcej kategorii, o których mowa w ust. 2 tegoż artykułu, nie mniejszy niż 30%,

osób zatrudnionych przez zakłady pracy chronionej lub wykonawców albo ich jednostki, o których mowa w ust. 2. Powyższe rozwiązanie jest konsekwencją art. 20 nowej dyrektywy klasycznej, zgodnie z którym państwa członkowskie mogą zastrzec prawo udziału w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego dla zakładów pracy chronionej oraz wykonawców, których głównym celem jest społeczna i zawodowa integracja osób niepełnosprawnych lub osób defaworyzowanych, lub mogą przewidzieć możliwość realizacji takich zamówień w ramach programów zatrudnienia chronionego, pod warunkiem że co najmniej 30 % osób zatrudnionych przez te zakłady, przez tych wykonawców lub w ramach tych programów stanowią pracownicy niepełnosprawni lub pracownicy defaworyzowani. Regulacje dotyczące tzw. zamówień zastrzeżonych stanowią jeden z instrumentów wspierających integrację społeczną i zawodową.

Nowelizacja *Pzp* obejmuje także wprowadzenie do ustawy art. 29 ust. 3a, który przewiduje obowiązek zamawiającego określenia w opisie przedmiotu zamówienia na usługi lub roboty budowlane wymagań zatrudnienia przez wykonawcę lub podwykonawcę, na podstawie umowy o pracę, osób wykonujących wskazane przez zamawiającego czynności w zakresie realizacji zamówienia, jeżeli wykonanie tych czynności polega na wykonywaniu pracy w sposób określony w art. 22 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – *Kodeks pracy* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1666, z późn. zm.).

Zmieniony nowelizacją art. 29 ust. 4 pkt 3 *Pzp* przewiduje ponadto, iż zamawiający może określić w opisie przedmiotu zamówienia wymagania związane z realizacją zamówienia, które mogą obejmować aspekty gospodarcze, środowiskowe, społeczne, związane z innowacyjnością lub zatrudnieniem, w szczególności dotyczące zatrudnienia osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy *o rehabilitacji*.

Dodatkowo, w nowelizacji, w zakresie korzystnych zmian dla osób niepełnosprawnych, przewidziano, iż w przypadku zamówień przeznaczonych do użytku osób fizycznych, w tym pracowników zamawiającego, opis przedmiotu zamówienia sporządza się z uwzględnieniem wymagań w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników.

W dodanym nowelizacją *Pzp* art. 30 ust. 8 pkt 1 określono, iż w przypadku zamówień na roboty budowlane zamawiający określa w opisie przedmiotu zamówienia wymagane cechy materiału, produktu lub usługi, odpowiadające przeznaczeniu zamierzonemu przez zamawiającego, w szczególności wymaga, adekwatnie do przedmiotu zamówienia, dostosowania projektu do potrzeb wszystkich użytkowników, w tym zapewnienia dostępności dla osób niepełnosprawnych, a w art. 30 ust. 9 pkt 1 *Pzp* przewidziano, iż w przypadku zamówień na dostawy lub usługi, zamawiający określa w opisie przedmiotu zamówienia wymagane cechy produktu lub usługi, w szczególności wymaga, adekwatnie do przedmiotu zamówienia, dostosowania projektu do potrzeb wszystkich użytkowników, w tym zapewnienia dostępności dla osób niepełnosprawnych.

Należy również wspomnieć, że na gruncie ustawy *Pzp* kwestie społeczne mogą być uwzględniane nie tylko w ramach zamówień zastrzeżonych, czy też warunków realizacji zamówienia, ale także jako przesłanki wykluczenia wykonawcy z postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, w ramach pozacenowych kryteriów oceny ofert, jako kryteria udzielenia zamówienia o charakterze społecznym, czego wyrazem jest obowiązujący art. 91 ust. 2 pkt 2, w którym uregulowano, iż kryteriami oceny ofert są cena lub koszt albo cena lub

koszt i inne kryteria odnoszące się do przedmiotu zamówienia, w szczególności aspekty społeczne, w tym integracja zawodowa i społeczna osób, o których mowa w art. 22 ust. 2, dostępność dla osób niepełnosprawnych lub uwzględnianie potrzeb użytkowników.

Kwestia klauzul społecznych może być uwzględniana przez zamawiających także jako jeden z elementów wykorzystywanych do badania oferty pod kątem rażąco niskiej ceny. W sytuacji bowiem, jeżeli zaoferowana cena lub koszt, lub ich istotne części składowe, wydają się rażąco niskie w stosunku do przedmiotu zamówienia i prowadzą do powzięcia wątpliwości przez zamawiającego co do możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z określonymi przez niego wymaganiami lub wymaganiami wynikającymi z odrębnych przepisów, zamawiający zwraca się do wykonawcy o udzielenie wyjaśnień, w tym złożenie dowodów, dotyczących wyliczenia ceny lub kosztu, w szczególności w zakresie wynikającym z przepisów prawa pracy, w szczególności o minimalnym wynagrodzeniu, i przepisów zabezpieczenia społecznego, obowiązujących w miejscu, w którym realizowane jest zamówienie (art. 90 ust. 1 pkt 3 *Pzp*).

Ustawa wprowadziła również regulację, zgodnie z którą zamawiający może zastrzec w ogłoszeniu o zamówieniu, że o udzielenie zamówienia na usługi zdrowotne, społeczne oraz kulturalne objęte konkretnymi kodami, określonymi we Wspólnym Słowniku Zamówień, mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy, których celem działalności jest realizacja zadań w zakresie użyteczności publicznej związanej ze świadczeniem tych usług oraz społeczna i zawodowa integracja m.in. osób niepełnosprawnych (art. 138p ust. 1 pkt 1).

Prowadzone były również prace legislacyjne nad nową *ustawą o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi* (ustawa z dnia 21 października 2016 r. *o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi* (Dz. U. poz. 1920)). Ustawa zawiera postanowienia, które dotyczą sytuacji osób niepełnosprawnych. W myśl art. 26 ust. 2 ustawy, wymogi dotyczące przedmiotu koncesji mogą odnosić się m.in. do potrzeb osób niepełnosprawnych. Z kolei zgodnie z art. 34 ust. 1 ustawy, zamawiający może zastrzec w ogłoszeniu o koncesji albo we wstępnym ogłoszeniu informacyjnym, że o zawarcie umowy koncesji mogą ubiegać się wyłącznie zakłady pracy chronionej lub inni wykonawcy, których głównym celem jest społeczna i zawodowa integracja osób niepełnosprawnych w rozumieniu przepisów *o rehabilitacji* albo w rozumieniu właściwych przepisów państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W takim przypadku, zamawiający może postawić wymóg zatrudnienia przez koncesjonariusza nie mniej niż 30% osób niepełnosprawnych lub wymagających wsparcia z innych względów (tzw. w ustawie „osób defaworyzowanych”). Niezależnie od powyższych przepisów, zamawiający może uwzględnić potrzeby niepełnosprawnych także w warunkach realizacji umowy koncesji (art. 27 ustawy *o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi*).

28 lipca 2015 r. Rada Ministrów przyjęła *Zalecenia w sprawie stosowania przez administrację rządową klauzul społecznych w zamówieniach publicznych*, skierowane do kierowników jednostek administracji rządowej. Celem Zaleceń było zintensyfikowanie działań na rzecz nowego podejścia do zamówień publicznych przez wspieranie realizacji polityk publicznych i uwzględnianie przez zamawiających różnych aspektów społecznych, np. możliwości zatrudnienia i godnej pracy, integracji społecznej, wyrównywania szans.

Zgodnie z Zaleceniami, 24 czerwca 2016 r. Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów przedstawił Radzie Ministrów dokument pn. *Podsumowanie i wnioski wynikające z realizacji*

Zaleceń w sprawie stosowania przez administrację rządową klauzul społecznych w zamówieniach publicznych. Doświadczenia pierwszego roku obowiązywania Zaleceń wskazywały na pozytywne oddziaływanie tego instrumentu. W ramach realizacji wniosków wynikających z dotychczasowej realizacji Zaleceń, Prezes Urzędu Zamówień Publicznych (UZP) opracował i przedstawił Szefowi KPRM projekt ich aktualizacji. Centrum Oceny Administracji KPRM we współpracy z UZP oraz komórkami organizacyjnymi KPRM zapewniającymi obsługę Szefa Służby Cywilnej oraz Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania uzgodniło projekt aktualizacji Zaleceń w celu jego przyjęcia przez Radę Ministrów w 2017 r.

W projekcie aktualizacji Zaleceń podkreślono potrzebę dalszego wzmocnienia działań na rzecz powszechnego uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych oraz jak najpełniejszego wykorzystania dostępnych w tym zakresie instrumentów ustawowych w celu wsparcia zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju, uwzględniającego integrację osób społecznie marginalizowanych, stabilność zatrudnienia i prawo do godnej pracy oraz potrzeby osób niepełnosprawnych. Projekt zawiera zobowiązanie kierowników jednostek administracji rządowej do uwzględniania aspektów społecznych, w tym w szczególności klauzul społecznych, w możliwie jak najszerszym zakresie oraz w jak największej liczbie postępowań o udzielenie zamówienia publicznego. Istotne znaczenie w tym aspekcie mają regulacje ustawy Prawo zamówień publicznych wprowadzone nowelizacją tej ustawy z czerwca z 2016 r., która znacznie rozszerzyła istniejące dotychczas możliwości uwzględnienia aspektów społecznych na różnych etapach procesu udzielania zamówienia (np. rozszerzenie kręgu wykonawców zamówień zastrzeżonych, obowiązek uwzględnienia w opisie przedmiotu zamówienia wymagań w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników).

Urząd Zamówień Publicznych promuje uwzględnianie kwestii społecznych w zamówieniach publicznych również w ramach realizacji okresowych Planów Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych. *Krajowy Plan Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016* był już trzecim z kolei dokumentem strategicznym przygotowanym przez Urząd Zamówień Publicznych, którego celem była popularyzacja uwzględniania aspektów środowiskowych oraz aspektów społecznych w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego, między innymi poprzez prowadzone działania szkoleniowe i edukacyjne. Wskazane powyżej aspekty społeczne, które mogą mieć pozytywny wpływ na sytuację osób niepełnosprawnych, zarówno na rynku pracy jak również w zakresie dostępności przestrzeni publicznej, obejmują m.in. wymogi związane z zapewnieniem dostępności dla wszystkich użytkowników, w tym osób niepełnosprawnych, w ramach przygotowywania dokumentacji zamówienia publicznego, możliwość zastrzegania zamówień publicznych tylko dla podmiotów realizujących cel integracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym osób niepełnosprawnych) i zatrudniających te osoby w ilości nie mniejszej niż 30% ogółu zatrudnionych pracowników oraz możliwość zdefiniowania wymogów związanych z zatrudnieniem osób marginalizowanych (w tym osób niepełnosprawnych) przy realizacji zamówienia publicznego.

W 2016 roku Urząd Zamówień Publicznych zrealizował następujące działania szkoleniowo-edukacyjne w zakresie promocji aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, określone w *Krajowym Planie Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016*:

- szkolenia dla przedstawicieli instytucji zamawiających „Aspekty społeczne w zamówieniach publicznych po zmianie ustawy Prawo zamówień publicznych”,
- ogólnopolska konferencja na temat społecznych zamówień publicznych,
- aktualizacja zakładki „Społeczne zamówienia publiczne” na stronie Urzędu Zamówień Publicznych

W związku z zakończeniem realizacji inicjatyw podejmowanych w ramach *Krajowego Planu Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016*, Urząd Zamówień Publicznych w IV kwartale 2016 roku opracował projekt kolejnego dokumentu planistycznego, którego celem jest dalsza popularyzacja uwzględniania aspektów środowiskowych oraz społecznych w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego.

7. ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO UWZGLĘDNIAJĄCEGO KONIECZNOŚĆ PONOSZENIA ZWIĘKSZONYCH KOSZTÓW WYNIKAJĄCYCH Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, JAK RÓWNIEŻ UWZGLĘDNIENIA TYCH KOSZTÓW W SYSTEMIE PODATKOWYM

Wsparcie osób niepełnosprawnych w zakresie bezpieczeństwa socjalnego i samodzielności życiowej

Pomoc i integracja społeczna jest elementem systemu zabezpieczenia społecznego, który działa na rzecz zapewnienia, także osobom niepełnosprawnym, odpowiedniego wsparcia umożliwiającego podniesienie poziomu bezpieczeństwa socjalnego i samodzielności życiowej. Celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Politykę w zakresie pomocy i integracji społecznej prowadzą gminne, powiatowe i regionalne jednostki samorządu terytorialnego. Działania podejmowane w ramach pomocy społecznej zmierzają do wsparcia osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwiają im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Pomoc społeczna podejmuje także działania zmierzające do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Świadczenia z pomocy społecznej (pieniężne i niepieniężne) przyznawane są na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2016 r. poz. 930, z późn. zm.), zwanej dalej ustawą o pomocy społecznej. Pomoc finansowa przyznawana jest w oparciu o kryterium dochodowe, które dla osoby samotnie gospodarującej wynosi 634 zł, a dla osoby w rodzinie - 514 zł.

W 2016 r. świadczenia pomocy społecznej (bez względu na ich rodzaj, formę i liczbę) przyznano 1 604 940 osobom, z czego 1 595 441 osób otrzymało świadczenia pomocy społecznej realizowane i finansowane ze środków własnych jednostek samorządu terytorialnego, głównie gmin. Z powodu niepełnosprawności pomocy społecznej udzielono 393 878 rodzinom. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż do Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nie docierają informacje mogące świadczyć o dyskryminowaniu osób niepełnosprawnych w dostępie do świadczeń pomocy społecznej.

Świadczenia pieniężne

Świadczeniami pieniężnymi pomocy społecznej, które mogą być udzielane osobom niepełnosprawnym, m.in. w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej są:

- zasiłek stały,
- zasiłek okresowy,
- zasiłek celowy,
- specjalny zasiłek celowy.

W 2016 r. świadczenia w postaci zasiłku stałego udzielono 214 074 osobom. Kwota tych świadczeń wynosiła 1 069 452 823 zł. Zasiłek stały przysługuje osobom pełnoletnim niezdolnym do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnym do pracy.

W tym samym okresie zasiłku okresowego udzielono 53 042 osobom niepełnosprawnym. Kwota tych świadczeń wynosiła ok. 55 817 tys. zł.

Świadczenia niepieniężne

Świadczeniami z pomocy społecznej, których celem jest m.in. umożliwienie osobom niepełnosprawnym dostępu do informacji są świadczenia niepieniężne, przyznawane w ramach zadań własnych gminy, w formie pracy socjalnej i poradnictwa specjalistycznego. Praca socjalna ma na celu poprawę funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym, w tym także osób i rodzin z osobami niepełnosprawnymi. W 2016 r. pomocy w tej formie udzielono 888 884 rodzinom. Z poradnictwa specjalistycznego skorzystało 113 601 rodzin.

Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne

Osobom niepełnosprawnym wymagającym pomocy w czynnościach dnia codziennego przysługuje pomoc w postaci usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. W 2016 r., w ramach zadań własnych gminy przyznano pomoc w formie usług opiekuńczych 99 324 osobom, natomiast ze specjalistycznych usług opiekuńczych skorzystało 5 165 osób. Ponadto w tym okresie przyznano pomoc w formie specjalistycznych usług opiekuńczych 13 836 osobom z zaburzeniami psychicznymi. Pomoc w tej formie udzielana jest w ramach zadań z zakresu administracji rządowej zleczonych do realizacji gminnym jednostkom samorządu terytorialnego.

Usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą być świadczone także w ośrodkach wsparcia.

Ośrodki wsparcia

Ośrodki wsparcia mogą być tworzone i prowadzone w ramach zadań własnych gminy lub powiatu albo w ramach zadań z zakresu administracji rządowej zleczonych do realizacji gminie lub powiatowi (ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi). Gminy i powiaty mogą zlecać prowadzenie takich ośrodków podmiotom niepublicznym. W ośrodku wsparcia mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. W 2016 r. funkcjonowało 1635 gminnych ośrodków wsparcia na 74 633 miejsc oraz 293 powiatowych ośrodków wsparcia na 11 268 miejsc.

W 2016 r. przekazano wojewodom środki finansowe w łącznej kwocie 88 617 tys. na funkcjonowanie ośrodków wsparcia, w tym na podwyższenie kwoty dotacji na jednego uczestnika środowiskowego domu samopomocy, na utworzenie nowych miejsc i na bieżące wydatki ŚDS.

Domy pomocy społecznej

Osoby niepełnosprawne wymagające całodobowej pomocy mogą ubiegać się o miejsce w domu pomocy społecznej. Na koniec 2016 r. w całej Polsce funkcjonowało 785 ponadgminnych domów pomocy społecznej, na ogólną liczbę 78 729 miejsc. W 2016 r. do domów pomocy społecznej przyjęto ogółem 11 375 mieszkańców, z czego 150 osób na podstawie skierowań wydanych przed dniem 1 stycznia 2004 r. Gminy prowadziły 27 domów pomocy społecznej o zasięgu lokalnym na ogólną liczbę 1268 miejsc.

„Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi” – program Ministra Pracy i Polityki Społecznej

Zgodnie z art. 23 ust. 1 pkt 7a ustawy o pomocy społecznej minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego podejmuje także działania, które służą wsparciu osób niepełnosprawnych. Takim działaniem jest finansowe wspieranie projektów służących realizacji zadań określonych w programie Ministra Pracy i Polityki Społecznej „*Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi*”. Corocznie na ten cel Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przeznacza środki w wysokości 3 mln zł.

„Pomoc państwa w zakresie dożywiania”

Na podstawie uchwały nr 221 Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „*Pomoc państwa w zakresie dożywiania*” na lata 2014-2020 (M.P. z 2015 r. poz. 821) realizowane są działania w ramach programu dotyczącego pomocy żywnościowej dla osób wymagających takiej pomocy. Skierowane one są, oprócz dzieci do czasu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej, także do uczniów do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej oraz osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji z różnych powodów, które wymienione zostały w art. 7 ustawy o pomocy społecznej, w szczególności do osób samotnych, w podeszłym wieku, chorych lub niepełnosprawnych.

W ramach programu osoby mogą otrzymywać posiłek, świadczenie pieniężne na zakup posiłku lub żywności albo świadczenie rzeczowe w postaci produktów żywnościowych. Pomoc w zakresie dożywiania jest udzielana przy podwyższonych do 150 % kryteriach dochodowych określonych w ustawie o pomocy społecznej. Osoba samotnie gospodarująca może więc ubiegać się o pomoc w ramach programu, jeżeli jej dochód nie przekracza kwoty 951 zł, natomiast dochód na osobę w rodzinie nie może przekraczać kwoty 771 zł. W uzasadnionych przypadkach może być zapewniony także dowóz posiłków. Organizację dowozu zapewnia gmina, na terenie której realizowany jest program.

Poprzez działania programowe gminy uzyskują wsparcie w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym w zakresie dożywiania dzieci oraz zapewnienia posiłku osobom jego pozbawionym, ze szczególnym uwzględnieniem osób z terenów objętych wysokim poziomem bezrobocia i ze środowisk wiejskich. Program ma przyczynić się do: długofalowego działania w zakresie poprawy stanu zdrowia dzieci i młodzieży poprzez ograniczanie zjawiska niedożywienia; upowszechniania zdrowego stylu żywienia;

poprawę poziomu życia osób i rodzin o niskich dochodach; rozwój w gminach bazy żywieniowej, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci i młodzieży.

Program ma charakter wieloletni, finansowany z budżetu państwa i budżetów gmin. W 2016 r. środki finansowe przeznaczone na realizację programu i zapisane w ustawie budżetowej wynosiły 550 mln zł.

Z danych statystycznych z realizacji programu za rok 2016 r. wynika, że łącznie pomocą oferowaną w ramach programu objęto 1 519 605 osób, z czego 735 592 osoby otrzymało pomoc w związku z art. 7 ustawy o pomocy społecznej, m.in. osoby niepełnosprawne. Dla tej grupy osób wydano łącznie 13 749 532 posiłki, w tym na wsi 1 108 067 posiłków. Najwięcej osób, z omawianej grupy korzystało z jednego dania gorącego lub pełnego obiadu – odpowiednio 41 540 osób i 38 737 osób. Jedno danie gorące było najczęściej udzielaną formą pomocy. Liczba wydanych posiłków w tej formie wyniosła 6 878 745. Łączny koszt posiłków dla osób otrzymujących pomoc na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej (dotacja celowa z budżetu państwa i środki własne gmin) wyniósł ponad 80 179 tys. zł. Koszt jednego posiłku kształtował się na poziomie 5,83 zł.

Pomocą w formie zasiłku celowego w ramach programu objęto ogółem 1 000 102 osób, którym udzielono 2 019 014 świadczenia na łączną kwotę 352 539 tys. zł. Pomoc w tej formie kierowana była głównie do osób, które otrzymywały wsparcie na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej – 657 823 osób, w tym na wsi 276 414 osób.

Ze świadczenia rzeczowego skorzystało ogółem 75 186 osób. Łączny koszt świadczeń rzeczowych wyniósł 10 109, 5 tys. zł. Największą liczbę osób korzystających ze świadczenia rzeczowego stanowiły, podobnie jak w przypadku zasiłku celowego, osoby otrzymujące pomoc na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej – 43 988 osób, w tym na wsi 22 214 osób.

Z ogólnej liczby osób, którym udzielono pomocy w formie posiłku, do 42.768 osób zorganizowano dowóz posiłków. Większość, bo ponad 83 % liczby osób, korzystających z tej formy pomocy, stanowiły osoby z obszarów wiejskich. W 2016 r. środki wydatkowane na realizację dowozu posiłków wyniosły 6618,4 tys. zł, z tego prawie 50 %, tj. 3209 tys. zł na wsi.

Świadczenia rodzinne

Funkcjonujący w 2016 r. system świadczeń rodzinnych zawierał następujące świadczenia skierowane do osób niepełnosprawnych lub rodzin, w których wychowywane są osoby niepełnosprawne:

- **dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka** (273 zł miesięcznie na dziecko niepełnosprawne, tj. o 80 zł więcej niż na dzieci nieposiadające orzeczenia o niepełnosprawności);
- **dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego** (90 zł miesięcznie na dziecko w wieku do 5 lat, 110 zł – na dziecko w wieku 6 - 24 lata);
- **dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania** (113 zł miesięcznie dla dzieci niepełnosprawnych uczących się w szkole

- podstawowej, gimnazjum lub szkole ponadgimnazjalnej na zamieszkanie w miejscu pobierania nauki innym niż miejsce zamieszkania);
- **zasilek pielęgnacyjny** (153 zł miesięcznie – dla osoby niepełnosprawnej);
 - **świadczenie pielęgnacyjne** (w kwocie 1300 zł, przysługuje bez względu na wysokość dochodów matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, lub innym osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeśli niepełnosprawność osoby nad którą sprawowana jest opieka powstała do 18 roku życia lub 25 roku życia w trakcie nauki w szkole lub szkole wyższej, a opiekun osoby niepełnosprawnej nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki). Za osoby pobierające świadczenie pielęgnacyjne opłacane są ze środków budżetu państwa, składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i zdrowotne.
 - **specjalny zasilek opiekuńczy** jest świadczeniem, o jakie mogą występować osoby, które nie mają prawa do świadczenia pielęgnacyjnego, (w kwocie 520 zł przysługuje osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny, po spełnieniu przesłanki rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością sprawowania stałej opieki nad niepełnosprawnym członkiem rodziny, jeśli dochód na osobę nie przekracza 764 zł). Za osoby pobierające specjalny zasilek opiekuńczy opłacane są ze środków budżetu państwa, składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i zdrowotne;
 - **zasilek dla opiekuna** jest świadczeniem, które pobierają osoby w związku ze sprawowaniem opieki nad dorosłymi osobami niepełnosprawnymi, które utraciły prawo (w związku ze zmianą przepisów) do pobierania świadczenia pielęgnacyjnego z dniem 1 lipca 2013 r., a spełniały warunki do pobierania świadczenia pielęgnacyjnego na dzień 31 grudnia 2012 r. Zasilek dla opiekuna uregulowany jest przepisami ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. *o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów* (Dz. U. z 2016 r. poz. 162, z późn. zm.). Za osoby pobierające zasilek dla opiekuna opłacane są ze środków budżetu państwa, składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i zdrowotne;
 - **świadczenie wychowawcze** w wysokości 500 zł na dziecko miesięcznie, zostało wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. *o pomocy państwa w wychowaniu dzieci* (Dz. U. z 2016 r. poz. 195, z późn. zm.), możliwość przyznania prawa do pobierania świadczenia wychowawczego uzależniona jest od spełnienia warunku kryterium dochodowego, które w przypadku dzieci niepełnosprawnych jest wyższe o 400 zł od kryterium podstawowego i wynosi 1200 zł netto na członka rodziny, w której wychowywane jest dziecko niepełnosprawne.

Za osoby pobierające świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasilek opiekuńczy lub zasilek dla opiekuna, które podlegały ubezpieczeniu społecznemu rolników jako rolnicy lub domownicy i zaprzestały prowadzenia działalności rolniczej lub pracy w gospodarstwie rolnym w związku z nabyciem prawa do świadczenia pielęgnacyjnego lub specjalnego zasiłku

opiekuńczego albo zasiłku dla opiekuna, istnieje możliwość opłacania przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe w KRUS.

Dane statystyczne za 2016 rok do Karty Osób Niepełnosprawnych:

1. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego:

- wydatki: 160 042,30 tys. zł
 - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 137,14 tys.
- w tym:
- a) na dziecko do 5 roku życia
 - wydatki: 21 383,60 tys. zł
 - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 20,09 tys.
 - b) na dziecko powyżej 5 roku życia:
 - wydatki: 138 658,70 tys. zł
 - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 115,05 tys.

2. Zasiłek pielęgnacyjny

- wydatki: 1 683 037,04 tys. zł
- przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 916,72 tys.

3. Świadczenie pielęgnacyjne

- wydatki: 1 816 758,03 tys. zł
- przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 117,14 tys.

4. Specjalny zasiłek opiekuńczy

- wydatki: 241 634,41 tys. zł
- przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 39,30 tys.

5. Zasiłek dla opiekuna

- wydatki : 280 022 tys. zł
- przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 45,02 tys.

6. Składki:

- wydatki: 584 575,37 tys. zł
- w tym:
- a) na ubezpieczenie emerytalne i rentowe opłacane za osoby pobierające świadczenie pielęgnacyjne
 - wydatki: 387 802,10 tys. zł
 - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 98,32 tys.
 - b) na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające świadczenie pielęgnacyjne
 - wydatki: 63 048,93 tys. zł
 - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 45,62 tys.
 - c) na ubezpieczenia emerytalne i rentowe opłacane za osoby pobierające specjalny zasiłek opiekuńczy
 - wydatki: 54 937,70 tys. zł
 - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 33,76 tys.
 - d) na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające specjalny zasiłek opiekuńczy

- wydatki: 13 314,48 tys. zł
- przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 24,08 tys.
- e) na ubezpieczenia emerytalne i rentowe opłacane za osoby pobierające zasiłek dla opiekuna
 - wydatki: 53 223,83 tys. zł
 - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 31,54 tys.
- f) na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające zasiłek dla opiekuna
 - wydatki: 12 248,33 tys. zł
 - przeciętna miesięczna liczba świadczeń: 21,54 tys.

Karta Dużej Rodziny

Ponadto wskazać, że od czerwca 2014 r. rodziny wielodzietne mogą korzystać z Karty Dużej Rodziny. Karta przysługuje niezależnie od uzyskiwanych dochodów rodzinom mającym na utrzymaniu co najmniej troje dzieci: w wieku do ukończenia 18 roku życia, w wieku powyżej 18 roku życia, w przypadku gdy dziecko uczy się w szkole lub w szkole wyższej (maksymalnie do 25 roku życia) lub bez ograniczeń wiekowych, w przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności. Osoby niepełnosprawne, będące członkami rodzin wielodzietnych otrzymują Kartę bezpłatnie na czas trwania orzeczenia o niepełnosprawności.

Odliczenie od dochodu lub przychodu wydatków poniesionych przez osobę niepełnosprawną lub podatnika mającego na utrzymaniu taką osobę, na cele rehabilitacyjne oraz wydatków związanych z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych

W zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych w 2016 r. pozostawały w mocy przepisy [art. 26 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. *o podatku dochodowym od osób fizycznych* (Dz. U. z 2016 r. poz. 2032, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o podatku dochodowym”; art. 11 ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. *o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne* (Dz. U. z 2016 r. poz. 2180, z późn. zm.)] umożliwiające odliczenie od dochodu lub przychodu wydatków poniesionych przez osobę niepełnosprawną lub podatnika mającego na utrzymaniu taką osobę, na cele rehabilitacyjne oraz wydatków związanych z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych.

Ponadto nadal od podatku dochodowego od osób fizycznych zwolnione są:

- 1) renty przyznane na podstawie przepisów o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (art. 21 ust. 1 pkt 2 ustawy o podatku dochodowym);
- 2) odszkodowania w postaci renty otrzymane na podstawie przepisów prawa cywilnego w razie uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia, przez poszkodowanego, który utracił całkowicie lub częściowo zdolność do pracy zarobkowej, albo jeżeli zwiększyły się jego potrzeby lub zmniejszyły widoki powodzenia na przyszłość (art. 21 ust. 1 pkt 3c ustawy o podatku dochodowym);

- 3) świadczenia otrzymywane zgodnie z odrębnymi przepisami na rehabilitację zawodową, społeczną i leczniczą osób niepełnosprawnych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, z zakładowych funduszy rehabilitacji osób niepełnosprawnych lub zakładowych funduszy aktywności (art. 21 ust. 1 pkt 27 lit. a ustawy o podatku dochodowym).

Jednocześnie pracodawcy o statusie zakładu pracy chronionej mogą zatrzymać zaliczki na podatek dochodowy od części wynagrodzeń pracowników z przeznaczeniem ich na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (40%) i na zakładowy fundusz rehabilitacji osób niepełnosprawnych (60%); to samo rozwiązanie dotyczy zakładów aktywności zawodowej, które mogą przekazywać część zaliczek na zakładowy fundusz aktywności (art. 38 ust. 2 ustawy o podatku dochodowym).

Świadczenia na rzecz kombatantów i osób represjonowanych, w tym niepełnosprawnych

W 2016 r., tak jak w latach poprzednich, działania na rzecz osób niepełnosprawnych były związane przede wszystkim z realizacją zadań określonych w art. 19 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. *o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1255, z późn. zm.), zwanej dalej ustawą o kombatantach, i dotyczyły przyznawania pomocy pieniężnej skierowanej do znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej kombatantów i innych osób uprawnionych. W tym trybie przyznawano środki na częściowe pokrycie kosztów leczenia, dostosowania pomieszczeń mieszkalnych do rodzaju niepełnosprawności, opłacenia pomocy pielęgnacyjnej, a także zakupu wózka inwalidzkiego, sprzętu rehabilitacyjno-ortopedycznego oraz innego, ułatwiającego życie, sprzętu pomocniczego. W 2016 r. złożono 17 778 wniosków i wydano 17 703 decyzje, w tym 16 841 decyzji przyznających pomoc. Wśród beneficjentów tych świadczeń są osoby niepełnosprawne, choć Urząd nie prowadzi statystyk pozwalających na ich liczbowe wyodrębnienie.

Szef Urzędu, działając na podstawie art. 19 ustawy o kombatantach, przekazuje na rzecz Związku Inwalidów Wojennych RP pulę środków budżetowych przeznaczonych na pomoc pieniężną dla osób pobierających rentę z tytułu inwalidztwa wojennego. W 2016 r. przekazano na ten cel 1 200 000 zł.

Ponadto od dnia 31 sierpnia 2015 r. Urząd realizuje przepisy ustawy z dnia 20 marca 2015 r. *o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych* (Dz. U. 2015 r. poz. 693, z późn. zm.). Osobom o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej/osoby represjonowanej z powodów politycznych przysługuje prawo pierwszeństwa do środowiskowej opieki socjalnej, w tym w uzyskaniu miejsca w domu pomocy społecznej. Jednak przede wszystkim osoby te otrzymały możliwość ubiegania się o przyznanie pomocy pieniężnej i świadczenia pieniężnego (kryteria przyznawania pomocy pieniężnej są analogiczne jak w ustawie o kombatantach i obejmują również pokrycie kosztów leczenia, dostosowania pomieszczeń mieszkalnych do rodzaju niepełnosprawności, opłacenia pomocy pielęgnacyjnej, a także zakupu wózka inwalidzkiego, sprzętu rehabilitacyjno – ortopedycznego oraz innego, ułatwiającego życie, sprzętu pomocniczego).

W 2016 r. wpłynęło 720 wniosków o przyznanie pomocy pieniężnej oraz 544 wnioski o przyznanie świadczenia pieniężnego (łącznie 1.264 wnioski), Urząd zaś wydał 690 decyzji dotyczących pomocy pieniężnej, w tym 624 decyzje pozytywne oraz 556 decyzji dotyczących świadczenia pieniężnego, z czego 399 decyzji pozytywnych. Analogicznie jak w przypadku pomocy dla kombatanów, wśród beneficjentów tych świadczeń są osoby niepełnosprawne, choć Urząd nie prowadzi statystyk pozwalających na ich liczbowe wyodrębnienie.

Mieszkania chronione

Kontynuowana była realizacja „Programu wsparcia budownictwa komunalnego” na podstawie przepisów ustawy z dnia 8 grudnia 2006 r. *o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych* (Dz. U. z 2015 r. poz. 833, z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o finansowym wsparciu”. Jednym z elementów programu jest komponent wspierający tworzenie mieszkań chronionych (przeznaczonych m.in. dla osób niepełnosprawnych). Możliwość ubiegania się o pomoc z budżetu państwa na realizację tego typu mieszkań i placówek (za pośrednictwem Funduszu Dopłat zlokalizowanego w BGK) mają oprócz gmin także inne podmioty, do których ustawowych lub statutowych zadań należy zapewnienie schronienia lub mieszkania potrzebującym, w tym także organizacje pożytku publicznego. W ramach przyznanego w 2016 r. finansowania powstanie m.in. 15 mieszkań chronionych (w latach 2007-2016 w ramach programu zakwalifikowano do realizacji kolejne przedsięwzięcia, m.in. 147 mieszkań chronionych).

Opracowano także nowelizację ww. ustawy o finansowym wsparciu tworzenia lokali (...), która przyczyni się do poprawy dostępności mieszkań chronionych m. in. dla osób niepełnosprawnych. Projekt nowelizacji, wpisany do Wykazu Prac Legislacyjnych Rady Ministrów pod pozycją UD 99, w art. 13 ust. 4, zakłada podwyższenie o 5% wysokości finansowego wsparcia dla przedsięwzięć realizowanych w zakresie rządowego programu, w ramach których nie mniej niż 5% mieszkań będzie przeznaczonych dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi.

Ponadto procedowana jest obecnie nowelizacja ustawy 21 czerwca 2001 r. *o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1610), której jednym z rozwiązań jest wprowadzenie przepisu obligującego gminę do uregulowania w uchwałach dotyczących zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy warunków, jakie musi spełniać lokal wskazywany dla osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem potrzeb tych osób.

**8. ŻYCIA W ŚRODOWISKU WOLNYM OD BARIER FUNKCJONALNYCH,
W TYM:
DOSTĘPU DO URZĘDÓW, PUNKTÓW WYBORCZYCH I OBIEKTÓW
UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ**

Dostosowanie ogólnodostępnych części budynków Ministerstw i urzędów centralnych oraz innych instytucji do potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych.

Znaczna część ogólnodostępnych budynków w każdym resorcie i w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów – jak wynika z informacji nadesłanej przez wszystkich Ministrów i Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów – jest już dostępna dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich, osób niewidomych i niesłyszących. Otoczenie budynków w przeważającej większości również jest już dostępne dla osób niepełnosprawnych (m.in. miejsca parkowania). Prace w tym zakresie – jak wynika z nadesłanej informacji – będą kontynuowane w latach następnych.

Szczegółowa informacja na temat dostosowania ww. budynków zamieszczona jest w załączniku nr 5 do niniejszego opracowania.

Zadania inwestycyjne dotyczące m.in. dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych budynków i obiektów budowlanych uczelni.

W 2016 r. 43 uczelnie publiczne otrzymały z budżetu państwa środki finansowe na inwestycje realizowane w ramach programów wieloletnich pn. „Budowa Kampusu 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego”, „Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 2004-2017”, „Uniwersytet Warszawski 2016-2025” oraz inwestycje realizowane poza tymi programami, w łącznej kwocie 195 701 tys. zł, na dofinansowanie 63 przedsięwzięć, których zakres robót obejmował między innymi dostosowanie infrastruktury do korzystania przez osoby niepełnosprawne.

Ponadto Instytut Podstaw Informatyki PAN (IPI PAN) podjął inicjatywę na rzecz utworzenia placówki badawczej dla osób niewidomych i słabowidzących pod nazwą *Centrum Tyfloinformatyki* (rozwiązania informatyczne dla niewidomych i niedowidzących). Utworzenie takiej jednostki umożliwi przeciwdziałanie zjawisku wykluczania cyfrowego osób z dysfunkcją wzroku. IPI PAN posiada doświadczenie w tym zakresie i prowadził badania przeciwdziałające wykluczaniu cyfrowemu osób niewidomych.

Działania dotyczące udogodnień dla osób niepełnosprawnych w zakładach penitencjarnych.

Służba Więzienna każdego roku podejmuje działania na rzecz osób niepełnosprawnych, mające na celu likwidację barier architektonicznych w istniejących i nowych obiektach Służby Więziennej. Należy zaznaczyć, że wszystkie nowo budowane obiekty są realizowane m.in. zgodnie z unormowaniami art. 5 ust. 1 pkt 4 Prawa Budowlanego przy uwzględnieniu przepisów wynikających z rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny

odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1422), zwanym dalej „rozporządzeniem w sprawie warunków technicznych”. Podkreślić należy, że przy budowie nowych pawilonów penitencjarnych każdorazowo uwzględnia się miejsca zakwaterowania dla osób niepełnosprawnych.

Na dzień 31 grudnia 2016 r. liczba dostosowanych budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków Służby Więziennej przedstawia się następująco:

- ilość budynków całkowicie dostępnych dla osób niepełnosprawnych – 147,
- ilość budynków całkowicie dostosowanych dla osób niepełnosprawnych w 2016 r. – 21,
- ilość budynków w trakcie przystosowywania dla osób niepełnosprawnych – 25,
- ilość budynków niedostępnych dla osób niepełnosprawnych – 784,
- ilość budynków niedostępnych dla osób niepełnosprawnych planowanych do przystosowania - 122.

Szczegółowa informacja na temat dostosowania budynków zakładów penitencjarnych zamieszczona jest w załączniku nr 6 do niniejszego opracowania.

W nowym zarządzeniu Nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych unormowano sposób prowadzenia oddziaływań penitencjarnych, uwzględniając szczególne potrzeby skazanych niepełnosprawnych oraz konieczność zapewnienia ich traktowania w sposób zapobiegający dyskryminacji. Z uwagi na fakt, iż Kodeks karny wykonawczy w sposób szczegółowy definiuje metody, sposoby i rodzaje prowadzenia oddziaływań penitencjarnych osób upośledzonych umysłowo, nie odnosi się natomiast w przedmiotowym zakresie do niepełnosprawnych fizycznie i ich szczególnych potrzeb, przyjęto zgodnie z definicją Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), że osoba niepełnosprawna to taka, która nie może samodzielnie, częściowo lub całkowicie, zapewnić sobie możliwości normalnego życia indywidualnego i społecznego na skutek wrodzonego lub nabytego upośledzenia sprawności fizycznej lub psychicznej.

W 2016 r. położono duży nacisk na podwyższenie kompetencji funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej w zakresie postępowania z osadzonymi niepełnosprawnymi i przestrzegania ich praw w warunkach izolacji. W zakładach karnych i aresztach śledczych w 2016 r. zrealizowano łącznie 230 szkoleń dla kadry penitencjarnej, w których uczestniczyło 3670 funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych. 87 szkoleń zorganizowano we współpracy z instytucjami i organizacjami pożytku publicznego, których celem statutowym jest pomoc i opieka osobom niepełnosprawnym.

W 2016 r. przedstawiciele Centralnego Zarządu Służby Więziennej oraz 3 jednostek penitencjarnych zostali zaproszeni do udziału w spotkaniach ekspertów realizowanych w ramach projektu *Wdrażanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych – wspólna sprawa*, którego celem jest włączenie Polski w międzynarodowy nurt korzystnych przemian dla osób z niepełnosprawnościami.

Działania dotyczące udogodnień dla osób niepełnosprawnych w sądach.

W zatwierdzonych 22 października 2014 r. przez Ministra Sprawiedliwości wytycznych *do projektowania budynków dla sądów powszechnych* uwzględniono w pkt. 1.1.3 potrzeby osób niepełnosprawnych poprzez wprowadzenie zapisu: *Budynki sądów należy projektować w taki sposób, aby mogły być użytkowane przez osoby w każdym wieku z różnym stopniem sprawności przy uwzględnionych czynnikach związanych ze zdolnością poruszania się, widzenia, słyszenia i pojmowania.*

Dostosowanie istniejących budynków w możliwie najszerszym zakresie dla potrzeb osób niepełnosprawnych odbywa się systematycznie w trakcie prowadzonych robót modernizacyjnych lub remontowych. Z 590 obiektów będących w trwałym zarządzie sądów 307 obiektów jest całkowicie dostępnych w ogólnodostępnej części budynku, z których 30 dostosowano w 2016 r. i 172 budynki są częściowo dostępne w ogólnodostępnej części. Niedostępnych dla osób niepełnosprawnych w ogólnodostępnej części budynku jest 111 obiektów. Planuje się w 86 obiektach wykonać roboty budowlano-montażowe związane z dostosowaniem ich do potrzeb osób niepełnosprawnych

W sądach funkcjonuje biuro obsługi interesantów, do którego zadań należy w szczególności udzielanie pomocy podczas pobytu w sądzie świadkom i pokrzywdzonym między innymi przez informowanie, w miarę możliwości odprowadzanie do odpowiednich pomieszczeń, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych - § 28 ust. 1 i 5 pkt 5) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – *Regulamin urzędowania sądów powszechnych* (Dz. U. poz. 2316, z późn. zm.) – zwanego dalej „Regulaminem”.

Przepis § 97 ust. 1 Regulaminu przewiduje ułatwienia dla osób, w tym niepełnosprawnych, w zakresie możliwości udzielania telefonicznie informacji o toczących się sprawach. Osoba będąca stroną, uczestnikiem postępowania lub ich pełnomocnikiem albo obrońcą może otrzymać informacje o sprawie, inne niż wskazane w § 97 ust. 1, do których uzyskania uprawniona jest ta osoba, bez konieczności osobistego stawiennictwa w sądzie.

Osoby z niepełnosprawnością ruchową mogą wystąpić do przewodniczącego wydziału z wnioskiem o wydanie zarządzenia o przesłaniu akt do sądu rejonowego właściwego dla miejsca zamieszkania osoby niepełnosprawnej w celu ułatwienia jej przejrzenia akt i sporządzenia z nich odpisów - § 110 ust. 1 Regulaminu.

Dodatkowo wskazać należy, że Ministerstwo Sprawiedliwości wychodząc naprzeciw zidentyfikowanym problemom sądownictwa powszechnego w sferze komunikacji sądów z obywatelami, w tym między innymi w kontekście dostępu osób niepełnosprawnych do sądu, w planowanym do realizacji w ramach nowej perspektywy finansowej projekcie Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój - Opracowanie standardów obsługi interesanta w sądownictwie powszechnym, uwzględniła konieczność rozwiązania i niepominania tej kwestii.

Ważnym aspektem jest ułatwienie dostępu do Biur Obsługi Interesanta (BOI) osobom niepełnosprawnym. W projekcie wskazuje się, że ułatwienia powinny dotyczyć nie tylko wejścia do budynku sądu czy poruszania się po nim (oznaczenia, podjazdy, windy z przyciskami dla niewidomych itp.), ale także zorganizowania obsługi w BOI w sposób ułatwiający korzystanie z niej osobom o różnym stopniu niepełnosprawności. Istotne jest również to czy udogodnienia, które sąd oferuje osobom niepełnosprawnym (podjazdy, windy,

wózki, toalety, itp.), są faktycznie dostępne i zapewniają realną możliwość skorzystania z nich, bez konieczności zasięgnięcia pomocy osób trzecich.

Ponadto, na etapie wypracowania standardów obsługi BOI, uwzględniony będzie także aspekt stałego zwiększania wśród pracowników sądów, w tym BOI, świadomości o potrzebach osób niepełnosprawnych, na przykład poprzez organizowanie specjalistycznych szkoleń, dzięki którym uzyskaliby oni praktyczną wiedzę jak pomagać osobom niepełnosprawnym w realizacji ich prawa do sądu. Jest to element realizacji zasady skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla osób niepełnosprawnych, na zasadach równości z innymi osobami, o którym mowa w art. 13 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że dużym udogodnieniem dla osób niepełnosprawnych będzie wdrożenie Centralnych Biur Obsługi Interesanta (CBOI). Projekt PO WER poza wypracowaniem ustandaryzowanych procesów i procedur BOI, zakłada również opracowanie Koncepcji biznesowej modelu funkcjonowania centralnych BOI oraz opracowanie studium wykonalności dla CBOI.

Dzięki wprowadzeniu modelowego rozwiązania Centralnych BOI, polegającego na konsolidacji na poziomie apelacji udzielania informacji drogą telefoniczną na wzór *call center*, uzyska się zdecydowane ułatwienie dla wszystkich interesantów, w tym również osób niepełnosprawnych, którzy pod tym samym numerem telefonu (telefonów) uzyskają objęte *call center* informacje z obszaru danej, całej apelacji.

Dodatkowo, powyższa konsolidacja zakłada pełną automatyzację w zakresie udzielania prostych informacji dotyczących sprawy sądowej, np. terminów wokand. Przedmiotowa konsolidacja oraz automatyzacja komunikacji, poprzez odciążenie pracowników BOI stacjonarnych, przyczyni się nie tylko do zwiększenia efektywności ich działania, ale również znacząco podniesie efektywność komunikacji na linii sąd – obywatel.

W wyniku realizacji projektu interesariusze uzyskają nowoczesne narzędzie dostępu do szerokiego zakresu informacji ogólnych oraz nieograniczony, telefoniczny dostęp do uzasadnionych uprawnień informacji o szczegółach toczących się postępowań, co warte podkreślenia, bez konieczności przychodzenia do sądu.

Informacja o podjętych i zrealizowanych w 2016 r. działaniach w zakresie likwidacji barier funkcjonalnych w sądach znajduje się w załączniku nr 7 do niniejszego opracowania.

Działania dotyczące udogodnień dla osób niepełnosprawnych w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych.

ZUS wydał standardy określone w „Zasadach obsługi klientów w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych”, dotyczące sposobów dostosowywania budynków ZUS do potrzeb ON.

Zakład przygotował informacje na stronę internetową Zakładu o ułatwieniach lub ewentualnych utrudnieniach dla osób z niepełnosprawnością ruchu we wszystkich 323 placówkach Zakładu w podziale na następujące grupy:

- obsługa klientów - adres placówki oraz wyjaśnienia, jak została w niej zorganizowana obsługa klientów, czy klienci są obsługiwani w jednym budynku, czy w więcej niż jednym, jak wybrać właściwy budynek ze względu na rodzaj sprawy,

- miejsca parkingowe - czy przed budynkiem są miejsca parkingowe dla klientów z niepełnosprawnością, a jeżeli nie ma takich miejsc, gdzie najbliższej znajdują się ogólnodostępne miejsca parkingowe,
- wejście do budynku:
 - czy wejście do budynku jest zorganizowane z poziomu chodnika,
 - czy przy wejściu do budynku są schody, a jeśli tak, to jakie udogodnienia są wdrożone: pochylnia, winda zewnętrzna, platforma schodowa, transporter schodowy itp.,
- jak uzyskać pomoc w sytuacji trudności z samodzielnym dostaniem się do budynku,
- drzwi wejściowe do budynku – czy drzwi wejściowe do budynku otwierają się automatycznie, a jeżeli nie, jak można uzyskać pomoc w ich otwarciu,
- wewnątrz budynku :
 - czy sala obsługi klientów znajduje się na parterze,
 - czy w budynku nie ma barier budowlanych, np. progów, stopni, śliskich nawierzchni, wąskich ciągów komunikacyjnych,
 - czy są dodatkowe drzwi do stanowisk obsługi klientów i czy są otwarte lub czy otwierają się automatycznie,
 - czy w budynku są inne utrudnienia komunikacyjne i co zrobić, aby uzyskać pomoc.
- toaleta dla osób z niepełnosprawnością - czy w budynku jest toaleta przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością i gdzie się ona znajduje.

Ponadto przygotowano informacje o adresie najbliższej placówki Zakładu, w której osoby z niepełnosprawnością ruchu bez trudności mogą załatwić sprawę, jeżeli placówka, do której zamierzały się zgłosić jest nieprzystosowana.

Działania w zakresie udogodnień dla osób niepełnosprawnych w kontaktach z Policją.

W 2016 r. wdrożono do realizacji dokument systematyzujący pracę Policji na rzecz ochrony praw człowieka „*Główne kierunki działalności edukacyjno- informacyjnej w zakresie ochrony praw i wolności człowieka oraz strategii równych szans w Policji na lata 2016-2018*”. Realizowane zadania skoncentrowane są na doskonaleniu wewnętrznych oraz zewnętrznych działań edukacyjno-informacyjnych, mających wpływ na profesjonalizację wykonywanych przez Policję czynności w aspekcie przestrzegania praw i wolności człowieka, etyki zawodowej oraz równego traktowania. Szczególnie warte przytoczenia w kontekście sprawozdawczości z realizacji działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami jest zadanie 9. w ramach Kierunku I.

Kierunek I.

Doskonalenie wewnętrznych działań edukacyjno-informacyjnych mających wpływ na profesjonalizację wykonywanych przez Policję czynności w aspekcie przestrzegania praw i wolności człowieka, etyki zawodowej oraz równego traktowania.

Zadanie 9.

Prowadzenie działań edukacyjnych i informacyjnych z zakresu niepełnosprawności, w oparciu o autorskie lub dostępne narzędzia edukacyjne i informacyjne oraz wypracowanie procedury w sprawie kontaktów Policji z osobami z niepełnosprawnością.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom społecznym oraz sygnałom ze środowiska policyjnego i służb medycznych, Pełnomocnik Komendanta Głównego Policji ds. ochrony praw człowieka podjął działania w zakresie usprawnienia podejmowania interwencji policyjnych wobec osób z niepełnosprawnością psychiczną i intelektualną. Opracowana „*Uproszczona analiza problematyki podejmowania interwencji policyjnych wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolującymi swoich zachowań z innych przyczyn*” została zatwierdzona przez Komendanta Głównego Policji 11 sierpnia 2015 r. W następstwie szerokiej konsultacji w środowisku policyjnym opracowany został dokument „*Harmonogram realizacji rekomendacji do wyników uproszczonej analizy problematyki podejmowania interwencji policyjnych wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolującymi swoich zachowań z innych przyczyn*”, zatwierdzony przez Komendanta Głównego Policji 18 marca 2016 r. Koordynację wdrażania rekomendacji powierzono Pełnomocnikowi KGP ds. ochrony praw człowieka, zaś na szczeblu jednostek terenowych – komórkom organizacyjnym pionu prewencji. Rolę opiekuna-gospodarza w obszarze edukacyjnym powierzono Szkole Policji w Słupsku. Następnie 21 marca 2016 r. *Harmonogram* został rozdystrybuowany do komend wojewódzkich Policji, KSP, CBŚP, szkół Policji oraz właściwych komórek organizacyjnych Komendy Głównej Policji celem dalszej realizacji zgodnie z właściwością.

Informacja o stanie dostosowania dla osób niepełnosprawnych, części ogólnodostępnej obiektów służbowych siedzib jednostek Policji oraz informacja na temat działań na rzecz dostosowania dla osób niepełnosprawnych części ogólnodostępnej obiektów służbowych siedzib jednostek Policji stanowi załącznik nr 8 do niniejszego opracowania.

Działania w zakresie dostępności usług pocztowych.

Prezes UKE, stosownie do treści przepisu art. 122 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe (Dz. U. z 2016 r. poz. 1113, z późn. zm.), zwanej dalej „Prawem pocztowym”, sprawuje kontrolę w zakresie zapewnienia przez operatora świadczącego usługi powszechne osobom niepełnosprawnym dostępu do świadczonych usług powszechnych.

Celem przeprowadzanej corocznie przez UKE kontroli jest ustalenie, czy operator pocztowy świadczący usługi powszechne (operator wyznaczony) zapewnia osobom niepełnosprawnym dostęp do świadczonych usług powszechnych w ramach obowiązku, o którym mowa w art. 62 Prawa pocztowego. Zgodnie bowiem z ww. przepisem, operator wyznaczony zapewnia osobom niepełnosprawnym dostęp do usług powszechnych przez:

- 1) organizację pracy placówek pocztowych umożliwiającą osobom poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego korzystanie z usług świadczonych przez te placówki;
- 2) tworzenie w placówkach pocztowych odpowiednio oznakowanych stanowisk do obsługi osób niepełnosprawnych;
- 3) umieszczanie nadawczych skrzynek pocztowych w sposób i w miejscu umożliwiającym korzystanie z nich osobie niepełnosprawnej, poruszającej się za pomocą wózka inwalidzkiego, w szczególności nadawczych skrzynek pocztowych instalowanych w placówce pocztowej lub na nieruchomości użytkowanej przez tę placówkę;

4) doręczanie osobom z uszkodzeniem narządu ruchu powodującym konieczność korzystania z wózka inwalidzkiego oraz niewidomym lub ociemniałym - na ich wniosek i bez pobierania dodatkowych opłat – przesyłek listowych, przesyłek rejestrowanych, w tym przesyłek z zadeklarowaną wartością oraz kwot pieniężnych określonych w przekazach pocztowych, z pominięciem oddawczej skrzynki pocztowej oraz bez konieczności odbierania przesyłki w placówce pocztowej;

5) przyjmowanie od osoby niepełnosprawnej w miejscu jej zamieszkania prawidłowo opłaconej przesyłki pocztowej niebędącej przesyłką rejestrowaną.

Prezes UKE decyzją z dnia 30 czerwca 2015 r., znak: DRP.WKP.710.2.2015.26,27, dokonał wyboru Poczty Polskiej S.A. jako operatora wyznaczonego do świadczenia usług powszechnych na lata 2016-2025.

Kontrola UKE została przeprowadzona w wybranych placówkach pocztowych Poczty Polskiej S.A. W trakcie czynności kontrolnych dokonano ustaleń dotyczących:

- 1) możliwości samodzielnego wjazdu do placówki pocztowej osób poruszających się za pomocą wózków inwalidzkich, natomiast w przypadku braku możliwości samodzielnego wjazdu przez osoby poruszające się za pomocą wózków dokonano ustaleń w zakresie funkcjonowania innych udogodnień (np. czy zostało zamontowane sprawne urządzenie umożliwiające przywołanie personelu placówki pocztowej w celu obsługi, winda, platforma, schodołaz);
- 2) oznaczenia specjalnym piktogramem okienek, w których obsługiwane są osoby niepełnosprawne;
- 3) usytuowania okienek przeznaczonych do obsługi osób niepełnosprawnych (sprawdzeniu podlegała wysokość usytuowania okienka ułatwiająca osobom poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego możliwość korzystania z usług pocztowych);
- 4) usytuowania nadawczych skrzynek pocztowych w sposób umożliwiający osobom niepełnosprawnym poruszającym się na wózku inwalidzkim swobodny do nich dostęp;
- 5) prowadzenia ewidencji osób niepełnosprawnych w celu umożliwienia im korzystania z usług pocztowych;
- 6) doręczania osobom z uszkodzeniem narządu ruchu powodującym konieczność korzystania z wózka inwalidzkiego, niewidomym lub ociemniałym, na ich wniosek i bez pobierania dodatkowych opłat, przesyłek listowych, przesyłek rejestrowanych, w tym przesyłek z zadeklarowaną wartością oraz kwot pieniężnych określonych w przekazach pocztowych, z pominięciem oddawczej skrzynki pocztowej oraz bez konieczności odbierania przesyłki w placówce pocztowej;
- 7) przyjmowania od osób niepełnosprawnych w miejscu ich zamieszkania prawidłowo opłaconej przesyłki pocztowej niebędącej przesyłką rejestrowaną.

W listopadzie oraz w grudniu 2016 r. pracownicy UKE przeprowadzili kontrolę w 410 wybranych placówkach pocztowych operatora wyznaczonego, co stanowiło ok. 5,55 % liczby wszystkich placówek Poczty Polskiej S.A. (według danych uzyskanych od operatora wyznaczonego na dzień 31 grudnia 2015 r. na terenie kraju funkcjonowało 7 387 placówek pocztowych, w tym 4 756 placówki na obszarach miejskich oraz 2 631 na terenach wiejskich).

Na obszarach miejskich kontroli poddano 275 placówek pocztowych operatora wyznaczonego, czyli ok. 5,78 % wszystkich placówek miejskich, natomiast na obszarach

wiejskich skontrolowano 135 placówek pocztowych, co stanowiło ok. 5,13 % wszystkich placówek wiejskich Poczty Polskiej S.A.

Spośród skontrolowanych placówek Poczty Polskiej S.A. możliwość samodzielnego wjazdu przez osoby poruszające się za pomocą wózka inwalidzkiego, posiadało 66,10 %, skontrolowanych placówek pocztowych, tj. 271 placówek pocztowych spośród 410 poddanych czynnościom kontrolnym.

Z informacji, jakie uzyskano w trakcie kontroli wynika, że w części przypadków brak możliwości samodzielnego wjazdu do placówki przez osoby niepełnosprawne wynika z ograniczonego prawa do zajmowanej nieruchomości (np. właściciele nieruchomości nie wyrażają zgody na przebudowę placówki, ze względu na dodatkowe koszty inwestycyjne), czy z umiejscowienia placówki w zabytkowym budynku znajdującym się pod nadzorem konserwatora zabytków (prace modernizacyjne wymagają zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wiążą się z wysokimi nakładami finansowymi), bądź też z braku miejsca na budowę podjazdu lub też z braku możliwości zamontowania windy (w przypadku placówki umiejscowionej na piętrze budynku).

Ustalono ponadto, że w 125 skontrolowanych placówkach, do których osoba niepełnosprawna nie mogła samodzielnie wjechać na wózku inwalidzkim, zamontowano sprawnie działający dzwonek przywołujący pracownika placówki.

Reasumując, 396 placówek Poczty Polskiej S.A. z 410 poddanych kontroli (tj. 96,6 % skontrolowanych placówek) umożliwiło osobom niepełnosprawnym poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego korzystanie z usług świadczonych przez te placówki poprzez możliwość samodzielnego wjazdu do placówki bądź skuteczne przywołanie pracownika.

W 405 placówkach pocztowych (tj. w 98,78 % skontrolowanych placówek pocztowych) znajdowało się odpowiednio oznakowane okienko do obsługi osób niepełnosprawnych, natomiast odpowiednio usytuowane okienka (tj. obniżone) stwierdzono w 390 placówkach pocztowych operatora wyznaczonego (tj. w 95,12 % skontrolowanych placówkach pocztowych).

Kryterium dostępu do nadawczej skrzynki pocztowej nie było spełnione w 31 placówkach (na 410 skontrolowanych placówek pocztowych), co tym samym oznacza, że 92,44 % skontrolowanych placówek pocztowych posiadało nadawczą skrzynkę pocztową umożliwiającą korzystanie z niej osobom niepełnosprawnym.

Kontrola UKE wykazała, iż 198 placówek pocztowych z 275 skontrolowanych placówek z terenów miejskich (72,0 %) oraz 73 placówki pocztowe ze 135 skontrolowanych placówek z terenów wiejskich (54,1 %) zapewniało odpowiednie warunki techniczne umożliwiające osobom niepełnosprawnym, poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego samodzielny wjazd do środka placówki.

W 69 placówkach na 275 skontrolowanych placówek pocztowych z terenu miejskiego (25,1 %) oraz w 56 placówkach na 135 skontrolowanych placówek pocztowych z terenu wiejskiego (41,5 %), osobom niepełnosprawnym, poruszającym się za pomocą wózka inwalidzkiego zapewniono dostęp do usług pocztowych poprzez montaż sprawnie działającego dzwonka przywołującego pracownika danej placówki pocztowej w sytuacji, kiedy nie umożliwiono samodzielnego wjazdu do placówki.

Ponadto, 270 placówek na 275 skontrolowanych placówek miejskich (98,2 %) oraz wszystkie 135 skontrolowane placówki wiejskie (100 %) operatora wyznaczonego do

świadczenia usług powszechnych posiadały oznakowane właściwym piktogramem okienka do obsługi osób niepełnosprawnych.

Natomiast, 262 placówki na 275 skontrolowanych placówek miejskich (95,3 %) oraz 128 placówek na 135 skontrolowanych placówek wiejskich (94,8 %) dysponowało okienkiem do obsługi klientów niepełnosprawnych, które było odpowiednio obniżone.

W 252 placówkach na 275 skontrolowanych placówek miejskich (91,6 %) oraz w 127 placówkach na 135 skontrolowanych placówek wiejskich (94,1 %), zapewniony był dostęp osób poruszających się na wózkach inwalidzkich do nadawczych skrzynek pocztowych poprzez otwór wrzutowy, który znajdował się na odpowiedniej wysokości.

Ustalono, że 119 placówek na 275 skontrolowanych placówek miejskich (43,3 %) oraz 46 placówek na 135 skontrolowanych placówek wiejskich (34,1 %) operatora wyznaczonego prowadziło ewidencję osób niepełnosprawnych w celu umożliwienia im korzystania z usług pocztowych.

Ponadto, w 124 placówkach na 275 skontrolowanych placówek na terenach miejskich (45,1 %) oraz w 48 placówkach na 135 skontrolowanych placówek z terenów wiejskich (35,6 %) była możliwość przyjmowania przesyłek od osób niepełnosprawnych w miejscu ich zamieszkania.

Jednakże, powyższe dwa wyniki dotyczące prowadzenia ewidencji osób niepełnosprawnych oraz możliwości przyjmowania przesyłek od osób niepełnosprawnych w miejscu ich zamieszkania, dotyczą jedynie placówek pocztowych, które posiadały służbę doręczeń.

Różnice w liczbie placówek spełniających poszczególne kryteria w zakresie przystosowania do obsługi osób niepełnosprawnych (spośród wszystkich skontrolowanych) w miastach i na wsi są niewielkie i sięgają od 0,5 punktu procentowego (w przypadku usytuowania okienka) do 17,9 punktu procentowego (w przypadku możliwości samodzielnego wjazdu do placówki pocztowej).

Reasumując, kontrola przeprowadzona w listopadzie i w grudniu 2016 r. wykazała, że większość skontrolowanych placówek pocztowych spełnia określone w Prawie pocztowym wymogi w omawianym zakresie. Natomiast uzyskane dane, w zakresie przeprowadzanych kontroli w latach ubiegłych potwierdzają analizę, że przystosowanie placówek miejskich i wiejskich operatora wyznaczonego kształtuje się na zbliżonym poziomie.

Działania w zakresie dostępności usług świadczonych w urzędach.

W 2016 r. Ministerstwo Sprawiedliwości rozpoczęło realizację dwóch projektów *Budowa systemu informatycznego Krajowego Rejestru Karnego wraz ze zmianami organizacyjnymi i legislacyjnymi - KRK 2.0* oraz *Budowa Rejestru Sprawców Przepstępstw na Tle Seksualnym (RSPTS)*. W wyniku realizacji obu projektów zostaną wdrożone systemy teleinformatyczne, w których będą prowadzone przedmiotowe Rejestry.

W ramach projektu KRK 2.0, z myślą o osobach niepełnosprawnych zostanie uruchomiona strona internetowa projektu, za pośrednictwem której osoby niepełnosprawne na równi z osobami pełnosprawnymi będą mogły zgłaszać uwagi do realizowanego przedsięwzięcia. Umożliwienie osobom niepełnosprawnym powyższego środka komunikacji

będzie stanowiło odpowiedź na ich potrzeby i oczekiwania, w szczególności w kontekście rozwoju e-usługi.

Realizacja obu projektów (KRK 2.0 i RSPTS) odbywać się będzie w budynku przystosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Projekt KRK 2.0 realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego, realizuje wytyczne polityki horyzontalnej UE w zakresie równości szans. W ramach projektu planowany jest udział pracowników Biura, zaangażowanych w realizację projektu, w przedsięwzięciach podnoszących świadomość w zakresie potrzeb osób niepełnosprawnych. We wrześniu 2016 r. dwóch pracowników B-KRK wzięło udział w konferencji organizowanej przez Akademię Zarządzania Instytucjami Publicznymi, poświęconą dobrym praktykom, zwiększającym dostępność usług publicznych. W ramach konferencji odbył się min. mini warsztat *Dobre praktyki w kontaktach z osobami z niepełnosprawnością*. Powyższe miało na celu uświadomienie uczestnikom konferencji istnienia, wśród klientów urzędu, osób niepełnosprawnych, i co jest z tym związane zalecenie projektowania usług biznesowych z uwzględnieniem potrzeb klienta niepełnosprawnego. Zdobyta na konferencji wiedza zostanie wykorzystana w trakcie realizacji projektu.

Potrzeby osób niepełnosprawnych będą uwzględnione również przy organizowaniu pracy w projekcie oraz spotkań w ramach projektu KRK 2.0. Ponadto w realizację projektu zaangażowano pracowników Biura z różnymi niepełnosprawnościami. Planowane jest także włączenie do realizacji projektu osób z niepełnosprawnościami po stronie wykonawców zewnętrznych wykonujących prace projektowe.

Z danych przekazanych przez urzędy wojewódzkie Ministerstwu Sprawiedliwości wynika, że w 2016 r. udzielono 377.506 nieodpłatnych porad prawnych. Z tej liczby 192.326 osób wyraziło zgodę na ujawnienie dotyczących ich danych zbiorczych. Na ich podstawie można wskazać, że nieodpłatnych porad prawnych udzielono 35.274 osobom niepełnosprawnym, w tym 9.845 były to osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności, a 25.429 – orzeczenie o stopniu niepełnosprawności.

Ponadto należy wskazać, że na podstawie, m. in. przedstawionych danych podjęto decyzję o potrzebie nowelizacji ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej. Jednym z rozważanych kierunków jest zmiana katalogu beneficjentów poprzez jego rozszerzenie, m. in. o osoby niepełnosprawne. Zmiana ta ma uprościć i ułatwić dostęp osób niepełnosprawnych do nieodpłatnej pomocy prawnej.

Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło także działania, które w zamyśle mają doprowadzić do uwzględnienia tłumaczy języka migowego w ustawie z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1222, z późn. zm.). W ramach prac *Zespołu do przeglądu i oceny funkcjonowania ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego* powołanego zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 lipca 2015 r. (Dz. Urz. Min. Spraw. poz. 193, z późn. zm.) przeprowadzono spotkania konsultacyjne z przedstawicielami Polskiej Rady Języka Migowego, Polskiego Związku Głuchych oraz Stowarzyszenia Tłumaczy Polskiego Języka Migowego. W ich wyniku podjęto decyzję o rozpoczęciu prac nad wypracowaniem rozwiązań pozwalających na stworzenie w ramach ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego przepisów dotyczących tłumaczy języka migowego. Zapewnienie osobom uprawnionym usług tłumaczy na najwyższym poziomie, a

takie świadczą tłumacze przysięgli, pozwoli na lepszą ochronę praw osób głuchych i niedosłyszących w postępowaniach przed organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – *Kodeks postępowania cywilnego* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1822, z późn. zm.), dalej „k.p.c.”, nie czyni rozróżnienia między osobami pełnosprawnymi, a niepełnosprawnymi jeżeli chodzi o wszelkie gwarancje procesowe w nim przewidziane, w szczególności w zakresie zdolności do czynności procesowych, praw strony w procesie lub uczestnika postępowania nieprocesowego, w postępowaniu sądowym w charakterze świadka.

Uprawnienia procesowe stron mogą być wykonywane przez osoby, pod których pieczęą pozostaje osoba niepełnosprawna, poprzez ustanowienie pełnomocnika. W sprawie może występować w charakterze pełnomocnika osoba bliska małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia (art. 87 § 1 k.p.c.).

Za stronę, która z powodu niepełnosprawności nie może się podpisać, podpisuje pełnomocnictwo osoba przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama się nie podpisała (art. 90 k.p.c.).

Jeżeli niepełnosprawność uniemożliwia adresatowi pokwitowanie odbioru pisma własnoręcznym podpisem, doręczający sporządza na zwrotnym pokwitowaniu odpowiednią wzmiankę, sam oznacza datę doręczenia oraz przyczyny braku podpisu (art. 142 k.p.c.).

Kodeks postępowania cywilnego zawiera następujące rozwiązania celem ułatwienia osobom niepełnosprawnym udziału w postępowaniu:

- przesłuchanie osób dotkniętych chorobą lub kalectwem, które nie mogą bez szkody dla stanu zdrowia przybyć w celu przesłuchania do budynku sądu, odbywa się w miejscu ich przebywania,
- osoby nieme i głuche składają zeznania na piśmie lub przy pomocy biegłego - tłumacza języka migowego. Dotyczy to przeprowadzania dowodu z zeznań świadków oraz z przesłuchania stron.

Z przebiegu posiedzenia jawnego sporządzany jest protokół utrwalający przebieg posiedzenia za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk oraz pisemnie, (art. 157 § 1 k.p.c.). Strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy zapisu dźwięku, chyba że protokół został sporządzony wyłącznie pisemnie. Analogiczne postanowienie stosuje się w postępowaniu nieprocesowym.

Zeznanie świadka, po zapisaniu do protokołu, sporządzonego zgodnie z art. 157 § 1¹ k.p.c. będzie mu odczytane i stosownie do okoliczności na podstawie jego uwag uzupełnione i sprostowane (art. 273 § 1 k.p.c.).

W ramach dofinansowania inwestycji budowlanych realizowanych przez Samodzielne Publiczne Zakłady Opieki Zdrowotnej MSWiA, dla których Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji jest organem założycielskim, dokonywana jest analiza wpływu inwestycji na zniesienie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych. Każda inwestycja musi być realizowana przy uwzględnieniu tego kryterium, co przekłada się m.in. na ułatwienie dostępu do obiektów, w których udzielane są świadczenia opieki zdrowotnej poprzez budowę wind, budowę podjazdów, poszerzaniu pomieszczeń, likwidację progów, poszerzanie otworów drzwiowych i montażu odpowiednich drzwi, stosowanie wykładzin antypoślizgowych czy montaż poręczy i uchwytów przyściennych.

W Urzędzie Komunikacji Elektronicznej zakończono realizację projektu pn.: „Budowa platformy e-usług Urzędu Komunikacji Elektronicznej”, który w istotny sposób wpłynie na realizację celów strategicznych Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej poprzez usprawnienie, elektronizację i zautomatyzowanie usług, jakie UKE świadczy grupie swoich klientów. Platforma budowana jest w ramach projektu z 7. osi priorytetowej Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013.

Projekt zapewni obywatelom (przedsiębiorcom i konsumentom) na terenie całego kraju kompleksową, zdalną obsługę administracyjną obejmującą składanie wniosków i sprawozdań, otrzymywanie zwrotnych informacji i śledzenie biegu sprawy, jak również zwrotne otrzymywanie dokumentów (w tym decyzji administracyjnych) bez konieczności wizyty w Urzędzie. Elektroniczna obsługa interesanta to kluczowy sposób rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych, którzy dzięki nowoczesnym technologiom teleinformatycznym, nie będą podlegać wykluczeniu informacyjnemu. Osoby przywiązane do swoich miejsc zamieszkania, bez możliwości ich fizycznego opuszczania, będą miały dostęp do wszelkich informacji niezbędnych do zapoczątkowania działalności, czy też dostaną możliwość zgłaszania swoich potrzeb istotnych dla poprawy warunków życia, w szczególności związanych z komunikacją elektroniczną. Efekty realizacji projektu umożliwiają rozwiązywanie problemów w najważniejszych, codziennych sprawach konsumenckich a szczególności osobom niepełnosprawnym (poczta, telefon, Internet, telewizja kablowa). Po ostatecznej konfiguracji systemu udostępnienie usług elektronicznych świadczonych przez Urząd nastąpi na przełomie I i II kwartału 2017 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych podjął współpracę z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przy wypracowywaniu rozwiązań mających na celu m. in. umożliwienie osobom z dysfunkcjami narządu wzroku zidentyfikowanie rodzaju dokumentu, jakim jest legitymacja emeryta-rencisty, a w konsekwencji także ułatwienie posługiwania się tym dokumentem. Efektem tej współpracy była nowelizacja rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 12 sierpnia 2004 r. w sprawie wzoru legitymacji emeryta-rencisty oraz trybu jej wydawania, wymiany lub zwrotu (Dz. U. poz. 2082, z późn. zm.), w wyniku której do obiegu prawnego został wprowadzony nowy wzór legitymacji. Począwszy od dnia 1 lutego 2017 r. we wzorze legitymacji emeryta-rencisty umieszczany jest skrót nazwy legitymacji, tj. „LER”, napisany alfabetem Braille’a. Warty odnotowania jest również fakt, że wymiana przez ZUS dotychczasowych legitymacji emeryta-rencisty na legitymacje według nowego wzoru następuje na wniosek osób z dysfunkcjami narządu wzroku nawet wówczas, gdy nie wystąpią okoliczności uzasadniające wymianę tych legitymacji, enumeratywnie wymienione w § 4 ust. 1 powołanego wyżej rozporządzenia.

W 2016 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji podejmowało działania na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie prac legislacyjnych, tj. prowadzono prace nad zmianą ustawy z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności, która przewiduje między innymi możliwość zameldowania się w drodze elektronicznej, a więc istotne udogodnienie dla osób niepełnosprawnych przy realizacji obowiązku meldunkowego. Projekt nowelizacji ustawy obecnie jest w trakcie uzgodnień międzyresortowych

Realizacja w 2016 r. prawa osób niepełnosprawnych do głosowania.

W 2016 r. Państwowa Komisja Wyborcza podejmowała różnego rodzaju działania na rzecz osób niepełnosprawnych. Współpracowano w tych działaniach z organizacjami pozarządowymi, konsultowano sprawy z wieloma środowiskami. Między innymi w związku ze zgłaszanymi uwagami dotyczącymi kart do głosowania dokonano otwartej rekrutacji do udziału w konsultacjach społecznych na powyższy temat, w szczególności w aspekcie wyborców z różnego rodzaju niepełnosprawnością. Odbyła się konferencja „Dialog dla wyborców” na temat kart do głosowania dostosowanych optymalnie do potrzeb wyborców z różnym stopniem i rodzajem niepełnosprawności. Do konsultacji zaproszono przedstawicieli parlamentu, instytucji państwowych i organizacji pozarządowych działających w sferze problematyki niepełnosprawności, a także ekspertów naukowych w tej materii. Konsultacjom poddano dwa rodzaje kart do głosowania: kartę „płachtę” o wymiarach A0 i A1 oraz kartę wielostronicową, w formie broszury. W dalszej części przeprowadzono symulację głosowania z udziałem 9 wyborców, w tej liczbie 7 wyborców z niepełnosprawnością. Praktycznie wszyscy uczestnicy eksperymentu za wygodniejszą uznali kartę do głosowania w formie broszury. Uwagi zgłoszone do karty-płachty dotyczyły: zbyt małej kabiny do głosowania przy korzystaniu z karty takich rozmiarów, trudności z jej złożeniem i wrzuceniem do urny, dużej trudności nałożenia na płachtę nakładki w alfabecie Braille’a. Także w aspekcie psychologicznym kartę-płachtę oceniono negatywnie, jako bardzo niewygodną, a nawet niemożliwą do rozłożenia i złożenia. Przy kartach w formie broszury uczestnicy potrzebowali znacząco mniej czasu na oddanie głosu i nie wzbudzały one ich negatywnych emocji.

W 2016 r. Państwowa Komisja Wyborcza, w ramach posiadanych kompetencji, podejmowała również działania mające na celu należyte przygotowywanie przez wójtów (burmistrzów, prezydentów miast) lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. Komisja m.in. zwróciła się do Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego z propozycją współpracy w zakresie przeprowadzenia wizytacji wybranych lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych w zakresie spełnienia warunków architektonicznych określonych w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 938), w celu przekazania gminom przed kolejnymi wyborami informacji o stwierdzonych uchybieniach. W trakcie spotkania przedstawiciele Państwowej Komisji Wyborczej i Fundacji zadeklarowano współpracę w tym zakresie. W związku z ustaleniami jakie zapadły podczas tego spotkania Fundacja przekazała Państwowej Komisji Wyborczej informację na temat wcześniej skontrolowanych lokali wyborczych, która została przekazana właściwym komisarzom wyborczym, natomiast Państwowa Komisja Wyborcza przesłała Fundacji zestawienie dotyczące dostosowania lokali wyborczych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, sporządzone na podstawie informacji przekazanych przez delegatury Krajowego Biura Wyborczego.

W 2016 r. Państwowa Komisja Wyborcza, w wykonaniu art. 41a § 3 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – *Kodeks wyborczy* (Dz. U. z 2017 r. poz. 15), podjęła również uchwałę z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie wzorów urn wyborczych, w której ustaliła wzory urn wyborczych wykonanych z przezroczystego materiału, w tym dla obwodów dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, w których nie może mieć ona więcej niż 1 metr wysokości (§ 4 ust. 3 powołanego wyżej rozporządzenia w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych) oraz urny

pomocniczej przenośnej, stosowanej w zakładach opieki zdrowotnej i w domach pomocy społecznej. Urny te są stosowane od 1 lipca 2016 r. Komisja wydała także zbiór wyjaśnień dotyczących przezroczystych urn wyborczych.

Poza tym Państwowa Komisja Wyborcza, w ramach swoich ustawowych kompetencji, sprawowała nadzór nad przeprowadzanymi w 2016 r. wyborami w toku kadencji (uzupełniającymi i przedterminowymi) oraz referendum lokalnymi w sprawie odwołania organu gminy przed upływem kadencji (367 akcji wyborczych). Komisja podjęła także czynności związane z przeprowadzeniem wyborów uzupełniających do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w okręgu wyborczych Nr 59, które odbyły się 6 marca 2016 r. Nadzór ten dotyczył m. in. realizacji uprawnień dla wyborców niepełnosprawnych określonych w przepisach prawa wyborczego, tj. m. in. sporządzenia pełnomocnictw do głosowania dla wyborców niepełnosprawnych oraz zapewnienia głosowania przy użyciu nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille'a, a także zapewnienia w gminach informacji dla wyborców niepełnosprawnych.

Należy także podkreślić, że wszystkie informacje dotyczące przeprowadzanych wyborów, tj. m. in. informacje o tworzeniu komitetów wyborczych, zgłaszaniu kandydatów, warunkach udziału w głosowaniu, w tym osób niepełnosprawnych oraz o siedzibach obwodowych komisji wyborczych (poza wyborami w toku kadencji samorządu terytorialnego), dostępne są w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej www.pkw.gov.pl. Ponadto podczas każdego wyborów (poza wyborami w toku kadencji samorządu terytorialnego) dostępne są odrębne wizualizacje przeprowadzanych wyborów (części strony poświęcone konkretnym wyborom lub referendum), na których przedstawiane są wszelkie niezbędne informacje oraz dane statystyczne. Na wizualizacjach dostępne są każdorazowo wyszukiwarki obwodów głosowania, w tym także siedzib komisji dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych. Dodatkowo w związku z przeprowadzanymi wyborami ogólnokrajowymi, na stronach internetowych Państwowej Komisji Wyborczej, a także na kanale Komisji na portalu YouTube zamieszczane są również multimedialne komunikaty m.in. z tłumaczeniem na polski język migowy.

Działania realizowane w ramach programów i projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej oraz programów pomocowych adresowanych bezpośrednio lub pośrednio do osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1303/2013 ustanawiającym wspólne przepisy dotyczące pięciu funduszy unijnych, wszystkie państwa członkowskie są zobowiązane do podejmowania odpowiednich kroków w celu zapobiegania wszelkim formom dyskryminacji, w tym ze względu na niepełnosprawność. Dodatkowo każde z państw członkowskich ma obowiązek spełnienia poszczególnych warunków *ex ante* zamieszczonych w załączniku nr XI do ww. dokumentu. W przypadku zapobiegania dyskryminacji będącej jedną z głównych polityk horyzontalnych Unii Europejskiej, warunek ten został sformułowany jako: *istnienie zdolności administracyjnych umożliwiających wdrożenie i stosowanie unijnych przepisów i polityki dotyczących niedyskryminacji w odniesieniu do EFSiI (europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych)*. Niniejsze

wymaganie zostało osiągnięte przez m.in. opracowanie „*Agendy działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji w ramach funduszy unijnych 2014-2020*”. Dokument ten w głównej mierze stanowi plan działań jakie powinny podjąć instytucje zaangażowane w realizację funduszy unijnych na rzecz zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Należy tu wymienić:

- *Współpracę administracji rządowej z organizacjami pozarządowymi i partnerami społecznymi.*

W dniu 30 czerwca 2016 r. odbyło się pierwsze spotkanie *Grupy roboczej ds. równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami dla funduszy unijnych 2014-2020*, która powstała w celu koordynacji horyzontalnej zasady dostępności oraz wymiany informacji i doświadczeń pomiędzy poszczególnymi programami operacyjnymi. Do jej głównych zadań należy m.in. inicjowanie działań promujących zapewnienie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (EFSiI), wskazywanie obszarów w ramach polityki równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, które należy zbadać w ramach realizowanych ewaluacji, wypracowywanie spójnego podejścia i rozwiązań w zastosowaniu zasady w poszczególnych funduszach i rodzajach interwencji w aspekcie różnych rodzajów niepełnosprawności. Pierwsze spotkanie zostało poświęcone omówieniu stosowania mechanizmu racjonalnych usprawnień, kryteriom wyboru projektów oraz dalszym planowanym działaniom na rzecz skutecznego wdrażania zasady dostępności.

W II połowie 2016 r. prowadzono działania mające na celu wybór w procedurze zamówień publicznych i zapewnienie funkcjonowania podmiotu wspomagającego wszystkie instytucje zarządzające i pośredniczące EFSiI w zakresie prawidłowej realizacji zasady dostępności (doradztwo dla IZ KPO i RPO). Uzupełnieniem powyższych zadań będzie wprowadzenie mechanizmu "watch dog", którego rolą będzie wyrywkowa weryfikacja rzeczywistego zapewnienia dostępności na poziomie poszczególnych projektów (głównie dla EFS). Podpisanie umowy z Wykonawcą nastąpiło 30 stycznia 2017 r.

- *Szkolenia dla przedstawicieli instytucji publicznych z zakresu problematyki równego traktowania.* W lutym 2016 r. zakończyła się realizacja jednolitego systemu merytorycznych szkoleń świadomościowych i antydyskryminacyjnych z zakresu zasady dostępności. Szkolenia te zostały skierowane do pracowników instytucji wdrażających fundusze unijne. Udział w nich wzięło ok. 300 osób.

Ponadto w ramach przystosowania polskich urzędów i instytucji do właściwej obsługi osób starszych oraz osób z niepełnosprawnością poprzez wprowadzenie rozwiązań uwzględniających potrzeby obydwu grup Ministerstwo Rozwoju (MR) koordynując realizację zasady dostępności, zorganizowało 24 czerwca 2016 r. pierwsze posiedzenie *Wewnątrzresortowej grupy roboczej ds. dostępności dla osób z niepełnosprawnościami z udziałem Podsekretarza Stanu w MR*. Podczas spotkania, w którym uczestniczyli przedstawiciele departamentów merytorycznych i obsługowych, dyskutowano m.in. na temat potrzeby działań w resorcie na rzecz zapewnienia dostępności.

Pierwszym krokiem na drodze do zapewnienia dostępności powinno być wprowadzenie w budynkach MR ułatwień architektonicznych dla osób o różnych potrzebach

funkcjonalnych, w tym osób z niepełnosprawnościami. Wydaje się, że te kwestie ze względów nie tylko praktycznych, ale także wizerunkowych, wymagają sukcesywnej realizacji prac w zakresie poprawy infrastruktury, co do spełnienia wymogów dostępności. W tym celu, zaproponowano w 2016 r. przeprowadzenie w budynkach resortu audytu dostępności architektonicznej, który określi istniejące bariery oraz pozwoli na stworzenie rekomendacji służących ich usunięciu. Przeprowadzony audyt będzie podstawą do wykonania szczegółowych projektów oraz planu prac wykonawczych, które pozwolą zwiększyć dostępność obiektów dla osób z niepełnosprawnościami, przy zachowaniu racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi. W grudniu 2016 r. zostało przeprowadzone rozeznanie rynku, podpisanie umowy nastąpiło w 2017 r.

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER)

W PO WER działania na rzecz osób niepełnosprawnych są realizowane w Priorytecie Inwestycyjnym 9i *Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie*. Celem działań jest m.in. poprawa zdolności podmiotów publicznych do wdrażania postanowień Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Jednocześnie realizowane są działania na rzecz tworzenia ram dla efektywnych polityk publicznych, w tym na rzecz aktywizacji zawodowej i włączenia społecznego osób niepełnosprawnych, poprzez wypracowanie i wdrożenie instrumentów wspierających zatrudnienie. Ponadto, w Priorytecie Inwestycyjnym 9iv *Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym* środki EFS są wykorzystane w celu wypracowania nowych rozwiązań systemowych i standardów usług środowiskowych. W PO WER zaplanowano m.in. działania na rzecz wypracowania standardów i przeprowadzenia pilotaży różnych form mieszkalnictwa wspomaganego dla osób o różnych, specyficznych potrzebach, które nie są w stanie prowadzić w pełni samodzielnego życia we własnym mieszkaniu.

Do końca 2016 r. w ramach PO WER wsparto 7,2 tys. osób z niepełnosprawnościami, co stanowi 3% uczestników projektów.

- *Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób z niepełnosprawnościami*

Wśród zaakceptowanych przez Instytucję Zarządzającą działań służących poprawie sytuacji osób niepełnosprawnych w Działaniu 2.6 *Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób z niepełnosprawnościami* PO WER znajdują się następujące:

1. Realizowany od lutego 2016 r. projekt Polskiego Forum Osób Niepełnosprawnych pn. *Wdrażanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych – wspólna sprawa*, którego celem jest dokonanie, na podstawie analizy sytuacji osób z niepełnosprawnościami, przeglądu istniejących rozwiązań prawnych, administracyjnych i organizacyjnych oraz wypracowanie na tej podstawie rekomendacji do zmian w zakresie dostosowania polityk publicznych do postanowień Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (KPON).

Mimo że w Polsce istnieją określone rozwiązania prawne, organizacyjne i administracyjne gwarantujące osobom z niepełnosprawnościami udział w życiu społecznym, to zmieniająca się rzeczywistość społeczna oraz stan wiedzy powodują konieczność nowego spojrzenia na istniejące regulacje/sposób realizacji praw osób niepełnosprawnych.

W ramach projektu powstanie *raport nt. barier we wdrażaniu KPON* oraz kierunków działań służących ich eliminacji, a także opracowany zostanie *zbiór rekomendacji zmian dostosowujących polityki publiczne do wymogów KPON* (w zakresie następujących polityk publicznych: budownictwo, lokalne planowanie i zagospodarowanie przestrzenne oraz mieszkalnictwo [w tym standardy dostępności architektonicznej dla osób z niepełnosprawnościami]; informatyzacja; kultura i ochrona dziedzictwa narodowego; kultura fizyczna; łączność; oświata i wychowanie; praca; rozwój regionalny; transport; rodzina; zabezpieczenie społeczne; zdrowie; sprawiedliwość; szkolnictwo wyższe; sprawy wewnętrzne). Rekomendacje będą obejmowały propozycje zmian legislacyjnych oraz pozaprawnych instrumentów realizacji polityk publicznych (m.in. strategie na poziomie rządowym i samorządowym, informowanie i edukację obywatelską, bezpośrednią interwencję o charakterze organizacyjnym, instrumenty ekonomiczne).

2. W 2016 r. zakończono nabór wniosków o dofinansowanie projektów dotyczących monitoringu działań jednostek administracji rządowej i samorządowej pod kątem realizacji praw osób z niepełnosprawnościami.

Od lutego do maja 2017 r. podpisywano umowy na realizację 16 projektów o charakterze wojewódzkim i 1 projektu o charakterze centralnym. Projekty wojewódzkie będą dotyczyły monitoringu działań jednostek administracji: rządowej działającej w terenie województwa i samorządowej pod kątem dostosowania do postanowień Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Wszystkie jednostki administracji rządowej i samorządowej, w których zostanie dokonany przegląd, otrzymają zalecenia i rekomendacje pod kątem dostosowania do KPON. Projekt o charakterze centralnym będzie dotyczył monitoringu działań pozostałych jednostek administracji rządowej (administracja centralna). Monitorowaniem objęte zostaną wszystkie instytucje administracji samorządowej (starostwa – 200, w tym PUP i PCPR; Urzędy Marszałkowskie – 16; gminy – 100, w tym OPS; Urzędy Wojewódzkie – 16) oraz administracji rządowej (urzędy centralne, ministerstwa, służby zespolone – 68 instytucji).

- *Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym*

W Działaniu 2.8 *Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym* PO WER realizowane będą w 2017 r. działania na rzecz deinstytucjonalizacji usług dla osób wymagających wsparcia. W 2016 r. uruchomiono konkurs w ramach typu projektu *Standaryzacja jakości usług asystenckich i opiekuńczych dla osób o różnym stopniu niesamodzielności*.

W związku z prognozowanymi zmianami demograficznymi, nieodzownym procesem jest rozwój usług asystenckich i opiekuńczych, w tym teleopieki, świadczonych na rzecz osób starszych o różnym stopniu niesamodzielności. W celu podwyższenia

świadczonego poziomu tychże usług, koniecznym jest stworzenie standardów ich świadczenia, a także standardów kształcenia osób odpowiedzialnych za realizację tych usług. W chwili obecnej, zakres i poziom usług asystenckich i opiekuńczych świadczonych na rzecz osób niesamodzielnych jest niewystarczający, stąd konieczność dostosowania zakresu oferty wsparcia adekwatnie do zindywidualizowanych potrzeb osoby niesamodzielnej. W celu określenia standardów usług i kształcenia konieczne jest opracowanie kryteriów niesamodzielności. Na tej podstawie opracowane zostaną minimalne standardy usługi kształcenia w usługach asystenckich i opiekuńczych, w tym teleopieki, świadczonych na rzecz osób starszych o różnym stopniu niesamodzielności. W rezultacie realizacji zaplanowanych działań możliwe będzie wprowadzenie systemu skoordynowanej pomocy i opieki dla starszych osób niesamodzielnych w zależności od stopnia niesamodzielności, który stanie się ważnym elementem rozwijania w Polsce systemu opieki środowiskowej.

- *Innowacje społeczne*

W ramach Działania 4.1 *Innowacje społeczne* PO WER na koniec 2016 r. realizowane były dwa konkursy dedykowane osobom z niepełnosprawnościami:

1. *Deinstytucjonalizacja usług świadczonych na rzecz osób z zaburzeniami i chorobami psychicznymi* – do dofinansowania wybranych zostało 15 projektów ukierunkowanych na wypracowanie nowego kompleksowego modelu leczenia środowiskowego zaburzeń psychicznych.

Liczba osób leczonych z powodu różnych zaburzeń psychicznych na świecie systematycznie wzrasta. Jest to już ponad 20% populacji. Podobnie w Polsce, obserwowany jest nieustanny wzrost osób cierpiących z powodu różnych zaburzeń psychicznych. W poradniach zdrowia psychicznego w kraju obecnie leczy się ponad milion osób. Jednocześnie, według ostrożnych szacunków, w różnym stopniu natężenia oraz częstotliwości, pośrednio lub bezpośrednio problemy te dotyczą około 5-8 mln Polaków.

Projekty wybrane do dofinansowania dedykowane są osobom z wszelkiego rodzaju zaburzeniami i chorobami psychicznymi, w tym m.in. osobom starszym chorującym na zespoły otępienne, osobom z tzw. podwójną diagnozą (tj. osobom uzależnionym np. od alkoholu ze współwystępującymi zaburzeniami psychicznymi), osobom doświadczającym depresji, a także dzieciom i młodzieży cierpiącej m.in. na uzależnienia od substancji psychoaktywnych czy zaburzenia jedzenia.

Wybrane projekty to pierwszy, ważny krok do stworzenia w Polsce systemu pomocy, który pozwoli na wczesne wykrywanie i zapobieganie rozwojowi chorób i zaburzeń psychicznych, na wsparcie osoby w stanie lub po przeżytym kryzysie psychicznym w jej środowisku lokalnym, a w konsekwencji na zmniejszenie liczby osób hospitalizowanych. Standardem tego systemu ma być również, kluczowe w tym przypadku, uzupełnianie usług zdrowotnych usługami społecznymi i odwrotnie, objęcie wsparciem rodziny i najbliższego otoczenia oraz stworzenie instrumentów przeciwdziałania izolacji w życiu społecznym, jak i zawodowym po odbytym leczeniu czy terapii.

Wypracowywane rozwiązania uwzględniają doświadczenia zagraniczne, m.in: rekomendowany przez Światową Organizację Zdrowia model opieki terapeutycznej

stosowany we włoskim Trieście, który pokazuje, że Środowiskowe Centra Zdrowia Psychicznego zapewniające skoordynowaną, kompleksową, ukierunkowaną na potrzeby osoby chorującej i jej bliskich, opiekę nad osobami z zaburzeniami psychicznymi znacząco ogranicza konieczność hospitalizacji, skraca czas pobytu w szpitalu i pozwala osiągnąć skuteczność leczenia, przy jednoczesnym zmniejszeniu wydatków na psychiatrię. Innym przykładem zagranicznych rozwiązań, które znajdują odzwierciedlenie w wypracowanych modelach jest podejście stosowane w Finlandii, tzw. Otwarty Dialog, które zakłada szybką interwencję we wczesnej fazie kryzysu, tj. doprowadzenie do spotkania terapeutycznego w ciągu doby od wystąpienia kryzysu, z udziałem chorego i rodziny oraz osób mu bliskich (przyjaciele, sąsiedzi, współpracownicy, ksiądz, lekarz rodzinny, itp.).

2. *Środowiskowy system wsparcia osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną*, czyli rozwój usług w obrębie społeczności lokalnych będących alternatywą dla opieki instytucjonalnej (w tym głównie zapewnianej przez Domy Pomocy Społecznej) dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Do dofinansowania wybrano 9 projektów.

Głównym problemem dotyczącym wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną jest brak sprawnego systemu pomocy prawnej i finansowej zabezpieczającej te osoby na wypadek śmierci najbliższych lub niemożności sprawowania przez nich dalszej opieki, która pozwoliłaby osobie z niepełnosprawnością intelektualną na pozostanie w dotychczasowym miejscu zamieszkania. Wyzwaniem jest także rozwój wsparcia dla rodzin i opiekunów, którzy podejmując trud opieki nad osobą z niepełnosprawnością intelektualną, często sami zostają wykluczeni z życia społeczno-zawodowego.

Projekty wybrane do dofinansowania skierowane są do osób z wszelkiego rodzaju niepełnosprawnościami intelektualnymi, w tym z niepełnosprawnością sprzężoną. Jeden z projektów zakłada wsparcie adresowane do węższej grupy osób dorosłych z autyzmem. Koncentrują się one na zapewnieniu skoordynowanego wsparcia zdrowotnego i społecznego, w tym specjalistycznych usług w miejscu zamieszkania (np. asystenta osoby z niepełnosprawnością), rozwoju mieszkalnictwa wspomaganego (np. małe domy stałego pobytu, "group house") oraz miejsc krótkookresowego pobytu zapewniających wychnienie opiekunom, sieciowaniu lokalnych zasobów, w tym tworzeniu tzw. Kręgów Wsparcia. Jeden z projektów zakłada wykorzystanie gospodarstw rolnych, które mają zasoby lokalowe i doświadczenie w opiece nad osobami starszymi w celu stworzenia tzw. gospodarstw opiekuńczych. Model taki jest próbą przeniesienia na grunt polski rozwiązań holenderskich.

We wszystkich projektach duży nacisk położony jest na działania mające na celu usamodzielnianie osób z niepełnosprawnością aż po możliwie samodzielne życie. Proponowane w projektach modele uwzględniają zasadę podmiotowości, czyli postawienia osoby z niepełnosprawnością intelektualną w centrum oraz „szycia na miarę” potrzebnego jej i rodzinie wsparcia.

Oba konkursy zakładają dwuetapowe podejście. W I etapie, 4-miesięcznym, wypracowywane są modelowe rozwiązania i zawiązywane partnerstwa, a następnie w kolejnym konkursie II etapu, najlepsze z opracowanych modeli zostaną przetestowane w praktyce. Kluczowe dla powodzenia deinstytucjonalizacji w obu obszarach wsparcia będzie upowszechnienie i włączenie rozwiązań do szerokiej praktyki.

Ministerstwo Rozwoju rozpoczęło w 2016 r. realizację projektu kluczowego „*Rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego w Polsce*” w ramach działania w ramach Działania 2.18 Wysokiej jakości usługi administracyjne Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020. Jednym z głównych działań projektu są szkolenia, które będą przeprowadzane w budynkach dostępnych architektonicznie dla osób z niepełnosprawnościami, a w przypadku braku możliwości pełnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami zostanie zastosowany mechanizm racjonalnych usprawnień. Dokumenty rekrutacyjne i informacyjne dotyczące szkoleń zostaną opracowane w dostępnym dla osób z niepełnosprawnościami formacie. Ponadto planuje się, że publikacje opracowane w ramach projektu (ulotki, broszury, Biuletyn PPP) będą umieszczane na stronie internetowej projektu, w formacie dostępnym dla osób z niepełnosprawnościami.

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)

W programach operacyjnych zarządzanych przez samorzady województw, wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami ma charakter bezpośredni i może być realizowane w ramach projektów, odpowiadających na specyficzne potrzeby tej grupy docelowej lub w ramach projektów ogólnodostępnych, w których jedną z grup docelowych są osoby niepełnosprawne, finansowanych z EFS i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Do końca 2016 r. w ramach wszystkich RPO wsparto 3,9 tys. osób z niepełnosprawnościami, co stanowi 3,2% uczestników projektów RPO.

Osoby z niepełnosprawnościami są jedną z głównych grup docelowych wsparcia w Celu Tematycznym 8 *Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników* i CT 9 *Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją*.

W CT 8 bezrobotne lub bierne zawodowo osoby z niepełnosprawnościami mogą być uczestnikami projektów w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym uzyskać wsparcie ukierunkowane na samozatrudnienie. W CT 9 wsparcie osób niepełnosprawnych oprócz aktywizacji zawodowej obejmuje również aktywizację społeczną, której celem jest nabycie lub przywrócenie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej. Ponadto, dla tej grupy osób dedykowane są takie usługi społeczne jak mieszkania wspomagane, czy usługi asystenckie świadczone przez asystentów na rzecz osób z niepełnosprawnościami lub rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami, które umożliwiają stałe lub okresowe wsparcie tych osób/rodzin w wykonywaniu podstawowych czynności dnia codziennego, niezbędnych do ich aktywnego funkcjonowania na polu społecznym, zawodowym czy edukacyjnym. Działania realizowane w ramach CT 9 na rzecz poprawy dostępności usług społecznych świadczonych w lokalnej społeczności mają na celu zwiększenie liczby miejsc świadczenia usług w sposób zdeinstytucjonalizowany. W zakresie usług społecznych wspierana jest aktywizacja osób z niepełnosprawnościami poprzez usługi reintegracji społecznej i zawodowej realizowane przez centra integracji społecznej i kluby integracji społecznej oraz usługi aktywnej integracji w ramach warsztatów terapii zajęciowej i zakładów aktywności zawodowej. Dodatkowo, w CT 9 realizowane jest też wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej, której beneficjentami są również osoby z niepełnosprawnościami, poprzez tworzenie nowych miejsc pracy w podmiotach ekonomii

społecznej. Również, w CT 9 preferowane do wsparcia są osoby o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawnościami oraz z niepełnosprawnością sprzężoną oraz osoby z zaburzeniami psychicznymi, w tym osoby z niepełnosprawnością intelektualną i osoby z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi.

Ponadto w kompetencjach Ministerstwa Rozwoju pozostaje koordynacja zarządzania i wdrażania RPO, w tym reprezentowanie Ministra w pracach Komitetów Monitorujących RPO oraz opiniowanie dokumentów programowych i wdrożeniowych. W ramach realizacji powyższych zadań (w szczególności w ramach weryfikacji kryteriów wyboru projektów) dokonywana jest weryfikacja zgodności dokumentów programowych z politykami horyzontalnymi, w tym w odniesieniu do kwestii poszanowania praw osób niepełnosprawnych.

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (POIiŚ)

W 2016 r. Instytucja Zarządzająca POIiŚ kontynuowała działania związane z realizacją programu operacyjnego, których elementem jest przestrzeganie zasady horyzontalnej odnoszącej się do zapobiegania dyskryminacji, w tym ze względu na niepełnosprawność. Obowiązek przestrzegania tej zasady odnosi się do wszystkich działań realizowanych w ramach POIiŚ 2014-2020.

Zasada ta jest realizowana w ramach tzw. podwójnego podejścia. Oznacza to, że na etapie programowania i wdrażania działań, w tym podczas przygotowywania kryteriów wyboru projektów, Instytucja Zarządzająca POIiŚ zapewnia przestrzeganie tej zasady w programie w sposób horyzontalny (odnoszący się do całokształtu interwencji). Innymi słowy, żadne działanie, a co za tym idzie, projekt, w którego realizację zaangażowane zostały środki POIiŚ, nie może być sprzeczne z ww. zasadą. W szczególności przedmiotem sprawdzenia jest, czy projekt nie ogranicza równego dostępu do zasobów (towarów, usług, infrastruktury) m.in. ze względu na niepełnosprawność. W przypadku działań POIiŚ mających charakter infrastrukturalny, niedyskryminacyjny charakter projektu oznacza konieczność stosowania zasady uniwersalnego projektowania i racjonalnych usprawnień zapewniających dostępność oraz możliwości korzystania ze wspieranej infrastruktury.

Jednocześnie, tam gdzie jest to uzasadnione specyfiką działań, POIiŚ przyczynia się do premiowania projektów przyczyniających się do urzeczywistnienia tej zasady. W szczególności dotyczy to wspierania projektów zakładających stosowanie (implementację) rozwiązań ponadstandardowych wspierających funkcjonowanie osób z niepełnosprawnościami.

W celu przełożenia zapisów programu odnoszących się do ww. zasady na rzeczywistość projektową, w instrukcji wypełnienia wniosku o dofinansowanie zawarte zostały wymogi, które powinien uwzględnić beneficjent w przedkładanej dokumentacji projektowej. W pkt B.4.3 instrukcji beneficjent musi określić, czy i w jaki sposób projekt przyczynia się do realizacji polityk wspólnotowych dotyczących równości szans mężczyzn i kobiet oraz niedyskryminacji, w szczególności zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, o których mowa w przepisie art. 7 *Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013*.

Przy realizacji projektów w zakresie nowej infrastruktury, dostępność może być zapewniona przede wszystkim dzięki stosowaniu koncepcji uniwersalnego projektowania, natomiast w przypadku projektów obejmujących inwestycje w istniejącą infrastrukturę, poprzez usuwanie istniejących barier oraz stosowanie mechanizmu racjonalnych usprawnień, w tym technologii i urządzeń kompensacyjnych dla osób z niepełnosprawnościami. W przypadku szczególnych projektów, w których zasada dostępności nie znajduje zastosowania, w treści wniosku o dofinansowanie projektu powinna znaleźć się informacja o „neutralności” produktu wraz z uzasadnieniem, dlaczego produkt projektu nie będzie spełniał kryterium dostępności. Zasadność takiego wyłączenia jest oceniana przez instytucję dokonującą oceny wniosków o dofinansowanie projektów.

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój (POIR)

Biorąc pod uwagę specyfikę i zakres Programu działania prowadzone w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami dotyczą rozwiązań systemowych na poziomie całego Programu. W związku z powyższym w ramach POIR, nie występują priorytety czy działania dedykowane bezpośrednio na wsparcie realizacji zasady dostępności.

Niemniej jednak, w POIR wdrażanie zasady w zakresie równości szans i niedyskryminacji ma odzwierciedlenie w kryteriach wyboru projektów. W ramach wszystkich działań Programu utworzono kryterium formalne w ramach procedury wyboru projektów, którego spełnienie jest możliwe wyłącznie w przypadku, gdy projekt jest zgodny z politykami horyzontalnymi. Przedmiotowe kryteria były omawiane i akceptowane w 2016 r. przez Komitet Monitorujący POIR.

Jednocześnie, w ramach posiedzenia *Grupy roboczej ds. wdrażania POIR* działającej przy KM POIR, odbyła się dyskusja dotycząca realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w ramach Programu. Celem dyskusji było wypracowanie stanowiska odnośnie wdrażania ww. zasady w POIR pod kątem uchwalania przez KM POIR kryteriów wyboru projektów. W posiedzeniu *Grupy* uczestniczyli m.in. przedstawiciele Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz Ministerstwa Rozwoju. Przedmiotem obrad były m.in. kryteria wyboru projektów, wdrażanie zasady w ramach poszczególnych osi priorytetowych/działań Programu, a także wymiana poglądów i wskazówek odnoszących się do realizacji tych kwestii w POIR.

Ponadto, przedstawiciele Instytucji Zarządzającej POIR biorą czynny udział w pracach *Wewnątrzresortowej grupy roboczej ds. dostępności dla osób z niepełnosprawnościami*, w ramach której w 2016 r. rozpoczęto m.in. prace nad wypracowaniem standardów dostępności w ramach funduszy europejskich 2014-2020 oraz w posiedzeniach *Grupy roboczej ds. równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami dla funduszy unijnych 2014-2020*.

Dodatkowo, w celu jak najbardziej efektywnego wdrażania zasady oraz rozpowszechniania wiedzy w tym zakresie, w 2016 r., Instytucja Zarządzająca POIR zorganizowała cykl szkoleń z zakresu zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym

dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w kontekście wdrażania POIR. Szkolenia skierowane były do Członków KM POIR oraz do przedstawicieli instytucji systemu wdrażania POIR.

Warto podkreślić, że w kolejnym 2017 r. Instytucja Zarządzająca POIR również planuje zrealizowanie szkoleń w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Tematyka szkoleń prawdopodobnie ma dotyczyć zasady równości szans i niedyskryminacji w procesie oceny projektów, a także stosowania standardu WCAG. Uczestnikami szkolenia będą przedstawiciele instytucji systemu wdrażania POIR oraz eksperci zewnętrzni oceniający wnioski o dofinansowanie w ramach POIR.

Ponadto, IZ POIR na bieżąco informuje oraz rozpowszechnia materiały związane z realizacją zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (POPC)

Działania Instytucji Zarządzającej Programem Operacyjnym Polska Cyfrowa (dalej: IZ POPC):

1. Angażowanie w procesy decyzyjne i konsultacje osób z niepełnosprawnościami. Aktywny udział przedstawicieli m.in. z Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych oraz przedstawicieli NGO zaangażowanych w zagadnienia osób z niepełnosprawnościami m.in. Fundacji Aktywizacja, Fundacji Vis Maior, Fundacji Widzialni w prace:
 - a. Komitetu Monitorującego POPC (dalej: KM POPC),
 - b. Grupy roboczej ds. e-administracji,
 - c. Grupy roboczej ds. realizacji III osi w POPC,
 - d. Grupy roboczej ds. sieci szerokopasmowych w ramach KM POPC,
 - e. Grupy roboczej ds. udostępniania informacji sektora publicznego.
2. Przyjęcie przez KM POPC kryteriów wyboru projektów uwzględniających zasadę równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami we wszystkich ogłoszonych i planowanych naborach w ramach POPC. Wśród nich są kryteria obligatoryjne (zgodność z zasadami horyzontalnymi – wśród nich zasada równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami) i fakultatywne – dostosowane do specyfiki działań i osi POPC:
 - a. Oś I *Powszechny dostęp do szybkiego internetu*:
 - i. Działanie 1.1 *Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego internetu o wysokich przepustowościach* (kryteria przyjęte przez KM POPC 23.06.2016 r.);
 1. Zgodność z zasadami horyzontalnymi – zasada równości szans i niedyskryminacji (kryterium formalne 18).
 - ii. Działanie 1.1 *Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego internetu o wysokich przepustowościach* (kryteria dotyczące IF, przyjęte przez KM POPC 25.10.2016 r.);

1. Projekt jest zgodny z zasadami horyzontalnymi wymienionymi w art. 7 i 8 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 (kryterium formalne 1).
- b. Oś II *E-administracja i otwarty rząd*:
- i. Działanie 2.1 *Wysoka dostępność i jakość e-usług publicznych* (kryteria przyjęte przez KM POPC 23.06.2016 r.);
 1. Zgodność z zasadami horyzontalnymi (kryterium formalne 16),
 2. Wymagania dostępności wskazane w WCAG 2.0 (kryterium merytoryczne 3).
 - ii. Działanie 2.1 *Wysoka dostępność i jakość e-usług publicznych* (kryteria przyjęte przez KM POPC 25.10.2016 r.);
 1. Zgodność z zasadami horyzontalnymi (kryterium formalne 13),
 2. Zapewnienie wysokiej użyteczności funkcjonalnej e-usługi (kryterium merytoryczne II stopnia 1 – pytanie dot. WCAG).
 - iii. Działanie 2.2 *Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej* (kryteria przyjęte przez KM POPC 23.06.2016 r.);
 1. Zgodność z zasadami horyzontalnymi (kryterium formalne 14),
 2. Wymagania dostępności wskazane w WCAG 2.0 (kryterium merytoryczne 3).
 - iv. Działanie 2.2 *Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej* (kryteria przyjęte przez KM POPC 25.10.2016 r.);
 1. Zgodność z zasadami horyzontalnymi (kryterium formalne 12),
 2. Zapewnienie wysokiej użyteczności funkcjonalnej e-usługi (kryterium merytoryczne II stopnia 5 – pytanie dot. WCAG),
 3. Szkolenia i materiały dydaktyczne ((kryterium merytoryczne II stopnia 10 – pytanie dot. WCAG).
- c. Oś III *Cyfrowe kompetencje społeczeństwa*:
- i. Działanie 3.1 *Działania szkoleniowe na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych* (kryteria przyjęte przez KM POPC 25.10.2016 r.);
 1. Zgodność z zasadą równości szans i niedyskryminacji (kryterium formalne 11),
 2. Dostępność działań w projekcie dla osób z niepełnosprawnościami (kryterium merytoryczne obligatoryjne 8).
 - ii. Działanie 3.2 *Innowacyjne rozwiązania na rzecz aktywizacji cyfrowej* (kryteria przyjęte przez KM POPC 23.06.2016 r.);
 1. Zgodność z zasadą równości szans i niedyskryminacji (kryterium formalne 11),
 2. Uwzględnienie różnych poziomów zaawansowania odbiorców wsparcia i adekwatność doboru narzędzi i technik nauki (kryterium merytoryczne obligatoryjne 8),
 3. Dostępność działań w projekcie dla osób niepełnosprawnych (kryterium merytoryczne obligatoryjne 12).
 - iii. Działanie 3.4 *Kampanie edukacyjno-informacyjne na rzecz upowszechniania korzyści z wykorzystywania technologii cyfrowych* (kryteria przyjęte przez KM POPC 25.10.2016 r.);
 1. Zgodność z zasadą równości szans i niedyskryminacji (kryterium formalne 12),

2. Dostęp dla osób z niepełnosprawnościami (kryterium merytoryczne 4).
3. Wskazywanie wymogów Instytucji Pośredniczącej POPC (Centrum Projektów Polska Cyfrowa) w zakresie:
 - a. zwrócenia uwagi w procesie oceny wniosków na przedmiotową zasadę oraz podjęcie działań związanych z jej realizacją w projektach, w tym w zakresie kontroli i monitorowania,
 - b. zorganizowania szkoleń dla pracowników, ekspertów, beneficjentów i wnioskodawców POPC,
 - c. przekazywanie interpretacji i sposobu respektowania zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
4. Zorganizowanie warsztatów dotyczących zasad horyzontalnych, *zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami* dla pracowników Departamentu Rozwoju Cyfrowego (19.12.2016 r.).

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020 (POPW)

Kontynuowane są działania w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020 w zakresie przestrzegania i upowszechniania zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami poprzez:

- uwzględnianie założeń projektowania uniwersalnego – realizowane inwestycje w POPW wpisują się w potrzeby zróżnicowanych grup odbiorców, w tym osób z niepełnosprawnościami. Przykładem mogą być inwestycje realizowane w ramach działania 2.2 *Infrastruktura drogowa*, których beneficjenci zobligowani są do zachowania zasady równości szans głównie poprzez zachowanie odpowiednich rozwiązań zgodnych z przepisami ustawy Prawo budowlane. Wśród tych rozwiązań mogą być m.in. odmienna nawierzchnia chodników na dojazdach do przejść dla pieszych, oznakowanie pionowe z folii odblaskowej, oznakowanie poziome z materiałów odblaskowych, systemy dźwiękowe, lokalizacja urządzeń na chodniku (podpory znaków drogowych, słupy oświetleniowe, drzewa) nieutrudniająca użytkownika chodnika, stanowiska postojowe dla samochodów osób niepełnosprawnych i bezkolizyjne przejścia dla pieszych;
- uwzględnianie potrzeb grup z różnymi rodzajami niepełnosprawności. W projektach infrastrukturalnych będą stosowane rozwiązania umożliwiające korzystanie z nich wszystkim osobom, także w otoczeniu wytworzonej infrastruktury np. poprzez sygnały ostrzegawcze zarówno w formie głosowej i wizualnej, niskie krawężniki, nawierzchnie wykonane z materiałów nie powodujących poślizgu.

Ponadto, warto zwrócić uwagę na następujące przykłady realizacji ww. zasady:

- redagowana przez Ministerstwo Rozwoju strona internetowa www.polskawschodnia.gov.pl spełnia wszystkie wymogi dotyczące dostępu dla osób z niepełnosprawnościami wynikające z rozporządzenia w *sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności*, np. spełnia wymagania Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0) 2) wzór wniosku o dofinansowanie wraz z instrukcją uwzględnia kwestie związane z określeniem przez beneficjenta wpływu projektu na realizację zasady

- równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz dostępności produktów dla osób z niepełnosprawnościami,
- w pracach Komitetu Monitorującego PO Polska Wschodnia (KM POPW) bierze udział Przedstawiciel Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych oraz przedstawiciele strony pozarządowej, którzy mają możliwość aktywnego uczestnictwa w posiedzeniach oraz akceptują dokumenty przyjmowane przez KM POPW (m.in. sprawozdanie roczne zawierające rozdział dotyczący stosowania zasad równości szans i niedyskryminacji). W ramach KM POPW zostały powołane dwie grupy robocze: Grupa ds. przedsiębiorczości oraz Grupa ds. transportu, których członkami są również przedstawiciele organizacji pozarządowych i partnerzy społeczni.

Informacje o działaniach podejmowanych w ramach programów współpracy transgranicznej Interreg

W 2016 r. zorganizowane zostały dwa spotkania informacyjne dotyczące dostępności dla osób z niepełnosprawnościami projektów współfinansowanych ze środków UE. W spotkaniach (7 czerwca 2016 r. oraz 30 sierpnia 2016 r.) wzięły udział osoby reprezentujące instytucje zaangażowane w realizację programów współpracy transgranicznej Interreg – Wspólnych Sekretariatów i Euroregionów jako operatorów Funduszu Mikroprojektów.

Działania mające na celu propagowanie programów i projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej oraz programów pomocowych adresowanych bezpośrednio lub pośrednio do osób niepełnosprawnych.

Od 2008 roku Ministerstwo Rozwoju odpowiada za koordynację sieci Punktów Informacyjnych Funduszy Europejskich (PIFE), w tym Centralnego Punktu Informacyjnego (CPI) funkcjonującego przy Ministerstwie. Za funkcjonowanie Głównych i Lokalnych Punktów Informacyjnych odpowiadają Urzędy Marszałkowskie, z którymi MR podpisało odpowiednie umowy.

„Standardy funkcjonowania sieci punktów informacyjnych funduszy europejskich” przewidują, że lokal, w którym udzielane są konsultacje oraz sala konferencyjna na spotkania informacyjne powinny być przystosowane do potrzeb osób z różnymi niepełnosprawnościami, w szczególności poruszających się na wózkach inwalidzkich. Dodatkowo, każdy punkt informacyjny musi być wyposażony w sprzęt ułatwiający słyszenie osobom niedosłyszącym, np. pętle indukcyjne. Ponadto, przy organizacji szkoleń i spotkań informacyjnych powinny być uwzględniane potrzeby osób z różnymi niepełnosprawnościami (np. potrzeba zatrudnienia tłumacza języka migowego lub udostępnienia sprzętu niezbędnego dla osób niedosłyszących), wynikające z formularzy zgłoszeniowych zawierających zapytanie o specjalne potrzeby dla osób niepełnosprawnych.

Tam, gdzie dostęp do punktu jest utrudniony, osoby z niepełnosprawnościami mogą liczyć na spotkanie z konsultantem w miejscu dla nich dostępnym. Przykładem dobrej praktyki jest strona łódzkiego GPI zawierająca informacje na temat działalności punktu przetłumaczone na język migowy: <https://youtu.be/Td5mq7yk72Y>.

Ponadto w punkcie tym, w przypadku wizyty osoby niesłyszącej, możliwe jest skorzystanie z usług tłumacza języka migowego za pośrednictwem komunikatora SKYPE.

W 2016 r. na zlecenie MR przeprowadzono badanie jakości obsługi klienta w Sieci Punktów Informacyjnych Funduszy Europejskich. Jednym z elementów badania jest identyfikacja barier i przeszkód dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi.

Edukacja i informacja

W 2016 r. zrealizowano kolejną edycję „Konkursu dotacji na działania edukacyjne w zakresie Funduszy Europejskich na lata 2014-2020”, skierowanego do partnerów społeczno-gospodarczych. Jego celem jest upowszechnianie wiedzy w zakresie Funduszy Europejskich na lata 2014-2020 w Polsce wśród beneficjentów i potencjalnych beneficjentów. Dotacje przyznano 4 projektom realizowanym przez: Stowarzyszenie Gazet Lokalnych, Krajową Izbę Gospodarczą, Konfederację Lewiatan, Stowarzyszenie „Towarzystwo Amicus”. Grupami docelowymi byli przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe oraz dziennikarze lokalni i regionalni. Projekt realizowany przez Stowarzyszenie Gazet Lokalnych został zakończony w 2016 r., natomiast pozostałe projekty będą realizowane do października 2017 r. Działania edukacyjne mają formę: seminariów, warsztatów, webinarów, konsultacji indywidualnych oraz e-learningu. Projekty uwzględniają udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami. Do ich potrzeb dostosowane są miejsca w których odbywają się działania edukacyjne (m.in. podjazdy, pomieszczenia wyposażone w węzeł sanitarny przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami), a także strony internetowe projektów, które opracowane zostały zgodnie z wytycznymi WCAG.

Ponadto, w 2016 r. odbyły się 3 spotkania regionalne zorganizowane w trzech lokalizacjach, tj. Olsztyn, Rzeszów, Poznań – dotyczące wsparcia na innowacje z Funduszy Europejskich dla przedsiębiorców. Głównym tematem spotkań była oferta Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój skierowana do firm. Wszystkie spotkania były dostępne dla osób z różnymi typami niepełnosprawności. Miejsca o których mowa powyżej uwzględniały możliwości skorzystania przez osoby niewidome, głuchoniewidome lub z innymi niepełnosprawnościami ze wsparcia asystenta /przewodnika/tłumacza języka migowego.

Dnia 6 grudnia 2016 r. zorganizowana została konferencja dotycząca Krajowych Programów Operacyjnych Funduszy Europejskich. Głównym celem wydarzenia było przedstawienie oferty wsparcia finansowanego z Funduszy Europejskich na lata 2014-2020, dostępnego w pięciu krajowych programach operacyjnych oraz podsumowanie dotychczasowych postępów w inwestowaniu środków unijnych w ramach poszczególnych programów. Grupami docelowymi były:

- środowiska opiniotwórcze – przedstawiciele środowiska gospodarczego (przedsiębiorcy), instytucje publiczne, przedstawiciele KE, przedstawiciele samorządów terytorialnych, partnerzy społeczni (NGO, związki zawodowe) i gospodarczy, środowisko akademickie, eksperci branżowi, partnerzy zagraniczni (izby handlowe, przedstawiciele zagranicznych placówek dyplomatycznych w Polsce), media;
- potencjalni beneficjenci programów.

Konferencja była dostępna dla osób z różnymi typami niepełnosprawności (w szczególności dla osób na wózkach, osób z zaburzeniami wzroku, słuchu). W celu zapewnienia równości dostępu do konferencji tworzony został formularz rejestracyjny zawierający m.in. pytania dotyczące niepełnosprawności oraz specjalnego menu. Była

również możliwości skorzystania przez osoby niewidome, głuchoniewidome lub z innymi niepełnosprawnościami ze wsparcia asystenta /przewodnika/tłumacza języka migowego.

Ponadto, dostępne udogodnienia to:

- zapewnienie wejścia dla osób z niepełnosprawnością ruchową (w tym toalety dla osób z niepełnosprawnością);
- zapewnienie Lady recepcyjnej z obsługą (wysokość lady dostosowana dla osób poruszających się na wózkach);
- dostosowanie miejsca oraz sposobu prezentacji dla osób z niepełnosprawnościami (m.in. pętle indukcyjne, tłumacz języka migowego).

Publikacje

W 2016 r. Ministerstwo Rozwoju przygotowało dla osób niedowidzących i niewidomych specjalną broszurę zawierającą kluczowe informacje o Funduszach Europejskich. Jest ona wydrukowana bardzo dużą czcionką, przyjazną dla niedowidzących oraz tłoczona w języku Braile'a. Broszura jest dostępna m.in. w Punktach Informacyjnych Funduszy Europejskich. W broszurze znajdują się podstawowe informacje o Funduszach Europejskich i programach przez nie finansowanych. Opisano w niej zasadę dostępności, dzięki której osoby z niepełnosprawnością mogą na równi korzystać z przedsięwzięć dofinansowanych z funduszy unijnych. Z publikacji można też dowiedzieć się, gdzie bezpłatnie uzyskać informację o możliwościach wsparcia z funduszy unijnych. Wersję audio broszury można pobrać z portalu Funduszy Europejskich:

www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/26823/Broszura_nt_Funduszy_Europejskich.m
p3

Dostępny dla osób z niepełnosprawnościami jest także wydawany przez Ministerstwo Rozwoju kwartalnik Fundusze Europejskie w Polsce. Biuletyn prezentuje aktualne informacje nt. Funduszy Europejskich i polityki spójności UE. Jest on dystrybuowany do instytucji, organizacji oraz potencjalnych beneficjentów środków UE. Szata graficzna i elektroniczna wersja biuletynu została stworzona zgodnie z zasadami dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Koordinacja

Ministerstwo czuwa nad wdrażaniem horyzontalnej „Strategii komunikacji polityki spójności na lata 2014-2020”, która została przyjęta 30 czerwca 2015 r. Jeden z rozdziałów projektu strategii został poświęcony kwestiom komunikacji na temat Funduszy Europejskich z osobami z różnymi niepełnosprawnościami. Analogiczne rozdziały znalazły się także w strategiach komunikacji poszczególnych programów operacyjnych (zgodnie z sekcją 4 załącznika XII Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r., która wymaga, aby każda strategia komunikacji zawierała przynajmniej opis materiałów w formatach dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami). W strategiach znalazły się m.in. zapisy, że zapewnienie równego dostępu do informacji na temat Funduszy Europejskich jest podstawowym wymogiem komunikacji i należy dążyć do tego, aby skuteczność komunikacji z osobami z różnymi niepełnosprawnościami była taka sama, jak w przypadku komunikacji z pozostałymi grupami. Ponadto opracowane przez MR i przyjęte 30 kwietnia 2015 r. „Wytoczne w zakresie informacji i promocji programów operacyjnych polityki spójności na lata 2014-2020” zobowiązują instytucje do działania zgodnie z „Wytocznymi w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym

dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020” oraz „Agendą działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji w ramach funduszy unijnych 2014-2020”.

Kampania

W 2016 r. realizowana była kampania radiowa, która wskazywała możliwości uzyskania unijnego wsparcia oraz promowała bezpłatne źródła informacji o Funduszach Europejskich. Spoty emitowane były od 21 listopada do 11 grudnia 2016 r. Ich adresatem były osoby z niepełnosprawnością oraz beneficjenci Funduszy Europejskich. Kampania miała zrealizować dwa ważne cele komunikacyjne. Po pierwsze – uświadomić beneficjentów, że mają obowiązek realizowania projektów bez barier. Po drugie – zachęcić osoby z niepełnosprawnością do korzystania z Funduszy Europejskich. Kampania realizowana była w grupie wiekowej 15+. Spoty wyemitowano 240 razy. Zasięg kampanii wyniósł ok. 63%, co oznacza, że kampania dotarła do blisko 18 970 000 osób.

Na portalu www.FunduszeEuropejskie.pl stworzona została specjalna sekcja, w której można znaleźć informacje zarówno o obowiązkach beneficjentów, którzy powinni pamiętać, że realizowane przez nich projekty muszą być dostępne dla osób z niepełnosprawnością. Informacje na temat dostępności Funduszy Europejskich dla osób z niepełnosprawnością zamieszczone były również na profilu Funduszy Europejskich na Facebooku oraz w projektach realizowanych w ramach konkursu dotacji.

Program otwierania danych publicznych

W 2016 r. wyznaczony został Pełnomocnik ds. otwartości danych w Ministerstwie Rozwoju. Do zadań pełnomocnika należy m.in. ocena danych będących w posiadaniu Ministerstwa Rozwoju pod względem jakości i użyteczności do ponownego wykorzystania. Wskazanie pełnomocnika jest wynikiem realizacji Uchwały Nr 107/2016 Rady Ministrów z dnia 20 września 2016 r. w sprawie ustanowienia „Programu otwierania danych publicznych” (koordynatorem programu jest Ministerstwo Cyfryzacji).

Działania w tym obszarze przyczyniają się również do porządkowania zasobów informacji w ministerstwie, a tym samym, pośrednio, przyczyniają się do realizacji praw, o których mowa w §1 pkt 1, pkt 8 i pkt 10 uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, tj. prawo dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do informacji oraz prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym i społecznym

Działania na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie transportu kolejowego.

W opracowanej w 2016 r. (przyjętej przez Radę Ministrów 14 lutego br.) Strategii na Recz Odpowiedzialnego Rozwoju określono kierunkowe interwencje na rzecz wsparcia osób niepełnosprawnych w obszarze transportu:

- *Budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce*: poprawa parametrów technicznych infrastruktury liniowej transportu drogowego i kolejowego, a także modernizacja dworców i przystanków kolejowych do jednolitych standardów – przystosowanie sieci transportowej do

zwiększenia jakości usług transportu publicznego, a także potrzeb osób o ograniczonej mobilności (wiek, niepełnosprawność),

- *Zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności*: stopniowa wymiana taboru wykorzystywanego do świadczenia usług publicznego transportu na ekologiczny, niskoemisyjny, przystosowany do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych (z perspektywą do 2030 roku).

W związku z powyższym w ramach Krajowego Programu Kolejowego realizowany jest projekt *Przebudowa infrastruktury obsługi podróżnych na stacjach i przystankach* (KPK nr 4.021), w ramach którego przewidziano prace związane z poprawą dostępności stacji oraz przystanków osobowych, zarządzanych przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. W 2016 r. realizowano 16 zadań inwestycyjnych związanych z dostosowaniem infrastruktury do obsługi osób niepełnosprawnych za łączną kwotę 36 mln zł. Zadania te będą kontynuowane w latach następnych.

Ponadto Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa przygotowuje Krajowy Plan Wdrażania technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się (TSI PRM). Specyfikacje TSI PRM⁸⁹ określają wymagania techniczne i funkcjonalne związane z dostępnością zarówno infrastruktury, jak i taboru kolejowego dla osób o ograniczonej możliwości poruszania się. Celem nadrzędnym Krajowego Planu Wdrażania TSI PRM jest stopniowe eliminowanie barier w zakresie dostępności transportu kolejowego dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonych możliwościach poruszania się, poprzez wykonanie analizy i weryfikacji aktualnego stanu prawnego w Polsce w zakresie możliwości wdrożenia TSI PRM oraz opracowanie wytycznych w sprawie ewentualnej konieczności dostosowania przepisów krajowych do TSI PRM. Integralną częścią planu jest także określenie zakresu i harmonogramu wymaganych działań mających na celu wdrożenie TSI PRM⁹⁰.

Prezes Urzędu Transportu Kolejowego podejmował wiele działań na rzecz poprawy komfortu podróży pasażerów z niepełnosprawnością. Od września 2016 r. Prezes UTK monitoruje przejazdy osób o ograniczonej możliwości poruszania się. Prezes UTK zobowiązał przewoźników do zgłaszania takich przejazdów. Z pozytywnym odzewem spotkał się też apel Prezesa UTK, aby przewoźnicy skrócili konieczność zgłaszania chęci skorzystania z pomocy przez podróżnego z niepełnosprawnością z 48-godzinnym wyprzedzeniem. Udało się też przekonać jednego z największych przewoźników do ułatwień w sprzedaży biletów przez Internet dla osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów. Monitorowana jest dostępność dworców. UTK zlecił także opracowanie ekspertyzy w zakresie dostępności kolejowych obiektów obsługi podróżnych. Działały również zespoły zadaniowe i doradcze, które zajmowały się rozwiązywaniem problemów podróżnych z niepełnosprawnością.

⁸⁹ Specyfikacje TSI PRM zostały wprowadzone Rozporządzeniem Komisji (UE) nr 1300/2014 z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się, które zastąpiło obowiązującą wcześniej w tym zakresie Decyzję Komisji nr 2008/164/WE z dnia 21.12.2007 r.

⁹⁰ Zgodnie z zasadą określoną w art. 8 ust. 2 rozporządzenia Komisji 1300/2014 mówiącą o tym, że państwa członkowskie decydują o zakresie i tempie wdrażania TSI PRM

Działania Prezesa UTK zostały docenione przez środowisko. W 2016 r. UTK został uhonorowany pierwszym miejscem w regionalnym Konkursie LODOLAMACZE 2016 w kategorii Instytucja. Urząd wyróżniono również Medalem Integracji.

Dla zapewnienia swobodnego korzystania ze środków transportu niebagatelne znaczenie ma swobodny dostęp osób z niepełnosprawnością do możliwości zakupu biletu. W 2016 r. Prezes UTK ściśle monitorował proces wprowadzania nowych rozwiązań w internetowej sprzedaży biletów i motywował jednego z przewoźników do przyjęcia optymalnych mechanizmów. Działania te doprowadziły do wdrożenia rozwiązania, które zapobiega występującym w przeszłości trudnościom napotykanym przez osoby z niepełnosprawnością przy zakupie biletów na przejazd, na przykład zakup biletów dla uprawnionego wraz z opiekunem lub przewodnikiem. Obecnie osoba z niepełnosprawnością, korzystająca z pomocy opiekuna lub przewodnika, ma możliwość zakupu w ramach pojedynczej transakcji biletu zarówno dla siebie, jak i dla osoby towarzyszącej. Dzięki temu nie zachodzi ryzyko, że osoba towarzysząca otrzyma miejsce w oddalonej części pociągu lub nie otrzyma go wcale, co zdarzało się w przeszłości.

Istotną częścią podejmowanych działań są czynności kontrolno-nadzorcze, w czasie których między innymi monitorowane są obiekty kolejowe – perony pasażerskie i dworce kolejowe – pod kątem zgodności z wymogami TSI PRM (Rozporządzenie Komisji Europejskiej (UE) nr 1300/2014 z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się Dz. Urz. UE L 356 z 12.12.2014, str. 110).

Pracownicy UTK sprawdzają oznakowanie i dostępność ciągów pieszych, wind i podnośników przy schodach, dzięki którym pasażerowie z niepełnosprawnością mogą dostać się na perony, a potem do wybranego pociągu. Szczególną uwagę zwracają na właściwą dostępność przestrzeni do obsługi pasażerów, czyli na kasy biletowe, toalety i poczekalnie. Nierozłącznym elementem wszelkich działań jest ocena oznakowania budynków kolejowych właściwymi tablicami i piktogramami ułatwiającymi poruszanie się. W grudniu 2016 r. działania takie podjęto m.in. na dworcu Łódź Fabryczna, który jest jednym z największych dworców kolejowych w Polsce. Podobnymi działaniami UTK zamierza objąć kolejne obiekty – wstępnie wytypowane zostały: Szczecin Główny, Inowrocław oraz Olsztyn Zachodni.

Obecnie przepisy unijne [(art. 24 rozporządzenia (WE) nr 1371/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. dotyczące praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym (Dz. Urz. EU L 315 z 3.12.2007, str. 14) Rozporządzenia 1371/2007)] wymagają powiadomienia o potrzebie zapewnienia pomocy podczas podróży przynajmniej na 48 godzin, zanim taka pomoc będzie potrzebna. Wymóg ten słusznie postrzegany jest jako jedna z funkcjonalnych barier w swobodnym podróżowaniu koleją przez osoby z niepełnosprawnością. Anachroniczność tego wymogu wynika między innymi z faktu, że nie uwzględnia on przypadków podróży planowanych z niewielkim wyprzedzeniem lub konieczności pilnego wyjazdu.

Przedsiębiorstwa kolejowe mogą jednak oferować pasażerom warunki, które są korzystniejsze od określonych w niniejszym rozporządzeniu. Okoliczność tę podkreślił Prezes UTK, zachęcając w 2016 r. przewoźników do bardziej pro pasażerskiego podejścia i liberalizacji sztywnej granicy 48 godzin.

Efektom tych działań jest pozytywna odpowiedź większości pasażerskich przewoźników kolejowych. Siedmiu z nich zgodziło się skrócić czas, w którym pasażer wymagający asysty podczas wsiadania i wysiadania oraz pomocy w pociągu powinien zgłosić swój przejazd. Pozostali przewoźnicy zapewnili, że zgodnie z obowiązującymi przepisami, nawet po otrzymaniu zgłoszenia w terminie krótszym niż wymagane 48 godzin, podejmują wszelkie stosowne wysiłki mające na celu umożliwienie osobie z niepełnosprawnością odbycie podróży.

W celu weryfikacji sposobu spełniania przez przedsiębiorstwa kolejowe obowiązków w zakresie udzielenia pomocy osobom z niepełnosprawnością podczas podróży koleją, Prezes UTK zobowiązał je do niezwłocznego przekazywania od 1 września 2016 r. każdej informacji o otrzymaniu zgłoszenia o potrzebie pomocy. Dzięki temu UTK wie o wszystkich zgłoszonych podróżach osób z niepełnosprawnością, które potrzebują wsparcia ze strony przedsiębiorstw kolejowych. Na podstawie otrzymywanych od przewoźników informacji wytypowane zgłoszenia kontrolowane są przez UTK. Kontrole prowadzone są zarówno przez pracowników centrali urzędu, jak również pracowników wszystkich siedmiu Oddziałów Terenowych zlokalizowanych w Warszawie, Lublinie, Krakowie, Katowicach, Gdańsku, Wrocławiu i Poznaniu.

Podczas kontroli pracownicy Urzędu weryfikują zarówno sposób udzielenia pomocy osobom z niepełnosprawnością, jak również sprawność urządzeń przeznaczonych do ich obsługi. Sprawdzane jest postępowanie drużyny konduktorskiej oraz innych osób asystujących podczas realizacji obowiązku pomocy.

Zgodnie z art. 30 Rozporządzenia 1371/2007, każde państwo członkowskie wyznacza organ lub organy odpowiedzialne za egzekwowanie przepisów tego rozporządzenia. Natomiast każdy z tych organów podejmuje kroki niezbędne do zapewnienia przestrzegania praw pasażerów. W Polsce takim organem jest Prezes UTK.

Ustawa z dnia 28 marca 2003 r. *o transporcie kolejowym* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1727, z późn. zm.), przyznała Prezesowi UTK uprawnienia w zakresie nadzoru nad przestrzeganiem praw pasażerów w transporcie kolejowym, w tym także praw osób z niepełnosprawnością wynikających z przepisów Rozporządzenia 1371/2007. W przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów, decyzji lub postanowień z zakresu kolejnictwa Prezes UTK wydaje decyzję określającą zakres naruszenia oraz termin usunięcia nieprawidłowości.

Prezes UTK na bieżąco analizuje skargi pasażerów, w których zgłaszają oni nieprawidłowości w wykonaniu zawartej umowy przewozu lub innych usług świadczonych przez przedsiębiorstwa działające na rynku pasażerskich przewozów kolejowych. Na podstawie zgłaszanych skarg oraz czynności kontrolno-nadzorczych, Prezes UTK identyfikuje nieprawidłowości dotyczące przestrzegania praw pasażerów w ruchu kolejowym. Na podstawie tego typu analizy, w 2016 r. dwukrotnie zaszła konieczność uzasadniająca wszczęcie przez Prezesa UTK postępowań administracyjnych. Przedmiotem pierwszego postępowania było niezapewnienie osobie z niepełnosprawnością pomocy w pociągu oraz podczas wsiadania, pomimo uprzedniego zgłoszenia potrzeby pomocy. Natomiast drugi przypadek dotyczył niezapewnienia przez przewoźnika taboru kolejowego dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Zarządca infrastruktury kolejowej PKP PLK S.A. realizuje pomoc osobom niepełnosprawnym i osobom o ograniczonej sprawności ruchowej, m.in. przez publikowanie

na stronie internetowej wykazu stacji przystanków z rodzajem dostępności dzięki urządzeniom i udogodnieniom dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej oraz wykazu stacji i przystanków, na których udzielana jest pomoc. Pomoc osobom niepełnosprawnym i osobom o ograniczonej sprawności ruchowej udzielana jest na tych stacjach i przystankach, na których dostęp na peron jest uniemożliwiony z powodu barier architektonicznych na drodze dojścia/wyjścia.

Do umów o świadczenie usług publicznych w zakresie międzywojewódzkich i międzynarodowych kolejowych przewozów pasażerskich, zawieranych między ministrem właściwym do spraw transportu a przewoźnikiem kolejowym, MIB wprowadza wymagania jakościowe w zakresie obsługi osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej. Wymagania te wynikają z obowiązujących przepisów prawa w tym zakresie⁹¹.

Działania na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie transportu drogowego.

Rozporządzeniem M Infrastruktury i Budownictwa z dnia 6 maja 2016 r. *zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków technicznych pojazdów oraz zakresu ich niezbędnego wyposażenia* (Dz. U. poz. 858) określono wymagania dla autobusu miejskiego w zakresie urządzeń technicznych ułatwiających dostęp pasażerom o ograniczonej możliwości poruszania się. Jednocześnie, dostosowując przepisy krajowe do postanowień Regulaminu EKG ONZ nr 107, wprowadzono możliwość przewozu przodem do kierunku jazdy osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim (dotychczas wózek mógł być ustawiany jedynie tyłem do kierunku jazdy autobusu).

W oparciu o postanowienia ustawy z dnia 6 września 2001 r. *o transporcie drogowym* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1907, z późn. zm.) w 2016 r. Minister Infrastruktury i Budownictwa wyznaczył kolejne dworce autobusowe, na których udzielana będzie pomoc osobom niepełnosprawnym i osobom o ograniczonej sprawności ruchowej⁹². Ogłoszony w drodze obwieszczenia Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 26 lipca 2016 r. *Wykaz dworców* (Dz. Urz. Min. Inf. i Bud. poz. 55) obejmuje obecnie 5 dworców tj. dworzec autobusowy w: Bydgoszczy, Bytomiu, Rzeszowie, Tarnowskich Górach oraz w Warszawie (Warszawa Zachodnia).

Działania na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie transportu lotniczego.

Kwestie równego traktowania osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej regulowane są w obszarze Unii Europejskiej przepisami rozporządzenia (WE) nr 1107/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 05.07.2006 r. *w sprawie praw osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą* (dalej jako: „rozporządzenie 1107/2006”). Celem niniejszego aktu prawnego jest zapewnienie, aby osoby niepełnosprawne oraz osoby o ograniczonej sprawności ruchowej

⁹¹ M. in. rozporządzenia (WE) Nr 1371/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. dotyczącego praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym. Przewoźnik kolejowy zobowiązany jest na podstawie ww. umów do wypełniania zobowiązań w zakresie obsługi osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej sprawności ruchowej.

⁹² Minister właściwy do spraw transportu wyznacza dworce autobusowe do udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym i osobom o ograniczonej sprawności ruchowej w zakresie określonym w załączniku nr I do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 181/2011 z dnia 16 lutego 2011 r. *dotyczącego praw pasażerów w transporcie autobusowym i autokarowym oraz zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 2006/2004*.

miały takie samo prawo, jak wszyscy inni obywatele, do swobodnego przemieszczania się środkami transportu lotniczego, wolności ich wyboru i braku dyskryminacji.

W 2016 r., ULC kontynuował prace legislacyjne nad projektem ustawy o zmianie ustawy – Prawo lotnicze oraz niektórych innych ustaw (tzw. unijna nowelizacja Prawa lotniczego). W projektowanej zmianie art. 67 ust. 3 i 6 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – *Prawo lotnicze* (Dz. U. z 2017 r. poz. 959), zwanej dalej „ustawą – Prawo lotnicze”, jest mowa o komitetach (koordynacyjnym oraz przewoźników lotniczych), których zadaniem ma być reprezentacja interesów stron w portach lotniczych, także w przedmiocie opłat związanych z obsługą pasażerów niepełnosprawnych. W celu zapewnienia konsultacji i właściwej reprezentacji interesów stron w portach lotniczych w sprawach z zakresu ww. opłat tworzy się komitet koordynacyjny i komitet przewoźników lotniczych. W tym zakresie projektodawca zaproponował w art. 67 ust.6 ww. nowelizacji, korektę treści delegacji do wydania rozporządzenia, w którym wyraźnie wskazał, że przy szczególnych zasadach tworzenia i działania komitetu koordynacyjnego zostaną uwzględnione przepisy Unii Europejskiej w zakresie opłat związanych z obsługą pasażerów niepełnosprawnych i pasażerów o ograniczonej sprawności ruchowej.

Nowe rozwiązania mają na celu pełne dostosowanie przepisów ustawy – Prawo lotnicze do rozporządzenia Rady (EWG) nr 95/93 WE z dnia 18 stycznia 1993 r. w sprawie wspólnych zasad przydzielania czasu na start lub lądowanie w portach lotniczych Wspólnoty (Dz. Urz. WE L 14 z 22.01.1993, str. 1, z późn. zm.). Projekt nowelizacji ustawy – Prawo lotnicze znajduje się na końcowym etapie prac rządowych.

Urząd Lotnictwa Cywilnego podejmuje działania na rzecz ochrony praw osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą także na podstawie ustawy – Prawo lotnicze. Zgodnie z art. 205a ust. 1 ustawy – Prawo lotnicze, Prezes ULC kontroluje m.in. przestrzeganie przepisów rozporządzenia (WE) nr 1107/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą (Dz. Urz. UE L 204 z 26.07.2006, str. 1), a w szczególności zobowiązany jest do rozpatrywania skarg pasażerów.

W 2016 r. wpłynęły do ULC trzy skargi na naruszenie przepisów rozporządzenia 1107/2006. Jedna ze spraw dotycząca nieodpowiednio udzielonej asysty przez pracowników PLL LOT S.A. jest w toku. Druga sprawa dotycząca błędnej rezerwacji dla niepełnosprawnego dziecka podróżującego liniami Wizzair została umorzona. Trzecia sprawa, również dotycząca przewoźnika Wizzair zawiera braki formalne i wysłano wezwanie do uzupełnienia.

W celu wprowadzenia w życie przepisów uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, a w szczególności jej § 8, podkreślającego znaczenie prawa osób niepełnosprawnych do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, przede wszystkim swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu, w 2016 r. Prezes Urzędu Lotnictwa Cywilnego podejmował szereg poniższych działań:

- Wspólnie z przedstawicielami spółki handlingowej Welcome Airport Services zorganizowano w siedzibie ULC szkolenie dla operatorów kontroli bezpieczeństwa w zakresie zasad kontroli bezpieczeństwa osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Szkolenie miało na celu podniesienie świadomości oraz zapewnienie wysokich standardów obsługi pasażerów niepełnosprawnych, korzystających z usług polskich portów lotniczych.

- ULC nawiązał kontakt ze Stowarzyszeniem Stomalife zajmującym się problematyką stomików. Kontakt został nawiązany z inicjatywy Stowarzyszenia i w trakcie wspólnych spotkań omówiono aspekty dotyczące właściwej obsługi pasażerów z tym schorzeniem w trakcie kontroli bezpieczeństwa wykonywanej w portach lotniczych.
- Pierwszym portem lotniczym, który z pełnym zrozumieniem i zaangażowaniem podszedł do kwestii związanej z poprawą komfortu podróżujących stomików jest Lotniska im. F. Chopina w Warszawie. Do tej pory przeszkoleni zostali również pracownicy lotnisk w Modlinie, Zielonej Górze, Bydgoszczy, Łodzi, Olsztynie, Lublinie oraz Katowicach. Urząd Lotnictwa Cywilnego dbając o nieustanny wzrost, zarówno kontroli bezpieczeństwa, jak i komfortu podróżujących, zarekomendował lotniskom cykl szkoleń pod hasłem „Odkryj stomię”, tym samym zwiększając świadomość kontrolerów bezpieczeństwa na temat stomii. Urząd uczestniczył także w tworzeniu poradnika dla stomików. Próbkę medykamentów używane przez stomików przeszły pozytywne testy na urządzeniach kontroli bezpieczeństwa.
- Uaktualniano zawartość strony internetowej ULC (www.ulc.gov.pl) „**Masz prawo latać**” w zakresie praw osób niepełnosprawnych, m.in. poprzez umieszczanie tam krajowych, unijnych, jak i międzynarodowych aktów prawnych oraz specjalnego przewodnika, który jest pomocną lekturą przed wybraniem się w podróż drogą lotniczą (każdy zainteresowany może pobrać ww. materiały po kliknięciu w zakładkę „Prawa pasażera” na głównej stronie ULC).
- Brano udział w spotkaniach Europejskiej Konferencji Lotnictwa Cywilnego (ECAC), podczas których omawiane są problemy osób niepełnosprawnych podróżujących drogą lotniczą.

Działania w zakresie dostępu do technologii cyfrowych i aktywnego uczestnictwa w kulturze cyfrowej.

W zakresie działań zaplanowanych w nowej perspektywie finansowej 2014-2020 Ministerstwo Cyfryzacji uczestniczy w implementacji Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (POPC). W POPC przewidziano, iż w ramach trzeciej osi priorytetowej Cyfrowe kompetencje społeczeństwa wspierane będą projekty realizowane na terenie całego kraju, których celem będzie popularyzowanie korzystania z technologii cyfrowych i aktywne uczestnictwo w kulturze cyfrowej w tym ze szczególnym uwzględnieniem w projektach udziału osób niepełnosprawnych. Interwencja w osi III adresowana jest do osób o zróżnicowanych poziomach kompetencji cyfrowych. Udzielone wsparcie, będzie miało na celu dofinansowanie takich projektów, które w jak najszerszy sposób uwzględnią działania podejmowane na rzecz włączenia obywateli w kreowanie społeczeństwa informacyjnego w Polsce.

Oprócz rozwijania kompetencji osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym powstanie możliwość podnoszenia kompetencji dla osób chcących rozwijać już nabyte umiejętności.

Ponadto dofinansowanie uzyskują projekty mające na celu wzmocnienie i wykorzystanie potencjału programistów. Do wypromowania korzyści społeczno-gospodarczych, jakie technologie informacyjno-komunikacyjne mogą przynieść dla ogółu społeczeństwa, posłużą planowane w ramach osi kampanie edukacyjno-informacyjne.

Kwota alokacji dla III osi POPC wynosi 145 000 000 EUR. Projekty ukierunkowane na realizację ww. celów w ramach POPC będą wspierane w ramach czterech obszarów interwencji:

- Działanie 3.1 POPC - Działania szkoleniowe na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych;
- Działanie 3.2 POPC - Innowacyjne rozwiązania na rzecz aktywizacji cyfrowej;
- Działanie 3.3 POPC - e-Pionier wsparcie uzdolnionych programistów na rzecz rozwiązywania zidentyfikowanych problemów społecznych lub gospodarczych;
- Działanie 3.4 POPC - Kampanie edukacyjno-informacyjne na rzecz upowszechnienia korzyści z wykorzystania technologii cyfrowych.

W 2016 r. rozstrzygnięto pierwszy konkurs dla działania 3.1 POPC na kwotę 75 mln PLN. Należy zwrócić uwagę, iż projekty zarówno w działaniu 3.1 jak i 3.2 POPC muszą być dostosowane do udziału w nich osób niepełnosprawnych. W szczególności w ramach działania 3.1 POPC występują dwa kryteria obligatoryjne merytoryczne, których nie spełnienie wyklucza projekt z dofinansowania. Są to następujące warunki:

- wsparcie w ramach projektu jest adresowane do osób niepełnosprawnych: Wnioskodawca zapewni udział osób niepełnosprawnych wśród wszystkich uczestników korzystających ze wsparcia w ramach projektu, na poziomie minimum 5%. Kryterium zostanie spełnione jeżeli wnioskodawca przewidział w Koncepcji realizacji projektu udział osób niepełnosprawnych wśród wszystkich uczestników korzystających ze wsparcia w ramach projektu, na poziomie minimum 5%;
- dostępność działań w projekcie dla osób niepełnosprawnych: Wnioskodawca zapewni osobom niepełnosprawnym dostępność na zasadach równości z innymi osobami do: infrastruktury, narzędzi, informacji oraz materiałów szkoleniowych i edukacyjnych - zgodnie z postanowieniami Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych.

Wnioskodawca zapewni osobom niepełnosprawnym dostępność na zasadach równości z innymi osobami do: infrastruktury, narzędzi, informacji oraz materiałów szkoleniowych i edukacyjnych zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie co najmniej AA.

Ponadto dodatkowe punkty otrzymują projekty, w których Wnioskodawca założył udział osób niepełnosprawnych na poziomie przekraczającym 10% wszystkich uczestników projektu oraz osób niepełnosprawnych ze specjalnymi potrzebami szkoleniowymi na poziomie minimum 1% wszystkich osób zakwalifikowanych do projektu m.in. osób niewidomych i niedowidzących, osób niesłyszących i niedosłyszących, osób niepełnosprawnych intelektualnie, osób niepełnosprawnych ruchowo o ograniczonych możliwościach korzystania z komputera z standardowym wyposażeniem.

Drugi konkurs dla działania 3.1 ogłoszono w dniu 30 grudnia 2016 r. Wnioski można składać w terminie: od 30 stycznia 2017 r. do 4 maja 2017 r. W ramach Działania 3.1 dofinansowanie udzielane jest projektom, które w największym stopniu przyczynią się do osiągnięcia celu szczegółowego nr5 Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności

korzystania z Internetu w tym e-usług publicznych w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014-2020, w szczególności poprzez:

- rozwój kompetencji cyfrowych umożliwiających stworzenie popytu na internet oraz TIK;
- nabycie umiejętności korzystania z e-usług, począwszy od nauki obsługi komputera i internetu jak i rozwijanie umiejętności bardziej zaawansowanych;
- stworzenie trwałych mechanizmów podnoszenia kompetencji cyfrowych na poziomie lokalnym.

Projekty, które otrzymają dofinansowanie powinny być skierowane do osób w wieku 65+. Tym samym obejmą znaczącą grupę osób niepełnosprawnych, gdyż w tej grupie wiekowej niepełnosprawność jest zjawiskiem powszechnym. Ministerstwo Cyfryzacji brało aktywny udział w tworzeniu koncepcji interwencji oraz przygotowania niezbędnej dokumentacji konkursowej. Kwota środków przeznaczonych na dofinansowanie projektów w niniejszym konkursie wynosi 105 000 000,00 PLN

29 lipca 2016 r. ogłoszono konkurs dla działania 3.2 POPC - Innowacyjne rozwiązania na rzecz aktywizacji cyfrowej POPC na kwotę 124.211.127,00 PLN, który co do zasady również będzie premiował te projekty, w których uwzględniono udział osób niepełnosprawnych. Weryfikacji przy ocenie projektu podlega, czy wnioskodawca zapewni osobom niepełnosprawnym dostępność na zasadach równości z innymi osobami do: infrastruktury, narzędzi, sprzętu informatycznego/ komputerowego oraz wytworzonych treści - zgodnie

z postanowieniami Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych. Ponadto wnioskodawca powinien wykazać, że projekt uwzględni standardy Web Content Accessibility Guidelines (WCAG2.0). W szczególności weryfikacja dotyczy wymogów określonych w Wytycznych w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014-2020.

Projekty realizowane w ramach działania 3.2 POPC w głównej mierze będą koncentrowały się na nauce programowania na poziomie ogólnokrajowej edukacji wczesnoszkolnej w klasach 1-3.

Działania na rzecz zapewnienia pełnej realizacji przez podmioty publiczne obowiązku określonego w § 19 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych, w szczególności przeprowadzenia inwentaryzacji stron internetowych podmiotów realizujących zadania publiczne oraz działania ustalających faktyczną realizację przez te podmioty ww. obowiązku.

Ministerstwo Cyfryzacji przeprowadza kontrole w zakresie zgodności systemów teleinformatycznych używanych do realizacji zadań publicznych z minimalnymi wymaganiami dla systemów teleinformatycznych lub minimalnymi wymaganiami dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej. Podstawą prawną przeprowadzania kontroli jest ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. z 2017 r. poz. 570). Celem kontroli jest

dokonanie oceny działania systemów teleinformatycznych używanych do realizacji zadań publicznych pod względem zgodności z minimalnymi wymaganiami dla systemów teleinformatycznych lub minimalnymi wymaganiami dla rejestrów publicznych oraz przestrzegania wymagań odnoszących się do Krajowych Ram Interoperacyjności opisanych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*. Jednym z kontrolowanych zagadnień jest zapewnienie dostępności informacji zawartych na stronach internetowych urzędów dla osób z niepełnosprawnościami. Wyniki kontroli zamieszczane są w wystąpieniu pokontrolnym (udostępnionym na stronach internetowych MC). W 2016 r. przeprowadzono 2 kontrole w tym zakresie.

Ponadto w 2016 r. MC przeprowadziło 2 szkolenia dla pracowników ministerstw, KPRM oraz urzędów wojewódzkich, którzy są zaangażowani w proces kontroli. Celem szkolenia było wyposażenie ww. pracowników w podstawową wiedzę i umiejętności z zakresu kontroli minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych lub minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz udoskonalenie kluczowych kompetencji kontrolerów w tym zakresie. Jedno z omawianych zagadnień dotyczyło kontroli zapewnienia dostępności informacji zawartych na stronach internetowych urzędów dla osób z niepełnosprawnościami. Pokreślono także znaczenie i ważność problematyki dostosowania stron internetowych urzędów dla osób niepełnosprawnych.

W 2016 r. na zlecenie Ministerstwa Rozwoju zostało przeprowadzone badanie stron internetowych instytucji systemu wdrażania Umowy Partnerstwa. 16 stron IZ RPO zostało zbadanych pod względem użyteczności, a w tym pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Strony były sprawdzane m.in. pod kątem kontrastu tekstu, możliwości nawigacji przy użyciu klawiatury, dostępności załączników, widoczności wizualnego fokusu na elementy aktywne, istnienia unikalnych i zrozumiałych odnośników, obecności alternatywnych opisów obrazów, dostępności elementów multimedialnych w wersjach alternatywnych. Z przeprowadzonej analizy wynika, że większość zbadanych serwisów pozwala na swobodną nawigację przy użyciu klawiatury z wyraźnie zaznaczonym elementem aktywnym. Możliwa jest obsługa strony za pomocą czytników ekranu. Najczęściej pojawiającym się problemami w tej kategorii były: brak alternatywnych opisów dla grafik oraz nie zawsze wyraźnie widoczny fokus dla elementu aktywnego.

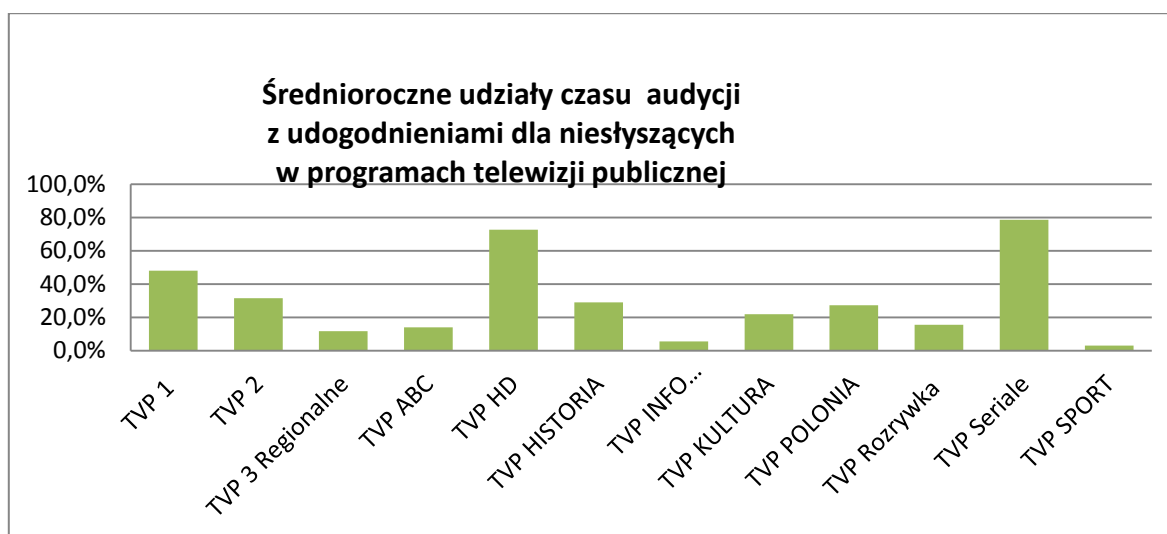
Projekt zwiększenia obowiązkowej procentowej kwoty udziału audycji z udogodnieniami dla osób niepełnosprawnych do 50%.

Stworzenie osobom niesłyszącym i niedosłyszącym możliwości korzystania z programów emitowanych przez telewizję publiczną oraz z programów promujących ideę integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu tej grupy osób

W 2016 r. wszystkie programy Telewizji Polskiej SA zapewniały osobom niesłyszącym i niedosłyszącym możliwość korzystania z audycji z przeznaczonymi dla nich udogodnieniami, ale czyniły to na różnym poziomie ilościowym: począwszy od 84%(TVP Seriale) poprzez 53,9% (TVP 1), 32,3% (TVP 2) do tylko 2% (TVP Sport) – dane za IV kwartał 2016 r. dla tłumaczenia na język migowy i napisów dla niesłyszących łącznie. Należy

przy tym przypomnieć, że zgodnie z art. 18a ust. 1 ustawy o radiofonii i telewizji minimalna kwota udogodnień w programach telewizyjnych wynosi 10% kwartalnego czasu nadawania, z wyłączeniem reklam i telesprzedaży, w ujęciu łącznym dla trzech typów udogodnień, tj. audiodeskrypcji (udogodnienie dla osób z dysfunkcją narządu wzroku) oraz napisów dla niesłyszących i tłumaczenia na język migowy. W związku z tym, że dwa programy telewizji publicznej, tj. TVP Sport oraz TVP Info nie wypełniły ustawowej kwoty w tym zakresie, w 2016 r. Przewodniczący KRRiT nałożył na te programy kary finansowe w wysokości po 15 tys. zł.

W 2016 r. KRRiT kontynuowała analizę sposobu, w jaki nadawcy programów naziemnej telewizji cyfrowej przedstawiają pozytywny wizerunek osób starszych i osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem ich integracji społecznej, zawodowej, edukacyjnej i rodzinnej. Z deklaracji nadawców w tym zakresie wynika, że z roku na rok mają oni coraz większą świadomość tego celu i sposobów jego realizacji. Pomimo, iż nadal w programach dostępnych w naziemnej telewizji cyfrowej przeważają audycje interwencyjne nad audycjami przełamującymi stereotypy, to jednak pojawia się coraz więcej pozycji programowych pokazujących satysfakcjonujące życie i udaną aktywizację zawodową czy integrację społeczną osób starszych i osób niepełnosprawnych. Nadal liderem mediów „równych szans” pozostaje telewizja publiczna, która prezentuje największą różnorodność gatunkową i tematyczną oferty programowej oraz zapewnia jej obecność na antenach głównych i regionalnych. Nadawca deklaruje również rozwój i doskonalenie w sposobie prezentacji, formie i zakresie tematyki dotyczącej osób starszych i osób niepełnosprawnych na swoich antenach. W programach Telewizji Polskiej osoby niepełnosprawne były bohaterami audycji cyklicznych, rozrywkowych i artystycznych oraz wydarzeń sportowych i produkcji fabularnych. Wątki opowiadające o losach osób niepełnosprawnych wplataną w scenariusze najpopularniejszych seriali. Prezentowano też liczne kampanie społeczne poświęcone tematyce niepełnosprawności. Priorytetami TVP w przedstawianiu osób starszych oraz osób niepełnosprawnych są między innymi: aktywizacja społeczna, zawodowa i edukacyjna, dostęp do usług opiekuńczych, rozwój lokalnych społeczności sąsiedzkich i form samoorganizacji, rozwój więzi międzypokoleniowych i wzmacniających poczucie odpowiedzialności młodszych pokoleń za opiekę nad osobami potrzebującymi pomocy.

Opracowanie: Departament Monitoringu Biura KRRiT

Działania w zakresie spełnienia wymagań dotyczących świadczenia udogodnienia dla osób niepełnosprawnych przez dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych.

W dniu 10 kwietnia 2016 r. weszły w życie przepisy rozporządzenia Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 26 marca 2014 r. w sprawie *szczegółowych wymagań dotyczących świadczenia udogodnień dla osób niepełnosprawnych przez dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych* (Dz. U. poz. 464), dotyczące dostosowania stron internetowych dostawców usług telefonicznych do potrzeb osób niepełnosprawnych według standardu Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0). Należy pamiętać, że na podstawie przepisów przedmiotowego rozporządzenia, które weszły w życie w latach 2014-15:

- regulaminy i cenniki muszą być przygotowywane w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi przez osoby niepełnosprawne;
- w ofercie dostawców mają znajdować się urządzenia końcowe dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych;
- dostawca usług ma obowiązek zapewnić pomoc w skonfigurowaniu urządzenia lub usługi telefonicznej;
- 1/6 jednostek obsługujących użytkowników każdego dostawcy powinna być:
 - - wyposażona w urządzenia umożliwiające połączenie on-line z tłumaczem języka migowego lub systemu językowo-migowego albo zapewniać usługi tłumacza polskiego języka migowego lub systemu językowo-migowego,
 - - wyposażona w urządzenia umożliwiające powiększenie tekstu i prezentację w ten sposób regulaminu lub cennika,
 - - dostępna dla osób niepełnosprawnych z upośledzeniem narządu ruchu;
- połowa aparatów publicznych ma być przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Działania na rzecz dostępu do usług telekomunikacyjnych.

Do najważniejszych działań Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej na rzecz osób o szczególnych potrzebach należy wskazać:

1. Wydanie decyzji w sprawie zmiany rezerwacyjnej częstotliwości z pasma 2,6 GHz dla Aero2.
Na podstawie wydanej decyzji Aero2 nadal będzie mieć obowiązek świadczenia usługi bezpłatnego dostępu do internetu – BDI. Bezpłatny internet jest dostępny na polskim rynku telekomunikacyjnym od 10 maja 2010 r. i miał być realizowany zgodnie z podjętym zobowiązaniem do 21 grudnia 2016 r. Wydana przez Prezesa UKE decyzja zmienia istniejące zapisy i Aero2 nadal będzie świadczyć BDI jeszcze przez 36 miesięcy po tym, gdy zostanie osiągnięte 50% pokrycie ludnościowe obszaru kraju z wykorzystaniem częstotliwości z pasma 2,6 GHz. Decyzja ta jest elementem budowy społeczeństwa informacyjnego walki z wykluczeniem cyfrowym.
2. Ocena stanu realizacji przez dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych udogodnień dla osób niepełnosprawnych wynikających z przepisów rozporządzenia

Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 26 marca 2014 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących świadczenia udogodnień dla osób niepełnosprawnych przez dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych. Pierwsze z dwóch badań objęło 297 dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych w zakresie:

- sposobu i zakresu udostępnianych dla niepełnosprawnych abonentów informacji o świadczonych usługach, udogodnieniach oraz warunków umowy o świadczenie publicznie dostępnych usług telekomunikacyjnych;
- udostępniania dostosowanych aparatów publicznych oraz urządzeń końcowych;
- liczby i zakresu dostosowania jednostek zapewniających obsługę niepełnosprawnych abonentów, w tym również dostępność usługi tłumacza języka migowego.

Analiza informacji uzyskanych od dostawców usług wykazała, że zdecydowana większość świadczy udogodnienia, bądź jest przygotowana do ich świadczenia w przypadku zaistnienia potrzeby ich zapewnienia.

Drugie badanie przeprowadzone przez Fundację Widzialni oraz Fundację Integracja miało na celu weryfikację wdrożenia zapisów rozporządzenia w zakresie dostosowania stron www do standardu WCAG 2.0.⁹³ na poziomie AA. Badaniu poddanych zostało 26 serwisów 21 największych dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych. Zgodnie z opinią ekspertów oraz konsultantów biorących udział w badaniu większość audytowanych serwisów zawiera błędy uniemożliwiające swobodne poruszanie oraz obsługę przez osoby niepełnosprawne. Jedynie cztery spośród badanych serwisów uzyskały ocenę dostateczną i tylko jeden serwis uzyskał ocenę dobrą. Pozostałe badane strony otrzymały końcową ocenę niedostateczną, co równoznaczne jest z brakiem dostosowania do standardu WCAG 2.0, o którym mowa we wspomnianym rozporządzeniu.

Certyfikacja usług telekomunikacyjnych

W celu wspierania równoprawnej i skutecznej konkurencji w zakresie świadczenia usług telekomunikacyjnych, a także zapewnienia użytkownikom maksymalnie najlepszej ochrony przed nadużyciami, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej podjął działania związane z certyfikacją usług telekomunikacyjnych.

Dla starszych użytkowników usług telekomunikacyjnych UKE skierował kampanię „Wiem, co podpisuję”, której założeniem jest podniesienie poczucia bezpieczeństwa oraz wzrost świadomości osób starszych w zakresie nieuczciwych praktyk handlowych i bezpiecznego korzystania z usług telekomunikacyjnych.

Od 2009 realizowany jest program Certyfikat Prezesa UKE, który jest rozpoznawalnym wśród abonentów znakiem jakości przedsiębiorców telekomunikacyjnych. Realizacja Programu Certyfikat Prezesa UKE mobilizuje przedsiębiorców do tworzenia specjalnych, bezpiecznych ofert dedykowanych najmłodszym konsumentom i osobom starszym oraz wpływa na aktywizację osób wykluczonych cyfrowo. Jedną z nowych kategorii programu jest

⁹³ Rozporządzenie z dnia 26 marca 2014 r. zostało opublikowane w dniu 9 kwietnia 2014 r. Zgodnie z przepisami końcowymi ww. rozporządzenia część obowiązków weszła w życie po upływie 6 miesięcy od ogłoszenia (tj. 10 października 2014 r.), część po upływie 12 miesięcy (tj. 10 kwietnia 2015 r.), a część po 24 miesiącach (tj. 10 kwietnia 2016 r.).

Certyfikat Prezesa UKE „Przyjaźni Niepełnosprawnym” oraz „Senior”. Celem Programu „Przyjaźni Niepełnosprawnym” jest nakłonienie przedsiębiorców telekomunikacyjnych (nie tylko dostawców publicznie dostępnych usług telefonicznych, do których odnoszą się przepisy art. 79c ust. 1 ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – *Prawo telekomunikacyjne* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1489, z późn. zm.)) do tworzenia oferty dla osób niepełnosprawnych. W 2016 r. Certyfikaty Prezesa UKE w kategorii „Przyjaźni Niepełnosprawnym” nie zostały przyznane. W pozostałych kategoriach Certyfikaty Prezesa UKE otrzymali: Orange Polska S.A., UPC Polska Sp. z o.o., T-Mobile Polska S.A., Aero2 Sp. (Senior) z o.o. i PANWYBIERAK.PL Sp. z o.o.

Szerokiego Porozumienia na Rzecz Umiejętności Cyfrowych działającego przy Ministerstwie Cyfryzacji, UKE wskazał na potrzebę edukacji seniorów w zakresie korzystania z bankowości elektronicznej. Przełamanie bariery w wykorzystywaniu płatności elektronicznych dla osób starszych mogłaby być możliwość ćwiczeń dla tej grupy na atrapach terminali płatniczych oraz bankomatów. Seniorzy stanowią liczną grupę docelową pod względem potrzeb związanych z bankowością elektroniczną i e-administracją, z której usług można już dziś skorzystać za pośrednictwem swojego banku.

Działania informacyjne

Dzień Otwarty dla Osób Niepełnosprawnych w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych

ZUS co roku organizuje dzień otwarty dla osób z niepełnosprawnością. W 2016 r. odbył się on 2 grudnia. Każdy oddział przygotował specjalny program. Istniała możliwość spotkania z przedstawicielami, m.in. Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Powiatowych Urzędów Pracy oraz innych instytucji i organizacji pozarządowych realizujących zadania na rzecz osób niepełnosprawnych. Eksperti Zakładu udzielali ponadto porad dotyczących świadczeń z ubezpieczeń społecznych, orzecznictwa lekarskiego, rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej. Jednocześnie należy podkreślić, że współpraca z wyżej wymienionymi organizacjami ma charakter stały.

Informatory dla osób niepełnosprawnych

ZUS wydał lub uczestniczył w przygotowaniu kilku publikacji dla osób z niepełnosprawnością. Przygotowano z PFRON „Informator dla osób niepełnosprawnych”. Są w nim informacje dotyczące m.in. zasad przyznawania rent, orzecznictwa lekarskiego oraz rehabilitacji leczniczej prowadzonej przez Zakład. Wydano także, wspólnie ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Integracja, poradnik „Jak żyć na wózku”. W opracowaniu jest kolejny poradnik tego typu „Jak żyć z chorobą psychiczną”. Celem tych poradników jest zachęcanie osób niepełnosprawnych do aktywizacji zawodowej. Pokazujemy w nich sylwetki osób, które mimo niepełnosprawności prowadzą aktywne życie. Zakład był partnerem przy wydaniu przez Stowarzyszenie Przyjaciół Integracja „Savoir-vivre wobec osób z niepełnosprawnością”. W publikacji tej zawarto informacje o działaniach podejmowanych przez Zakład na rzecz osób niepełnosprawnych. Ponadto Zakład co miesiąc przygotowuje do magazynu „Integracja” materiały dotyczące osób niepełnosprawnych, w ramach stałej kolumny – „Informator ZUS”.

Dzień pasażera

Od 2011 r. Urząd Transportu Kolejowego prowadzi akcję Dzień Pasażera, podczas której pracownicy spotykają się z podróżnymi, by udzielać im bezpłatnych porad i informacji na temat praw przysługujących pasażerom kolei. Inicjatywa UTK – będąc unikatową w skali kraju – szeroko wpisuje się w pro pasażerską politykę Komisji Europejskiej. Każdorazowo w akcji Dzień Pasażera uczestniczy pracownik UTK, który biegle posługuje się Polskim Językiem Migowym.

Wyrównanie szans osób niepełnosprawnych, zamieszkujących regiony słabo rozwinięte gospodarczo i społecznie, w dostępie do rehabilitacji zawodowej i społecznej.

Celem strategicznym programu było wyrównanie szans oraz zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych, zamieszkujących regiony słabo rozwinięte gospodarczo i społecznie w dostępie do rehabilitacji zawodowej i społecznej. Beneficjentami programu mogły być: organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, podmioty, które prowadzą placówki edukacyjne lub środowiskowe domy samopomocy, jednostki prowadzące warsztaty terapii zajęciowej, gminy i powiaty.

W 2016 r. program realizowany był w oparciu o podjęte decyzje o przyznaniu dofinansowań na wnioski i wystąpienia złożone w okresie sprawozdawczym w podziale na obszary, tj.:

- obszar B - likwidacją barier w urzędach, placówkach edukacyjnych lub środowiskowych domach samopomocy w zakresie umożliwienia osobom niepełnosprawnym poruszania się i komunikowania,
- obszar C - tworzenie spółdzielni socjalnych osób prawnych,
- obszar D - likwidację barier transportowych,
- obszar E - wymagany wkład własny w projektach dotyczących aktywizacji i/lub integracji osób niepełnosprawnych,
- obszar F - tworzenie warsztatów terapii zajęciowej,
- obszar G - finansowanie zadań ustawowych dotyczących rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych skierowanych do powiatów.

Na realizację zadania w 2016 r. zaplanowano środki w kwocie 49.500 tys. zł, z tego na:

- dofinansowanie zadań bieżących realizowanych przez jednostki sektora finansów publicznych 1030 tys. zł,
- dofinansowanie zadań bieżących realizowanych przez jednostki nie zaliczane do sektora finansów publicznych 48 tys. zł,
- dofinansowanie zadań inwestycyjnych realizowanych przez jednostki sektora finansów publicznych 47 343 tys. zł,
- dofinansowanie zadań inwestycyjnych realizowanych przez jednostki nie zaliczane do sektora finansów publicznych 1079 tys. zł.

W 2016 r. w ramach zadania Oddziały i Biuro Funduszu wypłaciły środki w łącznej kwocie 46 854 919,93 zł (94,66 % środków zaplanowanych), z tego na:

- dofinansowanie zadań bieżących realizowanych przez jednostki sektora finansów publicznych 437 786,47 zł,
- dofinansowanie zadań inwestycyjnych realizowanych przez jednostki sektora finansów publicznych 46 281 406,80 zł,

- dofinansowanie zadań inwestycyjnych realizowanych przez jednostki nie zaliczane do sektora finansów publicznych 135 726,66 zł.

Ochrona praw osób niepełnosprawnych w zakresie budownictwa.

Wspólnie z Fundacją Integracja oraz Wydziałem Architektury Politechniki Warszawskiej, 5 grudnia 2016 r., Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa (MIB) zorganizowało konferencję pn. *Infrastruktura Dostępna*, której celem było uwrażliwienie zamawiających oraz projektantów na potrzeby osób z niepełnosprawnościami. W trakcie konferencji zostały zaprezentowane m.in. dobre praktyki w zakresie szeroko pojętej dostępności infrastruktury dla osób z niepełnosprawnościami biorąc pod uwagę koncepcję uniwersalnego projektowania.

MIB, mając na uwadze koncepcję „uniwersalnego projektowania”, podjęło także prace nad opracowaniem standardów dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami. Planowane jest opublikowanie go w formie poradnika/wytycznych dla architektów, konstruktorów, urbanistów oraz firm wykonawczych w zakresie dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami. Celem tego działania będzie wskazanie rozwiązań zmierzających do poprawy funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami w przestrzeni publicznej w zakresie dostępu do budynków. Poradnik ten będzie upubliczniony i rozpowszechniony przez Ministerstwo w celu promowania konkretnych rozwiązań dotyczących dostępności. W ramach prac koncepcyjno-przygotowawczych MIB zainicjował cykl spotkań ze środowiskiem branżowym tj.: projektantami, wykonawcami, inwestorami, a także ze środowiskiem reprezentującym osoby z niepełnosprawnościami, w celu omówienia najbardziej nurtujących problemów z zakresu dostępności do budynków, jak również możliwości ich rozwiązania.

MIB opracowało projekt ustawy – Kodeks urbanistyczno-budowlany, który ma stanowić kodyfikację prawa administracyjnego w zakresie gospodarowania przestrzenią oraz prowadzenia procesu inwestycyjno-budowlanego, a który uwzględnia potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie ich funkcjonowania. Jedną z ogólnych norm Kodeksu jest wskazana w art. 16 projektu zasada projektowania uniwersalnego określona w art. 2 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

MIB podjęło prace nad nowelizacją rozporządzenia z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1422). Przedmiotowy projekt zakłada wprowadzenie następujących zmian mających wpływ na dostęp dla osób niepełnosprawnych:

- zwolnienie z wymagań w zakresie odległości od granicy z działką budowlaną w przypadku budowy pochylni dla osób niepełnosprawnych,
- usunięcie przepisu zwalniającego z konieczności dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych dojść do budynków w zakładach karnych, aresztach śledczych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz budynków w zakładach pracy, niebędących zakładami pracy chronionej,
- dopuszczenie zbliżenia miejsc postojowych dla samochodów, z których korzystają wyłącznie osoby niepełnosprawne, bez ograniczeń do okien pomieszczeń przeznaczonych na stały pobyt ludzi.

W MIB podjęte zostały również prace nad nowymi przepisami techniczno-budowlanymi dla budynków, które mają stanowić akty wykonawcze do Kodeksu urbanistyczno-budowlanego. Ich celem jest wprowadzenie nowych rozwiązań na etapie projektowania, budowy, jak również późniejszego użytkowania budynku m.in. w zakresie poprawy dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Działania na rzecz likwidacji barier ograniczających uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, zawodowym – program Rady Nadzorczej Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „Aktywny Samorząd”.

Celem głównym programu było wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów pomocy w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

Program w 2016 r. obejmował następujące formy wsparcia:

Moduł I:

- 1) Obszar A – likwidacja bariery transportowej:
 - Zadanie 1 - pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu,
 - Zadanie 2 - pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B.
- 2) Obszar B – likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym:
 - Zadanie 1 - pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania,
 - Zadanie 2 - dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania.
- 3) Obszar C – likwidacja barier w poruszaniu się:
 - Zadanie 1 - pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,
 - Zadanie 2 - pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości,
 - Zadanie 3 - pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne (co najmniej na III poziomie jakości).
- 4) Obszar D – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej.

Moduł II – pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym. Moduł został omówiony w punkcie dotyczącym prawa 4) „prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej”.

W planie finansowym na 2016 r. na realizację programu „Aktywny samorząd” przewidziano środki w łącznej wysokości 128 415 tys. zł, z tego na:

- wydatki bieżące dla jednostek sektora finansów publicznych (§ 2440) w kwocie 78 415 tys. zł,

- wydatki inwestycyjne dla jednostek sektora finansów publicznych (§ 6260) w kwocie 50 000 tys. zł.

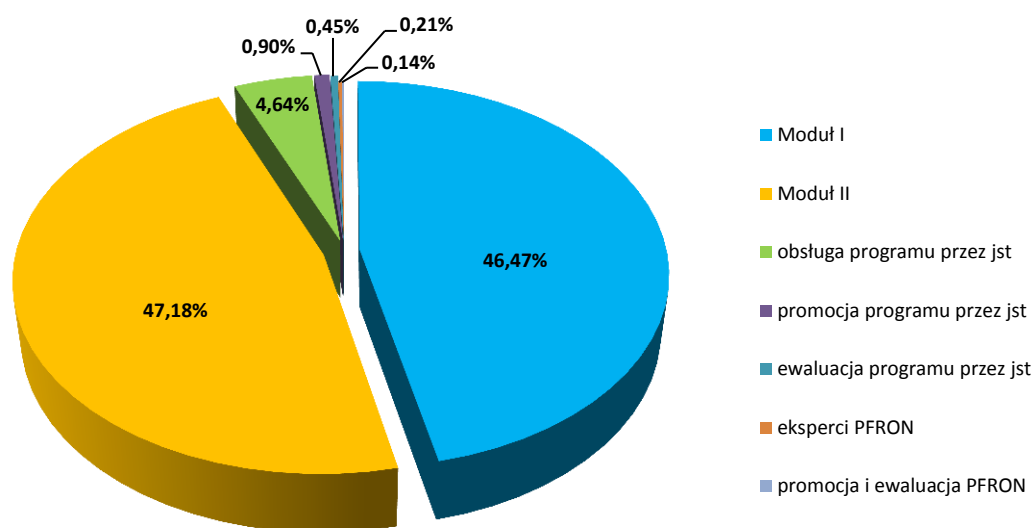
W omawianym okresie łączne wydatki na realizację programu wyniosły 117 326 415,45 zł (91,37 % środków zaplanowanych na realizację programu), z tego:

- wydatki bieżące dla jednostek sektora finansów publicznych (§ 2440) w kwocie 67 538 850,50 zł,
- wydatki inwestycyjne dla jednostek sektora finansów publicznych (§ 6260) w kwocie 49 787 564,95 zł.

Niewydatkowanie wszystkich środków zaplanowanych na program związane jest ze spadkiem o 3 098 liczby wnioskodawców objętych wsparciem w Module II w stosunku do 2015 r.

Planowana wielkość ustalona w ramach budżetu zadaniowego do osiągnięcia miernika w działaniu stanowił 28 000 osób, natomiast osiągnięta wartość wyniosła 24 676 osób.

Wykres: Struktura wypłat wg rodzajów kosztów - Pilotażowy program „Aktywny samorząd”.

Źródło: Sprawozdanie z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2016 r.

Działania na rzecz wsparcia osób niepełnosprawnych w likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych.

Osoby niepełnosprawne ubiegające się o dofinansowanie na podstawie rozporządzenia w sprawie zadań powiatu złożyły 36 001 wniosków na łączną kwotę 228 842 913,00 zł. Starostowie 374 powiatów podpisali 17 213 umów na wartość 61 605 214,00 zł. Beneficjentom w liczbie 16 605 osób zostały wypłacone środki na likwidację barier w kwocie 58 426 821 zł, z tego:

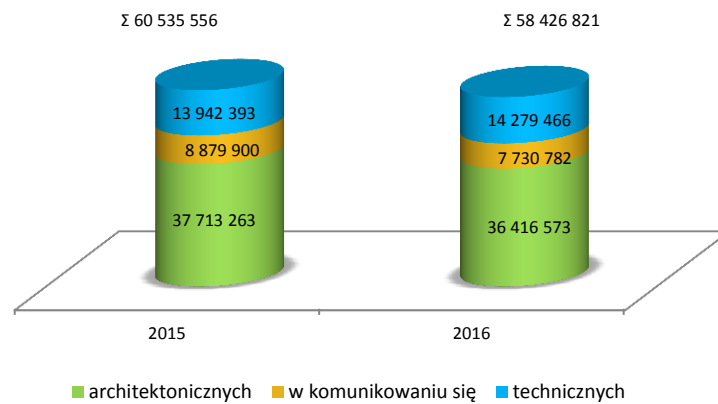
- barier architektonicznych w kwocie 36 416 573,00 zł (62,3%) dla 5 892 osób – średnie dofinansowanie 6 181,00 zł,
- barier w komunikowaniu się w kwocie 7 730 782,00 zł (13,2%) dla 4 947 osób – średnie dofinansowanie 1 563,00 zł,

- barier technicznych w kwocie 14 279 466,00 zł (24,5%) dla 5 766 osób - średnie dofinansowanie 2 476,00 zł.

W ogólnej liczbie 16 605 osób niepełnosprawnych, które skorzystały z dofinansowania likwidacji barier funkcjonalnych stanowiły:

- 13 880 dorosłych osób niepełnosprawnych,
- 2 725 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, w tym:
 - 5 599 mieszkańców wsi ,
 - 7 610 kobiet.

Wykres: Dofinansowanie likwidacji barier.

Źródło: Sprawozdanie z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2016 r.

9. POSIADANIA SAMORZĄDNEJ REPREZENTACJI SWEGO ŚRODOWISKA ORAZ DO KONSULTOWANIA Z NIM WSZELKICH PROJEKTÓW AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Osoby niepełnosprawne oraz ich rodziny i najbliższe otoczenie mają ustawowo zagwarantowaną możliwość posiadania samorządnej reprezentacji swojego środowiska m.in. w formie tworzonych organizacji pozarządowych o charakterze lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (np. stowarzyszeń, fundacji).

Osoby niepełnosprawne w zespołach i organach doradczych administracji publicznej

Przedstawiciele organizacji pozarządowych osób niepełnosprawnych lub działających na ich rzecz mogą uczestniczyć – z mocy prawa lub na zaproszenie – w zespołach i organach doradczych administracji publicznej, w tym w:

- Krajowej Radzie Konsultacyjnej do Spraw Osób Niepełnosprawnych, powoływanej na podstawie przepisów ustawy *o rehabilitacji*, będącej organem opiniodawczo-doradczym Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. Jest to forum współdziałania organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Przedstawiciele osób niepełnosprawnych mogą przedstawiać Pełnomocnikowi Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych m.in. propozycje: przedsięwzięć zmierzających do integracji osób niepełnosprawnych, rozwiązań w zakresie zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych wynikających z niepełnosprawności, wydania przez odpowiednie organy lub zmiany przepisów dotyczących sytuacji osób niepełnosprawnych.

- Polskiej Radzie Języka Migowego, powoływanej na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o języku migowym i innych środkach komunikowania się*, która jest organem doradczym Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
- Zespole ds. wykonywania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, powołanego na mocy zarządzenia nr 26 Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 sierpnia 2013 r. (Dz. Urz. Min. Prac. i Polit. Społ. poz. 27). Zespół jest organem pomocniczym Ministra i pełni funkcję mechanizmu koordynacji prac Rady Ministrów nad wdrażaniem Konwencji, o którym mowa w art. 33 ust. 1. W skład zespołu wchodzi przedstawiciele wszystkich ministerstw, a pracom przewodniczy Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych. Zespół jest odpowiedzialny za wymianę informacji w sprawie działań związanych z wdrażaniem postanowień Konwencji i planowanych zmian rozwiązań prawnych dotyczących osób z niepełnosprawnością lub mogących mieć wpływ na ich sytuację. Posiedzenia Zespołu odbywają się co najmniej raz na kwartał.

W 2016 r. odbyło się 5 posiedzeń Zespołu, w trakcie których omówiono następujące tematy:

- wspieranie zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych,
- dostępność publicznych serwisów internetowych,
- współpraca poszczególnych resortów z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych,
- dostępność i projektowanie uniwersalne, jako warunek uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym,

- prace nad Strategią na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2017-2030.

W trakcie posiedzeń poszczególne resorty przedstawiały informacje na temat działań podejmowanych w określonym obszarze. Na posiedzenia Zespołu zapraszani byli również przedstawiciele organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych. W 2016 r. brali oni udział w posiedzeniach Zespołu, na których poruszano tematykę dostępności serwisów internetowych, budynków użyteczności publicznej i współpracy poszczególnych resortów z organizacjami pozarządowymi.

W 2016 r. w ramach Zespołu powstał również podzespół ds. publicznych serwisów internetowych złożony z przedstawicieli poszczególnych resortów zajmujących się redagowaniem treści na stronach internetowych resortów lub administrowaniem nimi. Celem podzespołu jest dostosowanie portali internetowych administracji rządowej do standardu WCAG 2.0. Pracami podzespołu kieruje Ministerstwo Cyfryzacji.

Materiały z posiedzeń Zespołu (protokoły i przedstawiane prezentacje) są publikowane na stronie Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych.

- Zespole do spraw Opracowania Rozwiązań w zakresie Poprawy Sytuacji Osób Niepełnosprawnych i Członków ich Rodzin powołanego na podstawie zarządzenia nr 89 Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 sierpnia 2016 r. (M.P. poz. 850). Zespół jest organem pomocniczym Rady Ministrów.

W skład Zespołu wchodzi jako członkowie przedstawiciele dwunastu ministerstw oraz czteremastu przedstawicieli różnych urzędów i instytucji, które uczestniczą w Zespole na prawach członka. Przewodniczącym Zespołu jest Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. Przewodniczący może zapraszać do udziału w pracach Zespołu, z głosem doradczym, osoby niebędące członkami Zespołu, w szczególności ekspertów, przedstawicieli innych organów administracji rządowej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, zajmujących się problematyką dotyczącą osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin oraz innych podmiotów, właściwych w sprawach będących przedmiotem prac Zespołu.

Do zadań Zespołu należy opracowanie:

- 1) analizy aktualnej sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin ze szczególnym uwzględnieniem dostępu do edukacji, kultury, zatrudnienia oraz świadczeń zdrowotnych;
- 2) kompleksowych rozwiązań w zakresie poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin z uwzględnieniem postanowień Konwencji;
- 3) propozycji rozwiązań legislacyjnych i systemowych mających na celu poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin.

W 2016 r. odbyły się trzy posiedzenia Zespołu – 28 września, 26 października, 28 listopada.

Pierwsze posiedzenie miało charakter inauguracyjny i organizacyjny, podczas posiedzenia przyjęto regulamin Zespołu oraz ustalono plan jego pracy.

Na kolejnym posiedzeniu przedstawiono informację o zrealizowanych bądź będących w realizacji postulatach – np. postulat dotyczący obowiązku przeznaczenia na zadania związane ze stosowaniem specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży środków w wysokości nie niższej niż zostały na te zadania naliczone w części oświatowej subwencji ogólnej, postulat dotyczący zapewnienia opiekunom osób niepełnosprawnych

(dzieci oraz dorosłych) w razie śmierci podopiecznego albo utraty ważności orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności osoby, nad którą sprawowana była opieka, otrzymania zasiłku dla osoby bezrobotnej na takich samych zasadach jak pracownicy tracący zatrudnienie oraz postulat dotyczący umożliwienia pobierania świadczenia pielęgnacyjnego przez każdego z opiekunów w przypadku rezygnacji z zatrudnienia, w sytuacji gdy w rodzinie jest więcej niż jedna osoba niepełnosprawna.

Tematem trzeciego posiedzenia były kwestie kształcenia zawodowego osób niepełnosprawnych oraz rehabilitacji zawodowej, dostępu do edukacji.

- Radzie Sportu Osób Niepełnosprawnych, powołanej na podstawie Decyzji Ministra Sportu i Turystyki z dnia 16 kwietnia 2008 r.

Rada jest organem opiniodawczo-doradczym Ministra Sportu i Turystyki, a do jej głównych zadań należy:

- opracowywanie propozycji kierunków rozwoju sportu osób niepełnosprawnych;
- inicjowanie działań, wspieranie i promowanie nowych propozycji zadań w sporcie osób niepełnosprawnych;
- przekazywanie kierownictwu Ministerstwa własnych opracowań i opinii oraz wniosków w sprawach związanych ze sportem osób niepełnosprawnych.

W pracach Rady bierze udział 15 członków powołanych przez Ministra Sportu i Turystyki oraz zaproszeni specjaliści. W Radzie Sportu Osób Niepełnosprawnych zasiadają przedstawiciele Sejmu i Senatu RP, organizacji pozarządowych działających w obszarze sportu osób niepełnosprawnych, przedstawiciele Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Akademii Wychowania Fizycznego oraz zawodnicy.

W 2016 r. odbyły się dwa posiedzenia Rady Sportu Osób Niepełnosprawnych, na których omówiono następujące tematy:

1. 15 czerwca 2016 r.

- stan przygotowań polskiej reprezentacji do Igrzysk Paraolimpijskich w Rio de Janeiro,
- planowane działania MSiT na rzecz wsparcia przygotowań do Igrzysk Paraolimpijskich w Rio de Janeiro,
- stan realizacji Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w 2016 r.

2. 27 października 2016 r.

- osiągnięcia polskiej reprezentacji na Igrzyskach Paraolimpijskich w Rio de Janeiro
- założenia realizacji Porozumienia Ministra Sportu i Turystyki, Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych i Prezesa Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, na rzecz prowadzenia wspólnych działań dla rozwoju sportu osób niepełnosprawnych w Polsce
- planowane działania MSiT na rzecz wsparcia sportu wyczynowego osób niepełnosprawnych w 2017 r.
- planowane działania MSiT na rzecz upowszechniania sportu osób niepełnosprawnych w 2017 r.

- Społecznych Radach do Spraw Osób Niepełnosprawnych, funkcjonujących na podstawie ustawy *o rehabilitacji*, w każdym samorządzie województwa i w samorządzie powiatowym, jako organ opiniodawczo- doradczy każdego marszałka i starosty.

W skład rady wchodzi m.in. przedstawiciele organizacji pozarządowych działających na terenie danego województwa i powiatu.

Społeczne Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych m.in. opiniują – w zakresie potrzeb osób niepełnosprawnych – projekty uchwał i programów przyjmowanych przez sejmik województwa i powiatową radę. Przedstawiciele osób niepełnosprawnych m.in. współdecydują o ostatecznej treści corocznej uchwały samorządu województwa i samorządu powiatowego określającej zadania dofinansowywane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Warto nadmienić, że osoby niepełnosprawne, w szczególności za pośrednictwem organizacji pozarządowych, biorą aktywny udział w pracach legislacyjnych dotyczących bezpośrednio lub pośrednio osób niepełnosprawnych korzystając z ustawowego prawa do konsultowania wszelkich projektów aktów prawnych ich dotyczących – w myśl przepisów art. 19 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o związkach zawodowych* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1881) oraz art. 16 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. *o organizacjach pracodawców* (Dz. U. z 2015 r. poz. 2029), przeprowadzano konsultacje projektów aktów prawnych.

Osoby niepełnosprawne uczestniczą także w różnych przedsięwzięciach organizowanych przez organizacje pozarządowe, organizacje pracodawców i związków zawodowych, administrację publiczną i inne instytucje (m.in. w seminariach, konferencjach, spotkaniach roboczych ukierunkowanych tematycznie na rozwiązywanie konkretnych problemów).

Zatem osoby niepełnosprawne, w większości za pośrednictwem organizacji pozarządowych, które współtworzą lub które statutowo zajmują się problematyką niepełnosprawności, spełniają ważną rolę w kreowaniu polityki na rzecz osób niepełnosprawnych na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym.

Organizacje pozarządowe osób niepełnosprawnych lub działające na rzecz tych osób świadczą im różnorodnego rodzaju usługi, np. w zakresie ochrony zdrowia, rehabilitacji leczniczej, zawodowej i społecznej. Organizacje pozarządowe prowadzą m.in. przychodnie rehabilitacyjne, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej, niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, organizują imprezy: sportowe, turystyczne, rekreacyjne oraz w zakresie kultury. Ważną sferą działalności organizacji pozarządowych jest wsparcie osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Szczegółowa informacja dotycząca prac legislacyjnych prowadzonych w 2016 r. na rzecz osób niepełnosprawnych przez Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej .

1. Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2016 r. w sprawie określenia wzorów miesięcznych i rocznych informacji o zatrudnieniu, kształceniu lub o działalności na rzecz osób niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 938).

Wydanie nowego rozporządzenia wynikało z wejścia w życie z dniem 1 lipca 2016 r. ustawy z dnia 25 września 2015 r. *o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz. U. poz. 1886), zwanej dalej „ustawą o zmianie ustawy o rehabilitacji”.

Zgodnie z art. 21 ust. 2e pkt 2a ustawy, z wpłat na PFRON zwolnione zostały również zakłady opiekuńczo-lecznicze. We wzorach informacji doprecyzowano objaśnienia.

Rozporządzenie zastąpiło rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 grudnia 2012 r. *w sprawie określenia wzorów miesięcznych i rocznych informacji o zatrudnieniu, kształceniu lub o działalności na rzecz osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2014 r. poz. 809).

2. Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2016 r. *w sprawie ustalenia wzorów deklaracji składanych Zarządowi Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przez pracodawców zobowiązanych do wpłat na ten Fundusz* (Dz. U. poz. 956).

Wydanie nowego rozporządzenia wynikało z wejścia w życie z dniem 1 lipca 2016 r. ustawy *o zmianie ustawy o rehabilitacji*.

Art. 49 ust. 1 ustawy został rozszerzony o wpłaty na PFRON, związane z realizacją obowiązków sprzedającego w zakresie udzielania ulg we wpłatach (art. 22b).

Od 1 lipca 2016 r. sprzedający usługę, udzielający nabywcy ulgi we wpłatach na PFRON będzie dokonywał wpłat, w przypadkach, w których dochodzi do nieprawidłowości w wystawianiu ulg (wystawianiu ulg przez podmiot nieuprawniony, opóźnieniu w wystawianiu informacji o wysokości ulg oraz podania w informacji nieprawdziwych informacji, a także w przypadkach niewywiązania się z nowych obowiązków - prowadzenie ewidencji informacji o wysokości obniżenia wpłat, terminowe wystawienie informacji). W związku ze zmianą art. 49 ust. 1 ustawy dodany został wzór deklaracji wpłat na PFRON o symbolu DEK-II-u.

Rozporządzenie zastąpiło rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 grudnia 2012 r. *w sprawie ustalenia wzorów deklaracji składanych Zarządowi Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przez pracodawców zobowiązanych do wpłat na ten Fundusz* (Dz. U. z 2015 r. poz. 101).

3. Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2016 r. *w sprawie miesięcznego dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych* (Dz. U. poz. 951).

Konieczność wydania nowego rozporządzenia wynikała z wejścia w życie ustawy o zmianie ustawy *o rehabilitacji*.

Rozporządzenie określa szczegółowe warunki udzielania oraz tryb przekazywania miesięcznego dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych, terminy składania i wzory miesięcznej informacji o wynagrodzeniach, zatrudnieniu, stopniach i rodzaju niepełnosprawności pracowników niepełnosprawnych (INF-D-P) oraz wniosku o wypłatę miesięcznego dofinansowania za dany miesiąc (Wn-D) wraz z dokumentami załączanymi do wniosku, a także wymogi, jakie muszą spełniać pracodawcy, przekazując dokumenty w formie elektronicznej przez teletransmisję danych.

Rozporządzenie zastąpiło rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 grudnia 2014 r. w sprawie miesięcznego dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 1988).

4. Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 941).

Zmiana rozporządzenia wynikała z wejścia w życie ustawy o zmianie ustawy o rehabilitacji. Wprowadziła ona zmianę brzmienia art. 25a w ust. 1 ustawy polegającą na nałożeniu na osoby korzystające z refundacji składek na ubezpieczenia społeczne (osoby niepełnosprawne wykonujące działalność gospodarczą oraz niepełnosprawnych rolników lub rolników zobowiązanych do opłacania składek za niepełnosprawnego domownika) obowiązku opłacenia tych składek w całości przed dniem złożenia wniosku do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W związku ze zmianą art. 25a zostały zmienione objaśnienia do: Wniosku o wypłatę refundacji składek – o symbolu Wn-U-G (stanowiącego załącznik nr 1 do projektu rozporządzenia) oraz do Wniosku o wypłatę refundacji składek o symbolu Wn-U-A (stanowiącego załącznik nr 2 do projektu rozporządzenia).

5. Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2016 r. w sprawie informacji dotyczących kwot obniżenia wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz ewidencji wystawionych informacji o kwocie obniżenia (Dz. U. poz. 928).

Wydanie rozporządzenia wynikało z wejścia w życie ustawy o zmianie ustawy o rehabilitacji, która nadała nowe brzmienie art. 22 ustawy o rehabilitacji. Znowelizowana ustawa o rehabilitacji nałożyła na pracodawcę dodatkowe obowiązki związane z wystawianiem informacji o kwocie obniżenia wpłat na PFRON (prowadzenie ewidencji wystawionych informacji o kwocie obniżenia wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, składanie informacji miesięcznej o informacjach o kwocie obniżenia wpłat na PFRON) oraz sformalizowała informację o kwocie obniżenia wpłat na PFRON (której wzór określił akt wykonawczy do ustawy o rehabilitacji). Rozporządzenie, wydane na podstawie ww. art. 22 ust. 12 ustawy, uszczegóławia sposób prowadzenia ewidencji oraz zakres gromadzonych w niej danych, a także określa wzory formularzy składanych przez pracodawców wystawiających informację o kwocie obniżenia wpłat.

6. Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 grudnia 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu bibliotek, organizacji osób niewidomych lub ociemniałych oraz organizacji, których celem statutowym jest działanie na rzecz osób niewidomych lub ociemniałych (Dz. U. z 2017 r. poz. 57)

Celem nowelizacji rozporządzenia było rozszerzenie dotychczasowego wykazu organizacji osób niewidomych lub ociemniałych oraz organizacji, których celem statutowym jest działanie na rzecz osób niewidomych lub ociemniałych, stanowiącego załącznik nr 2 do rozporządzenia, o Fundację „Świat Według Ludwika Braille’a” w Lublinie oraz Stowarzyszenie „WMW – Wspólnie Można Więcej” w Krakowie.

7. Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 października 2016 r. w sprawie Krajowej Rady Konsultacyjnej do Spraw Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. poz. 1783)

Wydanie nowego rozporządzenia wynikało z wejścia w życie z dniem 1 listopada 2016 r. art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 19 lipca 2016 r. *o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1336), który wprowadził nowe upoważnienie dla ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego do określenia, w drodze rozporządzenia:

- trybu powoływania członków Rady Konsultacyjnej do Spraw Osób Niepełnosprawnych, zwanej dalej „Radą”,
- organizacji i trybu działania Rady oraz zasad uczestnictwa w jej pracach przedstawicieli organów administracji publicznej, organizacji pozarządowych
- niereprezentowanych w Radzie i przedstawicieli wojewódzkich oraz powiatowych społecznych rad do spraw osób niepełnosprawnych,

z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia reprezentatywności grup osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności i terminy zgłaszania kandydatów na członków Rady, mając na względzie zapewnienie sprawnego funkcjonowania Rady i wypełniania przez nią obowiązków wynikających z ustawy.

Rozporządzenie zastąpiło rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 listopada 2007 r. *w sprawie sposobu i trybu działania Krajowej Rady Konsultacyjnej do Spraw Osób Niepełnosprawnych* (Dz. U. poz. 1695).

10. PEŁNEGO UCZESTNICTWA W ŻYCIU PUBLICZNYM, SPOŁECZNYM, KULTURALNYM, ARTYSTYCZNYM, SPORTOWYM ORAZ REKREACJI I TURYSTYCE ODPOWIEDNIO DO SWYCH ZAINTERESOWAŃ I POTRZEB

Zmiany w regulacjach prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych

W 2016 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki prowadziło następujące działania:

- 1) przygotowanie rozporządzenia Ministra Sportu i Turystyki z dnia 26 września 2016 r. *zmieniającego rozporządzenie w sprawie wyróżnień i nagród pieniężnych za wybitne osiągnięcia sportowe* (Dz. U. poz. 1551). Rozporządzenie to umożliwiło przyznawanie niepełnosprawnym sportowcom – uczestnikom igrzysk olimpijskich nagród bez względu na ilość startujących osób, drużyn, osad lub załóg;
- 2) przygotowanie rozporządzenia Ministra Sportu i Turystyki z dnia 1 lutego 2017 r. *zmieniającego rozporządzenie w sprawie stypendiów sportowych dla członków kadry narodowej* (Dz. U. poz.217). Rozporządzenie to umożliwiło przyznawanie niepełnosprawnym sportowcom – uczestnikom igrzysk olimpijskich stypendiów sportowych bez względu na ilość startujących osób drużyn, osad lub załóg;
- 3) program dofinansowania ze środków budżetu państwa zadań związanych z przygotowaniem zawodników kadry narodowej do udziału w igrzyskach paraolimpijskich, igrzyskach głuchych, mistrzostwach świata i Europy w 2016 roku;
- 4) program dofinansowania ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej zadań z obszaru wspierania szkolenia sportowego i współzawodnictwa osób niepełnosprawnych w 2016 roku.

Sport Wyczynowy

Zadania w obszarze sportu wyczynowego osób niepełnosprawnych w 2016 r. dofinansowywane były z:

- 1) Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej zgodnie z art. 86 ust. 4 i 6 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. *o grach hazardowych* (Dz. U. z 2015 r. poz. 612, z późn. zm.), rozporządzeniem Ministra Sportu i Turystyki z dnia 18 grudnia 2015 r. *w sprawie przekazywania środków z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej* (Dz. U. poz. 2252),
- 2) z budżetu państwa na podstawie: art. 29 ust. 1 i 7 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. *o sporcie*, art. 47 i art. 151 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. *o finansach publicznych* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1870, z późn. zm.), ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i wolontariacie*, rozporządzenia Ministra Sportu i Turystyki z dnia 15 października 2012 r. *w sprawie stypendiów sportowych dla członków kadry narodowej* (Dz. U. poz. 1130),

Opracowane zostały poniższe programy dofinansowania zadań na 2016 r. z zakresu sportu wyczynowego osób niepełnosprawnych, mające na celu zabezpieczenie realizacji cyklu szkoleniowego zawodników oraz udział w imprezach mistrzowskich rangi krajowej i międzynarodowej:

- 1) „Program dofinansowania ze środków budżetu państwa zadań związanych z przygotowaniem zawodników kadry narodowej do udziału w igrzyskach

paraolimpijskich, igrzyskach głuchych, mistrzostwach świata i Europy w 2016 roku”, wprowadzony decyzją Ministra Sportu i Turystyki nr 1 z dnia 11 stycznia 2016 roku.

- 2) „Program dofinansowania ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej zadań z obszaru wspierania szkolenia sportowego i współzawodnictwa osób niepełnosprawnych w 2016 r.” wprowadzony decyzją nr 10 Ministra Sportu i Turystyki z dnia 26 stycznia 2016 roku.

Zadania realizowane były przez polskie związki sportowe oraz organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest prowadzenie działalności w zakresie sportu wyczynowego osób niepełnosprawnych.

Ze środków budżetu państwa zrealizowano zadanie pn. „Przygotowywanie zawodników kadry narodowej do udziału w igrzyskach olimpijskich, igrzyskach paraolimpijskich, igrzyskach głuchych, mistrzostwach świata i Europy”.

W ramach zadania realizowane były szkolenia sportowe obejmujące członków kadry narodowej biorących udział w przygotowaniach do startu w igrzyskach paraolimpijskich, igrzyskach głuchych oraz MŚ i ME. Głównym celem szkoleniowym było skoncentrowanie pracy treningowej nad przygotowaniem najwyższej formy sportowej zawodników niepełnosprawnych oraz zapewnienie odpowiednich warunków treningowych podczas zgrupowań sportowych.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sportu i Turystyki z dnia 15 października 2012 r. *w sprawie stypendiów sportowych dla członków kadry narodowej* (Dz. U. poz. 1130) zawodnicy niepełnosprawni otrzymywali z budżetu państwa stypendia sportowe. W 2016 r. stypendia przyznano 263 zawodnikom kadry narodowej osób niepełnosprawnych (86 kobiet, 177 mężczyzn).

Ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej dofinansowywane były:

- przygotowania i udział w igrzyskach paraolimpijskich,
- przygotowania do igrzysk głuchych,
- przygotowania do MŚ i ME w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych.

Przygotowania i udział w igrzyskach paraolimpijskich

Na realizację programu zawarte zostały umowy z polskimi związkami sportowymi oraz organizacjami realizującymi zadania z zakresu sportu wyczynowego osób niepełnosprawnych. Głównym celem programu było zdobycie jak największej liczby medali podczas Igrzysk Paraolimpijskich w Rio de Janeiro oraz efektywne włączanie polskich zawodników do współzawodnictwa międzynarodowego. W programie uczestniczyło 494 członków kadry narodowej (103 kobiety i 391 mężczyzn). Zawodnicy wzięli udział w imprezach rangi mistrzowskiej, m.in.: w MŚ w wioślarstwie, lekkiej atletyce, kolarstwie, kajakarstwie, żeglarstwie oraz w ME w łucznictwie, pływaniu, szermierce na wózkach, lekkiej atletyce.

Podczas ww. zawodów sportowcy niepełnosprawni zdobyli 148 medali (58 złotych, 46 srebrnych, 44 brązowe). Stypendia przyznano 152 zawodnikom kadry narodowej w sportach paraolimpijskich (42 kobiety, 110 mężczyzn).

Priorytetowo traktowane było przygotowanie zawodników niepełnosprawnych do udziału i udział w XV Letnich Igrzyskach Paraolimpijskich Rio de Janeiro' 2016. W Igrzyskach, które odbyły się w dniach od 7 do 18 września 2016 r., reprezentanci Polski zdobyli 39 medali: 9 złotych, 18 srebrnych i 12 brązowych. Ponadto zawodnicy zajęli 19 miejsc czwartych, 17 miejsc piątych, 11 szóstych, 8 siódmych, 8 ósmych. W końcowej klasyfikacji medalowej Polska zajęła wysokie 10 miejsce. Podczas Igrzysk Paraolimpijskich w Rio de Janeiro Polacy ustanowili 3 rekordy świata, 4 rekordy Europy, 1 rekord Igrzysk Paraolimpijskich, 1 rekord Polski w pływaniu i wiele rekordów życiowych.

Przygotowania do igrzysk głuchych

Zadanie to było realizowane w 2016 r. poprzez szkolenie sportowe (zgrupowania i konsultacje) obejmujące członków kadry narodowej sportowców głuchych, biorących udział w przygotowaniach do startu w letnich i zimowych igrzyskach głuchych, mistrzostwach świata, mistrzostwach Europy i innych imprezach o randze międzynarodowej.

W ramach programu zawarto umowę z Polskim Związkiem Sportu Niesłyszących na przygotowania do letnich i zimowych igrzysk głuchych. W zadaniu uczestniczyło 284 członków kadry narodowej (113 kobiet i 171 mężczyzn). Priorytetowo traktowane było przygotowanie niesłyszących zawodników do Letnich Igrzysk Głuchych Samsun'2017. Zawodnicy startować będą w lekkiej atletyce, pływaniu, tenisie stołowym, judo, bowlingu, piłce siatkowej i piłce nożnej i koszykówce.

W 2016 r. niesłyszący sportowcy zdobyli 37 medali (8 złotych, 9 srebrnych, 20 brązowych) podczas zawodów sportowych: MŚ w lekkiej atletyce, tenisie stołowym, judo, siatkówce plażowej oraz ME w piłce siatkowej, piłce nożnej, lekkiej atletyce.

Stypendia przyznano 91 zawodnikom kadry narodowej realizujących program przygotowań do igrzysk głuchych (41 kobiet, 50 mężczyzn).

Przygotowania do MŚ i ME w sportach nieobjętych programem przygotowań do igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych

Głównym celem programu było zdobycie jak największej liczby medali oraz skoncentrowanie pracy treningowej nad przygotowaniem najwyższej formy sportowej zawodników. W programie uczestniczyło 290 niepełnosprawnych zawodników (68 kobiet i 222 mężczyzn).

W 2016 r. zadanie realizowane było w formie szkolenia sportowego (zgrupowania i konsultacje) polegającego na przygotowaniu członków kadry narodowej do startu w mistrzostwach świata, mistrzostwach Europy i innych imprezach o randze międzynarodowej w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych. Odbyły się zgrupowania i konsultacje. Ponadto, zawodnicy niepełnosprawni wzięli udział w imprezach najwyższej rangi. W 2016 r. sportowcy zdobyli w sportach nieobjętych programem igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych 67 medali (21 złotych, 23 srebrne, 23 brązowe) na zawodach rangi MŚ w narciarstwie biegowym, bilardzie na wózkach, szachach, bowlingu, warcabach, strzelectwie sportowym oraz podczas ME w kręglach,

showdown, taekwondo, badmintonie i tańcu na wózkach. Stypendia przyznano 20 zawodnikom kadry narodowej (3 kobiety, 17 mężczyzn).

W ramach ww. programów zabezpieczenie finansowe z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przygotowań kadry narodowej osób niepełnosprawnych objęło koszty związane z:

- organizacją zgrupowań krajowych i zagranicznych,
- udziałem zawodników niepełnosprawnych w zawodach krajowych i zagranicznych,
- obsługą kadry szkoleniowej,
- monitoringiem diagnostycznym i medycznym,
- zakupem suplementów diety i produktów leczniczych,
- zakupem niezbędnego sprzętu sportowego i specjalistycznego.

Tabela: Liczba zawodników kadry, stypendystów i medali w podziale na Programy

Program	Liczba kadry	Liczba stypendystów	Liczba zdobytych medali
Przygotowania do igrzysk paraolimpijskich	494	152	148
Przygotowania do igrzysk głuchych	284	91	37
Przygotowania w sportach nieobjętych programem IP i IG	290	20	67
	1068	263	252

Ze środków budżetu państwa, poza stypendiami dla zawodników niepełnosprawnych, finansowane były także:

- świadczenia dla medalistów igrzysk paraolimpijskich i igrzysk głuchych, które wypłacane są medalistom igrzysk paraolimpijskich i igrzyskach głuchych, po zakończeniu przez nich kariery sportowej i spełnieniu pozostałych kryteriów określonych w ustawie. W 2016 r. świadczenia wypłacone zostały 251 osobom niepełnosprawnym,
- nagrody dla zawodników niepełnosprawnych, które przyznawane są sportowcom niepełnosprawnym, którzy zdobyli medale w igrzyskach paraolimpijskich, igrzyskach głuchych oraz imprezach rangi mistrzostw świata i mistrzostw Europy. W 2016 r. nagrody wypłacono 78 zawodnikom niepełnosprawnym,
- nagrody dla trenerów kadry narodowej, którymi objęci są m.in. trenerzy i instruktorzy za osiągnięcie przez szkolonych przez nich zawodników niepełnosprawnych wysokich wyników sportowych we współzawodnictwie międzynarodowym. W 2016 r. wypłacono nagrody 115 trenerom zawodników niepełnosprawnych.

Sport powszechny

Aktywność ruchowa, a w szczególności sportowa, zawiera nieocenione wartości przyspieszające i uzupełniające proces rehabilitacji fizycznej osób niepełnosprawnych. Sport stanowi ważny element integracji środowisk ludzi zdrowym i niepełnosprawnych, pomaga przełamywać bariery, stereotypy i kompleksy związane z niepełnosprawnością.

Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w kulturze fizycznej to dziedzina, którą Ministerstwo Sportu i Turystyki traktuje ze szczególną uwagą, tworząc warunki do podejmowania różnorodnych form aktywności przez osoby niepełnosprawne, poprzez dofinansowanie projektów organizacji pozarządowych działających w obszarze sportu niepełnosprawnych.

Z uwagi na dynamiczny rozwój sportu osób niepełnosprawnych w ostatnich latach oraz liczne sukcesy niepełnosprawnych zawodników w rozgrywkach ogólnopolskich i międzynarodowych, dokonał się podział sportu osób niepełnosprawnych na sport powszechny i sport wyczynowy.

Oba obszary sportu osób niepełnosprawnych stanowią priorytety polityki sportowej państwa, co znajduje odzwierciedlenie w dokumentach strategicznych i realizowanych zadaniach.

Problematyka upowszechniania sportu osób niepełnosprawnych stanowi ważny element Programu Rozwoju Sportu do roku 2020, przyjętego uchwałą Rady Ministrów z 31 sierpnia 2015 r. Jest to pierwszy dokument strategiczny dotyczący obszaru sportu, wpisujący się w nowy porządek zarządzania strategicznego, określony w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Celem głównym zapisanym w przedmiotowym dokumencie jest stworzenie takich warunków, które umożliwią zbliżenie się do zarysowanej wizji, idealnego stanu docelowego - aktywnego i zdrowego społeczeństwa. Cel główny zakłada dwa główne komponenty:

- działania związane z tworzeniem warunków dla upowszechniania aktywności fizycznej, oraz
- promocję zdrowego i aktywnego stylu życia.

Wspieranie działań na rzecz upowszechniania sportu osób niepełnosprawnych zostało ujęte w celach szczegółowych Programu, dotyczących zapewnienia warunków i oferty dla powszechnego podejmowania aktywności fizycznej na każdym etapie życia oraz wykorzystania sportu na rzecz budowy kapitału społecznego.

Należy podkreślić, że inicjatywy w zakresie rozwoju sportu osób niepełnosprawnych wspierane są nie tylko przez Ministerstwo Sportu i Turystyki, ale również inne organy administracji rządowej, jednostki samorządu terytorialnego oraz sponsorów.

Program Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych

Ministerstwo Sportu i Turystyki, działając na podstawie art. 86 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. *o grach hazardowych* oraz rozporządzenia Ministra Sportu i Turystyki z dnia 18 grudnia 2015 r. *w sprawie przekazywania środków z Funduszu Rozwoju Kultury*

Fizycznej, zrealizowało w 2016 r. kolejną edycję Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych.

Celem zadań przeprowadzonych w ramach Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w 2016 r. było tworzenie warunków umożliwiających zwiększanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych w różnych formach aktywności sportowej, postrzeganej przez pryzmat wyrównywania szans i udziału w życiu społecznym.

Celami szczegółowymi były:

- zwiększenie aktywności ruchowej osób niepełnosprawnych, prowadzącej do poprawy sprawności fizycznej, stanu zdrowia i związanej z nim jakości życia;
- wyrabianie nawyku stałej dbałości o utrzymanie poziomu sprawności fizycznej;
- kształtowanie zdrowego stylu życia;
- rozbudzanie zainteresowań sportowych w zależności od potrzeb, możliwości i preferencji uczestnika;
- tworzenie alternatywnej formy spędzania wolnego czasu dla osób niepełnosprawnych;
- kształtowanie zdrowej rywalizacji, szczególnie u osób niepełnosprawnych poprzez umiejętność współzawodnictwa i chęci podjęcia wysiłku;
- zwiększanie świadomości społeczeństwa na temat sportu osób niepełnosprawnych.

Wśród priorytetów Programu uwzględniono między innymi:

- włączanie społeczne osób niepełnosprawnych;
- włączanie społeczne starszych osób niepełnosprawnych (50+);
- znaczenie zadania dla promocji prozdrowotnych, społecznych, edukacyjnych i wychowawczych wartości sportu;
- znaczenie zadania dla wzrostu aktywności fizycznej uczestników i promocji zdrowego stylu życia.

W ramach wspierania przedsięwzięć w zakresie Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych dofinansowano następujące projekty:

- 1) wspieranie organizacji zajęć sekcji sportowych osób niepełnosprawnych;
- 2) prowadzenie zajęć sportowych dla osób niepełnosprawnych – „Animator sportu osób niepełnosprawnych”;
- 3) wspieranie organizacji imprez sportowych dla osób niepełnosprawnych, w tym Mistrzostw Polski i Pucharów Polski osób niepełnosprawnych;
- 4) wspieranie organizacji obozów sportowych dla osób niepełnosprawnych;
- 5) zakup sprzętu sportowego dla osób niepełnosprawnych;
- 6) promocja sportu osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z założeniami Programu dofinansowanie przyznano organizacjom pozarządowym, których celem statutowym jest prowadzenie działalności w zakresie kultury fizycznej osób niepełnosprawnych.

Decyzją Ministra Sportu i Turystyki z dnia 16 lutego 2016 r. dofinansowaniem objęto łącznie 71 projektów w zakresie upowszechniania sportu osób niepełnosprawnych na kwotę 15 527 000 zł.

Łącznie udzielono dofinansowania 33 podmiotom, w tym 11 organizacjom ogólnopolskim, 3 polskim związkom sportowym i 19 organizacjom regionalnym.

W ramach wspierania organizacji zajęć sportowych osób niepełnosprawnych z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczono 5 500 000 zł.

Współfinansowaniem objęte były zajęcia sekcji sportowych osób niepełnosprawnych w różnym wieku. Zajęcia prowadzono w 192 ośrodkach, oddziałach i klubach sportowych w całej Polsce. Zgodnie z Programem liczba zawodników w każdej sekcji wynosiła minimum 10 zawodników. Łącznie przeprowadzono zajęcia sekcji sportowych, w których uczestniczyło 13 608 osób.

Zajęcia sportowe dla osób niepełnosprawnych prowadzone były również w ramach Programu „Animator sportu osób niepełnosprawnych”. Systemem objęto 377 animatorów sportu osób niepełnosprawnych, dla których w ramach programu zabezpieczono środki finansowe na umowy zlecenia. Działanie w 50% dofinansowywały kluby sportowe, jednostki samorządu terytorialnego i sponsorzy. Zajęcia prowadzono z 4 403 osobami o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności.

Cele zasadnicze Programu „Animator sportu osób niepełnosprawnych” koncentrowały się przede wszystkim na:

- zwiększeniu aktywności i efektywności działań stowarzyszeń kultury fizycznej, których zakres działania obejmował rozwijanie sportu osób niepełnosprawnych,
- wspomaganie działalności klubów poprzez wdrożenie systemu motywacyjnego dla wyróżniających się animatorów sportu osób niepełnosprawnych,
- aktywizacji lokalnych struktur samorządu terytorialnego do współpracy i współfinansowania działalności animatorów.

W ramach wspierania organizacji imprez sportowych dla osób niepełnosprawnych, z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczono 4 187 000 zł.

Realizowane projekty miały na celu promowanie wszelkich form aktywności fizycznej osób niepełnosprawnych, rozbudzanie zainteresowań sportowych osób niepełnosprawnych, w zależności od potrzeb, możliwości i preferencji uczestników, a także kształcenie zdrowej rywalizacji i chęci podjęcia wysiłku. Wsparciem objęto organizację imprez ogólnopolskich, regionalnych i lokalnych. Imprezy adresowane były do osób w różnych grupach wiekowych oraz o różnym poziomie sprawności fizycznej i różnym rodzaju niepełnosprawności. Zgodnie z Programem liczba uczestników poszczególnych imprez stanowiła minimum 50 osób, w tym 40 niepełnosprawnych zawodników. Dofinansowaniem objęto łącznie 160 imprez sportowych, w których uczestniczyło 18 818 osób.

W ramach wspierania organizacji Mistrzostw Polski i Pucharów Polski osób niepełnosprawnych, z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczono 1 813 000 zł.

Dofinansowaniem objęto ogólnopolskie organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest prowadzenie działalności w zakresie kultury fizycznej osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem współzawodnictwa sportowego o tytuł Mistrza Polski i o Puchar Polski w danym sporcie. Zgodnie z Programem liczba uczestników poszczególnych mistrzostw stanowiła minimum 50 osób, w tym 40 niepełnosprawnych zawodników. Łącznie wsparto organizację 80 Mistrzostw i Pucharów Polski, w których uczestniczyło 6 899 osób.

W ramach wspierania organizacji obozów sportowych dla osób niepełnosprawnych, z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczono – 3 294 000 zł.

Celem obozów było rozbudzanie zainteresowań sportowych w zależności od potrzeb i możliwości uczestnika oraz wyrabianie nawyków zdrowego, sportowego stylu życia. Uczestnikami obozów były osoby niepełnosprawne w różnym wieku. Zgodnie z Programem liczba uczestników poszczególnych obozów stanowiła minimum 40 osób, w tym 30 osób niepełnosprawnych. Łącznie wsparto organizację 79 obozów sportowych, w których uczestniczyło 3 529 osób.

W ramach dofinansowania zakupu sprzętu sportowego dla osób niepełnosprawnych z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczono – 398 000 zł.

Dzięki środkom FRKF organizacje pozarządowe realizujące zadania z zakresu sportu osób niepełnosprawnych miały możliwość uzupełnienia sprzętu niezbędnego do uprawiania różnych sportów i realizacji pozostałych zadań wspieranych z FRKF. Łącznie dofinansowano 9 podmiotów, w tym 6 o zasięgu ogólnopolskim.

W ramach wspierania promocji sportu osób niepełnosprawnych z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczono – 335 000 zł.

Celem promocji sportu osób niepełnosprawnych było:

- zwiększenie świadomości opinii publicznej na temat sportu osób z niepełnosprawnością;
- promocja konkretnych dyscyplin, wydarzeń, zawodników uprawiających sport;
- przeciwdziałanie stereotypowemu wizerunkowi sportowca z niepełnosprawnością;
- podniesienie poziomu wiedzy i świadomości o sporcie osób z niepełnosprawnością oraz o możliwościach aktywnego życia osób z niepełnosprawnościami;
- kreowanie pozytywnych postaw wobec uprawiania sportu;
- promocja zdrowego stylu życia i aktywności.

Ministerstwo Sportu i Turystyki w zakresie promocji sportu osób niepełnosprawnych dofinansowało z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej następujące projekty:

- 1) kompleksowy projekt Stowarzyszenia Olimpiady Specjalne Polska pn. Promocja sportu dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, obejmujący:
 - rozbudowę strony internetowej Stowarzyszenia poprzez wprowadzenie funkcji newslettera,
 - opracowanie, wydanie i dystrybucję trzech numerów Biuletynu Jezyk promującego sport osób z niepełnosprawnością intelektualną (nakład 3000 egz. każdego numeru),
 - opracowanie, wydanie i dystrybucję plannera Olimpiad Specjalnych Polska (nakład 3000 egz.),
 - opracowanie, wydanie i dystrybucję kalendarza książkowego Olimpiad Specjalnych Polska (nakład 150 egz.),
 - opracowanie, wydanie i dystrybucję książeczek sportowych zawodnika Olimpiad Specjalnych (nakład 2000 egz.),
 - opracowanie Oficjalnych Przepisów Sportowych Olimpiad Specjalnych w wersji elektronicznej i udostępnienie ich 507 Klubom Olimpiad Specjalnych oraz 18 Oddziałom Regionalnym Olimpiad Specjalnych,

- opracowanie Biuletynu Informacyjno-Promocyjnego „Tęcza” w wersji elektronicznej i udostępnienie ich 507 Klubom Olimpiad Specjalnych oraz 18 Oddziałom Regionalnym Olimpiad Specjalnych.

Szacunkowo liczba odbiorców projektu wyniosła około 215 659 osób. Wysokość dofinansowania MSiT – 70 000 zł.

- 2) projekt wydawniczy Polskiej Fundacji Paraolimpijskiej promujący udział polskiej reprezentacji w Letnich Igrzyskach Paraolimpijskich RIO DE JANEIRO 2016 obejmujący:

- opracowanie, wydanie i dystrybucję Albumu fotograficznego pn. „Letnie Igrzyska Paraolimpijskie Rio de Janeiro 2016” (nakład 1500 egz.),
- opracowanie, wydanie i dystrybucję Paraolimpijskich kalendarzy - ściennego (nakład 800 egz.) i nabiurkowego (nakład 800 egz.),
- organizacja cyklu wystaw fotograficznych pn. „Letnie Igrzyska Paraolimpijskie Rio de Janeiro 2016” w Warszawie, Elblągu, Białymstoku, Działdowie, Rybnie, Olsztynie, Szczecinie (od września do grudnia 2016 r.) i Truszczytach (od grudnia do kwietnia 2017 r.).

Szacunkowo liczba odbiorców projektu wyniosła około 21 200 osób. Wysokość dofinansowania MSiT – 165 000 zł.

- 3) ogólnopolską akcją Polskiego Związku Bilardowego promującą grę bilard wśród osób niepełnosprawnych pn. „Niepełnosprawni – pełnosprawni w bilard”, obejmującą pokazy gry w bilard w Kielcach, Dębicy i Krakowie oraz konferencję inauguracyjną akcję w Kielcach. Szacunkowo liczba odbiorców projektu wyniosła około 600 osób. Wysokość dofinansowania MSiT – 20 000 zł.
- 4) Galę Mistrzów Sportu Niewidomych i Słabowidzących zorganizowaną przez Stowarzyszenie Kultury Fizycznej „Olimp”, w której uczestniczyło 95 osób, w tym 60 niewidomych i słabowidzących medalistów zawodów rangi Mistrzostw Świata, Europy i Polski oraz przedstawicieli klubów i stowarzyszeń sportu niewidomych i słabowidzących zrzeszonych w Związku „Olimp”. Wysokość dofinansowania MSiT – 30 000 zł.
- 5) Galę jubileuszową Stowarzyszenia Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących CROSS z okazji dwudziestopięciolecia działalności Stowarzyszenia. Uczestnikami wydarzenia było łącznie 120 osób, w tym byli i obecni sportowcy, trenerzy, osoby zasłużone dla rozwoju Stowarzyszenia, przedstawiciele statutowych władz, członkowie zarządów klubów, goście specjalni, przedstawiciele instytucji państwowych i organizacji pozarządowych. Wysokość dofinansowania MSiT – 50 000 zł.

Szacunkowo projekty promujące sport osób niepełnosprawnych trafiły do 237 674 odbiorców.

Wszystkie projekty realizowane w ww. obszarze skierowano przede wszystkim do osób niepełnosprawnych, ale również trenerów, nauczycieli, przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, reprezentantów szkół specjalnych, środowisk akademickich, sportowych, biznesowych, szkół i rodzin osób z niepełnosprawnością.

Rekreacja ruchowa osób niepełnosprawnych w starszym wieku

Wychodząc naprzeciw zmianom demograficznym oraz zmieniającym się potrzebom osób starszych, jednym z priorytetów Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych jest włączanie społeczne starszych osób niepełnosprawnych (50+).

Program umożliwia udział starszych osób niepełnosprawnych w zajęciach i imprezach sportowych z wykorzystaniem nowoczesnej infrastruktury sportowej. Ponadto organizowane są obozy sportowe dla starszych osób niepełnosprawnych, których programy przewidują szeroki wachlarz aktywności ruchowych uwzględniających wiek i możliwości uczestników.

W 2016 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej przeznaczyło 291 000 zł na wspieranie przedsięwzięć w zakresie upowszechniania sportu osób niepełnosprawnych w starszym wieku (50+).

W efekcie w 2016 r.:

- w cyklicznych zajęciach 13 sekcji sportowych dla osób niepełnosprawnych w starszym wieku udział wzięło 437 uczestników,
- zorganizowano 3 imprezy sportowe dla osób niepełnosprawnych w starszym wieku, w których udział wzięło 340 uczestników,
- zorganizowano obóz sportowy dla około 50 osób niepełnosprawnych w starszym wieku.

Łącznie w projektach adresowanych do starszych osób niepełnosprawnych dofinansowanych z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej wzięło udział około 827 uczestników.

Ważniejsze imprezy sportowe dofinansowane w Programie Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych w 2016 r.

Stowarzyszenie Olimpiady Specjalne Polska

IX Ogólnopolskie Zimowe Igrzyska Olimpiad Specjalnych, które rozegrano w dwóch turach – w Zakopanem/Sucze (9-12 marca 2016 r.) w narciarstwie zjazdowym, biegowym i raketach śnieżnych oraz w Białymstoku/Wasilkowie (17-20 marca 2016 r.) w łyżwiarstwie szybkim i hokeju halowym. W imprezach uczestniczyło łącznie 450 niepełnosprawnych zawodników, 132 osoby obsługujące poszczególne imprezy oraz 355 wolontariuszy. MSiT wsparło organizację Turniejów kwotą 510,3 tys. zł.

Polski Związek Sportu Niepełnosprawnych START

Otwarte Mistrzostwa Polski Osób Niepełnosprawnych w Lekkiej Atletyce zorganizowane w Słupsku w terminie 1-3 lipca 2016 r. W mistrzostwach uczestniczyło 171 niepełnosprawnych zawodników, w tym 50 członków kadry narodowej, 51 osób obsługujących mistrzostwa oraz 48 wolontariuszy. MSiT wsparło organizację imprezy kwotą 92,5 tys. zł, w tym 71,5 tys. zł ze środków Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych.

Olimpiada Razem zorganizowana w Częstochowie w terminie 23-26 września 2016 r.

W lekkoatletycznej imprezie integracyjnej uczestniczyło 504 zawodników niepełnosprawnych i pełnosprawnych z całej Polski, 16 osób obsługujących imprezę oraz 10 wolontariuszy. MSiT wsparło organizację Olimpiady kwotą 23,6 tys. zł.

Polski Związek Sportu Nieśłyszących

Mistrzostwa Polski Nieśłyszących w Halowej Piłce Nożnej Chłopców do 21 lat zorganizowane w Kielcach w terminie 2-4 grudnia 2016 r. W mistrzostwach uczestniczyło 120 nieśłyszących zawodników, w tym 20 członków kadry narodowej oraz 11 osób obsługujących imprezę. MSiT wsparło organizację Mistrzostw kwotą 37,6 tys. zł, w tym 30,6 tys. zł ze środków Programu Upowszechniania Sportu Osób Niepełnosprawnych.

Ogólnopolski Turniej Pucharowy w Halowej Piłce Nożnej Mężczyzn zorganizowany w Szczecinie w terminie 18-20 listopada 2016 r. W imprezie uczestniczyło 120 nieśłyszących zawodników oraz 7 osób obsługujących Turniej. MSiT wsparło organizację imprezy kwotą 33,2 tys. zł.

Fundacja Aktywnej Rehabilitacji

Cykl turniejów rugby na wózkach w ramach rozgrywek Polskiej Ligi Rugby na Wózkach. Rozegrano łącznie 6 Turniejów w Radomiu, Karczewie i Warszawie, w których uczestniczyło 361 niepełnosprawnych zawodników, 98 osób obsługujących poszczególne imprezy oraz 166 wolontariuszy. MSiT wsparło organizację turniejów kwotą 265,6 tys. zł.

Turystyka

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. *o usługach turystycznych* (Dz. U z 2016 r. poz. 187 i 1334), będąca we właściwości ministra właściwego do spraw turystyki, wskazuje marszałka województwa jako organ uprawniony do kontroli zgodności działalności organizatorów turystyki z niektórymi przepisami:

- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1177/2010 z dnia 24 listopada 2010 r. *o prawach pasażerów podróżujących drogą morską i drogą wodną śródlądową oraz zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 2006/2004* (Dz. Urz. UE L 334 z 17.12.2010, str. 1, z późn. zm.) - rozporządzenie zostało wdrożone do polskiego systemu prawnego 19 września 2013 r. ustawą z dnia 21 czerwca 2013 r. *o zmianie niektórych ustaw dotyczących praw pasażerów podróżujących drogą morską i drogą wodną śródlądową* (Dz. U. poz. 1014, z późn. zm.),
- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 181/2011 z dnia 16 lutego 2011 r. *dotyczącego praw pasażerów w transporcie autobusowym i autokarowym oraz zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 2006/2004* (Dz. Urz. UE L 55 z 28.02.2011, str. 1) - rozporządzenie zostało wdrożone do polskiego systemu prawnego z dniem 1 stycznia 2016 r. ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. *o zmianie ustawy o transporcie drogowym oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 390).

Oba akty prawne wprowadziły w tym zakresie zmiany w ustawie *o usługach turystycznych*. Przepisy te nakładają na marszałków województw kompetencje kontrolne

(art. 9 ust. 1c i 1d ww. ustawy) w zakresie dotyczącym sprawdzenia, czy organizatorzy turystyki wpisani do rejestru działalności regulowanej nie dopuszczają się zachowań dyskryminacyjnych ze względu na niepełnosprawność w stosunku do pasażerów będących osobami niepełnosprawnymi lub osobami o ograniczonej sprawności ruchowej, którzy w ramach imprezy turystycznej podróżują lub mają zamiar podróżować drogą morską, drogą wodną śródlądową, jak również korzystają lub mają zamiar skorzystać z transportu autobusowego lub autokarowego.

Naruszenie przez organizatorów turystyki praw pasażerów będących osobami niepełnosprawnymi lub osobami o ograniczonej sprawności ruchowej (art. 45a ustawy *o usługach turystycznych*) jest zagrożone sankcją w postaci wysokich kar pieniężnych (w przypadku pasażerów podróżujących drogą morską i drogą wodną śródlądową do 50 000 zł, natomiast w przypadku praw pasażerów w transporcie autobusowym i autokarowym do 30 000 zł), nakładanych przez marszałków województw w drodze decyzji administracyjnych. Przepisy te mają na celu eliminowanie potencjalnych i faktycznych zachowań dyskryminacyjnych ze strony organizatorów turystyki w stosunku do pasażerów niepełnosprawnych lub o ograniczonej sprawności ruchowej.

Zgodnie z art. 16c ust. 1 ustawy *o usługach turystycznych* klient może wnieść skargę do marszałka województwa na niewłaściwe wykonywanie przez organizatora turystyki lub pośrednika turystycznego obowiązków określonych w art. 9, art. 10 ust. 2-5, art. 14 ust. 3 i 4 oraz art. 15 ww. rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 181/2011 z dnia 16 lutego 2011 r. Wskazane przepisy regulują m.in. kwestie przyjęcia osoby na pokład pojazdu ze względu na niepełnosprawność lub ograniczenie ruchowe.

Ponadto, ustawa *o usługach turystycznych* w art. 44 ust. 1 pkt 4 wprowadza obowiązek umieszczania przez przedsiębiorców w widocznym miejscu w obiektach hotelarskich informacji o przystosowaniu obiektu do obsługi osób niepełnosprawnych. W akcie wykonawczym do tej ustawy - rozporządzeniu Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie (Dz. U. z 2006 r. poz. 169, z późn. zm.), zwanym dalej „rozporządzeniem hotelarskim”, określone są m.in. minimalne wymagania w zakresie dostosowania obiektów hotelarskich do potrzeb osób niepełnosprawnych. Obiekty hotelarskie powinny spełniać takie wymagania w zakresie określonym dla budynków zamieszkania zbiorowego w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, zwane dalej „warunkami technicznymi”, a także wymagania dodatkowe zawarte w załączniku nr 8 do rozporządzenia hotelarskiego. Organy uprawnione do kontroli obiektów w zakresie spełniania wymagań co do wyposażenia i zakresu świadczonych usług, w tym usług gastronomicznych, dokonują kontroli również w zakresie spełniania przez obiekty wymogów szczegółowych dla osób niepełnosprawnych. W powyższym zakresie ocenie podlegają również obiekty hotelarskie przed wydaniem decyzji o:

- zaszeregowaniu do rodzaju oraz nadaniu kategorii,
- zmianie zaszeregowania do rodzaju oraz nadanej kategorii,
- potwierdzeniu zaszeregowania do rodzaju oraz nadanej kategorii.

W „Programie Rozwoju Turystyki do 2020 roku”, przyjętym uchwałą nr 143/2015 Rady Ministrów z dnia 18 sierpnia 2015 r., uwzględnione zostało m.in. następujące zadanie do realizacji: „Wspieranie rozwoju turystyki społecznej i krajoznawstwa, w tym zwłaszcza uczestnictwa w turystyce krajowej dzieci i młodzieży szkolnej, rodzin wielodzietnych, osób starszych, osób niepełnosprawnych”. Ministerstwo Sportu i Turystyki w ramach konkursu ofert z zakresu turystyki dofinansowało następujące zadania publiczne, których realizacja służyć będzie także osobom niepełnosprawnym:

- zadanie pn. „Wprowadzenie innowacyjnych produktów turystycznych do oferty Kampinoskiego Parku Narodowego”, zrealizowane przez Stowarzyszenie Monopol Warszawski,
- zadanie pn. „Krajoznawstwo kształtuje tożsamość i łączy pokolenia”, zrealizowane przez Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze.

W ramach zadania „Wprowadzenie innowacyjnych produktów turystycznych do oferty Kampinoskiego Parku Narodowego” stworzono m.in. serwis internetowy pod nazwą „Po ścieżkach Kampinoskiego Parku Narodowego”. Portal ma za zadanie przybliżanie walorów przyrodniczo - antropogenicznych Parku także osobom niepełnosprawnym poprzez funkcjonalność wirtualnej wycieczki. Użytkownicy otrzymują pełen pakiet informacji o poszczególnych trasach (z opisami i fotografiami jak w aplikacjach przewodnickich), a ponadto mogą wysłuchać wersji czytanej przez lektora w językach polskim i angielskim.

W ramach zadania „Krajoznawstwo kształtuje tożsamość i łączy pokolenia” zrealizowano wiele przedsięwzięć, w tym m.in. warsztaty „Krajoznawstwo 2.0 – nowoczesny wymiar poznawania” (Sandomierz, 23-25 września 2016 r.). W warsztatach wzięli udział przedstawiciele środowiska turystycznego, w tym także przedstawiciele organizacji pozarządowych współpracujących z osobami niepełnosprawnymi. Celem warsztatów była prezentacja nowoczesnych technologii oraz form działania, których zastosowanie wzmocni kompetencje uczestników w pracy krajoznawczej z turystami z różnych środowisk i grup wiekowych. Ponadto, w ramach zadania zorganizowano 24 września 2016 r. „Międzypokoleniową Sztafetę Turystyczną”, do udziału w której zgłosiło się 12 908 osób. O godz. 10.00 w całym kraju wyruszone na szlaki piesze, rowerowe i wodne w celu poznania najbliższej okolicy oraz pokazania, że wędrować każdy może, niezależnie od wieku, kondycji fizycznej i stopnia niepełnosprawności.

Organizacje turystyczne prowadzą także działania na rzecz turystyki osób niepełnosprawnych. Przykładem może być Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK), które już od ponad 35 lat stara się pomagać osobom niepełnosprawnym w realizacji krajoznawczych i turystycznych planów, proponując wypoczynek w otoczeniu przyrody. Według informacji PTTK w 2016 r. w krajowej turystyce kwalifikowanej wzięło udział ogółem 14 921 osób niepełnosprawnych, w tym największą liczbę stanowiły osoby uczestniczące w turystyce pieszej nizinnej (7 955 osób), pieszej górskiej (2 668 osób), turystyce kajakowej (637 osób) i kolarskiej (621 osób). W imprezach zagranicznej turystyki kwalifikowanej wzięło udział 454 osób niepełnosprawnych. Ponadto, w turystyce powszechnej (wycieczki, imprezy turystyczne) uczestniczyło 4 478 osób niepełnosprawnych.

Innym przykładem może być Polska Federacja Campingu i Caravaningu (PFCC). Federacja ta corocznie organizuje na campingach zlokalizowanych w atrakcyjnych

miejsowościach nad morzem, na Mazurach i w górach „Rodzinne Złoty Turystyki Campingowej”, w których uczestniczą na preferencyjnych warunkach m.in. rodziny wielodzietne oraz osoby niepełnosprawne. Program imprez dostosowany jest do potrzeb i oczekiwań tych grup społecznych. Według informacji PFCC liczba osób niepełnosprawnych uczestniczących w Złotach w latach 2011 – 2016 stanowiła ok. 20% wszystkich uczestników. Należy też podkreślić, że podczas corocznej inspekcji ok. 200 campingów, społeczni inspektorzy PFCC przekonują właścicieli campingów do konieczności wyposażenia, zagospodarowania i dostosowania campingów w urządzenia przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych (m.in. osobne kabiny sanitarne, urządzenia ułatwiające poruszanie się po campingu, itp.). Wieloletnie działania PFCC przynoszą konkretne efekty – ponad 90% campingów dysponuje już wyposażeniem umożliwiającym pobyt na campingach osobom niepełnosprawnym (ponad 75% campingów posiada m.in. kabiny sanitarne dla osób niepełnosprawnych oraz podjazdy do bazy stałej). Ponadto, system oceny campingów w ramach organizowanego corocznie przez PFCC konkursu na najlepszy camping pn. „Mister Camping” jest tak skonstruowany, że żaden camping, który nie sprzyja pobytowi osób niepełnosprawnych nie jest w stanie odegrać w konkursie większej roli i uzyskać wysokiej oceny.

Dofinansowanie przez samorządy powiatowe sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych⁹⁴

173 164 osoby niepełnosprawne skorzystały w 2016 r. z dofinansowania ze środków PFRON do organizacji imprez w zakresie sportu, kultury, rekreacji i turystyki zorganizowanych przez osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Na organizację wspomnianych imprez wydatkowano 8 063 477 zł.

W imprezach uczestniczyło 136 967 dorosłych osób niepełnosprawnych i 36 197 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Mieszkańcy wsi stanowili 28% (48 585) ogółu uczestników imprez sportowych, w zakresie kultury, rekreacyjnych i turystycznych.

Działania realizowane w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Podstawowym mechanizmem wsparcia dla samorządowych instytucji, organizacji pozarządowych, kościołów i związków wyznaniowych w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego są Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jednym z ich celów jest dofinansowanie działań na rzecz dostępu do dóbr kultury osób niepełnosprawnych. Nabory do programów odbywają się przynajmniej raz w roku, w większości przypadków terminem składania wniosków jest koniec listopada roku poprzedzającego przyznanie dotacji i koniec marca roku, w którym ma zostać przyznana dotacja. O uzyskaniu dofinansowania decyduje kolejność na liście rankingowej uzależniona od: oceny wartości merytorycznej, zgodności z celami strategicznymi programu, a także profesjonalizmu w przygotowaniu aplikacji. Poszczególne wnioski oceniane są w oparciu o

⁹⁴ Art. 35a ust. 1 pkt 7 lit. b ustawy o rehabilitacji

zawarte w regulaminach programów kryteria. W przypadku programów: *Edukacja kulturalna* i *Kultura dostępna*, szczególne znaczenie mają zadania dotyczące niepełnosprawnych.

Edukacja kulturalna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego. Wsparcie finansowe kierowane jest do projektów, obejmujących działania edukacyjno-animacyjne, stymulujące kreatywność i aktywizujące twórczo uczestników reprezentujących wszystkie grupy wiekowe i społeczne. Jednym z głównych założeń programu jest wspieranie zadań umożliwiających uczestnictwo oraz integrację przedstawicieli różnych grup społecznych i wiekowych, osób z niepełnosprawnościami, grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Program daje unikalną szansę kontaktów osób posiadających różnorodne niepełnosprawności z profesjonalnymi twórcami i animatorami kultury, zarówno w dużych ośrodkach miejskich jak i mniejszych miejscowościach w całej Polsce. Najważniejszym rezultatem zadań wspieranych w ramach programu jest podniesienie poziomu kompetencji artystycznych i twórczych ich uczestników oraz kształtowanie poczucia, że kultura jest nieodzownym elementem rozwoju osobistego i społecznego.

W 2016 r. na 22 zrealizowane zadania skierowane do osób niepełnosprawnych w ramach programu „Edukacja kulturalna” wydatkowano 1 255 000 zł.

Kultura dostępna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno-mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych.

Ważnym założeniem programu jest umożliwianie uczestnictwa oraz integracji społecznej przedstawicieli różnych grup społecznych, w tym osób z niepełnosprawnością, które z powodu różnego rodzaju silnych barier (np. mentalnych, kulturowych, ekonomicznych, organizacyjnych, komunikacyjnych) pozostają poza obiegiem życia kulturalnego i społecznego lub mają do niego utrudniony dostęp.

Priorytetowo traktowane są zadania popularyzujące dziedzictwo o znaczeniu narodowym i poszerzające dostęp do oferty kulturalnej, o wysokiej wartości edukacyjnej i artystycznej, integrujące społecznie odbiorców programu i twórców.

W 2016 r. na 44 zrealizowane zadania skierowane do osób niepełnosprawnych w ramach programu „Kultura dostępna” wydatkowano 1 485 500 zł.

Pozostałe programy

W pozostałych programach zidentyfikowano 16 projektów, które w różnorodny sposób wspierają uczestnictwo i aktywność kulturalną osób niepełnosprawnych. Część projektów umożliwia osobom niewidomym dostęp do książek w formie audiobooka. Innym rozwiązaniem, również dofinansowanym w ramach środków z programów MKiDN, jest wydawanie książek w formacie *Digital Accessible Information System* – książki mówionej. Należy także wspomnieć o dwóch projektach infrastrukturalnych, usuwających bariery architektoniczne w budynkach należących do instytucji kultury, i tradycyjnym wsparciu dla inicjatywy festiwalu *Fundacji Anny Dymnej Mimo Wszystko*.

W 2016 r. na zrealizowane zadania skierowane do osób niepełnosprawnych w ramach pozostałych programów wydatkowano 1 167 120 zł.

Działania realizowane w ramach środków europejskich w dziedzinie kultury

W ramach programów *Unii Europejskiej* a także *funduszy norweskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego* w dziedzinie kultury instrumentami wsparcia osób niepełnosprawnych są:

1. Program Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
2. Program Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego współfinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
3. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020, VIII oś priorytetowa Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury.

Program Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego

Program jest wdrażany przez MKiDN jako operatora od roku 2012. Celem programu jest rozwój dialogu międzykulturowego oraz tożsamości europejskiej opartej na zrozumieniu różnorodności kulturowej. Program wspiera działania służące poszerzeniu oferty kulturalnej i różnorodności prezentowanych wydarzeń artystycznych, zwiększeniu mobilności twórców i zwiększeniu aktywnego uczestnictwa obywateli w kulturze oraz wzmocnieniu jakości współpracy międzyinstytucjonalnej, a także umacnianiu dialogu międzykulturowego.

Do dofinansowania wybrano łącznie 62 projekty na kwotę ponad 47 mln zł w ramach 4 obszarów tematycznych, tj. sztuki plastyczne i wizualne, muzyka i sztuki sceniczne, dziedzictwo kulturowe, edukacja kulturalna i artystyczna.

Jednym z najważniejszych kryteriów oceny merytorycznej wniosków była „Ważność/Potrzeba realizacji projektu”, w ramach której ocenie podlegały m.in. wpływ projektu na poprawę dostępu do kultury i zwiększenie kompetencji kulturowych, zachęcenie do aktywnego udziału i uwzględnienie potrzeb osób niepełnosprawnych i wykluczonych, wpływ projektu na poprawę warunków życia społeczności lokalnej, otwartość i dostępność

projektu (promowane były projekty zakładające szeroki dostęp publiczny do efektów) oraz prowadzenie działań edukacyjnych.

Przykładem realizacji *Karty Praw Osób Niepełnosprawnych* w 2016 r. jest *Projekt Islandia i Polska przeciwko wykluczeniu z kultury* realizowany przez Centrum Kultury Wrocław, którego celem była międzynarodowa wymiana artystyczna realizowana w oparciu o ideę audiodeskrypcji – metodę pozwalającą osobom z niepełnosprawnością wzroku na bezpośredni odbiór filmów, spektakli, widowisk i wystaw. Ponadto projekt miał na celu upowszechnianie dobrych praktyk udostępniania kultury osobom niepełnosprawnym, promocję dziedzictwa kulturowego obu krajów oraz pogłębienie porozumienia między Polakami i Islandczykami.

Program Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego współfinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego

W ramach Programu do realizacji wybrano 22 projekty, dla których łączna kwota dofinansowania wyniosła 310 mln zł. Wskazane projekty realizowane były w latach 2014 – 2016. Projekty dotyczyły:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji i adaptacji na cele kulturalne zabytków,
- budowy, rozbudowy, remontu i przebudowy instytucji kultury,
- rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury.

W ramach kryteriów oceny projektów jednym z istotnych aspektów było udostępnienie obiektów dla osób niepełnosprawnych. Wszystkie spośród 22 wybranych inwestycji przewidywały tego rodzaju rozwiązania.

Przykładami realizacji *Karty praw osób niepełnosprawnych* za pomocą projektów uwzględniających potrzeby osób niepełnosprawnych w 2016 r. są:

- Projekt Budowa Pawilonu Józefa Czapskiego w Muzeum Narodowym w Krakowie,
- Projekt Budowa Międzynarodowego Centrum Kultury Nowy Teatr w Warszawie,
- Projekt Strefa Muz i Myśli Stanisława Augusta - Remont i konserwacja XVIII-wiecznej Starej Pomarańczarni z Teatrem Stanisławowskim na potrzeby nowej ekspozycji rzeźby i realizacji programu kulturalnego w Muzeum Łazienki Królewskie,

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020, VIII oś priorytetowa Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury

Program ma na celu ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Realizowane inwestycje mają na celu efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w osiąganiu korzyści społecznych i gospodarczych, zarówno w wymiarze krajowym, jak regionalnym i lokalnym.

Dotychczas przeprowadzono trzy nabory wniosków w ramach VIII osi priorytetowej PO IiŚ. W 2016 r., w wyniku pierwszego konkursu, dofinansowanie uzyskało 19 projektów o łącznej wartości 371,5 mln zł. Jednym z kryteriów oceny merytorycznej I stopnia było uwzględnienie w projekcie potrzeb osób niepełnosprawnych i wpływ projektu na włączenie społeczne grup. Ocenie podlegała dostępność dla osób z niepełnosprawnościami, wpływ projektu na włączenie społeczne grup wykluczonych. W odniesieniu do udogodnień dla osób niepełnosprawnych priorytetowo traktowane były projekty, które zakładają rozwiązania

ponadstandardowe, tj. wykraczające poza rozwiązania wynikające z przepisów prawa i wytycznych Ministerstwa Rozwoju.

Wybrane projekty uwzględniające potrzeby osób niepełnosprawnych:

- Projekt Aranżacja i wykonanie ekspozycji i wyposażenia Centrum Nauki i Techniki w Łodzi,
- Projekt Krzysztofora od nowa – Muzeum Kompletne: modernizacja i remont konserwatorski Pałacu Krzysztofora wraz z przystosowaniem jego funkcji do realizacji zadań nowoczesnego, wielofunkcyjnego obiektu muzealnego,
- Projekt Adaptacja budynku „Starego Teatru” na działalność Międzynarodowego Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście Państwowego Muzeum Auschwitz – Birkenau w Oświęcimiu.

Upowszechnianie czytelnictwa wśród osób niewidomych i słabowidzących

W 2016 r. Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego realizowała zadania statutowe polegające na upowszechnianiu czytelnictwa wśród osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem dostępu do publikacji w nw. Formach:

- drukowanych pismem Braille’a,
- książek mówionych – nagranych na kasetach magnetofonowych, na płytach CD-audio i MP3, w zapisie cyfrowym (standard DAISY, format Czytak),
- tekstu cyfrowego (literatura zapisana jest w sposób umożliwiający jej odczyt na monitorze brajlowskim lub mową syntetyczną).

Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego w roku 2016 zakupiła:

- publikacje brajlowskie: 498 egzemplarzy za kwotę 80.000,00 zł brutto,
- audiobooki: 1 830 egzemplarzy za kwotę 41 426,38 zł brutto,
- książki czarnodrukowe: 28 egzemplarzy za kwotę 1 153,79 zł brutto,
- filmy z audiodeskrypcją: 52 egzemplarze za kwotę 1 636,68 zł brutto.

Ponadto nagrano audiobooki. Łączny czas nagrania książek (14 tytułów) wyniósł 142 godz. 32 min. 54 s. a koszt wykonania usługi – 38 587,56 zł brutto. Do nagrania wybrano książki, na które czytelnicy oddali najwięcej głosów w przeprowadzonej ankiecie.

Księgozbiór brajlowski powiększył się w 2016 roku m.in. o sześcioczęściowy podręcznik do nauki języka niemieckiego Schritte International. Podręcznik ten został zamówiony w trzech egzemplarzach. Jeden zestaw składa się z 13 książek, tj. siedemdziesięciu woluminów (tomów brajlowskich). Cena całości to 35 370,00 zł brutto.

Zakupione publikacje dostosowywane są przez bibliotekarzy zatrudnionych w Dziale Zbiorów dla Niewidomych do formatów dostępnych dla osób niewidomych i słabowidzących.

W 2016 roku Biblioteka udzielała konsultacji przedstawicielom Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w związku z przygotowywanymi nowymi legitymacjami emeryta-rencisty, na których miał się znaleźć skrót „LER” w alfabecie Braille’a. Przedstawiliśmy możliwe formy zapisu w brajlu tego skrótu, a także zweryfikowaliśmy poprawność zamieszczonego na legitymacji napisu.

Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego przystąpiła do międzynarodowego Projektu Tigar, którego idea jest wymiana publikacji w wersji cyfrowej pomiędzy instytucjami z całego świata należącymi do Projektu. Dyrektor GBPiZS

w dniu 08 lipca 2016 r. podpisał umowę z WIPO (Światowa Organizacja Własności Intelektualnej) regulującą zasady wymiany bibliotecznej w ramach Projektu Tigar. Biblioteka musiała spełnić wymagania techniczne odpowiadające wymogom WIPO. W ramach dostosowywania się do tych wymogów, tyfloinformatyk Działu Zbiorów dla Niewidomych wprowadził w Serwisie Wypożyczeń On-line odpowiednie rozwiązania informatyczne – m.in. moduł eksportu danych katalogowych w formacie wymaganym przez Projekt. Dzięki udziałowi w projekcie niewidomi czytelnicy mają dostęp do bogatych zbiorów zagranicznych bibliotek. Ponadto z naszego księgozbioru mogą być wysyłane książki do Polaków mieszkających poza granicami kraju.

W 2016 roku prowadzone były działania mające na celu stworzenia czytelnikom korzystającym z Serwisu Wypożyczeń On-line dostępu do zasobów powstającej platformy IBUK Libra Light (realizację tego projektu Wydawnictwa Naukowego PWN Spółka Akcyjna zaplanowano na początek 2017 roku).

W ramach platformy IBUK Libra Light udostępniana będzie beletrystyka, a także publikacje naukowe i specjalistyczne w formie książek elektronicznych. Dzięki platformie uprawnione osoby niepełnosprawne, tzn. legitymujące się orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności uniemożliwiającej czytanie zwykłego druku, będą miały dostęp do strony internetowej z katalogiem publikacji. Będą one mogły wyszukiwać interesujące je książki, a następnie pobierać je i odtwarzać w swoim komputerze, telefonie czy urządzeniach przenośnych po zalogowaniu się do osobistego konta i wprowadzeniu kodu PIN. Kody PIN będą dystrybuowane przez biblioteki obsługujące czytelników niewidomych i słabowidzących, w tym przez Dział Zbiorów dla Niewidomych.

W roku 2016 r. kontynuowano digitalizację zbiorów naukowych w celu stworzenia biblioteki cyfrowej, umożliwiającej korzystanie ze zbiorów naukowych osobom niewidomym i słabowidzącym.

Ze zbiorów Głównej Biblioteki Pracy i Zabezpieczenia Społecznego mogą korzystać osoby niepełnosprawne, zwłaszcza z dysfunkcją wzroku. Biblioteka posiada urządzenie lektorskie ClearReader+ ułatwiające odczytywanie tekstów czarnodrukowych przez czytelników niewidomych i słabowidzących, umożliwiające dostęp do licznie gromadzonych publikacji naukowych. Pozwala ono na odczyt tekstów w czterech językach: polskim, angielskim, niemieckim i francuskim. Personel Biblioteki został przeszkolony w zakresie obsługi ww. urządzenia.

Osoby niepełnosprawne korzystające z biblioteki mogą korzystać z jej zbiorów m.in. za pomocą zdalnego zamawiania publikacji. Wykwalifikowany personel Ośrodka Informacji Naukowej i Działu Udostępniania pomaga w wyszukiwaniu potrzebnych publikacji. Informacja może być przekazana w formie skanu lub kserokopii poprzez fax lub pocztę elektroniczną.

Publikacje zgromadzone w Dziale Zbiorów dla Niewidomych wypożyczane są w jego siedzibie, wysyłkowo – za pośrednictwem poczty, elektronicznie – w autoryzowanym dostępie zdalnym do cyfrowych zasobów Serwisu Wypożyczeń On-line oraz rozwożone są „bibliobusem” do czytelników mieszkających w Warszawie i okolicach, znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji.

W 2016 roku udostępniliśmy naszym czytelnikom:

- a) publikacje brajłowskie w liczbie 3 986 egzemplarzy, tj. 12 928 tomów;

do czytelników wysłano 2 764 paczki z książkami (w paczce średnio 4 woluminy),

b) książki mówione:

- na kasetach magnetofonowych, płytach CD-audio i płytach CD MP3 oraz filmy z audiodeskrypcją – 18 252 egzemplarze, tj. 151 613 jednostek,
- w standardzie Daisy – 15 201 tytułów (równa się 2 585,175 GB danych),
- w formacie CZYTAK – 22 553 tytuły; (równa się 4 269,819 GB danych)

wysłano 2 510 paczek z kasetami, płytami CD-audio i płytami CD MP3 oraz filmami z audiodeskrypcją,

c) w Serwisie Wypożyczeń On-line pobranych zostało 115 185 plików, wysłanych zostało 20 040.18 GB danych.

Internetowa strona Działu Zbiorów dla Niewidomych www.dzdn.pl, jak również aplikacja biblioteczna wykorzystywana w Dziale, którą przygotował zatrudniony w nim niewidomy tyfloinformatyk, dostępne są dla programów odczytu ekranu. Dzięki temu osoby niewidome samodzielnie mogą śledzić informacje zamieszczone na naszej stronie internetowej, a niewidomi bibliotekarze pracujący w Dziale samodzielnie mogą obsługiwać aplikację biblioteczną przy wykonywaniu obowiązków służbowych. Aplikacja biblioteczna stale jest rozbudowywana zgodnie z sugestiami zgłaszanymi przez czytelników i bibliotekarzy.

Tyfloinformatyk Działu, aby umożliwić osobom niewidomym, które chcą zapisać się do Biblioteki, samodzielne (bez pomocy osób widzących) wypełnienie Karty Ewidencyjnej Czytelnika (formularz internetowy), przygotował Generator karty czytelnika, tj. narzędzie umożliwiające wypełnienie formularza w przeglądarce internetowej, wygenerowanie w formacie PDF oraz wydrukowanie. Generator został wdrożony na początku października 2016 r.

Prawo dostępu do informacji realizujemy także poprzez drukowanie na życzenie czytelników krótkich informacji w brajlu.

Na potrzeby niewidomych i słabowidzących studentów oraz doktorantów z uczelni nieposiadających biur wsparcia osób niepełnosprawnych, kontynuujemy usługi skanowania publikacji w zwykłym druku a następnie przetwarzania ich do formatów dostępnych dla tych osób.

Ponadto wysyłane są newslettery do zarejestrowanych czytelników Działu Zbiorów dla Niewidomych, którzy wyrazili na to zgodę. W roku sprawozdawczym wysłaliśmy 38 newsletterów.

Instytucjom, jakie zwracają się do nas, świadczymy pomoc ekspercką. Dotyczy ona m.in. transkrypcji na brajla lub z brajla na zwykły tekst pism urzędowych. W roku 2016 na rzecz Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej – dla Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych – wykonaliśmy 1 transkrypcję z brajla za zwykły tekst.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego od 2012 r. prowadzi działania mające na celu ułatwienie dostępu do książek i innych materiałów drukowanych osobom niepełnosprawnym, a w szczególności osobom niewidomym i słabowidzącym. W czerwcu 2014 r. Polska podpisała Traktat z Marrakeszu w sprawie ułatwienia dostępu do utworów opublikowanych osobom niewidomym i niedowidzącym oraz osobom z niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi im zapoznanie się z drukiem, następnie

podejmowała działania zmierzające do jego implementacji. W drugiej połowie 2016 r. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej wspierał i uczestniczył w negocjacjach dotyczących projektu *dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów i innych przedmiotów chronionych prawem autorskim i prawami pokrewnymi z korzyścią dla osób niewidomych, osób słabowidzących i osób z niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi zapoznanie się z drukiem*. Przyjęcie projektowanej dyrektywy ma na celu dostosowanie prawa unijnego do międzynarodowych zobowiązań Unii wynikających z Traktatu z Marrakeszu. Celem dyrektywy unijnej jest harmonizacja wyjątku na rzecz osób niewidomych i niedowidzących w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz umożliwienie transgranicznego obrotu kopiami książek i innych materiałów chronionych prawami wyłącznymi pomiędzy tymi państwami. Równocześnie była negocjowana treść unijnego rozporządzenia, które ma na celu uregulowanie transgranicznego obrotu kopiami między państwami członkowskimi a państwami trzecimi. (*Projekt rozporządzenia w sprawie transgranicznej wymiany między Unią a państwami trzecimi kopii utworów w formie umożliwiającej dostęp osobom niepełnosprawnym do określonych utworów i innych przedmiotów chronionych prawem autorskim i prawami pokrewnymi, z korzyścią dla osób niewidomych, słabowidzących lub z innymi niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi zapoznanie się z drukiem*). Zarówno dyrektywa jak i rozporządzenie mają wejść w życie w 2017 r.

1 lipca 2016 roku podpisana została umowa pomiędzy Instytutem Książki a Wydawnictwem Naukowym PWN, dotycząca budowy i wdrożenia platformy udostępniającej książki osobom niewidomym i słabowidzącym oraz niepełnosprawnym ruchowo (niemogącym czytać książek drukowanych), na której znajdują się publikacje beletrystyczne, naukowe i specjalistyczne w formie książek elektronicznych oraz audiobooków mp3. Zgodnie z założeniami w ramach projektu zostanie udostępnionych minimum 4100 książek.

Parametry techniczne platformy zostały skonsultowane przez MKiDN ze Światową Organizacją Własności Intelektualnej (WIPO). Potwierdzono, że parametry techniczne platformy są zgodne ze stosowanymi obecnie standardami udostępniania materiałów drukowanych niewidomym (standard EPUB, oraz screen reader NVDA).

Przyjęcie pod auspicjami WIPO projektu Traktatu z Marrakeszu spowodowało uruchomienie projektów służących ułatwieniu faktycznej wymiany formatów książek dostępnych dla osób niewidomych i słabowidzących w ramach WIPO. Zostały one zgrupowane w ramach inicjatywy funkcjonującej pod nazwą Accessible Books Consortium.

Jednym z projektów jest serwis *TIGAR (Trusted Intermediaries Global Accessible Resources)*. Jego założeniem jest ułatwienie wymiany formatów książek dostępnych dla osób niewidomych i słabowidzących pomiędzy instytucjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w poszczególnych krajach. Obecnie w ramach projektu dostępne są książki w 55 językach. W wymianie uczestniczy 14 instytucji z 12 krajów takich jak: Australia, Brazylia, Kanada, Dania, Francja, Holandia, Nowa Zelandia, Norwegia, RPA, Szwecja, Szwajcaria i USA.

W 2015 roku w ramach współpracy bilateralnej z WIPO Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zaproponowało włączenie Działu Zbiorów dla Niewidomych GBPiZS do projektu *TIGAR*. Po akceptacji aplikacji przez Radę *TIGAR*, Ministerstwo przedstawiło informacje dotyczące obowiązywania w Polsce dozwolonego użytku na rzecz

osób niepełnosprawnych. W toku prac przygotowawczych zweryfikowano procedury bezpieczeństwa stosowane przez polską bibliotekę, jak również uzyskano deklarację stowarzyszenia Copyright Polska co do możliwości wystawienia licencji blankietowej związanej z udostępnianiem przez bibliotekę książek za granicę w ramach *TIGAR*.

W wyniku działań prowadzonych przez MKiDN 27 kwietnia 2016 roku WIPO podpisało umowę o przystąpieniu GBPiZS do *TIGAR*. Po zakończeniu wewnętrznych procedur biblioteka podpisała umowę 8 lipca 2016 roku.

Projekt *TIGAR* jest szansą na uzyskanie przez polskich obywateli z niepełnosprawnością wzroku dostępu do ogromnej ilości publikacji znajdujących się w zbiorach bibliotek dla niewidomych na całym świecie. Jednocześnie GBPiZS dzięki *TIGAR* będzie mogła udostępniać swoje zbiory czytelnikom za granicą.

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, przyjęty *Uchwałą Rady Ministrów*, jako wieloletni program rządowy, rozpoczął się w 2016 r. i będzie trwał do 2020 r. Składa się z trzech priorytetów:

- *Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych,*
- *Infrastruktura bibliotek 2016–2020,*
- *Rozwijanie zainteresowań uczniów poprzez promowanie i wspieranie rozwoju czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży, w tym zakup nowości wydawniczych.*

Priorytet *Infrastruktura bibliotek* ma celu budowę, rozbudowę modernizację, zakup wyposażenia dla placówek bibliotecznych, znajdujących się w gminach wiejskich, wiejsko – miejskich oraz miejskich, liczących do 50 tysięcy. Jednym z celów szczegółowych priorytetu jest dostosowanie obiektów bibliotecznych do potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez budowę odpowiednich wejść, wind, toalet, co znalazło odzwierciedlenie w odwołaniu się w tekście uchwalonego programu do art. 30 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Konstrukcja programu zakłada, że każda, zmodernizowana w jego wyniku biblioteka, niezależnie od treści projektu, będzie dostępna dla osób o ograniczonych możliwościach poruszania się. W 2016 r. na 50 nowo zmodernizowanych, wyremontowanych i wyposażonych obiektów bibliotecznych objętych priorytetem 2 – 34 zostało przystosowanych do obsługi osób niepełnosprawnych. W czasie trwania programu planowane jest zwiększenie liczby obiektów przystosowanych do obsługi osób niepełnosprawnych o 7%, między 2016-2020 r. Łączna liczba bibliotek głównych i filii objętych działaniem priorytetu wyniesie od 228 do 255 obiektów.

W 2016 r. przyznano dotacje dla 109 projektów.

Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020

W roku 2016 dofinansowanie uzyskało 10 podmiotów działających na rzecz osób niepełnosprawnych na realizację zadań publicznych. W ramach realizowanych projektów, o łącznej kwocie 729 127,00 zł, wsparciem objęto 1181 osób. Zadania obejmowały między innymi: organizację zajęć edukacyjnych w zakresie kultury sztuki, muzyki, teatru, plastyki i religii oraz kształtowanie prawidłowych nawyków i stylu życia, zwiększenie edukacji

niepełnosprawnych seniorów po 60 roku życia – organizacja szkoleń z obsługi komputera, realizację cyklu zajęć edukacyjnych dla osób powyżej 60 roku życia (3 ścieżki edukacyjne: w obszarze zdrowia, kultury i kompetencji informatycznych i znajomości prawa), stworzenie *Klubu Dobrodzieja* – grupy samopomocowej i wsparcie seniorów będących rodzicami/opiekunami osób z niepełnosprawnością intelektualną, zwiększenie dostępności usług opiekuńczych dla osób starszych o różnym stopniu niepełnosprawności, poprawę jakości i poziomu życia niepełnosprawnych wzrokowo seniorów poprzez podnoszenie poziomu ich aktywności społecznej, szczególnie w procesach wspierania idei wolontariatu oraz zwiększenia partycypacji w życiu społeczno-publicznym w środowisku lokalnym.

Ochotnicze Hufce Pracy na rzecz osób niepełnosprawnych

Komenda Główna Ochotniczych Hufców Pracy od wielu lat podejmuje działania na rzecz osób niepełnosprawnych, stosownie do możliwości wynikających z posiadanego budżetu. W ubiegłym roku na terenie Centrum Kształcenia i Wychowania w Tarnowie zorganizowano kolejną XII Międzynarodową Spartakiadę Młodzieży Niepełnosprawnej. Było to przedsięwzięcie wychowawczo-integracyjne o międzynarodowym charakterze. Imprezie towarzyszyło hasło „EUROPA BEZ BARIER 2016”. W pięciodniowym przedsięwzięciu uczestniczyło 8 grup z Polski oraz 4 grupy z zagranicy: Węgier, Słowacji, Ukrainy oraz Białorusi – łącznie 150 osób niepełnosprawnych ruchowo i o lekkim upośledzeniu umysłowym. Uczestnicy Centrum pomagali osobom niepełnosprawnym, czynnie angażowali się w rozgrywki sportowe, plener malarski oraz sprawny przebieg międzynarodowego spotkania młodzieży. W sumie przy organizacji imprezy udział wzięło ponad 100 wolontariuszy.

III.

INFORMACJA O REALIZACJI OBOWIĄZKU OKREŚLONEGO W § 19 ROZPORZĄDZENIA RADY MINISTRÓW W SPRAWIE KRAJOWYCH RAM INTEROPERACYJNOŚCI, MINIMALNYCH WYMAGAŃ DLA REJESTRÓW PUBLICZNYCH I WYMIANY INFORMACJI W POSTACI ELEKTRONICZNEJ ORAZ MINIMALNYCH WYMAGAŃ DLA SYSTEMÓW TELEINFORMATYCZNYCH

W systemie teleinformatycznym podmiotu realizującego zadania publiczne służące prezentacji zasobów informacji należy zapewnić – zgodnie z § 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności. Spełnienie przez ten system wymagań Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0), z uwzględnieniem poziomu AA, określonych w załączniku nr 4 do tego rozporządzenia.

Systemy teleinformatyczne podmiotów realizujących zadania publiczne, funkcjonujące w dniu wejścia w życie wspomnianego rozporządzenia, należało dostosować nie później niż w terminie 3 lat od dnia wejścia w życie rozporządzenia.

Dokument WCAG zawiera wytyczne dotyczące tworzenia stron i serwisów internetowych dostępnych dla jak najszerszego grona odbiorców, ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych. Ostateczny termin dostosowania publicznych systemów teleinformatycznych do przedmiotowych (prawnych) wymogów upłynął 30 maja 2015 r.

Zatem zapewnienie pełnej dostępności dla osób niepełnosprawnych serwisów internetowych podmiotów publicznych jest już ustawowym obowiązkiem wszystkich podmiotów realizujących zadania publiczne, określonych w ustawie o informatyzacji.

Szczegółowe informacje na temat podjętych w 2016 r. działań, przekazane przez Ministerstwa, urzędy centralne i inne instytucje na rzecz realizacji tego obowiązku przedstawiają się następująco:

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

Działania związane z dostosowaniem serwisów internetowych KPRM w zakresie zapewnienia dostępności niepełnosprawnym użytkownikom zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 są procesem ciągłym i były realizowane również w 2016 r.

W zakresie technicznym firma świadcząca usługi wsparcia serwisów internetowych KPRM na zlecenia komórek organizacyjnych opiekujących się serwisami wykonała poprawki i modyfikacje mające na celu m.in. zwiększenie funkcjonalności serwisów i ich dostępności. Natomiast prace realizowane przez redaktorów koncentrowały się na jak najlepszym dostosowaniu zamieszczanych materiałów w serwisach.

Z myślą o osobach niepełnosprawnych w 2016 r:

- strona www.premier.gov.pl prowadzona była zgodnie ze standardami WCAG 2.0 na poziomie AA, w tym przeprowadzono okresowy audyt dotychczasowych treści,

- filmy w serwisie www.premier.gov.pl wzbogacone zostały o napisy dla niesłyszących,
- filmy na profilu KPRM w serwisie YouTube (www.youtube.com/premierRP) wzbogacone zostały o napisy dla niesłyszących,
- przeprowadzono szkolenie z zasad dostępności WCAG 2.0 dla redaktorów witryn internetowych ministerstw.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Serwisy MRPiPS oraz systemy teleinformatyczne dostępne w sieci Internet, w ramach których publikowane są informacje lub udostępniane usługi elektroniczne adresowane do beneficjentów korzystających ze wsparcia udzielanego w ramach obszarów zabezpieczenia społecznego i rodziny oraz rynku pracy, tworzone są zgodnie z międzynarodowym standardem Web Content Accessibility Guidelines 2.0 (WCAG), na podstawie § 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności.

Ministerstwo Rozwoju

W 2016 r. były realizowane zadania związane z realizacją projektu pn. Rozwój Pojedynczego Punktu Kontaktowego trzeciej generacji, którego prowadzenie, zgodnie z przepisami rozdziału 2a ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. *o swobodzie działalności gospodarczej* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1829, z późn. zm.), jest zadaniem ministra właściwego do spraw gospodarki. Zadaniem Punktu Kontaktowego jest udzielanie informacji oraz udostępnianie i utrzymywanie usług umożliwiających realizację przez Internet procedur administracyjnych, związanych z inicjowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Warto podkreślić, że możliwość załatwienia sprawy urzędowej poprzez Internet jest szczególnie istotna dla osób niepełnosprawnych. Stosownie do postanowień ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. *o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne* (Dz. U. poz. 565, z późn. zm.) i rozporządzenia w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*, portal Punktu Kontaktowego biznes.gov.pl jest zgodny wytycznymi dla dostępności treści internetowych WCAG 2.0 na poziomie AA, co oznacza, że jest przyjazny dla osób z niepełnosprawnościami.

W ramach portalu funkcjonuje i rozwijana jest usługa Centrum Pomocy w ramach, której można uzyskać pomoc ekspertów w zakresie spraw dotyczących inicjowania i prowadzenia działalności gospodarczej. Centrum Pomocy oferuje wsparcie za pośrednictwem wirtualnego urzędnika, usługi Live Chat, telefonu, wsparcie tłumacza języka migowego, dzięki czemu z pomocy mogą skorzystać osoby o różnym rodzaju niepełnosprawności.

W 2016 r. rozpoczęto również realizację projektu pn. Platforma pośrednicząca elektronicznego fakturowania dla sfery finansów publicznych (PEF). Projekt jest realizowany zgodnie z polityką równości szans poprzez zapewnienie równego traktowania kobiet i mężczyzn oraz brak dyskryminacji ze względu na wiek, poglądy, pochodzenie, religie czy niepełnosprawność.

Możliwość skorzystania z usług udostępnianych przez system PEF będzie znaczącym ułatwieniem dla osób niepełnosprawnych, a biorących udział w realizacji zamówień publicznych. System PEF zapewni również niezbędne ułatwienia dla osób niepełnosprawnych pracujących w urzędach w zakresie przeznaczonych dla nich usług i narzędzi. Graficzne interfejsy wszystkich elementów systemu PEF będą zapewniać dostęp do usług również dla

osób niepełnosprawnych. Zostaną one zaprojektowane zgodnie z międzynarodową normą ISO/EIC 40500:2012, która standaryzuje zalecenia WCAG (ang. Web Content Accessibility Guidelines) (WCAG) w wersji 2.0. Zakres zastosowania normy będzie zgodny z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności* i będzie dotyczyć następujących obszarów:

- postrzegania (implementacja wytycznych WCAG 2.0: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4),
- funkcjonalności (implementacja wytycznych WCAG 2.0: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4),
- zrozumiałości (implementacja wytycznych WCAG 2.0: 3.1, 3.2, 3.3),
- kompatybilności (implementacja wytycznych WCAG 2.0: 4.1).

Poziom implementacji każdej z wytycznych nie będzie niższy niż wymieniony w rozporządzeniu (A i AA).

Dla zapewnienia dostępności treści i usług zaplanowano w projekcie następujące działania:

1. Opracowanie list kontrolnych spełnienia ww. wytycznych i ich wykorzystanie w metodyce wytwórczej systemu PEF (szczególnie w obszarze projektowania i testowania).
2. Uwzględnienie na etapie projektowania i prototypowania list kontrolnych WCAG 2.0.
3. Przeprowadzanie testów akceptacyjnych na podstawie scenariuszy i przypadków testowych uwzględniających listy kontrolne WCAG 2.0.
4. Monitoring zaleceń organizacji W3C i krajowych przepisów w zakresie dostępności treści – modernizacja metodyki wytwórczej PEF.
5. Audyt WCAG 2.0 przeprowadzony przez firmę zewnętrzną (metodyka przeprowadzenia audytu zgodna z wymaganiami określonymi w ww. rozporządzeniu).
6. Współpraca z Biurem Pełnomocnika Rządu d.s. Osób Niepełnosprawnych i organizacjami pozarządowymi.

Przyjęto założenie, że sprzęt komputerowy użytkowników będzie wyposażony w urządzenia odpowiednie do stopnia niepełnosprawności.

Wdrożenie systemu PEF zgodnie ww. wytycznymi zapewni pełny dostęp do treści i funkcjonalności również dla osób niepełnosprawnych. Pozwoli to na aktywizację zawodową takich osób, w obszarze realizacji zamówień publicznych.

Główne serwisy internetowe Ministerstwa wraz ze zintegrowanymi Portalami Funduszy Europejskich spełniają obowiązek określony w § 19 rozporządzenia w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*.

Dodatkowo Departament Informatyki Ministerstwa w 2016 r. zlecił rozwój ww. serwisów pod względem poprawy ich użyteczności, a tym samym poprawy obsługi przez osoby z dysfunkcjami.

Strona Biuletynu Informacji Publicznej Ministerstwa Rozwoju została utworzona w aplikacji udostępnianej przez Ministerstwo Cyfryzacji. Scentralizowany System Dostępu do Informacji Publicznej (SSDIP) to bezpłatna aplikacja, która umożliwia założenie i prowadzenie stron podmiotowych BIP. Zwiększa to dostępność do informacji publicznej dla obywateli. "Centralny BIP" pozwala na efektywniejsze zarządzanie informacją publiczną a także wyszukiwanie informacji oraz powszechniejszy dostęp do niej. SSDIP jest zgodny z kryteriami WCAG.

20 kwietnia 2016 r. Fundacja Widzialni zaprezentowała Raport Dostępności. W kategorii strony resortów Ministerstwo Rozwoju (MR) zajęło drugie miejsce (na 19 ministerstw). W kategorii pozostałe strony Portal Funduszy Europejskich zajął 2 miejsce (na 94 badane serwisy).

Ponadto w 2016 r. przeprowadzono szkolenia redaktorów stron internetowych ministerstwa, w których programie stały element stanowi dostępność materiałów i stron internetowych. Szkolenia są realizowane w zależności od zapotrzebowania. Redaktorami są pracownicy Ministerstwa Rozwoju, a także osoby z samorządów wojewódzkich i innych urzędów centralnych.

29 czerwca 2016 r. wybrani pracownicy resortu rozwoju uczestniczyli w specjalistycznym szkoleniu pt. „ARIA na dostępnych stronach www”.

Ministerstwo Cyfryzacji

Ministerstwo Cyfryzacji prowadziło szereg działań mających na celu wspieranie elektronicznej komunikacji z osobami niepełnosprawnymi.

Ministerstwo dąży do tego, by serwis *www.mc.gov.pl* spełniał wymagania zawarte w rozporządzeniu w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*.

Co roku Fundacja Widzialni publikuje „Raport dostępności”, w którym bada poziom dostępności publicznych serwisów. W 2016 r. strona *www.mc.gov.pl* uplasowała się na 5. miejscu wśród serwisów administracji rządowej (42,7 pkt.).

Serwis *www.mc.gov.pl* w znaczącym stopniu spełnia wytyczne techniczne związane z dostępnością. Serwis przed uruchomieniem został poddany audytowi przez specjalistów z AkcesLab (*www.akceslab.pl*). Stwierdzili oni, że w dniu audytu (10 grudnia 2013 r.) serwis, pomimo drobnych błędów, był dostępny dla osób niepełnosprawnych. Audytorzy zaznaczyli, że w chwili badania serwis *www.mac.gov.pl* (należący do ówczesnego Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji) pod względem dostępności dla osób niepełnosprawnych był najstaranniej przygotowanym serwisem spośród tych, które znają). W kwietniu 2015 r. serwis *www.mac.gov.pl* został ponownie poddany audytowi pod kątem dostępności. Wykryte zostały nieliczne drobne błędy, które po krótkim czasie zostały naprawione.

Ministerstwo Cyfryzacji od początku istnienia, tj. od listopada 2015 r. (a wcześniej Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji od 2011 r.) przykładą ogromną wagę do języka komunikacji z obywatelami.

Na jakość tej komunikacji składają się m.in.:

- zrozumiałość – trudne słowa są wyjaśniane, rozwijane skróty oraz unika się niezrozumiałego słownictwa. Serwis jest zaopatrzone w słowniczek, który będzie rozbudowywany. Pierwsze pojawienie się skrótu na każdej stronie powinno zawierać jego rozwinięcie;
- czytelność – redaktorzy starają się odpowiednio formatować teksty, w tym stosować wypunktowania, wyróżnienia itp.;
- elementy graficzne – zdjęcia i grafiki mają wypełniony tzw. atrybut alt. Zawarte w nim opisy są odczytywane przez czytniki ekranów, czyli urządzenia używane przez osoby niewidome i niedowidzące. Redaktorzy starają się na bieżąco uzupełniać alty w polskiej wersji językowej serwisu;

- materiały filmowe – jeśli w serwisie zostanie osadzony film, czynione są starania by posiadał on transkrypcję oraz napisy;
- pliki PDF, DOC itp. – redaktorzy starają się ograniczyć do minimum korzystanie z takich plików i osadzać teksty bezpośrednio w serwisie. Odrębną kwestią jest poprawne formatowanie plików tak, by były one dostępne (np. powinny posiadać strukturę znaczników, czyli tagowanie).

Ministerstwo Sportu i Turystyki

Z uwagi na utworzenie głównych serwisów przed wejściem w życie rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, w latach 2014-2015 w Ministerstwie Sportu i Turystyki wykonano główne zadania dostosowania serwisów internetowych do wymagań WCAG 2.0 na poziomie AA. Utrzymanie standardu jest procesem ciągłym, zależnym od współpracy w obszarze redaktorskim i technicznym pracowników MSiT. Kolejne serwisy tematyczne budowane po 2015 r. uwzględniały standard WCAG 2.0 do poziomu AA.

W Ministerstwie Sportu i Turystyki funkcjonują następujące serwisy internetowe spełniające lub będące w fazie dostosowywania do wymogów WCAG 2.0 do poziomu AA:

- www.msit.gov.pl – strona główna MSiT;
- www.bip.msit.gov.pl – serwis Biuletynu Informacji Publicznej MSiT.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Strona internetowa Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego została zaprojektowana z uwzględnieniem wszystkich wymagań zawartych w § 19 rozporządzenia sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności (...), tj. zapewnienia niepełnosprawnym użytkownikom dostępności serwisów internetowych zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA.

Informacje zamieszczane na stronie spełniają określone wymagania WCAG 2.0 w obszarze nw. serwisów internetowych:

- www.nauka.gov.pl
- BIP.nauka.gov.pl
- RPA.nauka.gov.pl
- POLON.nauka.gov.pl
- WYBIERZSTUDIA.nauka.gov.pl
- PLUSIP.nauka.gov.pl
- PSTRYK.nauka.gov.pl
- ABSOLWENCI.nauka.gov.pl
- RGNISW.nauka.gov.pl
- BAZAOGLOSZEN.nauka.gov.pl
- PBN.nauka.gov.pl
- PROGRAMUJ.gov.pl
- TOP500innovators.org
- GO-POLAND.pl

Ministerstwo Sprawiedliwości

W 2016 r. Ministerstwo Sprawiedliwości rozpoczęło realizację dwóch projektów: *Budowa systemu informatycznego Krajowego Rejestru Karnego wraz ze zmianami organizacyjnymi i legislacyjnymi - KRK 2.0* oraz *Budowa Rejestru Sprawców Przepstępstw na Tle Seksualnym (RSPTS)*. W wyniku realizacji obu projektów zostaną wdrożone systemy teleinformatyczne, w których będą prowadzone przedmiotowe Rejestry.

Stosownie do § 19 rozporządzenia *w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności*, projekt KRK 2.0 zakłada utrzymanie rekomendacji Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0) w zakresie postrzegania, funkcjonalności, zrozumiałości oraz kompatybilności celem zoptymalizowania dostępności i użyteczności systemu e-KRK, za pośrednictwem którego świadczona jest osobom fizycznym i upoważnionym podmiotom e – usługa. Przedmiotowa e-usługa umożliwia uzyskanie informacji o osobie lub o podmiocie zbiorowym z KRK oraz informacji o osobie z rejestrów karnych państw członkowskich UE. Zapewnienie w systemie e-KRK wytycznych WCAG 2.0 poprawi dostęp do e-usługi wszystkim usługobiorcom, bez względu na ich niepełnosprawność i wiek, dając jednocześnie możliwość korzystania z niej przez osoby z niepełnosprawnościami, na zasadzie równości z innymi osobami.

Również w projekcie RSPTS planowane do realizacji e-usługi, oferujące dostęp osobom fizycznym i upoważnionym podmiotom do danych zgromadzonych w Rejestrze Sprawców Przepstępstw na Tle Seksualnym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, będą projektowane i budowane z uwzględnieniem wytycznych WCAG 2.0. W szczególności zostaną one dostosowane do korzystania przez osoby niepełnosprawne.

Zgodność z wymaganiami określonymi w § 19 rozporządzenia *w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności* dla aplikacji systemu Elektroniczne Księgi Wieczyste (EKW) udostępnionej w ogólnodostępnych sieciach teleinformatycznych:

- Aplikacja ogólnodostępna służąca do pobierania odpisów ksiąg wieczystych przez internet – zgodna ze standardem WCAG 2.0 - na poziomie AA.
- Aplikacja ogólnodostępna służąca do weryfikacji autentyczności pobranych odpisów ksiąg wieczystych - zgodna ze standardem WCAG 2.0 - na poziomie AA.
- Ogólnodostępna przeglądarka ksiąg wieczystych udostępniona w internecie – zgodna ze standardem WCAG 2.0 - na poziomie AA, za wyjątkiem mechanizmu zabezpieczenia przed botami w postaci reCaptcha (tzw. test człowieczeństwa).
- Aplikacja dostępna dla notariuszy, komorników sądowych i naczelników urzędów skarbowych, służąca do składania elektronicznych wniosków o wpis w księdze wieczystej - zgodna ze standardem WCAG 2.0- na poziomie AA za wyjątkiem funkcjonalności podpisywania wniosku kwalifikowanym podpisem elektronicznym (m.in. brak możliwości powiększenia czcionki, brak wsparcia dla sygnałów dźwiękowych).

Ministerstwo Środowiska

Ministerstwo Środowiska spełnia obowiązek określony w § 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, tj. zapewnia niepełnosprawnym użytkownikom dostępność najważniejszych serwisów internetowych zgodnie z wymaganiami Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0) na poziomie AA. Zgodnie z obowiązującą w urzędzie w ramach polityki bezpieczeństwa informacji w zakresie bezpieczeństwa teleinformatycznego *Procedurą określania specyfikacji technicznych wymagań odbioru systemów IT* z dnia 27 maja 2014 r. nowo tworzone serwisy internetowe i nowo publikowane informacje na stronie internetowej Ministerstwa spełniają wymogi WCAG 2.0. Problemy z dostępnością mogą się pojawiać jedynie w przypadku treści (np. skanów dokumentów) sprzed maja 2015 r., gdy nie są dostępne materiały źródłowe.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

W ramach obowiązku wynikającego z rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności w Ministerstwie kontynuowano prowadzenie strony internetowej zgodnie ze standardem dostępności WCAG 2.0. na poziomie AA.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo spełniło częściowo obowiązek określony w § 19 *Rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności*, tj. zapewniło niepełnosprawnym użytkownikom dostępność serwisu internetowego Biuletynu Informacyjnego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego zgodnie z wymogami WCAG 2.0 na poziomie AA. Na stronach internetowych istnieją 2 kanały komunikacji (adres email, formularz kontaktowy) przeznaczone dla osób zarówno w pełni sprawnych, jak i niepełnosprawnych.

Ministerstwo Finansów

Ministerstwo od kilku lat stara się w zakresie swoich kompetencji przeciwdziałać zjawisku wykluczenia cyfrowego, które w znacznym stopniu dotyka osób o niepełnej sprawności.

Dzięki implementacji wytycznych WCAG 2.0 do portalowych zasad redakcyjnych, dbałość o dostępność dla osób niepełnosprawnych treści publikowanych na stronach internetowych Ministerstwa stała się obowiązkowa.

Dbając o kompetencje resortowych i ministerialnych redaktorów w zakresie potrzeb osób o niepełnej sprawności kontynuowana jest działalność o charakterze kontrolnym i szkoleniowym. Systematyczność w tym zakresie została dostrzeżona podczas VII edycji konkursu „Strona Internetowa bez Barier”, w którym strona internetowa MF została wyróżniona za „Konsekwentne i trwałe działania na rzecz dostępności serwisów internetowych”.

W celu wymiany wiedzy i doświadczeń z zakresu przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu pracownicy MF regularnie biorą udział w spotkaniach Grupy ds. dostępności zasobów internetowych przy Ministrze Cyfryzacji.

Dbałość o standardy dostępności to proces trwały a działania zainicjowane w przeszłości będą w przyszłości kontynuowane i rozwijane.

Wśród działań w tym obszarze należy wskazać również na:

- zamieszczenie przez MF na stronie Ministerstwa *projektu ustawy budżetowej na rok 2017* oraz *Sprawozdania z wykonania budżetu Państwa za 2015 r.* przygotowanych stosownie do postanowień art. 18 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. *o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne* oraz rozporządzenia w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*;
- zapewnianie dostępności dla osób niepełnosprawnych m.in. do rejestrów aktów prawnych wydawanych przez Ministra Finansów, wykazu prac legislacyjnych, Dziennika Urzędowego Ministra Finansów, zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA, czyli w sposób ułatwiający osobom niepełnosprawnym korzystanie ze stron internetowych.
- zamieszczenie przez MF sprawozdania z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r. – Informacja o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Wszyscy zainteresowani mają możliwość zapoznania się z w/w informacjami.

Zamieszczane na stronie BIP pliki w formacie PDF mają strukturę, która pomaga osobom niewidomym przeglądać takich dokumentów.

Publikowane teksty są napisane w miarę możliwości w jak najprostszy sposób, tak aby dostęp do nich miały słabiej wykształcone osoby, a także osoby z upośledzeniem intelektualnym. Wszystkie elementy aktywne, takie jak odnośniki, banery czy pola formularza mają wyraźny wizualny fokus, tak, aby był dobrze widoczny także dla osób niedowidzących.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Serwis internetowy MRiRW i strona podmiotowa BIP MRiRW są zgodne ze standardem WCAG 2.0 na poziomie AA, co było potwierdzone certyfikatem "Strona internetowa bez barier" wystawionym przez Fundację Widzialni.

Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej

Strona podmiotowa Ministerstwa, tj. www.mgm.gov.pl, spełnia wymogi dostępności WCAG 2.0 m.in. poprzez zamieszczenie po prawej stronie serwisu ikony dedykowanej osobom niepełnosprawnym . Umożliwia ona osobie niepełnosprawnej zmianę kolorystyki oraz wielkości czcionek. Ponadto, takie właściwości strony jak przejrzystość i zrozumiałość, również jest zachowana.

Ponadto, należy dodać, że wystosowano pismo (znak: DZS.110.11.2016.TK z dnia 5 maja 2016 r.) do urzędów żeglugi śródlądowej z rekomendacją konieczności podjęcia działań mających na celu dostosowanie stron internetowych urzędów do norm określonych w wytycznych WCAG 2.0.

Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa

MIB zapewnienia niepełnosprawnym użytkownikom dostępność serwisów internetowych (w tym strony Krajowej Rady Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego) zgodnie

z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA. Stosowane technologie pozwalają na dostosowanie serwisów do potrzeb osób niepełnosprawnych w celu: zachowania odpowiedniego kontrastu, dodawania tekstów alternatywnych do elementów graficznych, sterowania stroną przy pomocy klawiatury, automatycznie ustawiony jest język polski.

W 2016 r. dostosowano do ww. wymogów Centralny Rejestr Charakterystyki Energetycznej Budynków, który zgodnie z art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. *o charakterystyce energetycznej budynków* (Dz. U. poz. 1200, z późn. zm.) prowadzi minister właściwy do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa.

Ministerstwo Zdrowia

W 2016 r. członkowie Zespołu do spraw Architektury treści stron internetowych Ministerstwa Zdrowia brali udział w centralnie organizowanych szkoleniach z „prostego języka” oraz standardów WCAG 2.0, co ma istotne znaczenie dla poprawy komunikacji z osobami niepełnosprawnymi. Strona internetowa Ministerstwa Zdrowia www.mz.gov.pl jak i strona www.zdrowie.gov.pl, na której publikowane są informacje odnośnie możliwości pozyskania dofinansowania w ochronie zdrowia spełniają wymagania WCAG 2.0. na poziomie AA. Na stronie internetowej Ministerstwa Zdrowia nie ma informacji o usłudze pozwalającej komunikować się z osobą słabosłyszącą lub głuchą. W związku z planowanym na 2017 rok uruchomieniem Portalu Administracji Rządowej, który zintegruje witryny wszystkich ministerstw, na stronie internetowej www.mz.gov.pl nie prowadzono żadnych dodatkowych działań w zakresie dostępności.

Ministerstwo Edukacji Narodowej

W Ministerstwie wprowadzono interaktywny system zgłaszania wycieczek www.wypoczynek.men.gov.pl, przez który organizatorzy wycieczek, w tym z udziałem dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, przekazują istotne informacje o spełnieniu warunków organizacji wycieczki.

System ten spełnia wymogi standardu Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0) na poziomie zgodności AA. (tzn. jest przystosowany do użytkowania przez osoby o różnym stopniu niepełnosprawności). Ponadto responsywny charakter strony internetowej stanowi kolejne udogodnienie dla wszystkich interesariuszy, w tym niepełnosprawnych.

Strony internetowe Ministerstwa Edukacji Narodowej są dostosowane do poziomu AA norm WCAG 2.0. Przy tworzeniu obecnej strony były uwzględniane zasady standardu WCAG 2.0, dotyczące warstwy programistycznej i graficznej (między innymi zachowanie poprawnego kodu serwisu, zaplanowanie spójnej nawigacji, dostępność nawigacji z poziomu klawiatury, wyraźny wizualny fokus elementów aktywnych, odpowiedni kontrast kolorystyczny elementów przekazujących treść itp.).

Na bieżąco uzupełniane są teksty alternatywne dla elementów graficznych i tworzone dostępne pliki do ściągnięcia. Jednocześnie wszystkie nowe informacje zamieszczane na stronie są przygotowywane zgodnie z zasadami dostępności.

MEN dba również o dostępność materiałów, dotyczących procesu legislacyjnego MEN, zamieszczanych na stronie Rządowego Procesu Legislacyjnego.

Ministerstwo Energii

Ministerstwo Energii dokłada wszelkich starań, by serwis www.me.gov.pl spełniał międzynarodowe wytyczne Web Content Accessibility Guidelines 2.0 (WCAG 2.0). Podejmowane są działania dążące do zgodności z wytycznymi na poziomie AA, tzn. by serwis był dostępny dla większości osób, które z niego korzystają. Administratorzy serwisu internetowego ME systematycznie podnoszą swoje kwalifikacje w tym zakresie. W 2016 r. uczestniczyli w centralnych szkoleniach poświęconych temu zagadnieniu.

Portal ME posiada również wersję tekstową o wysokim kontraście, ułatwiającym osobom niepełnosprawnym dostęp do publikowanych informacji. Ponadto, widok serwisu www.me.gov.pl może być powiększany lub zmniejszany za pomocą narzędzi wbudowanych w przeglądarkę internetową użytkownika, dzięki czemu strona internetowa jest bardziej atrakcyjna i dostępna szczególnie dla osób starszych lub słabowidzących.

Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych

Urząd spełnia obowiązek określony w § 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności. Strona internetowa Urzędu www.kombatanci.gov.pl jest dostępna dla niepełnosprawnych użytkowników zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Zewnętrzna witryna informacyjna PFRON (ZWI) jest zgodna z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA i tym samym zapewnia dostępność prezentowanych serwisów informacyjnych dla osób niepełnosprawnych.

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

Kasa wykonała czynności polegające na dostosowaniu stron www.krus.gov.pl oraz www.bip.krus.gov.pl do standardów zgodnych z zaleceniami WCAG 2.0. Zakres mechanizmów administrowania serwisami objął:

- udźwiękowienie plików tekstowych przy pomocy narzędzia iWebReader,
- wdrożenie mechanizmu umożliwiającego 3-stopniowe powiększanie czcionki,
- przemapowanie stron i dodanie skontrastowanego serwisu w wersji tekstowej,
- wdrożenie opcji podświetlania linków po kliknięciu klawisza „tab” i czytania „po klawiszach”, tj.: poruszania się po menu przy pomocy klawiatury,
- dodanie tekstów alternatywnych przy plikach typu flash, jpg i grafikach, a także opcji powiększania zdjęć,
- trwałe usunięcie widocznych na stronie zbędnych znaczników HTML i zastosowanie kontrastujących oraz mniej wyrazistych nowych kolorów w linkach, tabelach i w całym menu przedmiotowym na stronach: www.krus.gov.pl, www.bip.krus.gov.pl i na podstronach: www.krus.gov.pl/ue, www.krus.gov.pl/en/.

Kasa wykonała także czynności polegające na dostosowaniu do wymagań standardu WCAG 2.0 witryny eKRUS www.ekrus.gov.pl. W wyniku podjętych działań witryna eKRUS uzyskała certyfikat „Strona Internetowa bez Barrier”, który jest potwierdzeniem

dostępności serwisu www dla osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym (certyfikat w załączeniu).

Urząd Lotnictwa Cywilnego

Strona internetowa ULC jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych zgodnie z międzynarodowym standardem WCAG 2.0. Strona została zaprojektowana z uwzględnieniem responsywności, posiada mechanizm przełączenia na zwiększony kontrast oraz udogodnienia w postaci łatwego dostępu do zwiększenia wielkości czcionki. Funkcjonuje także mechanizm odczytu przez lektora zawartości aktualnego akapitu czy całej strony. Dodatkowo serwis spełnia wytyczne dotyczące wyświetlania na urządzeniach mobilnych poprzez dopasowanie automatyczne treści do wielkości ekranu odbiorcy. W chwili obecnej Urząd nie udostępnia rejestru publicznego w formie elektronicznej.

Straż Graniczna

Z przekazanych informacji wynika, iż standardy WCAG 2.0 spełnia portal administrowany przez Biuro Łączności i Informatyki Komendy Głównej Straży Granicznej.

Ponadto:

- redaktorzy Śląskiego Oddziału Straży Granicznej odbyli szkolenie, na którym zostali zapoznani z najważniejszymi zaleceniami WCAG dla redaktorów treści (Śląski serwis internetowy Oddziału jest oparty na portalu KGSG i spełnia standardy WCAG),
- serwis Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej spełnia standardy WCAG 2.0 na poziomie AA, poprzez zastosowanie czterech zasad – percepcji, funkcjonalności, zrozumiałości oraz kompatybilności,
- serwis Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej spełnia standardy WCAG 2.0 na poziomie AA. Witryna wyposażona została w narzędzia umożliwiające nawigację oraz podzielona na sekcje wyróżnione nagłówkami. Ponadto, kolorystyka strony (możliwość włączenia wersji kontrastowej), możliwość powiększenia czcionki uwzględnia potrzeby osób niewidzących lub mających kłopot z kolorami. Powyższe realnie wpływa na zwiększenie dostępności strony dla osób niepełnosprawnych (niewidomych) i tworzy warunki dla czynnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu publicznym.

Pozostałe jednostki organizacyjne Straży Granicznej zapewniają niepełnosprawnym użytkownikom dostępność serwisów internetowych zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA, wykorzystując w tym celu portal internetowy Straży Granicznej, którego administratorem jest Biuro Łączności i Informatyki Komendy Głównej Straży Granicznej.

Państwowa Straż Pożarna

Witryna internetowa KG PSP www.straz.gov.pl w 2016 r. została wyróżniona certyfikatem „Serwis Bez Barrier”. Certyfikat jest potwierdzeniem, że serwis jest przyjazny i dostosowany do potrzeb osób z ograniczoną sprawnością, zgodnie ze światowym standardem WCAG 2.0 (Web Content Accessibility Guidelines – Wytyczne dotyczące dostępności treści internetowych).

Komenda Główna Policji

Internetowe serwisy informacyjne KGP oraz serwisy podległych jednostek, które są utrzymywane na serwerach KGP są zbudowane zgodnie z wymaganiami WCAG2.0. Natomiast serwisy, które są utrzymywane przez KWP we Wrocławiu, KWP w Krakowie, KWP w Gdańsku i WSPol w Szczytnie są, według informacji otrzymanych z tych jednostek, zgodne z wymaganiami WCAG2.0. Obecny serwis Szkoły Policji w Katowicach nie jest zgodny z wymaganiami WCAG2.0 jednakże będzie on w 2017 r. migrowany na serwery KGP i do wspólnej platformy CMS, a co za tym idzie będzie spełniał wspomniane wymagania.

Narodowy Fundusz Zdrowia

Serwisy internetowe Narodowego Funduszu Zdrowia dostępne publicznie, w szczególności strona internetowa NFZ, serwis Zintegrowany Informator Pacjenta, Przeglądarka skierowań na leczenie uzdrowiskowe, Informator o umowach, Centralna Baza Endoprotezoplastyk, Centralny Wykaz Świadczeniodawców, Zasoby słownikowe, spełniają większość wytycznych WCAG 2.0. (wytyczne dotyczące ułatwień w dostępie do treści publikowanych w internecie), a zgodność zasobów informacyjnych prezentowanych w serwisach internetowych NFZ - z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA -monitorowana jest na bieżąco. Strona internetowa Centrali NFZ jest dostosowana do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących zgodnie z kryteriami dostępności treści internetowych Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0).

W Centrali Funduszu czynne są dwie strony internetowe przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych – niedosłyszących, niesłyszących, niedowidzących:

- Portal polskiej instytucji łącznikowej www.ekuz.nfz.gov.pl,
- Portal Krajowego Punktu Kontaktowego ds. transgranicznej opieki zdrowotnej www.kpk.nfz.gov.pl.

Obie strony internetowe zawierają stosowne - ustandaryzowane oznakowanie („oko”, „ucho”), dostępne są w wersjach z wysokim kontrastem oraz zapewniają możliwość powiększenia czcionki. Portal KPK został zaprojektowany zgodnie ze standardami WCAG

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad

Serwis internetowy Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad był przebudowany z uwzględnieniem wymagań Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

W 2016 r. zostały przeprowadzone oraz zakończone sukcesem zaawansowane prace nad dostosowaniem serwisu internetowego do międzynarodowych standardów WCAG 2.0.

Począwszy od 2014 roku wykonano zadania wdrożeniowe i dostosowawcze nowej witryny WWW ARiMR spełniającą standardy WCAG 2.0. W ramach dostosowania do ww. standardów we współpracy z fundacją Widzialni.org przeprowadzono bezpłatne szkolenia dla pracowników ARiMR oraz redaktorów strony WWW na temat dobrych praktyk WCAG 2.0.

Dzięki systematycznej i ciągłej pracy nad dostosowaniem do WCAG 2.0 strona WWW ARiMR została uznana przez Polską Akademię Dostępności w „Raporcie Dostępności 2016” za jedną ze stron podmiotów realizujących zadania publiczne o największej dynamice wzrostu pod względem dostosowania jej do wymaganego standardu. W 2016 r. została odświeżona szata graficzna WWW ARiMR po czym został zlecony audyt, wykonany przez fundację Widzialni.org, pod kątem prawidłowego dostosowania nowej wersji do standardów WCAG 2.0, a w dalszej kolejności wdrożono zalecenia poaudytowe. Aktualnie strona internetowa spełnia wymagania określone w § 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, a mimo to jest w dalszym ciągu na bieżąco dostosowywana do ww. standardów przez pracowników ARiMR oraz firmę AMP Media, z którą ARiMR ma zawartą umowę na utrzymanie i rozwój strony WWW na lata 2017-2018.

Urząd Zamówień Publicznych

W ramach obowiązku określonego w § 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności w 2015 r. został uruchomiony Portal internetowy UZP. Usługę utrzymania strony internetowej UZP zgodnie z umową zapewnia Wykonawca usługi wyłoniony w trybie przetargu nieograniczonego. Serwis informacyjny Urzędu Zamówień Publicznych dostępny jest pod adresem www.uzp.gov.pl i spełnia przedmiotowe wymagania WCAG 2.0 na poziomie rozszerzonym AA. Nowy serwis internetowy został zbudowany z zachowaniem wymagań określonych w SIWZ, w tym obejmujących m.in.:

- wyposażenie w mechanizmy ułatwiające przeglądanie treści przez osoby niedowidzące: tekst alternatywny, zmiana wielkości czcionki bez odnoszenia się bezpośrednio do ustawień przeglądarki,
- zapewnienie wersji tekstowej strony z możliwością włączenia opcji „wysoki kontrast” spełniającej wymagania WCAG na poziomie AA,
- wsparcie systemu dla skrótów klawiaturowych oraz klawiszy przejścia [tab] w celu zapewnienia dostępności dla osób korzystających wyłącznie z klawiatury,
- informację o dostępności Portalu dla osób niepełnosprawnych, zawierającą m.in. listę skrótów klawiaturowych wraz z informacją o ich używaniu w różnych przeglądarkach internetowych.

Portal internetowy Urzędu przeszedł pomyślnie testy akceptacyjne w celu potwierdzenia spełnienia przez system warunków określonych w SIWZ, w tym testy dostępności Portalu dla osób niepełnosprawnych.

Równoległe z nowym portalem internetowym UZP zostały podjęte działania zmierzające do stworzenia nowej strony podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej na platformie Scentralizowanego Systemu Dostępu do Informacji Publicznej udostępnionej przez Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji pod adresem <http://ssdip.bip.gov.pl>.

Spełnienie wymagań dostępności WCAG 2.0 określonych w ww. rozporządzeniu z dnia 12 kwietnia 2012 r. jest zapewniane przez administratora wskazanej platformy.

Jednocześnie w celu dążenia do poprawy warunków prowadzenia działalności gospodarczej poprzez zwiększenie dostępności zasobów informacyjnych administracji publicznej oraz usług publicznych w formie cyfrowej dla obywateli i przedsiębiorców, zwłaszcza tych mikro, małych i średnich, wytworzona została przez Urząd Zamówień

Publicznych „Elektroniczna Platforma Katalogów Produktów – eKatalogi”, współfinansowana ze środków unijnych, która zapewnia zamawiającym i wykonawcom nową jakość zakupu produktów poniżej progów stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych, tj. 418 000 euro w przypadku zamawiających sektorowych oraz 30 000 euro w odniesieniu do pozostałych, poprzez szybkie i efektywne rozeznanie rynku określonych dostaw i usług. Platforma eKatalogi jest bezpłatną usługą elektroniczną, udostępnioną w sieci Internet, która jest dostosowana do wymagań WCAG 2.0 na poziomie AA, zgodnie z § 19 ww. rozporządzenia.

Urząd Transportu Kolejowego

Strony internetowe UTK zapewniają dostępność zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0 na poziomie AA. Każdorazowo w postępowaniach na usługi wykonania stron i aplikacji internetowych wymagano, aby interfejs zastosowany w systemach był przystosowany dla osób z niepełnosprawnością, zgodnie z WCAG 2.0 na poziomie AA.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych

W końcowej fazie realizacji jest projekt przebudowy serwisu internetowego zus.pl w zgodzie z wymogami wynikającymi z § 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności. Nowy serwis został zaprojektowany i wykonany zgodnie z wymogami WCAG w standardzie AA, zarówno w aspekcie technicznym jak i treściowym.

Centralny Zarząd Służby Więziennej

W 2016 r. na portalu Służby Więziennej oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Służby Więziennej zostały wdrożone mechanizmy zmiany kontrastu oraz zmiany wielkości czcionki, dostosowujące portal Służby Więziennej do wytycznych dla dostępności treści internetowych WCAG 2.0 dla osób niepełnosprawnych. Strona Internetowa daje możliwość użytkowania w kolorach kontrastowych tj. kontrast domyślny, kontrast czarno-biały, kontrast żółto-czarny, kontrast czarno-żółty oraz możliwość zmiany wielkości czcionki (czcionka: mała, średnia i duża).

Państwowa Inspekcja Pracy

Strona internetowa Państwowej Inspekcji Pracy oraz serwis Biuletyn Informacji Publicznej PIP zostały dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0.

Zarówno na stronie internetowej PIP jak i na stronie BIP PIP znajdują się dokładne informacje, w jaki sposób można skontaktować się z Urzędem przy użyciu poczty elektronicznej oraz jakie wymogi formalne powinna spełniać korespondencja elektroniczna.

Zarówno na stronie internetowej PIP jak i BIP PIP są podane adresy elektroniczne Głównego Inspektoratu Pracy oraz okręgowych inspektoratów pracy. Serwisy internetowe PIP umożliwiają poza tym elektroniczne złożenie skargi przez zakładkę e-skarga, złożenie

wniosku o dostęp do informacji publicznej i ponowne wykorzystanie informacji publicznej, a także kontakt za pomocą platformy e-PUAP.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji

Prace w zakresie zapewnienia niepełnosprawnym użytkownikom dostępności serwisu internetowego zgodnie z wymaganiami WCAG 2.0. na poziomie AA zostały sfinalizowane już w 2014 r. przy współpracy Fundacji Widzialni, a w kolejnym roku Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji została uhonorowana pierwszą nagrodą w VI edycji prestiżowego konkursu „Strona Internetowa bez Barrier” w kategorii serwisów podmiotów publicznych powyżej 100 podstron (do ww. edycji konkursu zgłosiło się 150 serwisów internetowych, które ubiegały się o nagrodę w pięciu kategoriach). Nagroda dla KRRiT została wręczona w marcu 2015 r. podczas konferencji „Cyfrowo wykluczeni”.

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów dokłada wszelkich starań, aby prowadzona przez niego strona internetowa (www.uokik.gov.pl) oraz inne tematyczne serwisy dla większości elementów spełniały wymagania wskazane w paragrafie 19 rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności na poziomie AA. Dlatego też serwisy podlegają cyklicznym modyfikacjom oraz wprowadzane są udogodnienia związane z dostępnością dla osób z niepełnosprawnościami. Dodatkowo przy tworzeniu nowych stron internetowych UOKiK dokłada wszelkich starań, aby spełniały one wymogi WCAG na poziomie AA. Warto też nadmienić, że serwisy UOKiK w niektórych elementach spełniają wytyczne nawet na poziomie AAA.

Główny Urząd Nadzoru Budowlanego

W celu zapewnienia dostępności do serwisu internetowego pełniącego funkcję wyszukiwarki zastosowane zostały m.in. następujące funkcje poprawiające widoczność oraz ułatwiające nawigowanie:

- użytkownicy, którzy korzystają wyłącznie z klawiatury mogą swobodnie poruszać się po serwisie za pomocą klawisza „Tab” oraz „Shift”+”Tab”,
- w całym serwisie internetowym zastosowano odpowiedni kontrast tekstu do tła, a na stronach i podstronach serwisu internetowego umieszczona jest wyraźna ikonka, która służy do zwiększania kontrastu tła strony w stosunku do jej zawartości, dzięki czemu informacje zamieszczone na stronie są bardziej czytelne także dla osób słabiej widzących,
- w całym serwisie internetowym zastosowany został odpowiedni rozmiar czcionki, a na stronach i podstronach serwisu umieszczona jest wyraźna ikonka, która służy do zwiększania lub zmniejszania rozmiaru czcionek, dzięki czemu informacje tekstowe zamieszczone na stronie mogą być bardziej czytelne także dla osób posiadających wady wzroku,
- odnośniki do nowych informacji otwierają się w tym samym oknie, co ułatwia użytkownikowi kontrolę nad swoją przeglądarką,

- zdjęcia i grafika w serwisie mają alternatywne opisy, aby ich treść była dostępna dla osób niedowidzących.

Dodatkowo od 2015 r. w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, w Urzędzie realizowany jest projekt pn. *Powszechny dostęp do rejestru wniosków i decyzji o pozwoleniu na budowę oraz utworzenie internetowego serwisu informacyjnego GUNB*. W dniu 1 stycznia 2016 r. upubliczniony został dostęp do danych z rejestru wniosków o pozwolenie na budowę i decyzji o pozwoleniu na budowę oraz do rejestru zgłoszeń, polegający na możliwości wyszukiwania informacji o inwestycjach budowlanych prowadzonych na terenie Polski. Strona internetowa, za pomocą której możliwe jest wyszukiwanie ww. informacji została wykonana zgodnie ze standardem WCAG 2.0. i dostępna jest pod adresem <http://wyszukiwarka.gunb.gov.pl/>.

Zaplanowana na 2016 r. realizacja projektu budowy nowego serwisu informacyjnego Urzędu, zgodnego ze standardem WCAG 2.0, nie została ostatecznie sfinalizowana. Na etapie badania i oceny przez Urząd złożonych ofert, KPRM zarekomendował uwzględnienie założeń merytorycznych do tworzonego serwisu internetowego administracji rządowej pn. Portal Administracji Rządowej. Mając na uwadze przekazane informacje, przeprowadzono analizę projektu pod kątem możliwości uwzględnienia w nim wytycznych KPRM, w szczególności w zakresie założeń merytorycznych oraz czasu realizacji. Projekt ten będzie realizowany w roku bieżącym. Planowany termin zakończenia prac to wrzesień 2017 r. Nowo wykonany serwis będzie uwzględniał wytyczne Ministerstwa Cyfryzacji dotyczące standardu wykonania serwisu informacyjnego, będzie również wypełniał założenia Portalu Administracji Rządowej.

Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego

W 2016 r. zostały zmodernizowane strony internetowe: www.gbpizs.gov.pl i www.dzdn.pl. W szczególności zostały przekształcone do najnowszej stabilnej wersji CMS.

W związku z powyższym został zapewniony dostęp do serwisów internetowych dla osób niepełnosprawnych według wymagań WCAG 2.0 na poziomie AA, zgodnie z § 19 rozporządzenia w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*.

Główny Urząd Statystyczny

Portal Informacyjny GUS spełnia wymagania zawarte w Rozporządzeniu w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności* na poziomie AA. Serwis został zaprojektowany w sposób umożliwiający obsługę jak najszerzej grupy użytkowników, niezależnie od używanej technologii, oprogramowania lub posiadanej dysfunkcji. Strony zostały wyposażone w mechanizmy ułatwiające przeglądanie treści przez osoby niedowidzące: mechanizm stopniowego powiększania rozmiaru tekstu (AAA), opcje wysokiego kontrastu (z wyjątkiem podstawowej wersji strony zostały zastosowane trzy wersje kontrastowe do wyboru).

Struktura Portalu Informacyjnego i przedstawiane w nim informacje zostały tak stworzone, by przedstawiana treść była zrozumiała i możliwa do odczytania przez programy wspomagające osoby niepełnosprawne, poprzez zastosowane tytuły, nagłówki, podział i kolejność treści, pliki do pobrania, archiwa.

Obsługa Portalu Informacyjnego możliwa jest zarówno przy użyciu klawiatury, jak i myszki (obsługa klawiatury nie jest blokowana). Użytkownicy korzystający wyłącznie z klawiatury mogą swobodnie poruszać się po serwisie za pomocą klawisza TAB. Użycie klawisza TAB aktywuje menu, które umożliwia pominięcie struktury strony i przejście do poszukiwanej treści. Serwis nie jest wyposażony w skróty klawiaturowe, które mogłyby wchodzić w konflikt z technologiami asystującymi (np. programy czytające), systemem lub aplikacjami użytkowników.

W całym Portalu Informacyjnym włączony jest tzw. fokus, czyli domyślne oznaczenie aktywnego linka czy pola formularza. Fokus przemieszcza się po wszystkich widocznych elementach aktywnych strony w logicznej kolejności. To pozwala na wygodną obsługę serwisu, np. użytkownikom niepełnosprawnym ruchowo czy w znacznym stopniu niedowidzącym. W portalu zastosowano odpowiednie kontrasty między kolorami a tekstem, by treści na stronie były czytelne dla osób słabiej widzących.

Ochotnicze Hufce Pracy

W lipcu 2016 r. Komenda Główna OHP zmodernizowała swoją stronę internetową dostosowując jednocześnie dostęp do treści internetowych możliwie szerokiej grupie użytkowników, włączając w to osoby niepełnosprawne. Obecna wersja strony opiera się na najnowszych rozwiązaniach technicznych zgodnych z obowiązkiem określonym w par. 19 rozporządzenia w sprawie *Krajowych Ram Interoperacyjności*. Również większość stron internetowych jednostek OHP (wojewódzkich komend, centrów kształcenia i wychowania oraz ośrodków szkolenia zawodowego) została już dostosowana do wymagań standardu WCAG 2.0 na poziomie AA. Część jest w trakcie prac związanych z wdrażaniem dostępności serwisów internetowych uwzględniających czytelniejszy i łatwiejszy dostęp do treści dla niepełnosprawnych użytkowników

Państwowa Komisja Wyborcza

Serwis internetowy Państwowej Komisji Wyborczej www.pkw.gov.pl dostosowany jest do potrzeb osób niepełnosprawnych.

IV.

INFORMACJA O FUNKCJONOWANIU W 2016 R. USTAWY Z DNIA 19 SIERPNI 2011 r. O JĘZYKU MIGOWYM I INNYCH ŚRODKACH KOMUNIKOWANIA SIĘ

Uprawnienia osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się

1 kwietnia 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się, która m.in. określa zasady obsługi osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się (osoby uprawnione).

Zgodnie z przepisami ww. ustawy osoba uprawniona ma prawo do skorzystania z pomocy osoby przybranej (osoba, która ukończyła 16 lat i została wybrana przez osobę uprawnioną w celu ułatwienia porozumienia z osobą uprawnioną i udzielenia jej pomocy w załatwieniu spraw w podmiotach zobowiązanych) w kontaktach z podmiotami zobowiązanymi, tj. organami administracji publicznej, jednostkami systemu, podmiotami leczniczymi, jednostkami Policji, Państwowej Straży Pożarnej, straży gminnej oraz jednostkami ochotniczymi działającymi w tych obszarach.

Organ administracji publicznej jest zobowiązany do udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się, w szczególności poprzez:

- korzystanie z poczty elektronicznej,
- przesyłanie wiadomości tekstowych, w tym z wykorzystaniem wiadomości SMS, MMS lub komunikatorów internetowych,
- komunikację audiowizualną, w tym z wykorzystaniem komunikatorów internetowych,
- przesyłanie faksów,
- strony internetowe spełniające standardy dostępności dla osób niepełnosprawnych;

oraz upowszechniania informacji o ww. usługach w szczególności w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych organu i w miejscach publicznie dostępnych w tym organie.

Ponadto organ administracji publicznej zapewnia m.in. dostęp do świadczenia usług tłumacza polskiego języka migowego (PJM), systemu językowo-migowego (SJM) i sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN). Świadczenie to może być realizowane również przez pracownika organu administracji publicznej posługującego się PJM lub SJM lub z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się. Świadczenie jest bezpłatne dla osoby niepełnosprawnej⁹⁵.

Organ administracji publicznej zamieszcza wszystkie niezbędne informacje o organie i sposobach realizacji ustawy w miejscach dostępnych dla osób uprawnionych.

⁹⁵ W rozumieniu ustawy o rehabilitacji.

Informacja z realizacji w 2016 r. uprawnień osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się

Informację sporządzono na podstawie danych przekazanych z 41 resortów, urzędów centralnych i innych instytucji.

Zgodnie z tymi danymi osoby niepełnosprawne w niewielkim stopniu korzystały z ww. uprawnień.

Informację na temat liczby osób uprawnionych korzystających z pomocy osoby przybranej lub ze świadczenia usług tłumacza języka migowego za okres od 1 stycznia 2016 r. do 31 grudnia 2016 r. przekazało 27 organów administracji publicznej. W tym okresie w 20 urzędach nie było konieczności obsługi osoby uprawnionej.

Najwięcej osób korzystało z pomocy w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych w Salach Obsługi Klienta, m.in. :

- ok. 4.687 osób z pomocy pracownika Zakładu posługującego się SJM lub PJM,
- ok. 70 osób z pomocy konsultanta Centrum Obsługi Telefonicznej posługującego się PJM w ramach wideotłumaczenia,
- ok. 10 osób z pomocy zatrudnionego przez oddział tłumacza,
- 6 osób z pomocy tłumacza wybranego przez terenową jednostką organizacyjną lub osobę niesłyszącą z rejestru tłumaczy,
- ok. 48 osób z pomocy tłumacza innej instytucji, np. PZG.

Dodatkowo ok. 1160 osób doświadczających trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się skorzystało w 2016 r. z pomocy osoby przybranej podczas obsługi w salach obsługi klientów.

Ponadto:

- w Urzędzie Komunikacji Elektronicznej z usług tłumacza języka migowego on-line skorzystało 90 osób,
- w Ministerstwie Cyfryzacji z usług tłumacza języka migowego on-line skorzystały 83 osoby,
- w Państwowym Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych z usług tłumacza języka migowego korzysta od kilku, do kilkunastu osób miesięcznie (brak dokładnych danych).

Dodatkowo Kancelaria Prezesa Rady Ministrów korzysta z usług tłumacza języka migowego podczas organizowanych konferencji i imprez otwartych. W 2016 r. były to „Noc Muzeów” i „Dzień Dziecka”.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zatrudnia tłumacza języka migowego podczas organizowanych spotkań i konferencji, w których uczestniczą osoby uprawnione.

Nowe działania na rzecz obsługi osób niesłyszących podjęto w Urzędzie Transportu Kolejowego, poprzez udostępnienie pasażerskiej infolinii UTK w Polskim Języku Migowym. Dodatkowo uruchomiono dodatkowy kanał komunikacji z urzędem w postaci czatu, który dostępny jest na stronie www.pasazer.info.pl. Podczas organizowanych na dworcach wielu miast w całej Polsce Dnia Pasażera pracownik UTK, posługujący się biegle językiem migowym, udziela osobom niedosłyszącym i niesłyszącym informacji m.in. na temat praw pasażera. W trakcie ww. wydarzenia publikowane są filmy w PJM oraz udostępniane ulotki dotyczące praw osób niepełnosprawnych w podróży.

Urząd Komunikacji Elektronicznej oraz Ministerstwo Cyfryzacji korzystają z usługi migam.org, umożliwiającej osobie uprawnionej kontakt telefoniczny z urzędem za pośrednictwem tłumacza języka migowego.

Informację o udostępnianych środkach wspierających komunikowanie się przekazało 38 organów administracji publicznej. 18 organów udostępnia usługę fax, 23 organy udostępniło adresy e-mail. W 5 organach dodatkowo uruchomiono usługę sms/mms, zaś 6 organów uruchomiło konta na różnych komunikatorach i serwisach społecznościowych. 14 organów poinformowało o możliwości komunikowania się poprzez elektroniczną platformę usług administracji publicznej (ePUAP). Specjalne formularze kontaktowe na swoich stronach internetowych uruchomiło 5 organów. Dodatkowo 2 instytucje zapewniają dostęp do pętli indukcyjnych.

23 organy administracji publicznej przekazały informację na temat udostępnienia usługi pozwalającej na komunikowanie się, upowszechniania informacji o ww. usługach w szczególności w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych organu i w miejscach publicznie dostępnych w tym organie oraz o zamieszczeniu wszystkich niezbędnych informacji o organie i sposobach realizacji ustawy w miejscach dostępnych dla osób uprawnionych. Organy te umieszczają informację na stronach internetowych organu, w BIP, oraz na tablicach informacyjnych.

Z informacji przekazanych przez organy administracji publicznej wynika, że 18 z nich zapewnia usługi tłumacza języka migowego świadczone przez pracownika organu. W większości przypadków pracownicy ukończyli 60 godzinny kurs.

Świadczenie usługi tłumacza języka migowego realizowanej przez tłumacza języka migowego zapewniają 23 organy, z czego z usługi tłumacza języka migowego on-line (wideotelefon) korzysta 6 instytucji.

Działalność Polskiej Rady Języka Migowego w 2016 r.

Działalność Polskiej Rady Języka Migowego reguluje ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. *o języku migowym i innych środkach komunikowania się.*

Rada jest organem doradczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego.

Do zakresu działania Rady należy:

- ustalanie rekomendacji w celu prawidłowego stosowania komunikacji migowej;
- upowszechnianie i promowanie wiedzy o języku migowym poprzez wspieranie inicjatyw promujących rozwiązania na rzecz osób uprawnionych i upowszechniających rozwiązania wspierające komunikowanie się;
- sporządzanie opinii o funkcjonowaniu przepisów ustawy, opiniowanie projektów dokumentów rządowych w zakresie dotyczącym funkcjonowania osób uprawnionych;
- wskazywanie propozycji rozwiązań wpływających na funkcjonowanie osób uprawnionych, w tym związanych ze stosowaniem PJM, SJM i SKOBN.

Rada składa się z 17 członków, w tym z Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych, po jednym przedstawicielu ministra właściwego do spraw: oświaty i wychowania, nauki i szkolnictwa wyższego, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wewnętrznych oraz informatyzacji oraz przedstawiciela Ministra Sprawiedliwości, Krajowej

Rady Radiofonii i Telewizji oraz przedstawicieli zainteresowanych środowisk, organizacji, stowarzyszeń lub instytucji, które zgłaszają swoich kandydatów na członków Rady.

Z dniem 30 listopada zakończyła czteroletnią kadencję Rada powołana z dniem 29 listopada 2012 r.

W okresie od 1 stycznia do 30 listopada 2016 r. odbyło się 5 posiedzeń Rady.

W 2016 r. Rada prowadziła głównie prace nad rekomendacjami zmian legislacyjnych do *ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się* oraz Raportem podsumowującym działalność pierwszej kadencji PRJM. Rada przyjmowała uchwały m.in. w sprawie definicji osoby uprawnionej, osoby przybranej, podmiotu zobowiązanego, a także zawarcia definicji tłumaczy języka migowego oraz tłumaczy-przewodników przysięgłych i rejestrowych, a także mowy uzupełnianej fonogestami, transliteratorów fonogestowych, mniejszości językowej głuchych i języka migowego oraz uchwałę w sprawie funkcjonowania w obrocie prawnym „osoby przybranej” w aspekcie osoby wspomagającej komunikację w języku migowym, uchwałę w sprawie edukacji osób głuchych i niedosłyszących, uchwałę w sprawie kształcenia akademickiego w zakresie polskiego języka migowego i innych środków komunikowania się, uchwałę w sprawie dostępności audiowizualnych usług medialnych dla osób z niepełnosprawnością sensoryczną w związku z projektem nowelizacji Dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych.

W ramach promocji języka migowego przygotowana została infografika, dotycząca stosowania komunikacji migowej, która została zatwierdzona przez Radę. Infografika została rozesłana pocztą elektroniczną do urzędów wojewódzkich z uprzejmą prośbą o jej rozpowszechnianie w urzędach, obiektach kultury i instytucjach znajdujących się na terenie danego województwa oraz przesłanie do rozpowszechniania do starostw powiatowych i do gmin.

Dofinansowanie kosztów szkolenia języka migowego lub tłumacza przewodnika⁹⁶

Osoby uprawnione (osoby doświadczające trwale lub okresowo trudności w komunikowaniu się), członkowie ich rodzin oraz osoby mające stały lub bezpośredni kontakt z osobami uprawnionymi, mogą złożyć w Państwowym Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wnioski o dofinansowanie kosztów szkolenia języka migowego lub tłumacza przewodnika.

Wysokość przyznanego dofinansowania nie może być wyższa niż 20% przeciętnego wynagrodzenia.

Dofinansowanie kosztów szkolenia jest uzależnione od typu wnioskodawcy i wynosi:

- dla osoby uprawnionej – nie więcej niż 95% kosztów szkolenia,
- dla członka rodziny osoby uprawnionej oraz osoby mającej z nią stały lub bezpośredni kontakt – nie więcej niż 90% kosztów szkolenia.

Kwota przekazanego dofinansowania nie może być wyższa od faktycznego kosztu uczestnictwa wnioskodawcy w szkoleniu.

⁹⁶ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 czerwca 2012 r. w sprawie dofinansowania kosztów szkolenia polskiego języka migowego, systemu językowo-migowego, sposobu komunikowania się osób głuchoniewidomych oraz tłumacza-przewodnika (Dz. U. poz. 687).

Na realizację ww. zadania w 2016 r. zaplanowano środki finansowe w kwocie 2.500 tys. zł.

W 2016 r. w ramach ww. zadania Oddziały PFRON wypłaciły środki w kwocie 2.297.757,42 zł (91,91 % środków zaplanowanych). Niewydatkowanie wszystkich zaplanowanych na program środków finansowych związane było z następującymi przyczynami:

- refundacyjnym charakterem zadania (wypłata środków następuję po odbyciu szkolenia i złożeniu dokumentów rozliczeniowych), co w przypadku szkoleń odbywających się pod koniec 2016 r. skutkowało wypłatą środków w kolejnym roku,
- rezygnacją beneficjentów po podpisaniu umowy ze szkolenia objętego refundacją.

Tabela: Wydatki na realizację zadania pn. "Dofinansowanie kosztów szkolenia, o którym mowa w art. 18 ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się – art. 47 ust. 1 pkt. 5 lit. b"

Liczba osób objętych wsparciem	Razem																	
	dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie		
3 275	46	265	182	113	94	322	145	8	292	232	39	373	347	102	298	416		
Liczba umów, do których wyplacono środki	46	289	216	146	95	365	185	9	292	250	52	533	424	129	338	429		
Kwota wyplatu wg roku zawarcia umowy	ogółem	2 297 757,42	32 322,84	170 090,50	102 850,00	103 261,00	56 270,00	244 719,00	122 629,21	6 563,06	117 730,00	124 955,00	31 510,49	342 006,60	282 664,92	91 716,30	212 017,00	256 511,50
Z umów zawartych w 2016 r.	2 156 458,29	32 322,84	170 090,50	102 850,00	103 261,00	56 270,00	242 676,00	109 290,00	2 203,06	117 730,00	112 355,00	31 510,49	318 743,60	196 971,00	91 716,30	212 017,00	256 511,50	
Z umów zawartych w 2015 r. (zobowiązania)	141 299,13	0,00	0,00	0,00	0,00	2 043,00	13 339,21	4 360,00	0,00	12 600,00	0,00	23 263,00	85 693,92	0,00	0,00	0,00		
ogółem	2 297 757,42	32 322,84	170 090,50	102 850,00	103 261,00	56 270,00	244 719,00	122 629,21	6 563,06	117 730,00	124 955,00	31 510,49	342 006,60	282 664,92	91 716,30	212 017,00	256 511,50	
Kwota wyplatu wg rodzaju szkolenia	PJM	1 226 356,22	31 602,84	43 432,50	50 350,00	1 746,00	44 599,00	208 948,00	71 786,21	779,06	73 300,00	36 680,00	13 271,99	135 576,20	265 887,42	75 195,00	89 911,00	83 291,00
SIM	963 972,20	720,00	110 623,00	52 500,00	100 803,00	2 041,00	30 821,00	50 843,00	4 360,00	28 950,00	71 625,00	18 238,50	196 022,40	11 377,50	16 521,30	111 756,00	156 570,50	
SKOGN	107 029,00	0,00	15 775,00	0,00	712,00	9 630,00	4 950,00	0,00	1 424,00	15 080,00	16 650,00	0,00	10 408,00	5 400,00	0,00	10 350,00	16 650,00	
Tłumacz-przewodnik	400,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	400,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	

PODSUMOWANIE

Z zadań zrealizowanych, kontynuowanych lub zapoczątkowanych w 2016 r. przez ministerstwa i urzędy centralne wybrano niektóre istotne działania o charakterze systemowym, innowacyjnym i szczególnego znaczenia dzięki, którym osoby niepełnosprawne będą mogły korzystać z przysługującego im prawa.

Dane statystyczne (podsumowanie)

W 2016 r. w Polsce zamieszkiwało 3 207 tys. osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej, tj. 10,4% ogółu populacji Polski w tej grupie wiekowej. Mężczyźni stanowili 50,3% populacji osób niepełnosprawnych (1 614 tys. osób), a kobiety 49,7% (1 593 tys. osób). 63,3% osób niepełnosprawnych (2 030 tys.) mieszkało w miastach, a 36,7% (1 177 tys.) na wsi. Liczba osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym według tzw. ekonomicznych grup wieku (18–59 dla kobiet i 18–64 dla mężczyzn) wynosiła 1773 tys., co stanowiło 8% ludności Polski w tym wieku⁹⁷.

Największą grupę wśród osób niepełnosprawnych prawnie stanowiły osoby:

- w wieku 65 lat i więcej – 37,4% (1 201 tys.),
- w wieku 55–64 lata – 31,7% ogółu osób niepełnosprawnych (1 018 tys.),
- w wieku 45–54 lata – 13,6% (436 tys.),
- w wieku 35–44 lata – 7,9% (252 tys.).

Najmniej liczne w tej zbiorowości były najmłodsze grupy wiekowe:

- w wieku 25–34 lat – 6,0% (192 tys.),
- w wieku 16–24 lata – 3,4% (108 tys.).

W 2016 r. osoby w wieku 55 lat i więcej stanowiły aż 69,2% ogółu osób niepełnosprawnych (2 219 tys. osób), zaś osoby w wieku od 16 do 54 lat stanowiły 30,8% ogółu osób niepełnosprawnych (988 tys. osób).

Najważniejsze działania podjęte w 2016 r. w obszarze:

ochrony zdrowia

W 2016 r. przygotowano i uruchomiono Narodowy Program Zdrowia na lata 2016-2020. Zgodnie z zapisami załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2016 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020, cele programu będą realizowane z uwzględnieniem konieczności zapewnienia dostępności, zgodnie z koncepcją projektowania uniwersalnego, określoną w art. 2 Konwencji oraz potrzebami osób z różnymi niepełnosprawnościami.

⁹⁷ Dane średnioroczne BAEL GUS za 2016 r.

Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i ich rodzin „Za życiem” określa uprawnienia kobiet w ciąży i ich rodzin do wsparcia w zakresie dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej oraz instrumentów polityki na rzecz rodziny. Na podstawie ustawy dziecko z orzeczoną niepełnosprawnością do ukończenia 18 roku życia lub u których stwierdzono ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu, na podstawie zaświadczenia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej lub lekarza ubezpieczenia zdrowotnego, posiadającego specjalizację II stopnia lub tytuł specjalisty w dziedzinie: położnictwa i ginekologii, perinatologii, neonatologii lub pediatrii, i jego rodzicom (opiekunom prawnym) przysługują m.in.:

- pierwszeństwo w udzielaniu świadczeń opieki zdrowotnej,
- pomoc psychologiczna dla rodziców,
- rehabilitacja lecznicza,
- wyroby medyczne, takie jak pieluchomajtki, cewniki, protezy – na podstawie zlecenia upoważnionej osoby,
- zakup leków poza kolejnością,
- inne świadczenia wspierające rodzinę, w tym pomoc prawną (prawa rodzicielskie i uprawnienia pracownicze).

rehabilitacji społecznej

Uchwalenie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i ich rodzin „Za życiem” dało możliwość podjęcia dalszego działania w zakresie przygotowania i wdrożenia Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. Rada Ministrów 20 grudnia 2016 r. przyjęła uchwałę w sprawie Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, przedłożoną przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Problemy związane z niepełnosprawnością mają wpływ nie tylko na osobę niepełnosprawną, ale również na członków jej rodziny. Formy działań, przewidziane w Programie, kierowane są zatem do osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Rozwiązania prawno-organizacyjne oraz finansowe, przyjęte w Programie, mają na celu umożliwienie rzeczywistej i pełnej integracji społecznej osób niepełnosprawnych oraz wsparcie psychologiczne, społeczne, funkcjonalne i ekonomiczne ich rodzin.

Program swoim zakresem obejmuje kompleksowe rozwiązania, w szczególności w obszarach dotyczących wsparcia dla kobiet w ciąży i ich rodzin, wczesnego wspomaganie dziecka i jego rodziny, usług wspierających i rehabilitacyjnych, wsparcia mieszkaniowego, a także koordynacji wsparcia, poradnictwa i informacji.

Ponadto w 2016 r. PFRON ogłosił konkurs o zlecenie realizacji zadań przez fundacje i organizacje pozarządowe „Kurs na samodzielność – zwiększenie aktywności osób niepełnosprawnych w życiu społecznym” (konkurs 2/2016). Zgłaszane, w ramach konkursu projekty dotyczyły zwiększania samodzielności osób niepełnosprawnych oraz mogły być realizowane w perspektywie rocznej lub wieloletniej z granicznym terminem realizacji – do 31 marca 2019 r.

Konkurs obejmował zwiększenie samodzielności osób niepełnosprawnych. W ramach konkursu mogły być zgłaszane projekty dotyczące następujących typów projektów:

- 1) prowadzenie rehabilitacji w placówce (rehabilitacja ciągła);
- 2) wsparcie realizowane poza placówką (w szczególności: szkolenia, kursy, warsztaty, grupowe i indywidualne zajęcia, usługi wspierające);
- 3) treningi sportowe realizowane w sposób ciągły lub cykliczny.

edukacji

W 2016 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej prowadziło działania, mające na celu przygotowanie założeń do prac legislacyjnych.

W ramach ogólnopolskiej Debaty oświatowej *Uczeń. Rodzic. Nauczyciel – Dobra Zmiana*, zorganizowano debaty wojewódzkie nt.: szkolnictwa specjalnego, kształcenia zawodowego, finansowania i bezpieczeństwa. Ministerstwo Edukacji Narodowej uruchomiło specjalną stronę internetową⁹⁸ poświęconą ww. debacie, gdzie na bieżąco zamieszczane były wszystkie informacje dotyczące spotkań, rozmów i debat organizowanych w różnych częściach kraju na temat zmian w polskim systemie edukacji.

Jednocześnie, w celu intensyfikacji prac dotyczących opracowania założeń projektu ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty obejmujących rozwiązania systemowe w kształceniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, Minister Edukacji Narodowej powołał Zespół do spraw specjalnych potrzeb edukacyjnych⁹⁹, do którego zadań należało opracowanie propozycji zmian systemowych w zakresie kształcenia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Ponadto, w 2016 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej zainicjowało prace zespołu międzyresortowego m. in. z przedstawicielami resortu zdrowia, resortu rodziny, pracy i polityki społecznej, w których wzięły udział również podmioty działające na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, m.in.: Rada ds. Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną. Powyższe działania mają na celu ujednoczenie systemu orzecznictwa w Polsce z wykorzystaniem diagnozy funkcjonalnej uwzględniającej Międzynarodową Klasyfikację Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF-CY wersja dla dzieci i młodzieży).

W 2016 r. zostało znowelizowane rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. poz. 977, z późn zm.). Wprowadzone zmiany dotyczyły podstawy programowej wychowania przedszkolnego i polegały na dostosowaniu wymagań w zakresie poszczególnych wiadomości i umiejętności do możliwości psychofizycznych i komunikacyjnych oraz tempa rozwoju psychofizycznego dzieci niepełnosprawnych, w tym ograniczeń wynikających z niepełnosprawności.

⁹⁸ www.debataoswiatowa.men.gov.pl

⁹⁹ Zarządzenie Nr 16 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 marca 2016 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw specjalnych potrzeb edukacyjnych.

ryнку pracy

W 2016 r. PEFRON ogłosił konkurs „Gotowi do Pracy – włączenie osób niepełnosprawnych w rynek pracy”. Zgłaszane, w ramach konkursu, projekty dotyczyły wejścia osób niepełnosprawnych na rynek pracy jak również projektów wieloletnich z terminem realizacji od dnia 1 stycznia 2017 roku do dnia 31 marca 2019 roku.

Celem konkursu „Gotowi do pracy” jest wejście osób niepełnosprawnych na rynek pracy, w tym poprzez wykorzystanie metody zatrudnienia wspomaganego. Wyznaczono wskaźniki efektywności projektów – dofinansowane w konkursie projekty muszą zakładać osiągnięcie drugiego wskaźnika rezultatu (liczba beneficjentów, którzy utrzymają zatrudnienie przez okres co najmniej 6 miesięcy od daty uzyskania zatrudnienia) na poziomie nie mniejszym niż 20% beneficjentów ostatecznych. Wprowadzono preferencje dla wniosków, w których wartość pierwszego wskaźnika rezultatu (liczba beneficjentów ostatecznych, którzy zostaną zatrudnieni w wyniku realizacji projektu) określona została na poziomie co najmniej 25% beneficjentów ostatecznych. Konkurs zakłada także możliwość otrzymania zwrotu wniesionego przez Wnioskodawcę wkładu finansowego ze źródeł niepublicznych – jeżeli po upływie 12 miesięcy od daty uzyskania zatrudnienia przez beneficjentów ostatecznych Wnioskodawca wykaże utrzymanie zatrudnienia tych beneficjentów.

W ramach dofinansowanych w konkursie projektów wsparciem objętych zostało 4.193 beneficjentów ostatecznych.

Należy podkreślić, że w 2016 r. zaobserwowano pozytywne zmiany w aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym, związane w dużej mierze z polepszeniem koniunktury na całym rynku pracy. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym wzrósł o 1,2 pkt. proc. w stosunku do wyników z 2015 r. i tym samym osiągnął rekordową wartość 23,7%. Stopa bezrobocia zanotowała skokowy spadek o 1,4 pkt. proc. i wyniosła 11,6%, osiągając również wartość dotychczas nienotowaną. Tym samym współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym wzrósł o 0,9 pkt. proc. w stosunku do 2015 r. i ostatecznie wyniósł 26,8%.

Mimo pozytywnych zmian w aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych, obserwowanych w 2016 r. sytuacja tych osób nadal jest trudna. Aktywna zawodowo pozostaje zaledwie co szósta osoba niepełnosprawna w wieku 16 lat i więcej (co w dużej mierze jest rezultatem nadreprezentacji starszych roczników w tej grupie) oraz co czwarta osoba niepełnosprawna w wieku produkcyjnym.

infrastruktury (likwidacji barier funkcjonalnych)

Z informacji nadesłanych przez wszystkich Ministrów i Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów jednoznacznie wynika, że znaczna część ogólnodostępnych budynków w każdym resorcie i w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów jest już dostępna dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich, osób niewidomych i niesłyszących. Otoczenie budynków w przeważającej większości również jest już dostępne

dla osób niepełnosprawnych (m.in. miejsca parkowania). Prace w tym zakresie – jak wynika z nadesłanej informacji – będą kontynuowane w latach następnych.

kultury

Projekty realizowane przez instytucje muzealne były w dużej mierze kontynuacją wcześniej podjętych działań na rzecz osób niepełnosprawnych.

Zdecydowana większość muzeów opracowuje specjalną ofertę dla osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem ich potrzeb, możliwości fizycznych i psychicznych. Zwiedzanie muzeów, lekcje muzealne i programy często przygotowywane są na prośbę i zlecenie różnych placówek współpracujących w tym zakresie z muzeami.

Każdy rodzaj niepełnosprawności zwiedzających wymaga od personelu muzealnego innego przygotowania do zaprezentowania zbiorów. W wielu muzeach, obok sukcesywnie likwidowanych barier architektonicznych utrudniających osobom niepełnosprawnym kontakt ze sztuką, podejmowane są działania wymagające od kadry muzeów nie tylko odpowiedniej wiedzy, ale też wrażliwości, a niekiedy diametralnej zmiany podejścia do tej grupy zwiedzających.

Osoby niewidome mogą wejść do muzeów na ekspozycję z psem przewodnikiem, a po wcześniejszym zgłoszeniu telefonicznym, pod opieką przewodnika, poznawać wybrane elementy wnętrza za pomocą dotyku.

Instytucje muzealne przystosowują w coraz większym stopniu ekspozycje do odwiedzin osób z dysfunkcją wzroku. Niewidomi i niedowidzący odbierają sztukę głównie poprzez dotyk, muzea muszą więc być do tego przygotowane. Rozwiązaniem są zmniejszone kopie i odlewy eksponatów, a do ich objaśniania – wypukłe makiety.

równoważnego dostępu osób niepełnosprawnych do służb ratunkowych

W ramach pracy nad rozwijaniem funkcjonalności systemu powiadamiania ratunkowego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji zainicjowano prace nad stworzeniem *Aplikacji mobilnej do wysyłania zgłoszeń alarmowych na numer 112*, której zadaniem będzie powszechne udostępnienie usługi powiadamiania ratunkowego dla grona odbiorców korzystających z nowoczesnych rozwiązań technologicznych. Zakłada się, że ze względu na swoją specyfikę aplikacja będzie przede wszystkim ułatwieniem dla osób niepełnosprawnych, zwłaszcza głuchych w dostępie do usługi powiadamiania ratunkowego – obecnie system nie posiada takiej funkcji. Opracowano koncepcję konkursu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na *Aplikację mobilną do wysyłania zgłoszeń alarmowych na numer 112*. Konkurs został ogłoszony w 2017 r. Celem konkursu jest stworzenie projektu pilotażowego w wersji demo, który będzie udoskonalany i testowany równolegle z wdrożeniem rozwiązania zapewnienia wszystkim dostępu do numeru alarmowego 112. Nowa funkcjonalność ma polegać na obsłudze zgłoszeń alarmowych w postaci SMS, co będzie dużym ułatwieniem dla osób głuchych. *Aplikacja 112* byłaby zatem wdrażana wraz z wprowadzeniem usługi SMS 112, tj. najprawdopodobniej na przełomie 2017 i 2018 r.

wykorzystania funduszy europejskich na rzecz osób niepełnosprawnych

W dniu 30 czerwca 2016 r. odbyło się pierwsze spotkanie *Grupy roboczej ds. równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami dla funduszy unijnych 2014-2020*, która powstała w celu koordynacji horyzontalnej zasady dostępności oraz wymiany informacji i doświadczeń pomiędzy poszczególnymi programami operacyjnymi. Do jej głównych zadań należy m.in. inicjowanie działań promujących zapewnienie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (EFSiI), wskazywanie obszarów w ramach polityki równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, które należy zbadać w ramach realizowanych ewaluacji, wypracowywanie spójnego podejścia i rozwiązań w zastosowaniu zasady w poszczególnych funduszach i rodzajach interwencji w aspekcie różnych rodzajów niepełnosprawności. Pierwsze spotkanie zostało poświęcone omówieniu stosowania mechanizmu racjonalnych usprawnień, kryteriom wyboru projektów oraz dalszym planowanym działaniom na rzecz skutecznego wdrażania zasady dostępności.

W II połowie 2016 r. prowadzono działania mające na celu wybór w procedurze zamówień publicznych i zapewnienie funkcjonowania podmiotu wspomagającego wszystkie instytucje zarządzające i pośredniczące EFSiI w zakresie prawidłowej realizacji zasady dostępności (doradztwo dla IZ KPO i RPO). Uzupełnieniem powyższych zadań będzie wprowadzenie mechanizmu "watch dog", którego rolą będzie wrywkowa weryfikacja rzeczywistego zapewnienia dostępności na poziomie poszczególnych projektów (głównie dla EFS). Podpisanie umowy z Wykonawcą nastąpiło 30 stycznia 2017 r.

Niepokojące tendencje w obszarze:

1. Osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym wciąż pozostają w większości poza rynkiem pracy, mimo znaczącego subsydiowanego wsparcia ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i budżetu państwa,
2. Instytucje publiczne (m.in. ministerstwa i urzędy centralne) w przeważającej większości nie osiągnęły jeszcze ustawowego 6 procentowego wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych,
3. Niezadawalające jest zatrudnienie osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej, mimo wprowadzenia w 2011 r. korzystnych dla osób niepełnosprawnych zmian w przepisach o służbie cywilnej, w tym wprowadzonej zasady pierwszeństwa w zatrudnieniu w służbie cywilnej w tych resortach i urzędach centralnych, w których wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%, pod warunkiem, że osoba niepełnosprawna uczestnicząca w naborze znajdzie się w gronie nie więcej niż pięciu najlepszych wyłonionych kandydatów. Z nadesłanej informacji wynika także, że resorty i urzędy centralne są zainteresowane zwiększeniem zatrudnienia osób niepełnosprawnych starając się dotrzeć do jak największej liczby osób niepełnosprawnych m.in. przez nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych.

Przykłady działań (inicjatyw) możliwych do podjęcia

- Długofalowym priorytetowym działaniem będzie sukcesywne zwiększanie zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w szczególności biernych zawodowo w wieku produkcyjnym, głównie w kontekście zachodzących w kraju zmian demograficznych.
- Powinna być kontynuowana promocja zatrudnienia osób niepełnosprawnych w służbie cywilnej m.in. w formie szkoleń kadry służby cywilnej, spotkań konferencyjnych i seminaryjnych, a także zostaną podjęte działania zachęcające ministerstwa i urzędy centralne do nawiązania ściślejszej współpracy z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się wsparciem osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

UCHWAŁA
SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych.¹

§ 1.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uznaje, że osoby niepełnosprawne, czyli osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji. Sejm stwierdza, iż oznacza to w szczególności prawo osób niepełnosprawnych do:

- 1) dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym,
- 2) dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny,
- 3) dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną,
- 4) nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej,
- 5) pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych,
- 6) pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych,
- 7) zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym,
- 8) życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:
 - dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,
 - swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,
 - dostępu do informacji,
 - możliwości komunikacji międzyludzkiej,
- 9) posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych,
- 10) pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

§ 2.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej stwierdzając, iż powyższe prawa wynikają z Konstytucji, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Konwencji Praw Dziecka, Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych, aktów prawa międzynarodowego i wewnętrznego, wzywa Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i władze samorządowe do podjęcia działań ukierunkowanych na urzeczywistnienie tych praw.

§ 3.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej wzywa Rząd Rzeczypospolitej Polskiej do składania corocznie, w terminie do dnia 30 czerwca, informacji o podjętych działaniach w celu urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

¹ M.P. poz. 475.

**WYKAZ MINISTRÓW I URZĘDÓW,
KTÓRE NADESŁAŁY INFORMACJĘ O DZIAŁANIACH PODEJMOWANYCH
W 2016 R. NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH**

Ministrowie

1. Minister – członek Rady Ministrów, Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów
2. Minister Cyfryzacji
3. Minister Infrastruktury i Budownictwa
4. Minister Sportu i Turystyki
5. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji
6. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego
7. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
8. Minister Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej
9. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi
10. Minister Obrony Narodowej
11. Minister Rozwoju i Finansów
12. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
13. Minister Zdrowia
14. Minister Środowiska
15. Minister Energii
16. Minister Spraw Zagranicznych
17. Minister Edukacji Narodowej
18. Minister Sprawiedliwości

Urzędy

- 1) Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
- 2) Centralny Instytut Ochrony Pracy
- 3) Centralny Zarząd Służby Więziennej
- 4) Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
- 5) Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych
- 6) Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego
- 7) Główny Urząd Nadzoru Budowlanego
- 8) Główny Urząd Statystyczny
- 9) Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
- 10) Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej
- 11) Komenda Główna Policji
- 12) Komenda Główna Straży Granicznej
- 13) Narodowy Fundusz Zdrowia
- 14) Ochotnicze Hufce Pracy
- 15) Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
- 16) Urząd Komunikacji Elektronicznej
- 17) Urząd Lotnictwa Cywilnego
- 18) Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
- 19) Urząd Transportu Kolejowego
- 20) Urząd Zamówień Publicznych

- 21) Zakład Ubezpieczeń Społecznych
- 22) Główny Inspektor Pracy - Państwowa Inspekcja Pracy
- 23) Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
- 24) Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
- 25) Krajowe Biuro Wyborcze

**ZATRUDNIENIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W 2016 R.
W MINISTERSTWACH ORAZ URZĘDACH**

Miejsce zatrudnienia	Zatrudnienie w 2016 r.			Wpłaty na PFRON z tytułu nieosiągnięcia ustawowego wskaźnika zatrudniania osób niepełnosprawnych
	Ogółem	Osób niepełnosprawnych		
	liczba etatów	liczba etatów	%	
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	556,25	10,5	1,89%	467 758
Ministerstwo Cyfryzacji	358,75	9,75	2,72%	261 107
Ministerstwo Edukacji Narodowej	318,53	4	1,25%	318 911
Ministerstwo Energii	378,94	5	1,32%	351 559
Ministerstwo Finansów	2 186,89	43,75	2,00%	1 780 038
Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej	320,00	5	1,56%	276 144
Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa	742,48	15,5	2,09%	524 628
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	388,35	8	2,06%	293 789
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	390,50	15,6	3,95%	b.d.
Ministerstwo Obrony Narodowej	785,00	13,4	1,70%	669 456
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	828,58	29,95	3,61%	87 070
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	776,185	18	2,32%	468 336
Ministerstwo Rozwoju	1718,90	28,76	1,67%	1 573 584
Ministerstwo Sportu i Turystyki	238,00	5	2,10%	164 061
Ministerstwo Sprawiedliwości	b.d.	28,1	b.d.	b.d.
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	943,90	13	1,38%	789 525
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	1 682,24	17	1,01%	1 633 076
Ministerstwo Środowiska	595,00	18,55	3,11%	270 368
Ministerstwo Zdrowia	711,00	19	2,67%	404 421
Razem	13 919,49	307,86	2,13%	11 308 686

Miejsce zatrudnienia	Zatrudnienie w 2016 r.			Wpłaty na PFRON z tytułu nieosiągnięcia ustawowego wskaźnika zatrudniania osób niepełnosprawnych
	Ogółem	Osób niepełnosprawnych		
	liczba etatów	liczba etatów	%	
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	11 235,013	382,00	3,40%	5 392 329
Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy	bd	bd	b.d.	bd
Główny Urząd Nadzoru Budowlanego	195,575	3,80	1,94%	134 883
Urząd Lotnictwa Cywilnego	386,30	5,00	1,29%	362 571
Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	4 753,81	70,00	1,47%	3 781 002
Ochotnicze Hufce Pracy	3 446,27	217,00	6,30%	333 116
Służba Więzienna	29 306,68	52,83	0,19%	496130
Główny Inspektor Ochrony Danych Osobowych	151,525	3,00	1,97%	44 347
Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego	37,48	8,71	23,23%	0,00
Główny Urząd Statystyczny	6 030,00	363,00	6,02%	1 189 034
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	6 111,39	317,11	5,19%	449 269
Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej	1 969,40	72,00	3,65%	172 099
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	144,64	6,88	6,14	1371*
Policja (ogółem)	24 329,065	1 671,405	6,86%	2 633 702
Krajowe Biuro Wyborcze	404,38	4,75	1,17%	60 845
Straż Graniczna	3 382,105	217,333	6,42%	91 921
Państwowa Inspekcja Pracy	2649,95	172,99	6,6%	0,00
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	932,38	111,85	11,97%	0,00
Narodowy Fundusz Zdrowia	5 243,24	236,17	4,50%	1 723 810
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	146,40	10,00	6,83%	0,00
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	504,30	6,00	1,19%	415 297
Urząd Komunikacji Elektronicznej	630,24	11,00	1,75%	b.d.
Urząd Transportu Kolejowego	273,00	11,00	8,40%	0,00
Urząd Zamówień Publicznych	181,32	7,00	3,81%	57 486
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	45 278,954	1 547,20	3,42%	19 683 029
Razem	143 117,757	5 328,048	4,84%	37 030 420

*wpłata na PFRON za styczeń 2016 r. Od lutego 2016 r. KRRiT osiągnęła wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych powyżej 6% (brak wpłat na PFRON).

**INFORMACJA O OSOBACH NIEPEŁNOSPRAWNYCH, KTÓRE
UCZESTNICZYŁY W 2016 R.
W NABORZE NA WOLNE STANOWISKA PRACY W SŁUŻBIE CYWILNEJ²,
NADEŚLANA PRZEZ MINISTRÓW I KIEROWNIKÓW URZĘDÓW³**

Ministerstwo, Urząd centralny	Liczba osób niepełnosprawnych które:	
	złożyły oferty	zostały zatrudnione
Ministerstwa		
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	30	0
Ministerstwo Cyfryzacji	17	b.d.
Ministerstwo Edukacji Narodowej	39 ⁴	1
Ministerstwo Energii	16	1
Ministerstwo Finansów	22	1
Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej	17	1
Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa	34	0
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	12	0
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	34	1
Ministerstwo Obrony Narodowej	14	1

² Od 26 listopada 2011 r., tj. wejścia w życie ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o służbie cywilnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1183) ministerstwa i urzędy centralne mają ustawowy obowiązek zamieszczania informacji w ogłoszeniach o naborze dotyczącej: wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ministerstwie (urzędzie), konieczności złożenia dokumentu potwierdzającego niepełnosprawność.

Jeżeli wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%, pierwszeństwo w zatrudnianiu przysługuje osobie niepełnosprawnej, o ile znajduje się ona w gronie wyłonionych w toku naboru, nie więcej niż pięciu najlepszych kandydatów, spełniających wymagania niezbędne oraz w największym stopniu spełniających wymagania dodatkowe.

W ogłoszeniach o naborach na wolne stanowiska pracy zamieszcza się również – zgodnie z ustawą – informację dotyczącą charakteru pracy na stanowisku, sposobu wykonywania zadań, miejscu i otoczeniu organizacyjno-technicznym stanowiska pracy, w tym zamieszczane są informacje istotne dla osób niepełnosprawnych ubiegających się o zatrudnienie.

³ Dotyczy ministerstw i urzędów, w których wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 2046, z późn. zm.), w miesiącu poprzedzającym datę upublicznienia ogłoszenia o naborze, jest niższy niż 6%.

⁴ Dane przekazane w tym zakresie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej dotyczą liczby ofert złożonych w ramach naborów przeprowadzonych w roku 2016, a nie liczby osób przystępujących do naborów.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	30	3
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	15	0
Ministerstwo Rozwoju	53	2
Ministerstwo Sportu i Turystyki	2	0
Ministerstwo Sprawiedliwości	b.d.	b.d.
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	0	0
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	19	1
Ministerstwo Środowiska	21	2
Ministerstwo Zdrowia	72	2
Urzędy		
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	b.d.	b.d.
Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy	b.d.	b.d.
Główny Urząd Nadzoru Budowlanego	19	1
Urząd Lotnictwa Cywilnego	9	0
Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	41	5
Ochotnicze Hufce Pracy	b.d.	b.d.
Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego	b.d.	b.d.
Główny Urząd Statystyczny	95	5
Główny Inspektor Ochrony Danych Osobowych	b.d.	0
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	217	16
Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej	43	8
Policja (ogółem)	583	14
Krajowe Biuro Wyborcze	b.d.	b.d.
Straż Graniczna	18	6
Służba Więzienna	9	4
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	b.d.	b.d.
Narodowy Fundusz Zdrowia	b.d.	17
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	15	0
Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	28	1
Urząd Komunikacji Elektronicznej	11	0
Urząd Transportu Kolejowego	10	0

Urząd Zamówień Publicznych	14	0
Zakład Ubezpieczeń Społecznych	b.d.	b.d.

**DOSTOSOWANIE BUDYNKÓW MINISTERSTW I URZĘDÓW
DO POTRZEB I MOŻLIWOŚCI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH**

Nazwa instytucji	Dostosowanie
Ministerstwo Sprawiedliwości	Częściowe dostosowanie. Od 2012 roku budynki Ministerstwa są przystosowane dla osób niepełnosprawnych. W 2016 r. w budynku przy Al. Róż 2 zakończono remont kapitalny, w ramach którego uwzględniono wymagania dla osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Cyfryzacji	Częściowe dostosowanie. W 2016 r. Ministerstwo sprawowało trwały zarząd względem dwóch budynków, z czego jeden jest w pełni dostosowany, zaś drugi jest częściowo dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. W 2016 r. wykonano projekt zewnętrznego podjazdu dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich. Realizacja zadania przewidziana jest na 2017 r.
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo sprawuje trwały zarząd wobec 3 budynków, z czego 2 są w pełni dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ponadto najmowane są 3 obiekty, czego 2 są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, a 1 jest częściowo dostosowany. Jeden budynek będący w trwałym zarządzie Ministerstwa Energii jest użytkowany przez MRPiPS. Budynek jest częściowo dostosowany. W 2016 r. Ministerstwo nie realizowało działań mających na celu przystosowanie użytkowanych budynków.
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	Częściowe dostosowanie. Kancelaria użytkuje trzy (zabytkowe) budynki, z czego jeden jest dostosowany – poza jednym piętrem w najstarszym skrzydle budynku.
Ministerstwo Rozwoju	Całkowite dostosowanie W trwałym zarządzie Ministerstwa Rozwoju znajdują się obecnie dwa budynki, osoby niepełnosprawne mają swobodny dostęp do obu budynków. W 2016 r. dostosowano znaczną część toalet: w jednym budynku od wysokiego parteru do V piętra, w drugim toaletę w holu.
Ministerstwo Edukacji Narodowej	Częściowe dostosowanie. W budynku Ministerstwa Edukacji Narodowej (budynek zabytkowy) istnieje częściowe dostosowanie. Osoby niepełnosprawne mają zapewnioną pomoc pracowników ochrony.
Ministerstwo Energii	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo od dnia 1 marca 2016 r. posiada w trwałym zarządzie jeden budynek. Modernizacja budynku planowana jest na 2017 r.
Ministerstwo Finansów	Całkowite dostosowanie W 2016 r. nie podejmowano działań mających na celu przystosowanie użytkowanego budynku.
Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo wynajmuje jeden budynek (od marca 2016 r.), w znacznej części dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. W 2016 r. na jednym z trzech pięter wyremontowano toaletę, z uwzględnieniem ww. potrzeb. Trwają remonty kolejnych części powierzchni biurowej wynajmowanej przez Ministerstwo.
Ministerstwo	Częściowe dostosowanie.

Infrastruktury i Budownictwa	Ogólnodostępne części budynków zajmowanych przez MIB dostosowane są do potrzeb osób niepełnosprawnych. Z przekazanych informacji wynika, że powierzchnie biurowe nie w pełni są dostosowane do ww. potrzeb.
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	Całkowite dostosowanie. Budynek Ministerstwa jest całkowicie przystosowany i dostępny dla osób niepełnosprawnych.
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Całkowite dostosowanie. MRiRW użytkuje jeden budynek, w pełni przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych, w związku z czym w 2016 r. nie podejmowano działań mających na celu przystosowanie użytkowanego budynku
Ministerstwo Sportu i Turystyki	Częściowe dostosowanie. Pomieszczenia wykorzystywane przez Ministerstwo, mieszczące się w dwóch lokalizacjach są częściowo dostępne dla osób niepełnosprawnych – dalsze dostosowania będą uzależnione od decyzji właścicieli budynku i Stołecznego Konserwatora Zabytków.
Ministerstwo Środowiska	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo posiada w zarządzie jeden budynek, w większości dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. W 2016 r. Ministerstwo podjęło dalsze działania celem likwidacji barier architektonicznych: przystosowano na parterze wejście od strony wewnętrznej, tj. zniwelowano różnice poziomów, usunięto dwa stopnie oraz poszerzono drzwi. Planowane jest także dalsze usuwanie barier.
Ministerstwo Zdrowia	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo zarządza 5 budynkami, wszystkie podlegają nadzorowi konserwatora zabytków. Z uwagi na to likwidacja barier jest utrudniona. Częściowo dostosowano wejścia, zamontowano windy i schodolazy.
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo zajmuje 4 zabytkowe budynki, z czego jeden jest całkowicie dostępny, w dwóch aktualnie trwają prace dostosowawcze, jeden jest niedostępny dla osób niepełnosprawnych. W 2016 r. Ministerstwo zakończyło remont (uwzględniający dostosowanie budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych) zabytkowego budynku przy ul. Ksawerów 13 w Warszawie. Kolejne remonty planowane są na przyszłe lata.
Ministerstwo Obrony Narodowej	Częściowe dostosowanie. Obiekty Ministerstwa noszą status terenu zamkniętego i jako takie - zgodnie z § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1422) nie wymagają dostosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych. Niezależnie od tego przeprowadzane w Ministerstwie remonty uwzględniają ww. potrzeby.
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	Częściowe dostosowanie. Ministerstwo zajmuje 5 budynków, z czego 3 są w pełni dostosowane. Jeden budynek jest częściowo dostosowany. W 2016 r. Ministerstwo przejęło w użytkowanie kolejny budynek – całkowicie niedostosowany.
Ministerstwo Spraw Zagranicznych	Brak danych dotyczących dostosowania użytkowanych budynków. Poinformowano jedynie o przystosowaniu czytelnicy archiwum, przeznaczonej dla interesantów.
Państwowa Inspekcja Pracy	Częściowe dostosowanie. Wśród jednostek PIP 33 obiekty (w tym Główny Inspektorat Pracy) dostosowane zostały przed 2016 r. W roku 2016 dostosowano 3 obiekty, w tym jeden częściowo (poprzez zakup schodolazu). 3 obiekty są w trakcie dostosowywania, w tym jeden w trakcie zmiany siedziby. Niedostosowane

		są 23 jednostki.
	Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	Brak dostosowania Rada zajmuje cztery budynki, z czego jeden znajduje się w trwałym zarządzie, w trzech zaś KRRiT wynajmuje powierzchnie. W ubiegłych latach Biuro KRRiT podjęło działania mające na celu przynajmniej częściowe przystosowanie obiektu będącego w trwałym zarządzie jak i wynajmowanych powierzchni do potrzeb osób niepełnosprawnych, jednak dalsze zmiany w przedmiotowym zakresie będą możliwe dopiero po wyjaśnieniu stanu prawnego nieruchomości będącej w trwałym zarządzie KRRiT oraz od inicjatywy właścicieli wynajmowanych przez Biuro KRRiT powierzchni.
	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	Całkowite dostosowanie. Wszystkie budynki, w których Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych realizuje zadania wynikające z ustawy o rehabilitacji (...) tj. Biuro i Oddziały, są w pełni dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Dostępność budynków jest monitorowana i na bieżąco usprawniana (obecnie - w Biurze Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych).
	Policja	Załącznik nr 8
	Służba Więzienna	Załącznik nr 6
	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Częściowe dostosowanie. Dwa obiekty są dostępne dla osób niepełnosprawnych. Są to nieruchomości pozostająca w trwałym Zarządzie UOKiK (Centrala Urzędu) oraz część budynku znajdująca się w trwałym zarządzie UOKiK gdzie mieści się Delegatura UOKiK w Krakowie. Jeden budynek (w Poznaniu) jest niedostępny dla osób niepełnosprawnych. Brak budynków w trakcie przystosowywania dla osób niepełnosprawnych.
	Urząd Transportu Kolejowego	Całkowite dostosowanie. W związku z całkowitym dostosowaniem w 2016 r. nie podejmowano działań mających na celu przystosowanie użytkowanego budynku
	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	Całkowite dostosowanie. Agencja wynajmuje powierzchnie w kompleksie przy ul. Poleczki 33, w budynku całkowicie dostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych. Częściowe dostosowanie w jednostkach terenowych. Z 333 obiektów użytkowanych przez ARiMR 119 jest całkowicie dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, 56 jednostek terenowych można uznać za częściowo dostępne dla osób niepełnosprawnych, natomiast w 3 trwają prace dostosowawcze. W pozostałych 156 jednostkach prace dostosowawcze przeprowadzane będą w miarę posiadanych środków finansowych.
	Centralny Instytut Ochrony Pracy	Brak danych
	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	Częściowe dostosowanie. Struktura organizacyjna GDDKiA składa się z centrali i 16 Oddziałów terenowych oraz wyodrębnionego lokalizacyjnie Zespołu Historii Drogownictwa. W chwili obecnej 44 budynki są dostępne dla osób niepełnosprawnych w tym 1 został dostosowany w 2016 r. W trakcie przystosowywania znajduje się 5 obiektów.
	Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego	Częściowe dostosowanie. GINB posiada w trwałym zarządzie jeden budynek, nie w pełni dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. Z uwagi na małe wymiary szybów windowych nie ma możliwości zwiększenia wymiarów wind. W 2016 r. nie podejmowano działań związanych z dostosowaniem ogólnodostępnych części budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych	Całkowite dostosowanie. Biuro GIODO wynajmuje powierzchnię biurową na siedzibę w budynku INTRACO przy ul. Stawki 2 - w tej lokalizacji przyjmowani są petenci i jest całkowicie dostępna dla osób niepełnosprawnych.
Główna Biblioteka Pracy	Całkowite dostosowanie. Siedziba główna mieści się w budynku będącym w trwałym zarządzie MRPiPS, całkowicie dostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych. Dział Zbiorów dla Niewidomych, mieszczący się w Warszawie przy ul. Konwiktorskiej 7, użytkuje powierzchnię wynajmowaną od Polskiego Związku Niewidomych, który jest administratorem budynku. W budynku znajduje się winda zewnętrzna i wewnętrzna.
Główny Urząd Statystyczny	Częściowe dostosowanie. Spośród budynków będących w dyspozycji jednostek organizacyjnych służb statystyki publicznej: <ul style="list-style-type: none"> – 24 budynki są całkowicie dostępne dla osób niepełnosprawnych, – 19 budynków jest częściowo przystosowanych dla osób niepełnosprawnych, – 19 budynków jest niedostosowanych dla osób niepełnosprawnych; w obiektach tych ze względu na rozwiązania konstrukcyjne, zabytkowy charakter lub wynajem tylko części powierzchni biurowej przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych jest utrudnione.
Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	Całkowite dostosowanie. Urząd nie podejmuje samodzielnie działań mających na celu dostosowanie pomieszczeń, ponieważ użytkowany obiekt jest użyczony od Ministerstwa Rozwoju. .
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	Częściowe dostosowanie. Obiekty Kasy według stanu na dzień 31 grudnia 2016 r. to: <ul style="list-style-type: none"> – 209 obiektów (76% ogółu) całkowicie dostępnych dla osób niepełnosprawnych, – 66 (24% ogółu) obiektów niedostępnych, – 9 obiektów jest w trakcie przystosowywania dla potrzeb osób niepełnosprawnych.
Narodowy Fundusz Zdrowia	Częściowe dostosowanie. W 2016 roku kontynuowano prace mające na celu przystosowanie użytkowanych przez Fundusz nieruchomości do potrzeb osób niepełnosprawnych. Narodowy Fundusz Zdrowia użytkuje 123 obiekty. Trzy z tych obiektów – wszystkie należące do Kujawsko Pomorskiego OW. NFZ – posiadają bariery architektoniczne.
Ochotnicze Hufce Pracy	Częściowe przystosowanie. Spośród obiektów będących w trwałym zarządzie OHP: <ul style="list-style-type: none"> – 7 obiektów jest całkowicie przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, – 46 jest częściowo dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, – 78 budynków posiada bariery architektoniczne.
Krajowe Biuro Wyborcze	Całkowite dostosowanie centrali. Brak danych na temat dostosowania delegatur terenowych. Krajowe Biuro Wyborcze nie posiada własnej bazy lokalowej. Siedziba Państwowej Komisji Wyborczej i „centrali” Krajowego Biura Wyborczego mieści się w budynku Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, z zapewnionym dostępem dla osób niepełnosprawnych. Pomieszczenia delegatur terenowych Krajowego Biura Wyborczego (49) są również wynajmowane lub zajmowane są na podstawie innego tytułu i mieszczą się w większości w budynkach administracji publicznej (najczęściej w urzędach wojewódzkich).

	Straż Graniczna	<p>Częściowe dostosowanie. Stan dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych ogólnodostępnych części budynków, będących w trwałym zarządzie SG, to:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 83 budynki dostępnych dla osób niepełnosprawnych, – 11 budynków w trakcie dostosowywania, – 2 budynki dostosowane w 2016 r.
	Straż Pożarna	<p>Brak dostosowania. W zakresie przystosowania budynków wg stanu na 31 grudnia 2016, oba budynki KG PSP nie spełniały wymagań, przy czym jeden budynek objęty był robotami budowlano-modernizacyjnymi (prace trwają nadal), które dostosują budynek do potrzeb osób niepełnosprawnych.</p>
	Urząd Komunikacji Elektronicznej	<p>Całkowite dostosowanie. Budynki Centrali Urzędu Komunikacji Elektronicznej jak również ich otoczenie są przystosowane dla potrzeb osób z niepełnosprawnością. W obiektach Centrali Urzędu Komunikacji Elektronicznej nie wykonywano w 2016 r. żadnych prac mających na celu ich dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jak wynika z przesłanych informacji, dotyczących delegatur UKE, 8 obiektów jest częściowo dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, 5 obiektów jest całkowicie dostosowanych, natomiast niedostosowane są 3 obiekty.</p>
	Urząd Lotnictwa Cywilnego	<p>Częściowe dostosowanie. Siedziba ULC w Warszawie jest całkowicie dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ze względu na to, że budynek jest całkowicie dostępny dla osób niepełnosprawnych, w 2016 r. nie istniała potrzeba przeprowadzenia prac likwidujących bariery funkcjonalne dla osób niepełnosprawnych. Urząd posiada 11 delegatur i jednostek terenowych, z czego sześć lokalizacji spełnia warunki obiektów przystosowanych do obsługi osób niepełnosprawnych, jedna lokalizacja jest w trakcie przystosowywania dla osób niepełnosprawnych (prace zostaną ukończone 1.04.2017), cztery lokalizacje nie są przystosowane do obsługi osób niepełnosprawnych.</p>
	Urząd Zamówień Publicznych	<p>Całkowite dostosowanie. Budynek Urzędu Zamówień Publicznych, jest całkowicie dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.</p>
	Zakład Ubezpieczeń Społecznych	<p>Częściowe dostosowanie. Zakład przystosował 162 budynki do potrzeb osób niepełnosprawnych w ogólnodostępnych częściach. . W ramach tej liczby 35 budynków dostosowanych jest całkowicie do potrzeb osób niepełnosprawnych, zaś 69 budynków dostosowanych jest częściowo. W 2016 r. dostosowano 9 ze 162 budynków, 10 budynków jest w trakcie dostosowywania, z czego 3 będą dostosowane całkowicie, 3 bez toalet na wyższych kondygnacjach, zaś w 4 będą dostępne na parterach. Niedostępnych dla niepełnosprawnych jest 221 budynków i będą one systematycznie, w miarę możliwości technicznych, dostosowywane. Niektóre obiekty ze względu na objęcie ochroną konserwatora zabytków, a także zbyt ciasne szyby windowe i niemożność dobudowy dźwigów zewnętrznych i pochylni, nie będą dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.</p>

**DZIAŁANIA W 2016 R. ZAKRESIE LIKWIDACJI BARIER FUNKCJONALNYCH
W ZAKŁADACH PENITENCJARNYCH**

Lp.	Wyszczególnienie działania	Nazwa jednostki organizacyjnej i opis zadania
1.	Kompleksowe usunięcie barier architektonicznych	Zakład Karny w Braniewie – Ambulatorium z Izbą Chorych (osadzeni) o pow. 71 m2.
		Zakład Karny w Jastrzębiu Zdroju - remont pomieszczeń Izby Chorych wraz z ambulatorium, przystosowanie 1 celi mieszkalnej z 2 miejscami zakwaterowania dla osób niepełnosprawnych, zapewnienie możliwości wjazdu.
		Zakład Karny w Sieradzu - przebudowa ambulatorium z izbą chorych i dostosowanie przebudowanych pomieszczeń w Pawilonie A dla potrzeb osób niepełnosprawnych, łączna powierzchnia przebudowanego pawilonu 420m2, likwidacja progów, dostosowanie łazienek, 4 cele na łączną pojemność 8 osadzonych.
2.	Zakup i montaż platformy dla niepełnosprawnych	Areszt Śledczy w Suwałkach - 1 schodołaz.
		Areszt Śledczy w Tarnowskich Górach - montaż platformy przyschodowej do pawilonu B.
		Areszt Śledczy w Krakowie - zakup windy dla osób niepełnosprawnych i montaż w budynku Sali widzeń.
		Areszt Śledczy w Karkowie Podgórzu - zakup schodołazu.
		Zakład Karny w Barczewie - 1 schodołaz.
3.	Dostosowanie węzła sanitarnego dla niepełnosprawnych	Zakład Karny w Grądach-Woniecko - Zamontowano pochwyty oraz siedzisko w łazience, wykonano zabezpieczenia antypoślizgowe podłogi prysznicą;
		Zakład Karny w Czerwonym Borze - wymieniono osprzęt – 2 siedziska, 2 – uchwyty.
		Zakład Karny w Przytułach Starych - wymieniono umywalkę i miskę ustępową, zamontowano pochwyty przy przyborach sanitarnych.
3.	Dostosowanie węzła sanitarnego dla niepełnosprawnych	ZK Włocławek - dostosowano węzeł sanitarny w celi mieszkalnej w pawilonie "B" do potrzeb osób niepełnosprawnych.
		Zakład Karny w Jastrzębiu Zdroju - kompleksowy remont dwóch sanitariatów, wyposażenie w armaturę łazienkową dedykowaną dla osób niepełnosprawnych (miska ustępowa, krzeselko prysznicowe, 4 szt. poręczy, umywalka z możliwością podjazdu pod nią wózkiem inwalidzkim).
		Areszt Śledczy w Katowicach - remont węzła sanitarnego.
		Zakład Karny w Zabrze - wyposażenie w nowe uchwyty i taborety.
		Zakład Karny w Herbach - wykonanie pełnego węzła sanitarnego dostosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych.
		Areszt Śledczy w Krakowie Podgórzu - montaż siedziska pod natryskiem.
		Zakład Karny w Krakowie Nowej Hucie - węzeł sanitarny w pomieszczeniach ambulatorium z izbą chorych.
		Zakład Karny w Nowym Wiśniczu - dostosowanie łaźni oddziałowej.
		Zakład Karny w Pińczowie - montaż stanowiska dla osób niepełnosprawnych w łaźni pawilonu B.
		Zakład Karny w Tarnowie - montaż uchwytów w łaźniach pawilonu A.
		Zakład Karny w Tarnowie Mościcach - montaż uchwytów.
		Zakład Karny we Włodawie - łazienka w poczekalni.
Zakład Karny Nr 1 w Łodzi - Utworzenie dwóch stanowisk w łaźniach.		

		Zakład Karny Nr 2 w Łodzi - Wyremontowano 3 łazienki w oddziałach pawilonu A oraz przystosowano dla osób niepełnosprawnych.
3.	Dostosowanie węzła sanitarnego dla niepełnosprawnych	Zakład Karny w Garbalinie - zamontowano siedziska w przebieralni.
		Zakład Karny w Łowiczu - dwa siedziska prysznicowe.
		Areszt Śledczy w Kędzierzynie - Koźlu - utworzenie stanowiska w łaźni dla osoby niepełnosprawnej (barierki, ławeczka, poręcz).
		Zakład Karny w Nysie - utworzenie natrysku w łaźni wraz z sanitariatem.
		Zakład Karny w Gębarzewie - Pawilon A: CELA NR 11 - montaż baterii dogodnej dla osób niepełnosprawnych - montaż umywalki dla niepełnosprawnych, - montaż poręczy na odpowiedniej wysokości - montaż lustra dla niepełnosprawnych CELA NR 20 - montaż poręczy na odpowiedniej wysokości -montaż lustra dla niepełnosprawnych, baterii dogodnej dla osób niepełnosprawnych Pawilon F CELA NR 132 - montaż baterii dogodnej dla niepełnosprawnych - montaż lustra dla niepełnosprawnych Pawilon E: - CELA NR 23 - montaż umywalki dla niepełnosprawnych, - montaż poręczy na odpowiedniej wysokości Sala widzeń na terenie ścisłym: - montaż baterii dogodnej dla osób niepełnosprawnych - dostosowanie stolików (wycięcie szczebla uniemożliwiającego schowanie nóg osobom na wózkach) - montaż poręczy na odpowiedniej wysokości - montaż lustra dla niepełnosprawnych
		Zakład Karny w Koziegłowach - izba chorych.
		Zakład Karny we Wronkach - Dostosowanie węzła sanitarnego w świetlicy nr 5 w pawilonie E (OP IV)-Poszerzenie kącika sanitarnego, ułożenie płytek podłogowych oraz płytek ściennych przy umywalce, dostosowanie włączników i gniazd elektrycznych do potrzeb osób niepełnosprawnych, montaż poręczy dla osób niepełnosprawnych, montaż umywalki oraz miski ustępowej dla osób niepełnosprawnych wymiana drzwi do węzła sanitarnego (90), ułożenie płytek podłogowych w świetlicy, przeprowadzenie prac malarskich farbą emulsyjną i olejną.
3.	Dostosowanie węzła sanitarnego dla niepełnosprawnych	Areszt Śledczy w Choszcznie - 1 szt. siedzisko.
		Oddział Zewnętrzny w Choszcznie podległy Aresztowi Śledczemu w Choszcznie - 1 szt. Siedzisko.
		Zakład Karny w Nowogardzie - 1 szt. Siedzisko.
		Zakład Karny w Strzelinie - Montaż uchwytów i siedziska w łaźni.
		Zakład Karny w Wołowie - Zakup i montaż uchwytów i siedziska prysznicowego.
		Zakład Karny Nr 2 we Wrocławiu - Wykonanie stanowiska prysznicowego wyposażonego w barierkę i siedzisko w 4 łaźniach, wyposażenie 4 toalet w barierki dla osób niepełnosprawnych.
		Areszt Śledczy w Warszawie Grochowie - dostosowanie 1 węzła sanitarnego.
		Areszt Śledczy w Warszawie Białołęce - dostosowanie 1 węzła sanitarnego.
4.	Wykonanie podjazdu (pochylni) dla niepełnosprawnych	Areszt Śledczy w Suwałkach - wykonano podjazd-pochylnię do budynku bramowego.
		Zakład Karny w Lublińcu - zakup 2 kpl przenośnych podjazdów dla niepełnosprawnych.

		Zakład Karny w Raciborzu - zapewnienie swobodnej komunikacji osobom niepełnosprawnym do pomieszczeń rejestracji widzów.
4.	Wykonanie podjazdu (pochylni) dla niepełnosprawnych	Zakład Karny w Herbach - cztery podjazdy w głównych ciągach komunikacyjnych pomiędzy budynkami.
		Zakład Karny w Wojkowicach - podjazd do pawilonu F - ambulatorium z izbą chorych.
		Zakład Karny w Hrubieszowie - 2 podjazdy (bud. Adm i pawilon A).
		Zakład Karny w Iławie - podjazd do budynku B.
		Areszt Śledczy w Działdowie - przebudowa wejścia do jednostki z wykonaniem podjazdu.
		Areszt Śledczy w Poznaniu - Wykonanie podjazdu z placu głównego do budynku szpitala. Likwidacja różnicy poziomów o wysokość trzech stopni.
		Oddział Zewnętrzny w Moszczańcu podległy Zakładowi Karnemu w Łupkowie - 76,80 m2 powierzchni podjazdu przed pawilonami X1 i X2.
		Zakład Karny w Siedlcach - wykonanie dwóch konstrukcji schodów wraz z podjazdami.
5.	Wykonanie poszerzenia otworów drzwiowych z wymianą drzwi	Areszt Śledczy w Suwałkach - wymieniono 1 drzwi zewnętrzne w budynku bramowym.
		Zakład Karny w Grądach-Woniecko - wymieniono 11 szt. drzwi w pomieszczeniach ambulatorium z izbą chorych.
		Zakład Karny Włocławek - wymieniono drzwi wejściowe do celi mieszkalnej w pawilonie "B".
		Zakład Karny w Inowrocławiu - przejście z części administracyjnej na teren oddziału penitencjarnego nr 2.
5.	Wykonanie poszerzenia otworów drzwiowych z wymianą drzwi	Areszt Śledczy w Chojnicach - zamontowano 13 szt. drzwi do cel mieszkalnych.
		ZK Sztum – Wykonanie poszerzenia otworów drzwiowych w ambulatorium (osadzeni) - 2 kpl.
		Zakład Karny w Jastrzębiu Zdroju - poszerzenie 33 otworów drzwiowych, montaż 33 par drzwi o szer. 100 cm do cel, sanitariatów, gabinetów lekarskich i zabiegowych.
		Areszt Śledczy w Zabrze - poszerzenie otworów drzwiowych do 2 cel mieszkalnych Izby chorych.
		Zakład Karny w Hrubieszowie - 2 poszerzonych drzwi w pawilonie B - świetlica i kaplica.
		Zakład Karny w Płocku - wymiana 6 par drzwi w gabinetach lekarskich znajdujących się w Ambulatorium z Izbą Chorych oraz wymiana 2 par drzwi wejściowych do cel medycznych.
		Zakład Karny w Nysie - 1 szt.
		Zakład Karny w Opolu - 1 szt.
		Areszt Śledczy we Wrocławiu - Wymieniono 99 szt. drzwi w 96 celach mieszkalnych i 3 świetlicach.
		Zakład Karny w Żytkowicach - montaż krat.
		Areszt Śledczy w Warszawie Grochowie - poszerzenie 1 otworu drzwiowego.
6.	Likwidacja progów, różnic w poziomie podłóg (zabezpieczenie antypoślizgowe)	Zakład Karny w Przytułach Starych - zlikwidowano 1 próg w pawilonie B.
		Zakład Karny w Inowrocławiu - likwidacja progu w przejściu dzielącym część administracyjną z oddziałem penitencjarnym nr 2.
6.	Likwidacja progów, różnic w poziomie podłóg (zabezpieczenie antypoślizgowe)	Zakład Karny w Lublińcu - likwidacja progu, wykonanie podjazdu do budynku nr 3, w którym znajduje się sala widzów.
		Zakład Karny w Tarnowie Mościcach - likwidacja progów i zabezpieczenia antypoślizgowe.
		Zakład Karny Nr 2 w Łodzi - zakupiono 9 mat łazienkowych antypoślizgowych.
		Areszt Śledczy w Piotrkowie Trybunalskim - wymiana podłoża antypoślizgowego w windach.

		Zakład Karny w Płocku - wykonanie 139,95 m2 podłóg antypoślizgowych wraz z likwidacją progów w pomieszczeniach Ambulatorium z Izbą Chorych.
		Zakład Karny w Koziegłowach - wymiana drzwi w 4 celach mieszkalnych.
		Areszt Śledczy Grójec Oddział Zewnętrzny w Stawiszynie.
7.	Dostosowanie miejsc na parkingu dla osób niepełnosprawnych	Zakład Karny w Inowrocławiu - odmalowanie koperty.
		Zakład Karny w Krakowie Nowej Hucie - wydzielono dwa miejsca parkingowe.
		Zakład Karny w Chełmie - 1 miejsce parkingowe.
		Zakład Karny w Rzeszowie - 12 m2 powierzchni miejsca parkingowego.
		Areszt Śledczy - w Warszawie Grochowie - wyznaczenie 1 miejsca parkingowego.
		Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Popowie - wyznaczenie 1 miejsca parkingowego.
8.	Przystosowanie celi mieszkalnej wraz z sanitariatem	Areszt Śledczy w Suwałkach - obniżono włączniki elektryczne, gniazdka i przyciski przyzywowe, wymieniono baterię.
		Zakład Karny we Włocławku -przystosowano celę mieszkalną w pawilonie "B" do potrzeb osób niepełnosprawnych.
		Zakład Karny w Malborku - przystosowanie celi mieszkalnej wraz z sanitariatem (osadzeni) - 1 cela.
8.	Przystosowanie celi mieszkalnej wraz z sanitariatem	Zakład Karny w Jastrzębiu Zdroju - kompleksowe przystosowanie celi mieszkalnej wraz z sanitariatem.
		Areszt Śledczy w Katowicach - montaż uchwytów.
		Areszt Śledczy w Tarnowskich Górach - zakup łóżek szpitalnych - 4 szt., szafek szpitalnych - 4 szt., remont kącika sanitarnego i celi, montaż uchwytów.
		Areszt Śledczy w Bytomiu - przystosowanie 1 celi z 3 miejscami zakwaterowania.
		Areszt Śledczy w Zabrzu - przystosowanie 1 celi mieszkalnej.
		Areszt Śledczy w Krakowie - montaż automatów do okien w celi dla osób niepełnosprawnych.
		Zakład Karny w Hrubieszowie - 1 cela.
		Areszt Śledczy w Lublinie - 1 cela w pawilonie D.
		Zakład Karny w Opolu Lubelskim - 1 cela.
		Areszt Śledczy w Ostrowie Wielkopolskim - Wymiana drzwi wejściowych, cela dostępna dla osób niepełnosprawnych.
		Areszt Śledczy w Szamotułach - powierzchnia remontowana 11,80 m2.
		Areszt Śledczy w Środzie Wlkp. - Remont pomieszczenia izby chorych dostosowanej dla osób niepełnosprawnych w ramach remontu pomieszczeń ZOZ-u.
		Areszt Śledczy w Zielonej Górze - Remont pomieszczenia izby chorych dostosowanej dla osób niepełnosprawnych w ramach remontu pomieszczeń ZOZ-u.
		Zakład Karny w Gębarzewie - Pawilon A:- cela 11, 20 - obniżenie wyłącznika światła - Pawilon F:- cela 132 – obniżenie szafek
		Areszt Śledczy w Nowej Soli - Uzyskanie jednego miejsca z przeznaczeniem dla osoby niepełnosprawnej.
8.	Przystosowanie celi mieszkalnej wraz z sanitariatem	Zakład Karny we Wronkach - Dostosowanie celi mieszkalnej nr 6 w pawilonie E (OP IV)-Poszerzenie kącika sanitarnego, ułożenie płytek podłogowych w węźle sanitarnym oraz w celi mieszkalnej, ułożenie płytek ściennych w węźle sanitarnym, montaż poręczy krzeselka prysznicowego oraz lustra uchylnego dla osób niepełnosprawnych, montaż zestawu prysznicowego, umywalki oraz miski ustępowej dla osób niepełnosprawnych wymiana drzwi do węzła sanitarnego (90), dostosowanie włączników i gniazd elektrycznych do potrzeb osób niepełnosprawnych, przeprowadzenie prac malarskich farbą emulsyjną i olejną.

		Zakład Karny w Stargardzie - montaż w 2 celach mieszkalnych uchwytów przy umywalkach.
		Areszt Śledczy w Wałbrzychu - Połączenie celi mieszkalnej z pomieszczeniem radiowęzła, wymiana drzwi wejściowych, wykonanie węzła sanitarnego wraz z wyposażeniem dla niepełnosprawnych (toaleta i łazienka), wymiana posadzek, wymiana instalacji elektrycznej, wymiana oświetlenia, wykonanie powłok malarskich, wyposażenie w sprzęt kwaterunkowy.
		Areszt Śledczy we Wrocławiu - W celi nr 12 oddziału IC zamontowano nową muszlę ustępową, umywalkę, baterię umywalkową, uchwyty przy umywalce i muszli ustępowej dostosowane dla potrzeb osób niepełnosprawnych. Zamontowano przycisk przyzywowy przy łóżku osoby niepełnosprawnej.
		Zakład Karny w Wołowie - Przystosowanie dwóch cel dla osób niepełnosprawnych.
		Areszt Śledczy w Warszawie Służewcu - dostosowanie 1 celi.
		Areszt Śledczy w Warszawie Białołęce - dostosowanie 1 celi.
		Areszt Śledczy w Warszawie Grochowie - dostosowanie 1 celi.
		Areszt Śledczy Grójec Oddział Zewnętrzny w Stawiszynie dostosowanie 1 celi.

**DZIAŁANIA W 2016 R. ZAKRESIE LIKWIDACJI BARIER FUNKCJONALNYCH
W SĄDACH**

I. Nowo wybudowane obiekty w 2016 r. w resorcie sprawiedliwości, w których został zapewniony dostęp dla osób niepełnosprawnych		
1.	Sąd Rejonowy w: Gostyninie,	
2.	Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej	
3.	Sąd Rejonowy w Żarach	
4.	Sąd Rejonowy w Iławie	
5.	Sąd Rejonowy w Szczecinku	
II. Likwidacja barier architektonicznych w obiektach wymiaru sprawiedliwości w 2016 r.		
Lp.	Wyszczególnienie	Nazwa jednostki organizacyjnej
1	Kompleksowe usunięcie barier architektonicznych w obiektach	<i>Sąd Rejonowy w Olkuszu.</i>
2.	Zakup i montaż dźwigu osobowego (windy)	<i>Sąd Okręgowy w: Łodzi, Koszalinie.</i>
		<i>Sąd Rejonowy w: Bytomiu, Wołominie (wymiana windy).</i>
3.	Zakup i montaż platformy dla niepełnosprawnych	<i>Sąd Okręgowy w Bydgoszczy.</i>
		<i>Sąd Rejonowy w: Mikołowie, Łodzi-Śródmieściu, Suchej Beskidzkiej, Gostyniu (ul. Sądowa 1).</i>
4.	Dostosowanie węzła sanitarnego dla osób niepełnosprawnych	<i>Sąd Okręgowy w: Lublinie, Warszawie (al. Solidarności 127 - 7 toalet), Piotrkowie Trybunalskim, Koninie.</i>
		<i>Sąd Rejonowy w: Nidzicy, Gdyni, Malborku, Ostrzeszowie, Łodzi-Śródmieściu, Śremie, Poznaniu-Stare Miasto, Poznaniu-Grunwald i Jeżyce, Nowej Soli.</i>
5.	Wykonanie podjazdu (pochylni) dla niepełnosprawnych	<i>Sąd Okręgowy w: Krośnie, Warszawie (al. Solidarności 127).</i>
		<i>Sąd Rejonowy w: Chełmnie, Jędrzejowie, Międzyrzeczu, Lubaniu.</i>
6.	Wykonanie poszerzenia otworów drzwiowych z wymianą drzwi	<i>Sąd Okręgowy w: Krośnie, Lublinie.</i>
		<i>Sąd Rejonowy w: Wyszkanie, Nidzicy, Malborku, Aleksandrowie Kujawskim, Wołominie, Gorzowie Wielkopolskim.</i>
7.	Likwidacja progów	<i>Sąd Apelacyjny w: Rzeszowie.</i>
		<i>Sąd Okręgowy w: Krośnie, Lublinie.</i>
8.	Dostosowanie miejsc na parkingu dla osób niepełnosprawnych	<i>Sąd Okręgowy w: Warszawie, Kielcach (ul. Wróblewskiego 4).</i>
		<i>Sąd Rejonowy w: Wyszkanie, Ostrowi Mazowieckiej, Bartoszcach, Rybniku, Chełmnie, Wąbrzeźnie,</i>

		Kościerzynie, Łodzi-Śródmieściu, Nowej Soli, Świnoujściu.
9	Inne, np.: pomoc osobom mającym trudności w komunikowaniu się (tłumacz, poczta elektroniczna, SMS, MMS, pracownik sądu), czytelne tablice informacyjne (wejścia do budynku, do wind, o lokalizacji przycisku umożliwiającego wezwanie ochrony), informacje głosowe o poruszaniu się w budynku, w windach, odpowiednie oznakowanie schodów, montaż schodołazów, itp.	<p>Sąd Apelacyjny w: Poznaniu (wdrozenie nowej strony internetowej spełniającej wymagania w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych).Sąd Okręgowy w: Tarnobrzegu (remont schodów wejściowych z oznakowaniem dla osób słabowidzących), Słupsku (czytelne tablice informacyjne - wejście do budynku, do windy, do toalety i oznakowanie schodów), Lublinie (tablice informacyjne, system ostrzegawczy, system przyzywowy w sanitariatach, schodołaz), Warszawie i Warszawie Pradze (tablice informacyjne-rozmeszczenie korytarzy, sal rozpraw, BOI, czytelnik akt), Łodzi (system "wirtualny tłumacz"), Krakowie (obniżenie okna w punkcie informacyjnym), Wrocławiu (tłumacz języka migowego).</p> <p>Sąd Rejonowy w: Łomży (System Obsługi Niestyszających), Biskupcu i Pisz (montaż pochwyty przy schodach), Sokółce (oznakowanie schodów taśmą), Łańcucie (zakup wózka inwalidzkiego), Sanoku, Brzesku, Sochaczewie, Stargardzie, Poznaniu Grunwald, Żaganiu i Jeżycach (czytelne tablice informacyjne), Rybniku, Bytomiu i Wągrowcu (przycisk wzywający ochronę), Mikolowie (dostępna poczta elektroniczna), Katowicach, Goleniowie i Wieluniu (zapewnienie tłumacza języka migowego), Ostródzie i Włocławku (pracownicy BOI przeszli kurs I stopnia języka migowego i w ogólnodostępnej części dysku sieciowego umieszczono skrócony słownik języka migowego), Toruniu (tłumacz języka migowego on-line w systemie Tok-tu-tok), Tczewie (rozprawy z udziałem osób niepełnosprawnych odbywają się na parterze), Białej Podlaskiej (sygnalizacja przyzywowa, remont i przeniesienie łazienki dla niepełnosprawnych na parter), Mińsku Mazowieckim (oznakowanie schodów, zainstalowano 3 szt. elektronicznych tablic informacyjnych, zakupiono 3 szt. noszy płachtowych, przeprowadzono audyt architektoniczny budynku pod kątem osób niepełnosprawnych), Puławach (przeszkolenie pracowników z zakresu obsługi pod kątem m.in. osób niepełnosprawnych), Warszawie-Śródmieściu (instalacja tablicy informacyjnej, przeszkolenie pracowników BOI w zakresie języka migowego), Opocznie (wyznaczenie pracowników do pomocy osobom niepełnosprawnym i instalacja domofonu przed wejściem do budynku), Łodzi-Śródmieściu (informacje głosowe o poruszaniu się w budynku, komunikaty głosowe w windach, przyciski dla osób niewidomych i niedowidzących, informacje na stronach sądu dla niepełnosprawnych), Płońsku (szkolenia pracowników do kontaktu z osobą autystyczną), Złotoryi, Nysie, Kłodzku, Opolu, Oławie i Wrocław-Fabryczna (zapewnienie tłumacza migowego i dostosowanie strony</p>

		<p>internetowej do potrzeb osób niedowidzących), Chrzanowie (oznakowanie schodów, czytelne tablice informacyjne przed wejściem i 2 sale rozpraw zlokalizowane w ogólnodostępnej części budynku), Busku-Zdroju (możliwość komunikowania się pocztą elektroniczną i zapewniona została przez pracowników ochrony pomoc w poruszaniu się w budynku), Nowym Targu (zapewnienie komunikacji w języku migowym przy wykorzystaniu narzędzia wideokonferencji) , Jędrzejowie (montaż barierek przy schodach w wejściu głównym do sądu), Zakopanem (przeszkolenie pracownika w posługiwaniu się językiem migowym), Poznaniu Stare Miasto (kursy języka migowego), Poznaniu Nowe Miasto i Wilda (dostępna poczta elektroniczna, elektroniczne czytelne tablice, możliwość skorzystania z usług tłumacza), Koninie (zakup dostępu on-line do tłumacza języka migowego w BOI), Walczu (schodołaz), Gryfinie (wózek inwalidzki), Gorzowie Wielkopolskim (informacje głosowe o poruszaniu się w budynku i przycisk przyzywowy do ochrony), Krośnie Odrzańskim (tablice informacyjne wskazujące wejście dla niepełnosprawnych do budynku i windy).</p>
--	--	--

**INFORMACJA
NA DZIEŃ 31 GRUDNIA 2016 R. O STANIE DOSTOSOWANIA DLA OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH CZĘŚCI OGÓLNODESTĘPNEJ OBIEKTÓW
SŁUŻBOWYCH SIEDZIB JEDNOSTEK POLICJI**

L.p.	Wyszczególnienie	Liczba budynków
1	Liczba obiektów jednostek Policji, które są całkowicie dostępne dla potrzeb osób niepełnosprawnych	424
	KWP/KSP	19
	KMP/KPP/KRP	220
	KP	167
	PP	18
2	Liczba obiektów jednostek Policji dostosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych w 2016 r.	30
	KWP/KSP	2
	KMP/KPP/KRP	14
	KP	9
	PP	5
3	Liczba obiektów jednostek Policji nie dostosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych	757
	KWP/KSP	25
	KMP/KPP/KRP	179
	KP	280
	PP	273
4	Liczba obiektów jednostek Policji planowanych do dostosowania dla potrzeb osób niepełnosprawnych w 2017 r.	38
	KWP/KSP	0
	KMP/KPP/KRP	16
	KP	14
	PP	8
5	Liczba obiektów jednostek Policji planowanych do dostosowania dla potrzeb osób niepełnosprawnych w latach następnych.	340
	KWP/KSP	7
	KMP/KPP/KRP	68
	KP	130
	PP	135

DZIAŁANIA W 2016 R. MAJĄCE NA CELU DOSTOSOWANIE DO POTRZEB OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH CZĘŚCI OGÓLNODOSTĘPNEJ OBIEKTÓW SŁUŻBOWYCH SIEDZIB JEDNOSTEK POLICJI

Jednostka	Rodzaj działania	Opis działań - efekty
KWP BIAŁYSTOK		
KMP Łomża	Remont	Winda zewnętrzna
KWP BYDGOSZCZ		
KP Szubin	Budowa	Parking z miejscami dla pojazdów osób niepełnosprawnych, podjazd, węzeł sanitarny dla osób niepełnosprawnych, pokój przyjęć interesantów na parterze.
KP Strzelno	Przebudowa	Podjazd dla osób niepełnosprawnych, węzeł sanitarny dla osób niepełnosprawnych, pokój przyjęć interesantów na parterze.
KMP Toruń	Przebudowa	Parking z miejscami dla pojazdów osób niepełnosprawnych, podjazd, węzeł sanitarny dla osób niepełnosprawnych, pokój przyjęć interesantów na parterze.
KWP GORZÓW WLKP.		
KPP Krosno Odrzańskie	Budowa	Pełne dostosowanie części ogólnodostępnej dla dostępności osób niepełnosprawnych : parking z miejscami dla pojazdów osób niepełnosprawnych; pokój przyjęć interesantów na parterze; węzeł sanitarny dla osób niepełnosprawnych; winda wewnętrzna; odpowiednia szerokość drzwi, ciągu komunikacyjnego, brak progów.
KWP KATOWICE		
KP Kłomnice	Budowa	Parking, podnośnik, węzeł sanitarny, pokój przyjęć interesantów
KPP Zawiercie	Przebudowa	Parking, podnośnik, węzeł sanitarny, pokój przyjęć interesantów
KP Siewierz	Remont	Pełne dostosowanie budynku siedziby jednostki dla dostępności osób niepełnosprawnych
KMP Dąbrowa Górnicza	Przebudowa	Pełne dostosowanie budynku siedziby jednostki dla dostępności osób niepełnosprawnych.
KPP Wodzisław Śląski	Budowa	Podnośnik
KMP Rybnik	Budowa	Podnośnik
KMP Jaworzno	Remont	Parking, drzwi automatyczne, dzwonek przyzywowy, węzeł sanitarny, montaż podnośnika.
KMP Tychy	Remont	Parking, drzwi automatyczne, dzwonek przyzywowy, węzeł sanitarny, montaż podnośnika.
KWP KIELCE		
KWP Kielce	Remont	Pełne dostosowanie budynku siedziby jednostki dla dostępności osób niepełnosprawnych.
KP Koprzywnica	Remont	Platforma przychodowa dla osób niepełnosprawnych.
KWP KRAKÓW		

KPP Kraków	Budowa	Dostosowanie toalety i pomieszczenia przyjęć interesantów do potrzeb osób niepełnosprawnych, wydzielone na parkingu miejsce dla osób niepełnosprawnych.
KPP Limanowa	Remont	Dostosowanie toalety na parterze do potrzeb osób niepełnosprawnych.
KPP Wieliczka	Remont	Dostosowanie toalety do potrzeb osób niepełnosprawnych, umożliwienie osobom niepełnosprawnym dostępu do punktu przyjęć interesantów - przebudowa strefy wejściowej.
KWP LUBLIN		
KP Bełżyce / KMP Lublin	Przebudowa	Dostosowanie obiektu dla osób niepełnosprawnych ruchowo (podjazd dla niepełnosprawnych, węzeł sanitarny, miejsce parkingowe, pokój przyjęć na parterze).
KP Żmudź /KMP Chełm	Przebudowa	Dostosowanie obiektu dla osób niepełnosprawnych ruchowo (wejście z terenu węzeł sanitarny, pokój przyjęć na parterze),
PP Miączyn/KMP Zamość	Przebudowa i budowa	Dostosowanie obiektu dla osób niepełnosprawnych ruchowo (podjazd, węzeł sanitarny, miejsce parkingowe, pokój przyjęć na parterze).
KWP ŁÓDŹ		
I KP KMP w Łodzi	Budowa	Pełne dostosowanie budynku dla dostępności osób niepełnosprawnych.
PP w Drzewicy	Przebudowa	Schodolaz dla ON, przystosowany węzeł sanitarny, pokój przyjęć interesantów na parterze.
KPP w Poddębicach	Budowa	Pełne dostosowanie budynku dla dostępności osób niepełnosprawnych.
KMP w Piotrkowie Tryb.	Przebudowa	Parking z miejscami dla pojazdów ON, podjazd dla ON, przystosowany węzeł sanitarny, pokój przyjęć interesantów na parterze, winda.
KWP OLSZTYN		
KMP Olsztyn	Remont	Parking z miejscami dla pojazdów osób niepełnosprawnych, wyposażenie w schodolaz, węzeł sanitarny dla osób niepełnosprawnych.
KWP POZNAŃ		
KPP Gniezno	Budowa	Pełne dostosowanie dla osób niepełnosprawnych.
KP Pniewy	Budowa	Pełne dostosowanie dla osób niepełnosprawnych.
PP Nowe Miasto	Remont	Swobodna komunikacja - odpowiednia szerokość drzwi.
PP Godziszewo Wielkie	Remont	Miejsca postojowe, swobodna komunikacja - odpowiednia szerokość drzwi.
PP Blizanów	Remont	Miejsca postojowe, platforma przyschodowa.
PP Lisków	Remont	Miejsca postojowe, swobodna komunikacja - odpowiednia szerokość drzwi.
KWP RZESZÓW		
KP Brzostek	Remont	Pełne dostosowanie budynku siedziby jednostki dla dostępności osób niepełnosprawnych.
KWP Szczecin		
KPP Gryfino	Budowa	Pełne dostosowanie budynku siedziby jednostki dla dostępności osób niepełnosprawnych.

KWP WROCLAW		
KP Karpacz	Remont	Podjazd dla osób niepełnosprawnych.
KMP Legnica	Przebudowa	Pełne dostosowanie budynku siedziby jednostki dla dostępności osób niepełnosprawnych: parking z miejscami dla pojazdów osób niepełnosprawnych; podnośnik; węzeł sanitarny dla osób niepełnosprawnych; pokój przyjęć interesantów na parterze; winda.
WSP SZCZYTNO		
WSPol	Remont pomieszczeń administracyjno-socjalnych w budynku strzelnicy	Pełne dostosowanie budynku siedziby jednostki dla osób niepełnosprawnych. Budynek posiada wejście z poziomu terenu. W czasie remontu dostosowano węzeł sanitarny dla osób niepełnosprawnych.